माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको आबधिक विकास योजना

(Periodic Development Plan of Machhapuchchhre Rural Municipality)

(२०७६/०७७ – २०८०/०८१)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिका, लाहाचोक, कास्की

जियोनेट कनेक्शन प्रा.लि.

(अनुसन्धान तथा नक्साङ्कन केन्द्र)

पोखरा महानगरपालिका–६, लेकसाइड, कास्की

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

अध्याय–एक

आवधिक योजनाको परिचय र बिधि

(Introduction and Methods of Periodic Plan)

१.१ **पृष्ठभूमी** (Background)

कास्की जिल्लाका विभिन्न पालिकाहरुमध्ये माछापुच्छ्रे गाउँपालिका उत्तरी सीमानामा अवस्थित गाउँपालिका हो । नेपालको संविधान २०७२ र स्थानीय शासन ऐन २०७४ ले निर्देशित गरेको अधिकारको परिधिभित्र रहेर आफ्नो गाँउठाँउको विकास र सम्वृद्धिको खाका आफै कोर्ने र निर्धारित खाका र योजना अनुसार समयबद्ध कार्यान्वयन गर्न, माछापुच्छ्रेवासी जनताको दीगो तथा उच्च जीवनस्तर हासिल गर्न स्थानीय सरकारको दायित्वलाई व्यवस्थित गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत आवधिक योजना तयार गरिएको हो । नेपालका अन्य ग्रामीण क्षेत्रहरु जस्तै माछापुच्छ्रे गाउँपालिका क्षेत्रमा विकासका भौतिक पूर्वाधारहरुको कमी, परम्परागत उत्पादन पद्धती, कृषि तथा गैर कृषि आर्थिक कियाकलापहरुमा पछौटेपना, सामाजिक पूर्वाधार (शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सरसफाई) को उचित व्यवस्थापन नभएकाकारण आर्थिक, सामाजिक तथा मानवीय विकासका क्षेत्रहरुमा पछौटेपनालाई अन्त्य गर्न आवश्यक छ । जनताको प्रत्यक्ष सहभागिता र निगरानीमा सहभागितामूलक, समावेशी, समन्यायिक द्रुत आर्थिक तथा सामाजिक विकासको अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन दृष्टिकोण राख्दै विकासका उद्धेश्यहरु, रणनीतिक कार्यक्रमहरु र आयोजनाहरुको छनौट गर्ने, कार्यान्वयनको कार्ययोजना र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको सुस्पष्ट ढाँचा र कार्यविधि प्रस्तुत गर्नु यस आवधिक योजनाको कार्यभार रहेको छ । यस योजनाले विकास निर्माण र सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई स्थानीय जनताको निकट पहुँचमा राखी उनीहरुको सम्वृद्धिको रेखा आफै कोर्ने सहभागितामूलक रणनीति अवलम्वन गरेको छ । कार्यान्वयन र मूल्यांकनमा समेत स्थानीय जनताको प्रत्यक्ष संलग्नता, दीगो विकासका लक्ष्य, संघीय, प्रादेशिक सरकारका नीति तथा कार्यक्रम, गैरसरकारी संघ संस्थाहरु तथा निजी क्षेत्रको कियाकलाप समेतलाई साझेदार कृयाकलापका रुपमा ग्रहण गरी गाउँपालिकालाई समन्वयात्मक भूमिका र विकासको केन्द्र (Focal point) का रुपमा सुदृढ गर्ने अवधारणा राखेको छ ।

१.२ **आवधिक योजनाको अवधारणा** (Concept of Periodic Plan)

विकास योजना पूर्वनिर्धारित आर्थिक/सामाजिक उद्देश्य र लक्ष्यहरु प्राप्त गर्न निर्धारित अधिकार प्राप्त निकायले आधिकारिक तथ्यहरुको व्यापक सर्वेक्षणका आधारमा व्यवस्थित रुपमा तयार गर्ने बैधानिक दस्तावेज (Document) हो । यसलाई कार्यक्रम वा कियाकलापहरुको प्रक्षेपित लक्ष्यहरु प्राप्त गर्ने प्रभावकारी कार्यन्वयनको मार्गदर्शन पनि भन्न सकिन्छ । आवधिक योजनालाई दीर्घकालीन योजनाको कार्यान्वयनको अल्पकालीन र मध्यमकालीन समयवद्ध खाका, विद्यमान श्रोतको उपयुक्त वाँडफाँड र क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयनको चरणवद्ध कार्यक्रम भन्न सकिन्छ । स्थानीय तहको आवधिक योजना भनेको जनताका विकासका चाहना र आकांक्षाहरुको सर्वेक्षणका आधारमा जनताकै प्रत्यक्ष सहभागिता र संग्लनतामा बनाइने तलबाट उठेको (Bottom up) ढाँचा, श्रोत साधनहरुको समयवद्ध र क्षेत्रगत बाँडफाँडका आधारमा पूर्व निर्धारित उद्देश्य र लक्ष्यहरुको प्राप्तिका लागि बनाइएका सुस्पष्ट, विशिष्ट कार्यक्रम र कार्ययोजनाहरुको खाका र रणनीतिको रुपमा बुझ्न सकिन्छ । यस्तो योजना प्रकृयामा सम्वद्ध जनता र समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता र साझेदारी, स्थानीय श्रोतहरु र संभावनाहरुको उपयोगबाट स्थानीय आवश्यकताहरुको परिपूर्ति तथा स्थानीय जनताको विकास निर्माणमा प्रत्यक्ष निगरानी, अनुगमन र मूल्यांकनको स्थानीय ढाँचा र जिम्मेवारीको वाँडफाँड महत्वपूर्ण हुन्छ ।

केन्द्रिकृत योजना निर्माणको माथिबाट लादिएको (Top-down) प्रकृयाभन्दा तलबाटै उठेका (Bottom-up) योजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकनको वैकल्पिक प्रकृया अन्तराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय/प्रादेशिक योजना र विकासका अनुभवहरुले सिद्ध गरेको जनमुखी प्रकृया हो । यसमा दिगो विकासका आधारभूत मान्यताहरु समेटिनुका साथै आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वातावरणीय र संस्थागत योजनाहरुको उपयुक्त सन्तुलन स्थापित गर्ने प्रयत्न हुन्छ । यस्तो योजनामा योजनाको प्रारम्भदेखि आवश्यकता पहिचान, दीर्घकालीन सोच, ध्येय र उद्देश्य तय गर्ने, योजना, कार्यक्रम र परियोजनाहरुको छनौट र प्राथमिकता निर्धारण, कार्यक्रम र आयोजनाको कार्यान्वयनका साथै स्थानीय मूल्य मान्यता र संस्कृतिको संरक्षण, श्रोत र साधनहरुको व्यवस्थापन, कार्यान्वयन प्रकृयाको अनुगमन र मूल्याकंनमा स्थानीय जनताको सक्रिय सहभागिताको महत्वपूर्ण भूमिका हुने भएकाले यस्ता योजनाहरुमा आम जनसमुदायको अपनत्व र स्वामित्व स्थापित भई योजनावद्ध कार्यक्रमहरुको अधिकतम प्रतिफल प्राप्ति हुने र त्यसबाट समयमै आयोजना तथा कार्यक्रमहरु सम्पन्न हुने कुराको सुनिश्चितता हुन्छ । यस्ता योजनाले आयोजना र कार्यक्रमहरुबाट प्राप्त हुने अपेक्षित प्रतिफलको वितरण समन्यायिक र दीगो समेत हुने विश्वास गरिन्छ ।

१.३ आवधिक योजनाका आधारहरु (Basis of Periodic Plan)

आवधिक योजना तयारीका बैधानिक आधारमा यस प्रकार रहेका छन् :

क) स्थानीय तहको संवैधानिक हैसियत (संबिधानको अनुसूचि ८ मा उल्लेखित अधिकारलाई प्रयोग गर्न ।

ख) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ६, दफा २४ को व्यवस्थाअनुसार स्थानीय तहलाई निक्षेपित अधिकारहरुको कार्यान्वयन गर्न ।

ग) माछापुच्छ्रे गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय अनुसार आबधिक योजना कार्यको कार्यनिर्देशन (TOR)।

घ) सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४ को नियम ७२ बमोजिम प्रकृया पूरा गरी जियो नेट कनेक्सन प्रा.लि. पोखरालाई नियमानुसार परामर्शदाता नियुक्त गरी योजना निर्माण गर्ने जिम्मेवारी सुम्पेको ।

ङ) स्थलगत सर्वेक्षण, अन्तरक्रिया र विभिन्न विषयगत समितिहरुसँग व्यापक छलफल गरी परामर्शदाता संस्थाले तयार गरी गाउँपालिकाको निर्देशक समिती (Steering Committee) बाट अनुमोदन र गाउँपालिकाबाट स्वीकृत तथा अनुमोदन ।

यो आवधिक योजना तयार गर्दा देहायवमोजिमका नीतिहरुलाई अबलम्बन गरिएको छ :

- गाउँपालिकाले निर्दिष्ट गरेको कार्य निर्देशिका (Terms of Referance) मा आधारित ।
- गाउँपालिका क्षेत्रको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक तथा प्राकृतिक स्रोतको विद्यंमान अवस्थामा आधारित ।
- जनताको आवश्यकता र आकांक्षाको संकलन र छलफलमा आधारित ।
- गाउँपालिकाको विगतको वित्तीय अवस्था र भविष्यको प्रक्षेपणमा आधारित ।
- स्थानीय स्रोत, सामाग्री र जनशक्तिको अधिकतम प्रयोग गर्ने सोँच ।
- गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोंच, लक्ष्य र रणनीतिहरुमा आधारित ।
- दीगो विकास लक्ष्यहरुसँगको तादम्यता ।

- संघ र प्रदेशका योजना तथा कार्यक्रमहरुसँग तादात्म्यता ।
- विकास योजनाहरुको क्षेत्रगत बाँडफाँड र सन्तुलन ।
- समयवद्ध कार्यान्वयनको ढाँचा र लगानीको योजना ।
- योजना र कार्यक्रम कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्यांकनको सुस्पष्ट प्रणाली ।

१.४ **नेपाल सरकार तथा गण्डकी प्रदेश आबधिक योजनासंगको अर्न्तसम्बन्ध** (Relationship with Nepal Government and Gandaki Province Periodic Plan)

राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले विकासका आवधिक योजनाहरु अलग अलग रुपमा वनाउने हुँदा तिनीहरु विचको सम्बन्ध र तादात्म्यता हुनुपर्ने आवश्यकतालाई यो आवधिक योजनामा पनि मध्यनजर राखिएको हुन्छ । खासगरी केन्द्रीय, प्रादेशिक र स्थानीय योजना र कार्यक्रमहरु परस्पर बाझिने, दोहोरिने संभावना र त्यसबाट कार्यान्वयनमा पैदा हुने जटिलतालाई योजना वनाउँदा विशेष हेक्का राखिएको छ । नेपाल सरकारको चालु आबधिक योजना र गण्डकी प्रदेश सरकारले तयारी गरेको आबधिक योजनाका लक्ष्य, प्राथमिकता र कार्यक्रमहरुसँग यस योजनाको तादम्यता राख्ने प्रयत्न गरिएको छ । केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको सूचिलाई समेत मध्यनजर गरी तिनीहरुबाट निक्षेपित हुने अनुदान र राजश्व वाँडफाँडलाई यस आवधिक योजनाको वित्तीय योजना र क्षेत्रगत लगानी कार्यक्रम तय गर्दा विशेष ध्यान पुऱ्याइएको छ । साथै नेपालले अन्तराष्ट्रिय र राष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिवद्धता, राष्ट्रिय र प्रादेशिक विकास नीति र कार्यक्रमहरुसंग यो आवधिक योजनालाई आवद्ध गरिएको छ ।

१.५ **आवधिक योजना तर्जुमाका उद्देश्यहरु** (Objectives of Periodic Plan Formulation)

यस आवधिक योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको विकासको दीर्घकालीन सोंच बमोजिम क्षेत्रगत विकासको समग्र योजना र कार्यक्रमहरु तय गरी माछापुच्छ्रेवासी जनताको सम्वृद्धिलाई सुनिश्चित गर्नु हो । यसका विशिष्ट उद्देश्यहरु देहाय वमोजिम रहेका छन् :

- माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाका विद्यमान पूर्वाधारहरुको अद्यावधिक गर्दै योजनावद्ध तवरले आर्थिक सामाजिक पूर्वाधारको दीगो विकास योजना तर्जुमा गर्ने ।
- पछौटे, विपन्न र सामाजिक हिसावले वञ्चीतिमा परेका क्षेत्र, वर्ग र लिङ्गका स्थानीय जनताको शिक्षा, स्वास्थ्य, खेलकुद एंव मनोरञ्जनको आवश्यकतालाई परिपूर्ति गर्ने योजना तर्जुमा गर्ने ।
- गाउँपालिका र यसका विभिन्न क्षेत्रभित्र कृषि, पशुपालन, पर्यटन, ऊर्जा, उद्योग, व्यापार र रोजगारी प्रर्वद्धन कार्यक्रमहरु मार्फत आर्थिक गतिविधिमा विस्तार र विकास गर्ने आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गर्ने ।
- आवधिक योजनाका विभिन्न कार्यक्रमहरुको संचालनका लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय श्रोत परिचालन र त्यसको क्षेत्रगत लगानी योजना प्रस्तुत गर्ने ।
- गाउँपालिकाको साँगठनिक स्वरुप, संस्थागत व्यवस्थापन, जनशक्ति व्यवस्थापन र असल शासनका कार्यक्रमहरु समेटिएको संस्थागत योजना प्रस्तुत गर्ने ।
- माछापुच्छ्रे गाउँपालिका क्षेत्रको पर्यावरणीय सन्तुलन, वातावरण संरक्षण र व्यवस्थापन तथा संभावित विपद् व्यवस्थापनको योजना तर्जुमा गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आवधिक योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनको कार्ययोजना निर्माण गर्ने ।

१.६ **आवधिक योजनाका क्षेत्र तथा सीमाहरु** (Scope and Limitation of Periodic Plan)

१.६.१ योजनाका क्षेत्रहरु (Scope of Periodic Plan)

गाउँपालिकाले निर्दिष्ट गरेको कार्य निर्देशन र परामर्शदातासँग भएको सम्झौताको परिधिभित्र रही यो आवधिक योजना तयार गरिएकोले तद्नुरुप यस योजनामा निम्न लिखित क्षेत्रका योजनाहरु समेटिएका छन् :

- **माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको दीर्घकालीन योजनाको प्रारुप :** यस भित्र विकासको दीर्घकालीन सोंच, ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्यहरु र विकासका प्राथमिकताहरु साथै माछापुच्छ्रे गाउँपालिका क्षेत्रका सवलता, दुर्वलता, संभावना र चुनौतीहरु समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।
- **भौतिक विकास योजना :** स्थानीय यातायात पुर्वाधार, सिंचाई, नदी नियन्त्रण, जलविद्युत र वैकल्पिक ऊर्जा, खानेपानी, वसोवास तथा भवन निर्माण, सामाजिक पूर्वाधारहरु, पर्यटन, कृषि तथा औद्योगिक पूर्वाधारहरु समेटिएको भौतिक विकास योजना प्रस्तुत गरिएको छ ।
- **आर्थिक विकास योजना :** यस योजना अर्न्तगत कृषि, पशुपालन, वागवानी, वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलाप, खनिज सम्पदा, भूमि व्यवस्था, खाद्य सुरक्षा, उद्योग, बाणिज्य, आपुर्ति र पर्यटनमा आधारित आर्थिक कृयाकलाप, घरेलु तथा साना उद्यम विकासका कार्यक्रमहरु समेटिएका छन् ।
- **सामाजिक विकास योजना :** यस योजना अन्तर्गत वसाइसराई व्यवस्थापन, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी र सरसफाई, जनताको सामाजिक सम्पत्तिमा पहुँच, सामुदायिक स्रोत विकास, लैंगिक, जातिगत, वालविकास, वृद्ध, असहाय, दलित, अपाङ्गहरुको सामाजिक हैसियत र सहभागिता सुनिश्चित गर्ने सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरु, युवा तथा खेलकुद विकासका कार्यक्रमहरु समेटिएका छन् ।
- **वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन योजना :** यस अन्तर्गत सरसफाई, ठोस फोहोर व्यवस्थापन, प्राकृतिक वातावरणको संरक्षण, सास्कृतिक वातावरणको संरक्षण, नदी नियन्त्रण, भूक्षय नियन्त्रण, वन संरक्षण र उपयोग, उच्च हिमाली क्षेत्रको संरक्षण र विकास प्रवर्द्धन, पर्यावरणीय (जलवायु) अनुकुलन कार्यक्रमहरु समेटिएका छन् । भूकम्प, आगलागि, वाढी, पहिरो, सुख्खा खडेरी र महामारी जस्ता विपद्हरुको जोखिमयुक्त स्थानहरुको पहिचान गरी न्यूनीकरणका उपायहरु उल्लेख गरिएका छन् ।
- **वित्तीय व्यवस्थापन योजना :** यस योजना अन्तर्गत गाउँपालिकाको आय-व्ययको विश्लेषणका आधारमा आगामी योजना अवधिको लागि आय र व्ययको प्रक्षेपण गरिनुका साथै गाउँपालिकाको वजेटको क्षेत्रगत वाँडफाँड, आन्तरिक राजश्व वृद्धिका योजना, निजी र सहकारीको योगदान, अन्तर सरकारी वित्तीय वाँडफाँड र हस्तान्तरण, खर्चको वाँडफाँड र व्यवस्थापनको योजना समेटिएको छ ।
- **शुसाशन र संस्थागत विकास योजना :** यस अन्तर्गत गाउँपालिकामा शान्ति र सुरक्षा, न्याय प्रणाली, वित्तीय अनुशासन, सेवा प्रवाहको सहजता, स्वच्छ र प्रभावकारी सेवा, असल शासन प्रवर्द्धन, लेखा र अभिलेखहरुको प्रभावकारी व्यवस्थापन, स्थानीय स्रोत तथा साधनको प्रभावकारी उपयोग, अन्य संस्थाहरुसँगको साझेदारी र सञ्जाल (Networking), कर्मचारी र जनशक्ति व्यवस्थापन, अभिप्रेरणा र सुदृढिकरण, विकास प्रशासनको ढाँचा र कार्यविधिको विकास, जस्ता कार्यक्रमहरु समेटिएका छन् ।
- **अर्न्तसम्बन्धित विषयहरुको योजनाः** यस अन्तर्गत माथि उल्लेखित योजनाहरुसँग अर्न्तसम्बन्धित विषयहरु– तथ्यांक प्रणाली, गरिबी निवारण, श्रम तथा रोजगारी, जनशक्ति उद्यमशीलता विकास,

अनुसन्धान र विकास, समता र समावेशीकरण, सामाजिक सुधार, सामाजिक सांस्कृतिक विविधता, सामुदायिक साझेदारी र गैरसरकारी संस्थाहरुसँगको सहकार्य जस्ता विषयहरु समेटिएका छन् ।

- **योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन योजना :** यस अन्तर्गत विभिन्न क्षेत्रगत योजनाहरुको वर्गीकरण गरी गाउँपालिका, वडा, प्रदेश र संघीय कार्यक्रमहरुसंग तादात्म्यता र जिम्वेवारी बाँडफाँड गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनको ढाँचा प्रस्तुत गरिएको छ भने विकास निर्माण र गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरुको अनुगमन र मूल्यांकनको योजना प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.६.२ **आवधिक योजनाका सीमा** (Limitation of the Periodic Plan)

आवधिक योजना तयार गर्दा निम्नलिखित सीमाहरुलाई मध्यनजर राखिएको छ :

- पुर्नगठित गाउँपालिका पूर्वका स्थानीय तहको एकिकृत तथ्यांकको अभावमा लामो समयको प्रबृत्तिगत विश्लेषण गर्न नसकिएको ।
- वडा भेलामा सहभागीहरुको विचार प्रतिनिधिमुलक रुपमा आवधिक योजनामा समावेश भएको ।
- यस आवधिक योजना माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना भएकोले कतिपय द्धितीय स्रोतबाट प्राप्त हुनु पर्ने तथ्यांकहरु पर्याप्त रुपमा उपलब्ध हुन नसकेको ।
- गाउँपालिकाका विभिन्न कार्यक्रमहरु दीर्घकालीन प्रकृतिका र विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको आवश्यकता पर्ने खालका भएकाले परियोजनागत विस्तृत लगानी योजना गर्न तत्काल सम्भव नभएको ।

१.७ **आबधिक योजना निर्माण विधि र प्रकृया** (Methodology and Process)

१.७.१ **योजना निर्माण विधि**

१.७.१.१ **पूर्व अध्ययनहरुको पुनरावलोकन** (Literature Review)

पूर्व अध्ययनहरुको क्रममा आवधिक योजनासँग सम्वन्धित माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७६, आ.ब. २०७४/०७५ र २०७५/०७६ को वार्षिक बजेट नीति तथा कार्यक्रम, कास्की जिल्ला वस्तुगत विवरण २०७५, गण्डकी प्रदेशको स्थितीपत्र २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पारेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५, प्रदेश नीति तथा योजना आयोगले तयार गरेको स्थानीय तहमा आबधिक विकास योजना तर्जुमा प्रक्रिया र स्थानीय तहका पदाधिकारीलाई प्रशिक्षण प्रयोजनको लागि तयार गरिएको संक्षिप्त निर्देशिका २०७५, सम्बन्धित अध्ययन प्रतिवेदन, तथ्यांक तथा नक्साहरुको समेत अध्ययन गरिएको छ । यसका अतिरिक्त माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा हाल आवद्ध साविक गाँउ विकास समितिका सूचनाहरुलाई पनि आधार मानिएको छ । योजना निर्माणको क्रममा योजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अनुभवमा आधारित प्रकाशित प्रतिवेदन, जर्नल, लेखहरु र सन्दर्भ पुस्तकहरुको समेत सिंहावलोकन गरिएको छ ।

१.७.१.२ तथ्याङ्क एवं सूचना संकलन (Data Collection)

प्रतिवेदन तयारीका क्रममा माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको बस्तुगत विवरण तयारीका लागि गाउँपालिकाबाट २०७६ बैशाख र जेठ महिनामा मोबाइल एप्सबाट संकलन गरिएका सूचनाहरुलाई मूख्य आधार तथ्यांक (Baseline data) को रुपमा लिइएको छ । यस अतिरिक्त अन्य द्धितीय श्रोतहरु जस्तै कास्की जिल्ला वस्तुगत विवरण २०७५ र अन्य गाउँपालिका तथा नगरपालिकाका पूर्व आवधिक योजनाको अध्ययन समेत गरिएको छ ।

यसका अलावा सडक, खानेपानी, विद्युत, जलसम्पदा, जंगल, जमिन, आदिसँग सम्वन्धित सूचनाहरुलाई गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानहरुमा वडास्तरीय भेला गरी गुणात्मक तथा मात्रात्मक सूचना समेत संकलन गरिएको छ । साथै मुख्य सूचनादाता (Key informants) वाट प्राप्त सूचनाहरु, अभिमत र सुझावहरुलाई समेत प्रतिवेदन तयार गर्दा समावेश गरिएको छ ।

क) निर्देशक समिति तथा विषयगत समितिहरुसंग छलफल

आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने सिलसिलामा गाउँपालिकाका प्रमुखको संयोजकत्वमा गाउँपालिकाका कार्यकारी अधिकृत तथा पदाधिकारीहरु, राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरु, गाउँपालिकाको विकाससँग सम्बन्धित कार्यालयका प्रमुखहरु, गैर-सरकारी तथा अन्य संघ-संस्थाका प्रतिनिधिहरु, स्थानीय बुद्धिजीवी, दलित, पिछडिएका वर्ग, अपांग तथा महिला प्रतिनिधिहरु रहेको निर्देशक समितिसँग छलफल गरिएको छ । गाउँपालिकामा विद्यमान विभिन्न विषयगत समितिहरु जस्तै : आर्थिक विकास समिति, सामाजिक विकास समिति, पूर्वाधार विकास समिति, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति, संस्थागत विकास तथा वित्तीय व्यवस्थापन विकास समितिसँग गाउँपालिकामा गरिनुपर्ने विविध विषयगत योजना तथा कार्यक्रम र सो क्षेत्रमा कसरी विकासको खाका तयार गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा समेत विस्तृत छलफल गरिएको छ । प्रत्येक विषयगत समितिहरुसँग छलफल गरी छलफलको निचोडलाई आवधिक योजनामा समावेश गरिएको छ ।

ख) श्रोत व्यक्तिहरुसंगको छलफल

गाउँपालिकाको आवधिक योजना तयार गर्ने सिलसिलामा यस गाउँपालिकासँग सम्वन्धित विभिन्न व्यक्तिहरुलाई श्रोत व्यक्तिहरुको रुपमा लिई सूचना संकलन गर्ने काम गरिएको छ । आवधिक योजना तर्जुमाको सिलसलामा यस गाउँपालिकाका विभिन्न पेशा व्यवसाय र अध्यापन तथा प्रध्यापनमा संलग्न व्यक्तिहरुसँग छलफल गरिएको छ । यसको साथै नेपाल सरकारको उच्च तहदेखि जिल्ला तथा गाउँपालिका स्तरका कर्मचारीहरु र राजनीतिक व्यक्तित्वहरुसँग समेत छलफल गरी, उनीहरुको राय समेत संकलन गरिएको छ । यसरी स्रोत व्यक्तिहरुबाट प्राप्त सुझाव, अभिमत र सोँचहरुले योजना निर्माणमा उल्लेख्य योगदान पुऱ्याएको छ ।

ग) वडास्तरीय बृहत भेला तथा अपेक्षा संकलन

गाउँपालिका आवधिक योजना तर्जुमा गर्नको लागि निर्देशक समिति तथा विषयगत समिति गठन पश्चात् प्रत्येक वडामा वडा अध्यक्ष, निर्वाचित वडा सदस्य सहितको वडा भेलामा छलफलका लागि परामर्शदाताबाट तयार पारिएका चेक लिष्ट उपलब्ध गराइ वडागत समस्या पहिचान गर्ने, वडास्तरका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको प्राथमिकीकरण गर्ने तथा समस्या न्यूनीकरणको लागि सुझावहरु संकलन गरिएको छ ।

यसरी नै गाउँपालिकाको क्षेत्रगत आधारमा २०७६ जेठ महिनामा सबै वडाका क्षेत्रगत प्रतिनिधिहरुको प्रतिनिधित्व हुने गरी छलफल तथा अन्तर्क्रियाबाट आवधिक योजनाका दीर्घकालीन सोंच, ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्य तथा कार्ययोजना निर्धारणमा राय संकलन गरी वडाका अपेक्षा पहिचान समेत गरिएको थियो । त्यसैगरी परामर्शदाताका प्राविधिक समूहहरुबाट विभिन्न समूह विभाजन गरी ती समूहमा सहजीकरण गरी चेक लिष्टबाट आएका अपेक्षा तथा कार्यक्रमहरुको पुनः छलफल र विश्लेषण गरी प्राथमिकताका आधारमा आगामी ५ वर्षको योजनाको मार्गचित्र तयार गरीयो । यस मार्गचित्रलाई परामर्शदाताका विज्ञ टोलीबाट सोही क्षेत्रका स्थानीय बुद्धिजिबि, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि तथा विषय विज्ञहरुसँगको छलफलबाट कार्ययोजना प्रतिवेदनमाथि टिप्पणी सहित सुझाव समेत संकलन गरिएको थियो ।

घ) स्थलगत सर्वेक्षण तथा प्रमाणीकरण

परामर्शदाताको स्थलगत अध्ययन टोलीले गाउँपालिकाको प्रत्येक वडा र टोल भ्रमण गरी स्थलगत सर्वेक्षण तथा अवलोकनको माध्यमबाट तथ्याङ्क तथा जानकारी संकलन गरेको छ । सबै वडाहरुमा वडा भेला गरी संकलित तथ्यांकहरु वडामा गठित सम्पर्क समितिसँगको छलफलबाट पुनः अध्यावधिक गरिएको छ । नापी विभाग र फिनिडाबाट तयार गरिएको स्थलरुप नक्सालाई आधार नक्साको रुपमा लिई स्क्यान (Scan) गरी GIS Software बाट स्थलगत सर्वेक्षण तथा अवलोकन गरी स्रोत नक्साहरु तयार गरिएको छ । यस सन्दर्भमा मुख्य रुपमा गाउँपालिकामा रहेका भौतिक पूर्वाधारहरु जस्तै : सडक, संचार, विद्युत, खानेपानी आदिका सम्वन्धमा सर्वेक्षण, अवलोकन तथा स्थलगत जाँच गरी नक्शामा समेत परिमार्जन गर्ने कार्य गरिएको छ ।

वडा भेला मार्फत वडागत आवश्यकता तथा समस्याको पहिचान गरी प्रत्येक वडामा गठित वडा सम्पर्क समिति मार्फत प्राथमिकीकरण गरिएको छ । यही प्राथमिकता क्रमका आधारमा वडागत योजना तर्जुमा गरिएको छ भने रणनैतिक योजनाको लागि विषयगत समिति, विज्ञ तथा निर्देशक समितिमा विस्तृत छलफल गरिएको छ ।

१.७.१.३ तथ्याङ्क विश्लेषण (Data Analysis)

गाउँपालिकाको रणनैतिक योजना, कार्यक्रम तथा अल्पकालीन र दीर्घकालीन आयोजनाहरु छनौट गर्नको लागि तथ्यांक विश्लेषणको महत्वपूर्ण स्थान हुन्छ । आयोजना छनौंटका लागि समष्टिगत विकासको चुनौति र सम्भावनाहरुको सन्दर्भमा प्राप्त तथ्यांक र सूचनाहरुलाई विस्तृत रुपमा विश्लेषण गरिएको छ । स्थलगत अध्ययन भ्रमण, वडा भेला, सामुहिक छलफल, अर्न्तक्रिया र विज्ञ व्यक्तिको रायसुझावका साथै द्वितीय स्तरका तथ्यांकहरुको आधारमा तल उल्लेख गरीए बमोजिम तथ्यांक विश्लेषण गरिएको छ ।

क) भौगोलिक अवस्थाको वर्णन र विश्लेषणः

गाउँपालिकाको भौगोलिक अबस्थाको विश्लेषण गर्ने क्रममा यसको भू-भौतिक अवस्था, अबस्थिति, भू-स्वरुप, नदीनाला, वातावरणीय अवस्था आदिको विश्लेषण गरिएको छ । यसैगरी भौगोलिक अवस्थाको परिणाम स्वरुप उत्पन्न सम्भावना र चुनौतिहरुलाई पनि विश्लेषण गरिएको छ । साथै विश्लेषण गर्ने क्रममा भौगोलिक अवस्थितिले विकासमा पारेको चुनौति, वास्तविकता समेतलाई कसरी योजनागत हिसाबमा समेट्न सकिन्छ, कुन कुन क्षेत्रगत योजनालाई प्राथमिकता दिंदै विकास आयोजनाहरु सञ्चालन गरिनुपर्दछ भन्ने कुरालाई ख्याल गरिएको छ । यसले गर्दा

क्षेत्रगत विशिष्टताका आयोजनाहरु तथा रणनैतिक दीर्घकालीन आयोजनाहरुको छनौटमा समेत मद्दत पुगेको छ ।

ख) सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषणः जनसंख्याको वनावट, जनसंख्या बृद्धि, भाषा, धर्म सँस्कृति, रीतिरिवाज, परम्परा, बसाँइसराइ, जनसंख्याको प्रक्षेपण आदि सामाजिक तथा साँस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण गरिएको छ । यी तथ्यांकले भविष्यमा गाउँपालिकाका कार्य कस्तो किसिमको रुपमा विकास गराउने भन्ने कुराको मूल्याङ्कन र प्रक्षेपण गर्न मद्दत पुग्नेछ । त्यसैगरी अध्ययन क्षेत्रको सामाजिक अवस्था थाह पाउनका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, सुरक्षा आदिको विश्लेषण गरिएको छ । यसैगरी भविष्यको लागि विकास निर्माणमा प्राथमिकता दिनुपर्ने क्षेत्र, सामाजिक रुपमा समावेसीकरणको सिद्धान्त अवलम्बन गनुपर्ने पक्षहरु, शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक पूर्वाधारमा गर्नुपर्ने लगानी जस्ता बिषयमा समेत यसले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने छ ।

ग) आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण

आवधिक योजना तर्जुमाको क्रममा गाउँपालिकाको विद्यमान आर्थिक अवस्था र भविष्यको आर्थिक अवस्थाको प्रबृत्तिलाई समेत विश्लेषण गर्नु पर्दछ । यस्तो विश्लेषणले भविष्यमा कस्तो र कुन रुपमा विकास गर्ने, मुख्य आर्थिक गतिविधि के हुने ? यस्ता आर्थिक गतिविधिबाट गाउँपालिकाको विकासको लागि कस्तो फाइदा पुग्ने ? भन्ने सन्दर्भमा जानकारी लिन सकिन्छ । बस्तीलाई भविश्यमा कति क्षेत्रमा विस्तार गर्न सकिने, कुन क्षेत्रमा विस्तार गर्न सकिने, छरिएर रहेको कुन कुन बस्तीलाई कहाँ एकिकृत गर्ने साथै कस्तो प्रकारको आर्थिक क्रियाकलापमा ध्यान केन्द्रित गर्न सकिन्छ भन्ने कुरा जानकारीको लागि गाउँपालिकाले खेलेको भूमिका, आर्थिक आम्दानीका श्रोतहरु, बसाँइसराइँको प्रभाव आदि कुराहरुमा समेत ध्यान दिइएको छ । यसका साथै गाउँपालिकाको विगत दुई वर्षको आयव्यय विवरणको आधारमा ५ वर्षको आम्दानी प्रक्षेपण समेत गरी सो आधारमा आगामी ५ वर्षको गाउँपालिकाको व्ययको योजना तयार गरिने हुँदा गाउँपालिकाको आयोजना छनौट तथा योजना तर्जुमामा समेत सहयोग पुगेको छ ।

घ) भौतिक र वातावरणीय अवस्थाको विश्लेषण

भौतिक विकासका पूर्वाधारमध्ये सडक तथा ढल, यातायात, सञ्चार, नदी नियन्त्रण, पिउनेपानीको उपलब्धता, विद्युत आदिको अवस्थाको अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ । गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रको व्यवस्थित विकास गर्न आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधारहरुको विकासमा जोड दिनु पर्दछ । यस क्रममा दीगो विकास र विस्तारको लागि वातावरणीय पक्षको पनि अध्ययन गरिएको छ । विद्यमान वातावरणीय अवस्थालाई विशेष ध्यान दिई वातावरणीय व्यवस्थापनमा खास गरी भू-क्षय, नदीखोला नियन्त्रण तथा प्रदूषण, जलवायु परिवर्तन, फोहरमैला व्यवस्थापन आदिको अध्ययन तथा त्यसको समाधानका लागि विभिन्न विषयहरु समावेश गरिएको छ ।

१.७.२ योजना तर्जुमाको प्रकृया (Plan Formulation Process)

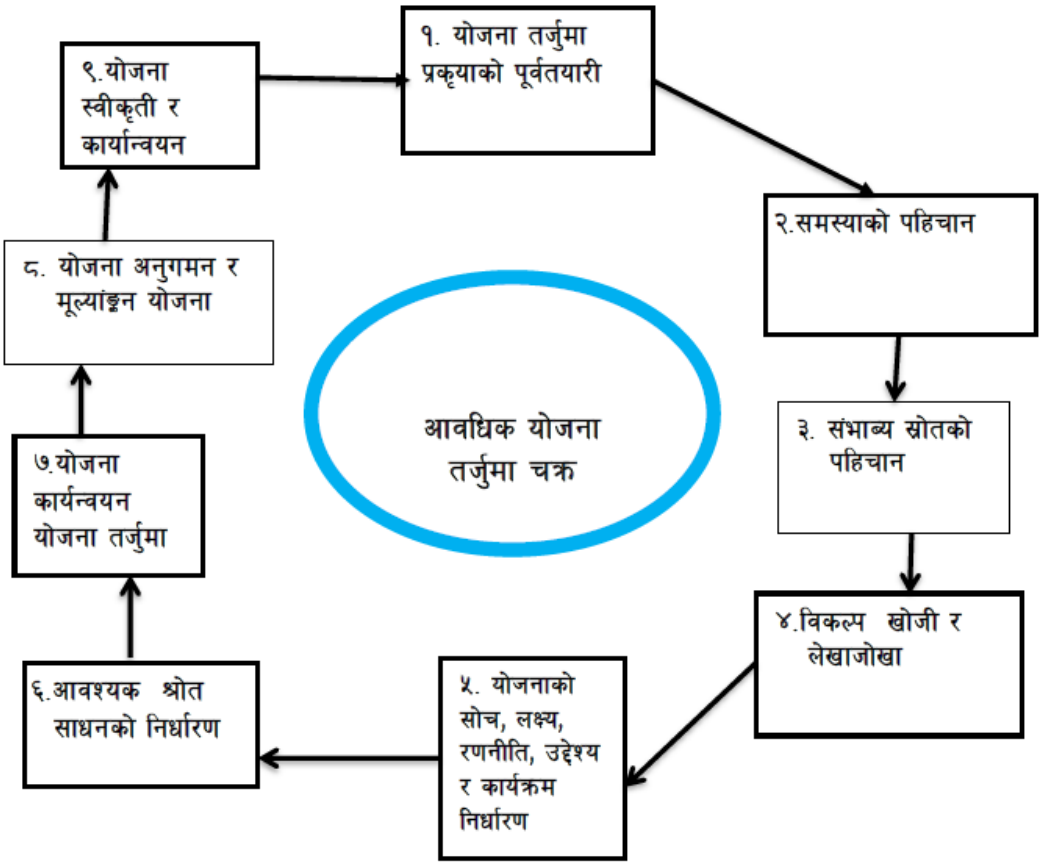

चित्र १.१ आबधिक योजना निर्माण प्रकृयाको प्रवाह

क) माछापुच्छ्रेको अग्रणी क्षेत्र पहिचान र विश्लेषण

योजनाहरु समेत प्रत्येक गाउँ वा शहरका भविष्यमा हुने विकासका दृष्टिले आ-आफ्नै विशेष सम्भावनाहरु हुन्छन् र यिनै सम्भावनाहरुले बस्तीहरुको विकासको खाका कोर्ने गरेको हुन्छ । यही विशेष सम्भावनालाई अग्रणी क्षेत्र भनिन्छ, जुन उक्त क्षेत्रको विकासका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ साथै बस्तीको विकास र विस्तारलाई निर्देशित गर्दछ । आवधिक योजना तयारीको सन्दर्भमा बस्तीको सम्भावित विस्तार र विकासको विश्लेषणमा अग्रणी क्षेत्रले ठूलो भूमिका खेल्दछ । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको मुख्य अग्रणी क्षेत्रहरुमा: पर्यटन, कृषि, उर्जा, पूर्वाधार विकास रहेका छन् । तसर्थ यसै दृष्टिकोणमा गाउँपालिकाको अग्रणी क्षेत्र पहिचान गरिएको छ र सोही आधारमा तयार पारिएको छ ।

ख) अपेक्षा पहिचान

विकास योजना तर्जुमा र विकास निर्माणको क्रममा समस्याहरुलाई पहिचान गर्दै क्रमबद्ध रुपमा विश्लेषण गरिएको छ । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको समस्या पहिचान गर्दा स्थलगत अध्ययनद्धारा बस्तीहरुमा देखिएका मुख्य समस्याहरु अबलोकन तथा मूख्य सूचनादाताहरुको छलफलबाट जानकारी प्राप्त गरिएको छ । छलफल तथा अर्न्तक्रियाको क्रममा गाउँपालिकाका प्रतिनिधिहरु, विज्ञ समूहहरु लगायत अन्य निकायका प्रतिनिधिहरु तथा स्थानीय तहका विभिन्न पेशा, वर्ग र समूहहरुसँग आबद्ध विद्वान, समाजसेवी, शिक्षक, सामाजिक कार्यकर्ता, महिला, सम्बन्धित क्षेत्रका जनताहरुसँग बैठक आयोजना गरी मुख्य समस्याहरु पहिचान गरिएको छ । यस्तो

सहभागितामुलक छलफलमा धेरै भन्दा धेरै मानिसको सहभागिता गराउने प्रयास गरिएको छ । जसले गर्दा वास्तविक आवश्यकता पहिचान सहित योजना तर्जुमा गर्न सहयोग पुगेको थियो । यस्तो छलफलबाट एकातिर सम्बन्धित क्षेत्रको प्रमुख समस्या पहिचान गर्न मद्दत पुग्यो भने अर्कोतिर गाउँपालिकाका सम्भावना समेत पहिल्याउन सहयोग पुगेको छ । अपेक्षा पहिचान गर्दा वडागत तहमा देखिएका मुख्य समस्याहरु समेत पहिचान गरिएको छ । यसले वडागत आयोजना तथा रणनैतिक योजना तर्जुमामा महत्वपूर्ण सहयोग पुगी गाउँपालिकाको ५ वर्षे आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा प्राथमिकीकरण गर्न तथा अग्रणी क्षेत्र सहितको कार्ययोजना बनाउन समेत विशेष सहयोग पुगेको छ ।

ग) रणनीतिक योजना तयारी

रणनीतिक योजनाहरुले गाउँपालिकाको दीर्घकालीन समस्या समाधान गर्न मद्दत पुऱ्याउँछ भने यसैका आधारमा गाउँपालिकालाई भविष्यमा कुन दिशातर्फ विस्तार र विकास गर्न सकिन्छ भन्ने कुराको निर्धारण गर्दछ । तसर्थ रणनैतिक योजनाले गाउँपालिकाको अग्रणी स्रोतहरुको आधारमा योजना तर्जुमा गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ भने भू-उपयोग नीतिलाई कार्यान्वयन गरी भविश्यको विकासलाई मार्ग निर्देश गर्न सहयोग गर्दछ । दीर्घकालीन रुपमा गाउँपालिकाको विकासको लागि दीर्घकालीन रणनीतिक योजनाको आवश्यकता पर्दछ जसले गाउँपालिकाको समस्या समाधान तथा विद्यमान मुख्य सम्भावनालाई सम्बोधन गर्न सक्दछ । त्यसैले यस अन्तर्गत गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकासको लागि स्थानीय, प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय महत्व भएका रणनीतिक योजनाहरु प्रस्ताव गरिएको छ र सोही अनुसारको विकास योजना सञ्चालन गरिने कार्ययोजनाहरु प्रस्ताव गरिएको छ । गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण गरी सोही अनुसार क्षेत्रगत योजनाको रणनीति र कार्यनीति निर्धारण उल्लेख गरिएको छ । यी रणनीतिक योजनाहरुले विद्यमान समस्याहरुलाई सम्बोधन गर्नुका साथै भविश्यमा अग्रणी क्षेत्रहरुलाई ग्रहण गर्दै निरन्तर रुपमा विकास दीगो भै अघि बढाउन मद्दत गर्ने छ र गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचले निर्धारण गरेको लक्ष्य हाँसिल गर्न समेत मद्दत पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

घ) नक्सांकन तथा विश्लेषण

यस कार्यमा नक्सा तयारी र अद्यावधिकलाई विशेष प्राथमिकता दिई नक्साङ्कनको कार्य सम्पन्न गरिएको छ । गाउँपालिकाको भौतिक पूर्वाधारहरु जस्तै सडक, खानेपानी, विद्युत, संचार लगायत पूर्वाधारहरु नक्साङ्कनद्धारा प्रस्तुत गरिएको छ भने सामाजिक पूर्वाधारहरु जस्तै शिक्षा, स्वास्थ्य, खेलकुद, धार्मिक मठमन्दिर लगायतलाई नक्सांकन गरिएको छ । साथै भौगोलिक तथा प्राकृतिक श्रोतहरुको पहिचानको नक्सांकन, वर्तमान र प्रस्तावित भू-उपयोगको नक्सांकन सहितको विश्लेषण गरिएको छ । नक्सांकन कार्य गर्दा सर्भे विभागको टोपोसिट, Landsat Image 2015 का तस्बीरहरु, Google Earth Pro का तस्बिरका तथ्यांकलाई GIS Software प्रयोग गरी निम्नानुसारका नक्सा तयार गरिएको छ :

१.अवस्थिति तथा राजनैतिक विभाजन
२.भौगोलिक स्वरुप
३.नदीप्रवाह तथा जलाधार
४.वर्तमान तथा प्रस्तावित भू-उपयोग
५.पर्यटकीय क्षेत्र

ङ) विषयगत विकास योजनाहरुको तर्जुमा

विकास योजना भनेको अर्थतन्त्रको सबै विषयगत वा क्षेत्रगत योजनाहरुको समग्रता हो । यस अन्तर्गत भौतिक विकास, आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, वातावरण संरक्षण र व्यवस्थापन, विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापन, संस्थागत विकास र वित्तीय विकास योजनाहरु समेटिएका हुन्छन् । गाउँपालिकाको यस आवधिक योजनामा उपरोक्त सबै क्षेत्रगत योजनाहरुलाई वस्तुगत रुपमा विश्लेषण गरी ५ वर्षका लागि विभिन्न लक्ष्यहरु राखी कार्यक्रमहरु प्रस्ताव गरिएको छ ।

च) योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन रणनीति

योजना तर्जुमा जति महत्वपूर्ण छ त्यत्तिकै कार्यान्वय रणनीति पनि महत्वपूर्ण मानिन्छ । प्रायगरी योजनाहरु बनाइन्छन् तर सही रुपमा कार्यान्वयन हुन नसकेको परिप्रेक्ष्यमा कार्यान्वयन र अनुगमन पक्ष बलियो बनाउनु जरुरी हुन्छ । गाउँपालिकाको आवधिक योजना कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरुलाई सजग गराउँदै सम्बद्ध निकायहरुलाई सक्रिय बनाउनु पर्दछ । यसका लागि सबै सरोकारवाला निकायसँग अन्तर्क्रिया गरी कार्यान्वयनमा संलग्न गराउन जोड दिनु पर्दछ भने आयोजनाको लगानीका लागि बहुपक्षीय छलफल गरी बहुक्षेत्रगत लगानी योजनालाई समेत यस योजनामा समावेश गरिएको छ । यस्ता बहुक्षेत्रगत लगानी कार्ययोजनाले कुन निकायले कुन वर्ष कति लगानी गर्ने भन्ने कुराको समेत जानकारी दिन्छ भने सम्बद्ध निकायलाई बढी उत्तरदायी बनाउन मद्दत गर्दछ ।

१.१० प्रारम्भिक मस्यौदा योजना लेखन, प्रस्तुति र छलफल (Preliminary Report Writing, Presentaion and Discussion)

गाउँपालिका कार्यालयमा लाहाचोकमा बसेको गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना सम्बन्धि छलफल र वडागत छलफल तथा अन्तर्क्रियाबाट आएका सुझावहरुलाइ संकलन गरि प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ । उपयुक्त प्रस्तुतीकरणमा प्राप्त सुझावहरुलाई समावेश गरी योजनाको अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

१.११ प्रतिवेदनको संगठन (Organization of the Report)

यस आवधिक योजनाको प्रतिवेदनलाई १० परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ । प्रथम परिच्छेदमा आवधिक योजनाको परिचय र विधिलाई समावेश गरिएको छ । द्धितीय परिच्छेदमा गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण, तेस्रो परिच्छेदमा योजनाको समष्टिगत खाका, चौथोमा समष्टिगत आर्थिक नीति, पाँचौ परिच्छेदमा आर्थिक क्षेत्र समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी परिच्छेद छैठौमा सामाजिक क्षेत्र, सातौमा पूर्वाधार क्षेत्र, आठौमा संस्थागत विकास र सुशासन, नवौंमा अन्तरसम्बन्धित विषय समावेश भएका छन भने अन्तिम परिच्छेदमा योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनसमावेश गरिएको छ ।. यसका साथै अनुसूचिहरुमा वडास्तरीय आयोजना तथा कार्यक्रम र श्रोत नक्सांकन समावेश गरिएका छन् ।

१.११ आवधिक योजनाको अन्तिम प्रतिवेदन प्रस्तुति (Presentation of Final Periodic Plan Report)

विभिन्न अर्न्तक्रिया तथा छलफल कार्यक्रमवाट प्राप्त सुझावहरुलाई पुन आवधिक योजनामा समावेश गरी माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको ५ वर्षे आवधिक विकास योजना (२०७६/०७७ देखि २०८०/०८१) को अन्तिम प्रतिवेदन २०७६/३/२३ गते गाउँपालिकाको कार्यालयमा बुझाइएको छ ।

....

अध्याय-दुई

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको वस्तुस्थिती विवरण
(Profile of Machhapuchchhre Rural Municipality)

२.१ **परिचय** (Introducation)

कास्की जिल्लाको उत्तरमा अबस्थित माछापुच्छ्रे गाउँपालिका साविकका माछापुच्छ्रे, सार्दीखोला, भाचोक, लाहाचोक, रीभान, धिताल, धम्पुस र ल्वाङ घलेल गाउँ विकास समितिहरु समाबेश गरी ९ वडाहरु कायम हुने गरि नेपाल सरकारले मिति २०७३ फाल्गुण २७ गते नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गरी आधिकारिक रुपमा माछापुच्छ्रे गाउँपालिका घोषणा गरिएको हो । जस अर्न्तगत हालका वडा नं १ साविक माछापुच्छ्रे गाविस, वडा नं २ साविक सार्दीखोला गाविस, वडा नं ३ साविक घाचोक गाविस, वडा नं ४ साविक लाहाचोक गाविस, वडा नं ५ साविक रीभान गाविस, वडा नं ६ साविक धिताल गाविस, वडा नं ७ साविक धम्पुस गाविस, वडा नं ८ साविक ल्वाङ घलेल गाविस (वडा १ देखि ५) र वडा नं ९ साविक ल्वाङ घलेल गाविस (वडा ६ देखि ९) रहेका छन् ।

यो गाउँपालिका उत्तर तर्फ अवस्थित प्रसिद्ध अन्नपूर्ण हिमश्रृंखलाको काखमा अबस्थित छ । अन्नपूर्ण तेस्रो, चौथो, गंगापूर्ण, माछापुच्छ्रे, मर्दी हिमालको दक्षिणी ढालबाट उत्पत्ति भएका नदी खोलाहरु सेती, मर्दी, मोदी र यिनका सहायक खोलाहरु यहाँ बहन्छन् । यस गाउँपालिकाको उत्तरी भागमा रहेको नेपालकै सुन्दर हिमाल माछापुच्छ्रेको नामबाट यस गाउँपालिकाको नाम माछापुच्छ्रे रहन गएको हो ।

२.२ **भौगोलिक अवस्था (Geographical Condition)**

२.२.१ **अबस्थिति (Location)**

नेपालको गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत कास्की जिल्लाको उत्तरी भागमा अवस्थित माछापुच्छ्रे गाउँपालिका प्रदेश राजधानी पोखरादेखि करिब १६.३५ कि.मी. उत्तरमा अबस्थित छ । समुद्र सतहदेखि करिव १०३१ मी.(पुलको मुख) देखि ७५५५ मी. (अन्नपूर्ण तेस्रो हिमाल) सम्मको उचाइको भू-भागमा अवस्थित यस गाउँपालिकाको उत्तर दक्षिण अधिकतम लम्वाई ३४.३३ कि.मी. र अधिकतम पूर्व-पश्चिम अधिकतम चौडाई २१.७६ कि.मी. रहेको छ । यसको निरपेक्ष अवस्थिति २८° १७' ०८" उत्तरी अक्षांश देखि २८° ३६' १९" उत्तरसम्म र ८३° ५१' ३४" पूर्वी देशान्तर देखि ८४° ०५' ०७" पूर्वसम्म छ । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाले ५४५.५२ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको छ, जुन जिल्लाको झण्डै २७.५ प्रतिशत भू-भाग हुन आउँछ ।

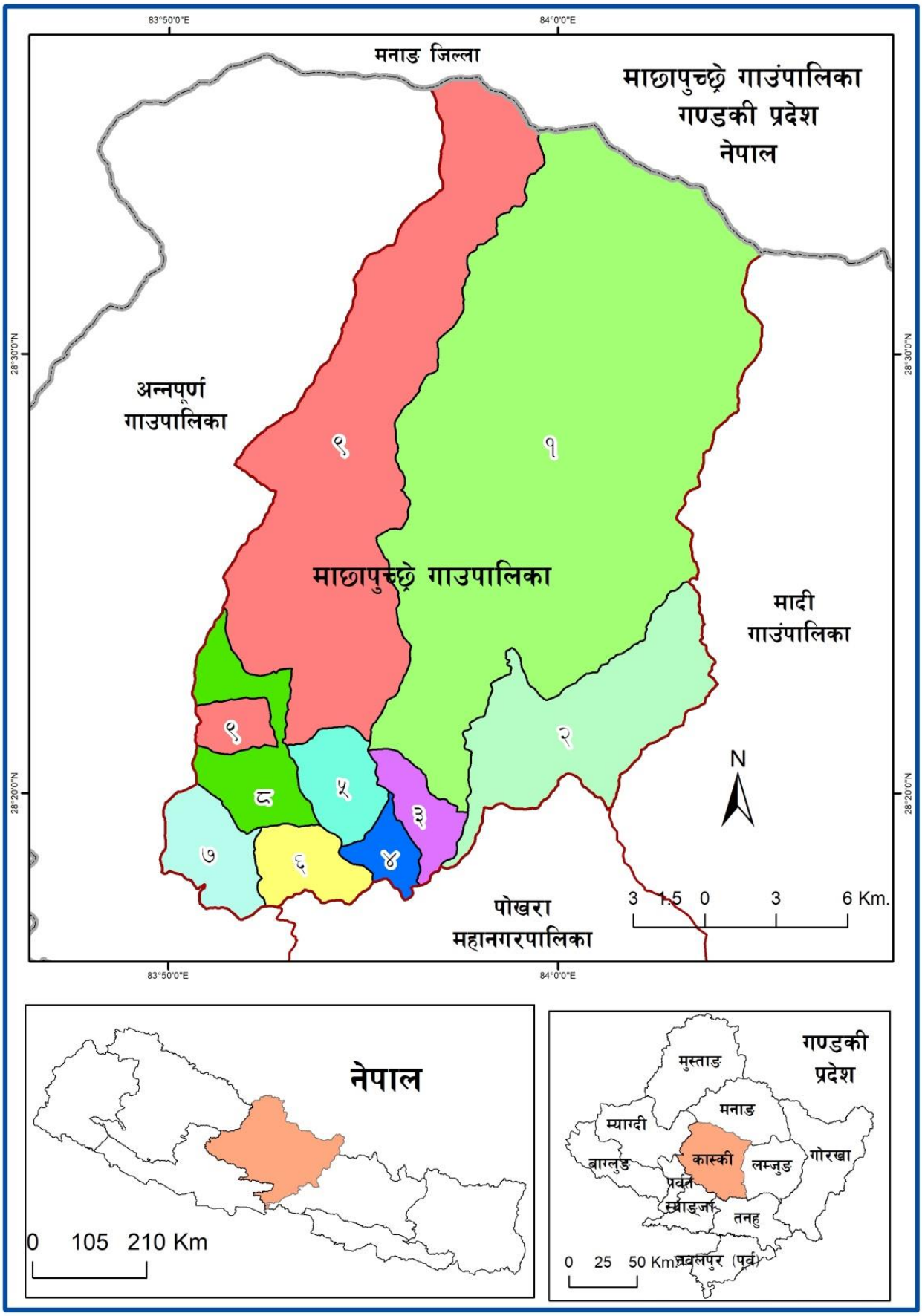

नक्सा २.१: गाउंपालिकाको अबस्थिति नक्सा

यस गाउँपालिकाको पूर्वमा कास्की जिल्लाको मादी गाउँपालिका, पश्चिममा अन्नपूर्ण गाउँपालिका, उत्तरमा मनाङ जिल्लाको नेस्याङ गाउँपालिका र दक्षिणमा पोखरा महानगरपालिका रहेका छन् । पूर्व तर्फ पानी ढलो र भुर्जुङ खोलाले सिमाना कायम गरेको छ भने पश्चिममा मोदी नदी, घट्टेखोला साथै डाँडाहरु रहेका छन् भने उत्तरमा हिमश्रृंखलाको पानी ढलोले मनाङ र कास्कीको सीमाना कायम गरेका छन् । यसैगरि दक्षिणमा सेती नदी र डाँडाहरुले यो गाउँपालिका सिमाबद्ध गरेको छ ।

२.२.२ **भू–बनोट** (Landform)

अन्नपूर्ण हिमश्रृंखला सँगै दक्षिणी काखमा अबस्थित यस माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा मुख्य हिमाल, हिमाली र लेकफाँट, उच्च पर्वतीय क्षेत्र, टारी, पाखा तथा होचा डाँडाका साथै नदी निर्मित बेंसी तथा समतल क्षेत्र रहेका छन् । उत्तर दक्षिण हवाई दुरी करिव ३४ कि.मी. लाई हेर्दा भू-वनोटको दृष्टिमा माछापुच्छ्रे गाउँपालिका नेपालकै विशिष्ट विशेषता बोकेको गाउँपालिका हो, जसको न्यूनतम १०३१ मी. उचाईको सेती र मर्दी दोभान पुलको मुखदेखि ७५५५ मी. अन्नपूर्ण तेस्रो हिमाल सम्मको क्षेत्र रहेका छन् । उचाईका आधारमा यहाँको धरातलीय स्वरुप लाई निम्नानुसार बर्गीकरण गर्न सकिन्छ ।

तालिका २.१ः धरातलीय विभाजन

धरातलीय विभाजन	उचाई (मी.)	क्षेत्रफल (व.कि.मी)	प्रतिशत
नदी बेंसी तथा समतल क्षेत्र (Flat/River Terrace)	१२०० कम	१९.५७	३.५९
टारी, पाखा तथा होचा डाँडा (Low Hill area)	१२००-२१००	१२६.८८	२३.२६
उच्च पर्वतीय क्षेत्र (High Mountain area)	२१००-३३००	१४०.५९	२५.७७
हिमाली लेकफाँट (Foothill of Himalaya)	३३००-५०००	१७९.६९	३२.९४
मुख्य हिमालय (Main Himalaya)	५००० माथि	७८.७९	१४.४४
	जम्मा	५६३.००	१००.०

श्रोतः क्षेत्रफल DEM Data (SRTM Satelllite) बाट निकालिएको ।

यस गाउँपालिकाको धरातलिय बिभाजन अर्न्तगत समुन्द्र सतह देखि करीव १२०० मीटर भन्दा कम उचाइको क्षेत्र नदी बेंसी तथा समतल क्षेत्रहरु हुन् जसले १९.५७ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको छ । यस अर्न्तगतका मुख्य क्षेत्रहरुमा सेती, मर्दी, लस्ती, इर्दी, पातीखोला, भुर्जुङखोला, घट्टेखोला आदीका किनारी भागहरु पर्दछन् । खासगरी वडा नं. २ का कोटकसेरी, बाँझोखेतको तल्लो भाग, वडा नं. ३ का भलाबोट, काङमाङ, वडा नं. ४ का लाहाचोक, भीरकटेरा जोगीचौर, वडा नं. ५ का पातीखोला, चरेम, आनन्द ठाँटी, हुम्दी, वडा नं. ६ का भेडावारी, हँडौले, वडा नं. ७ को घट्टेखोला, वडा नं. ८ को खोराकोमुख, लुम्रे आदी भूभागहरु पर्दछन् । यसैगरी १२०० देखि २१०० मीटर सम्मको उचाइ भएको टारी, पाखा तथा होचा डाँडा क्षेत्र हुन् जसले १२६.८८ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको छ । यस अर्न्तगतका ठाँउहरुमा वडा नं. १ का टुसे, घामतारा, सरीपाखा, धीप्राङ, मिर्सा रुम्जा, करवा भलौंदी, मल्के, कबुचे, सादल जिमिरवारी, धीम्जेखर्क, कीतुखर्क ,वडा नं. २ का बाँझोखेत गैराखोर भुर्जङखोला बजारक्षेत्र, खादरजुङ, रोइको पाखा, चौर, खारपानी, काउरे,भराभुरी, योमु, खैमराङ, मेप्राङ, घलेखर्क, तीनिखर्क आदि क्षेत्रहरु पर्दछन् ।

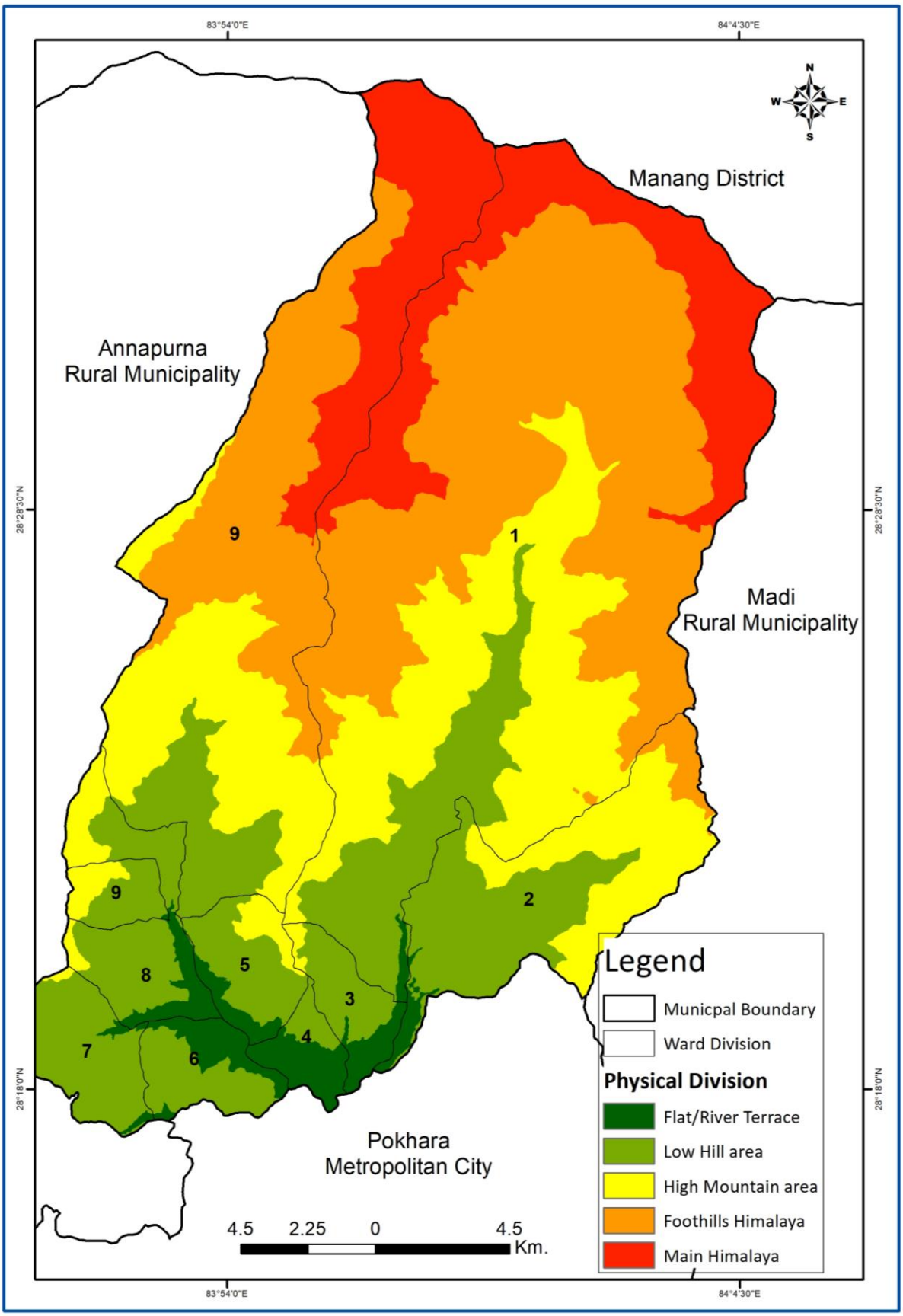

नक्सा २.२ माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको भू-बनोट

वडा नं. ३ का घाचोकको सम्पूर्ण समतल भाग, वडा नं. ४ का लाहाचोकदेखि माथिल्लो उत्तरी जंगल क्षेत्र, वडा नं. ५ का डाँडागाउँ, लाम्पाटा, रीभान, लौसीबोट, स्यापे, भार्गु, चित्रेसँरा, ढाँड, वडा नं. ६ का नुवागाउँ, डाँडागाउँ, अस्ताम, गैरागाउँ, ओखारी, ह्यांजाकोट, वडा नं. ७ को झग्रे, ढाँड, भार्ने, सुगुरे, देउराली, नयागाउँ, खानीगाउँ, वडा नं. ८ को ल्वाङ, फुटुंगे, कैरवारी, धीकाला, साखु, बल्चे, निर्कु, भुने, गुहे, वडा नं. ९ को घलेल, नागी, कुइवाङ, सैतीघट्ट, केशवाङ, इमु, टोको, पुरुङदुङ, कालीमाटी, नागी, सिदिङ, भीउजुङ, राम्चे, मेयुम, दान्सिखर्क आदी भूभागहरु पर्दछन् ।

समुद्र सतहदेखि २१०० देखि ३३०० मीटरसम्मको उचाइ भएको क्षेत्र उच्च पर्वतीय क्षेत्र हो जसले यस गाउँपालिकाको १४०.५९ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको छ । यस अर्न्तगतका ठाँउहरुमा वडा नं. १ का धीप्राङ खोलाको माथिल्लो भाग, भलौंदी खोलाको माथिल्लो भाग, मंगले खोलाको माथिल्लो भाग, पिपरखर्क, संजुम्रोखर्क वडा नं. २ का घेरडाँडा, बयालेडाँडा, हर्वुडाँडा क्षेत्रहरु, वडा नं. ३ का घाचोकको माथिल्लो जंगल क्षेत्र, वडा नं. ५ रीभानको उत्तरी माथिल्लो जंगल क्षेत्र, वडा नं. ७ को खानीगाउँको माथिल्लो भाग सुरेडाँडा क्षेत्र वडा नं. ८ ल्वाङको, गोरुजुरे डाँडा क्षेत्र, वडा नं. ९ मा नागीको माथिल्लो भाग, थुम्चि, माझडाँडा, भीउजुङको माथिल्लो भाग, गीउनार, मोदीखोला दोभानदेखिको पूर्वीभाग, भाजीनखर्क, मार्काखर्क आदी भूभागहरु पर्दछन् ।

यस गाउँपालिकाको सबैभन्दा बढी १७९.६९ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको क्षेत्र हिमाली लेक फाँट क्षेत्र हो जुन समुद्र सतहदेखि ३३०० देखि ५००० मीटर सम्मको उचाइमा रहेको छ । यस अर्न्तगतका ठाँउहरुमा वडा नं. १ का कोरी, खुमी डाँडा, ठुलो बुकेनीखर्क, सिन्क्यूखर्क, नौजेखर्क, रानीखर्क, वडा नं. २ का नौसुडाँडा, फोछोडाँडा, टीडाँडा, झुगडाँडा, धार्नेडाँडा क्षेत्रहरु, वडा नं. ९ का गीउजेखर्क, नांगेडाँडा, चीम्सेखर्क, खुमडाँडा, कोरीडाँडा, सुसेल बुकेनीखर्क, कालीडाँडा, सीर्खाडाँडा आदी भूभागहरु पर्दछन् ।

यसैगरि समुद्र सतहदेखि ५००० मीटर देखि माथिको उचाइ भएको क्षेत्र मुख्य हिमालय क्षेत्र हो, जुन सधैं हिमाच्छादित अवस्थामा रहन्छ । यसले यस गाउँपालिकाको ७८.७९ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको छ । यस अर्न्तगत यस गाउँपालिकाका उत्तरी भागमा रहेका अन्नपूर्ण तेस्रो (७५५५ मी.), अन्नपूर्ण चौथो (७५२५ मी.), गंगापूर्ण (७४५५ मी.), माछापुच्छ्रे (६९९३ मी.), गन्दर्वचुली (६२४८ मी.), मर्दी (५५८७ मी.) आदि हिम चुचुराहरु पर्दछन् साथै यी हिमाल वरपर रहेका सदाबहार रुपमा हिउँ रहिरहने क्षेत्रहरु पर्दछन् ।

२.२.३ **हावापानी** (Climate)

यस गाउँपालिका नदी निर्मित समतल मैदानी भू-भागदेखि अग्लो मूख्य हिमाल अन्नपूर्ण तेस्रो सम्मको उचाईमा अवस्थित भएकोले हावापानीमा पनि विशिष्टता रहेको पाइन्छ । सामान्यतः १२०० मीटर भन्दा होचा यहाँका वेंसिहरुमा अर्धोष्ण मनसुनि जलवायु (Sub-Tropical Monsoon Climate) पाइन्छ भने क्रमशः उचाई बढ्दै जाँदा करिव २१०० मीटरसम्मका क्षेत्रमा न्यानो समशितोष्ण (Warm Temperate Monsoon Climate) हावापानी पाइन्छ। त्यसैगरि ३३०० मीटरसम्मका उच्च पर्वतीय क्षेत्रमा ठण्डा समशितोष्ण (Cool Temperate Monsoon Climate), ५००० मीटर सम्मका लेकाली अग्ला डाँडाहरुमा अल्पाइन (Alpine Climate) र ५००० मी. भन्दा उचाइका क्षेत्रमा टुण्ड्रा (Tundra) किसिमको हावापानी पाइन्छ । होचा वेँसिहरु जस्तै- सेती, मर्दी, लस्ती, इर्दी, पातीखोला, भुर्जुङखोला, घट्टेखोला आदीका किनारी भागहरुमा अर्धोष्ण किसिमको हावापानी पाइन्छ जहाँ गृष्ममा गर्मी तथा आर्द्र हुन्छ भने हिउँदमा शुष्क तथा जाडो हुन्छ । टारी, वारी पाखा तथा होचा डांडा क्षेत्रमा गृष्म न्यानो तथा

वर्षा र हिउँद ठण्डा हुन्छ । यस्ता क्षेत्रहरु न्यानो समशितोष्ण हावापानी अर्न्तगत पर्दछन् । अग्ला पहाडी क्षेत्रहरुमा ठण्डा समशितोष्ण किसिमको हावापानी पाइन्छ भने हिमाली लेकफाँट तथा खर्कक्षेत्रहरुमा अल्पाइन किसिमको हावापानी पाइन्छ । उत्तरी हिमाच्छादित क्षेत्रमा हावापानी ज्यादै ठण्डा हुन्छ, यहाँको हावापानीलाई टुण्ड्रा किसिमको भनिन्छ । यहाँ वर्षा हिमपातको रुपमा हुन्छ । यस गाउँपालिका क्षेत्रमा खासगरी असारदेखि असोज महिनासम्म वंगालको खाडीवाट आउने मनसुनी वायुको कारण सर्वाधिक वर्षा हुन्छ भने हिउँदमा पश्चिमी वायुद्वारा सामान्य वर्षा हुन्छ ।

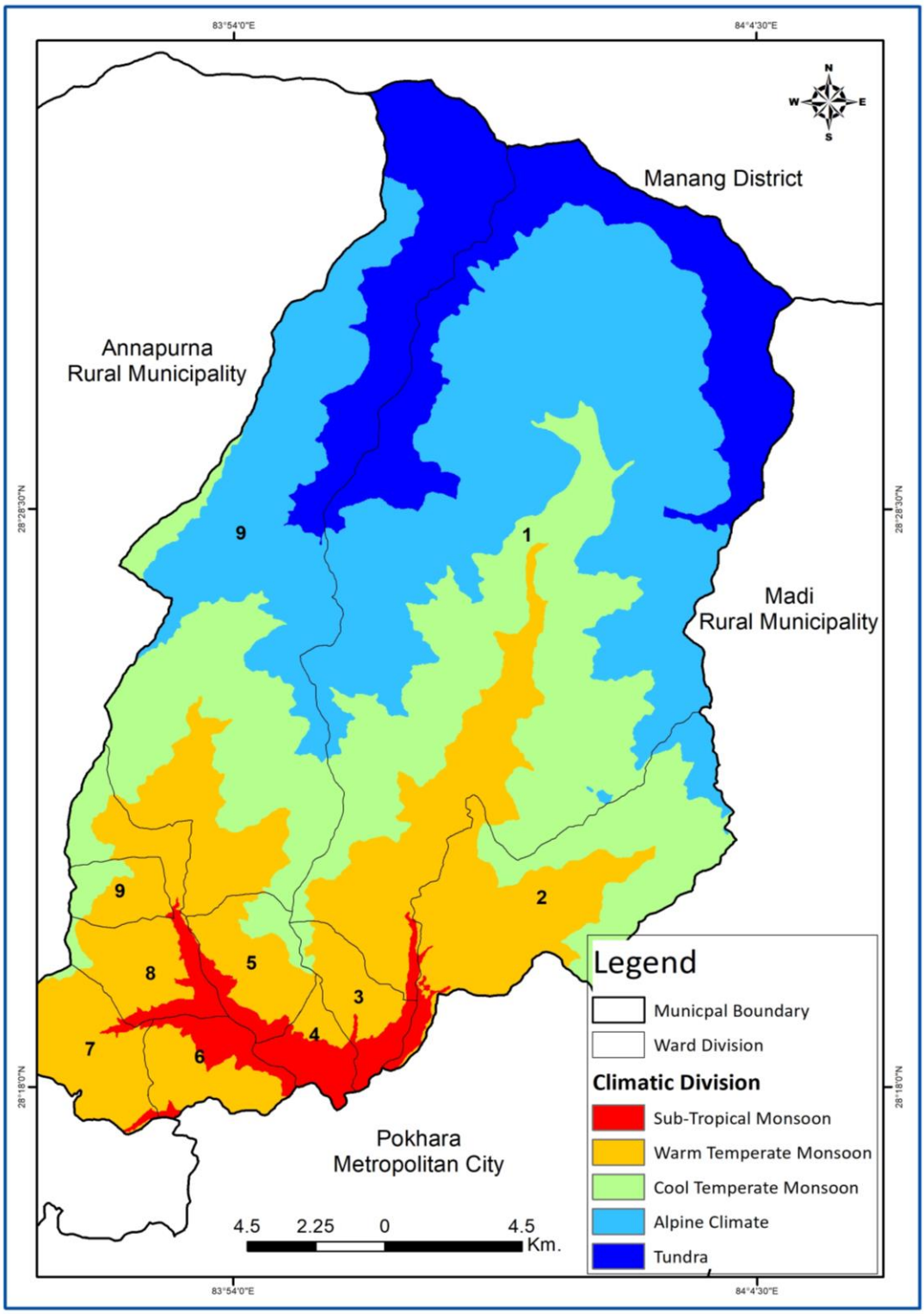

नक्सा २.३ हावापानीको स्थिती

२.३ प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदा (Natural Resources)

२.३.१ नदी प्रवाह प्रणाली (Drainge System)

नेपालमा मनसुनी हावाको ठूलो प्रभावको कारणले गृष्मयाममा प्रशस्त वर्षा हुन्छ । यस गाउँपालिकामा अन्नपूर्ण हिमश्रृंखलाबाट उत्पत्ति भइ वहेर आउने नदी र खोलाहरु स्थायी र अस्थाई रुपमा वगेका छन् । अन्नपूर्ण हिमश्रृंखलाबाट वगेको प्रथम स्तरको सेती नदी (२८.४१ कि.मि., माछापुच्छ्रेको दक्षिणी फेदी देखि सेती मर्दी दोभान पुलको मुख सम्म) यहाँको मुख्य नदी हो । यसैगरि अन्य नदी तथा खोलाहरुमा मोदी (११.१८ कि.मी.), मर्दी (२४.७६ कि.मी.), इर्दी (८.५७ कि.मी.), लस्ती (६.३९ कि.मी.), सैती (७.२८ कि.मी.), कुइबाङ/राका (३.८९ कि.मी.), सिदिङ (३.७९ कि.मी.), छुम्दी (४.२ कि.मी.), भलौंदी (१०.९८.२७ कि.मी.), बतासे (६.१२ कि.मी.), धिप्राङ (४.४७ कि.मी.), भुर्जुङ (१०.९ कि.मी.), सार्दी (१४.३५ कि.मी.), साधु/ डाङडुङे (८.३१ कि.मी.) आदि हुन् । त्यस वाहेक अन्य खोला खोल्सीहरुमा घट्टे, मंगले, रिम्लि छहरा, पातीखोला, पाउखोला, कास्यू, सुसेला आदि धेरै संख्यामा छन । यस क्षेत्रमा वहने नदीको प्रवाह प्रणाली (Drainage Pattern) लाई वृक्षाकार प्रवाह प्रणाली (Dendritic Drainage Pattern) मान्न सकिन्छ किनकि यस क्षेत्रका नदीका शाखा तथा उपशाखाहरु रुखको हाँगाविंगा जस्तै चारैतर्फ स्वतन्त्र रुपले फैलिएका छन् । यी खोलाहरु प्राय: सबै सैती नदीसँग मिसिन्छन् । यी नदी तथा खोलाहरुबाट विभिन्न क्षमताका साना तथा मझौला विद्युतको उत्पादनका साथै सिंचाइ र पोखरा क्षेत्रमा खानेपानीको आपूर्ति समेत गरिएको छ ।

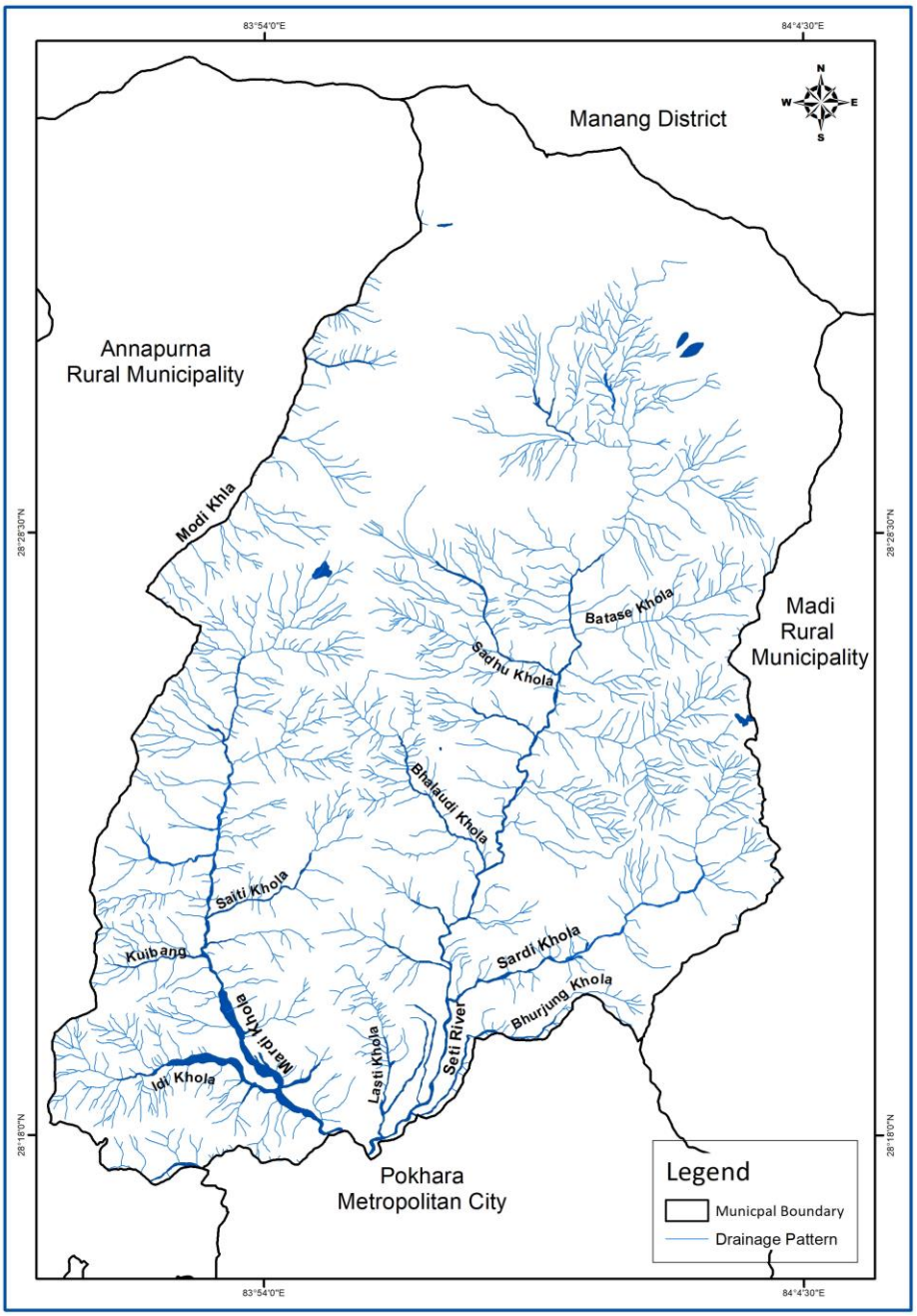

नक्सा २.४: माछापुच्छ्रे नदी प्रवाह प्रणाली

२.३.२ **वनस्पति तथा वन्यजन्तु** (Vegetation and Wildlife)

यस गाउँपालिकामा कम उचाइका क्षेत्रका नदी वेंसी इलाकाका आसपासमा अर्धोष्ण पतझर जंगल पाइन्छ । यस क्षेत्रका करिब १२०० मी. सम्मको उचाईमा मुख्यतः कटुस, चिलाउने, सिरिस, काफल, रकचन, दमौरो, उत्तिस. सिमल, बाँस,. जंगल पाइन्छ । त्यस्तै यहाँका मानव बस्ती र खेतीयोग्य जमिन वरिपरि विभिन्न किसिमका डाले घाँसका बोटहरु पाइन्छन् । यस प्रकारको जंगलबाट मूलतः दैनिक प्रयोगमा आउने वन्य पैदावारहरु घाँस, दाउरा, काठ आदि उपलब्ध हुन्छन् । साथै यहाँको करिब १२०० मी. देखि २१०० मी. उचाइमा मिश्रित पतझर जंगलको बाहुल्यता रहेको जसमा कटुस, चिलाउने, टुनी, काउलो, तेजपत्ता, मेल, गुराँस, सल्लो जातका बनस्पति पाइन्छन् यसैगरि २१०० मी. देखि ३३०० मी. उचाइका क्षेत्रमा कोणधारी किसिमको बनस्पतिको बाहुल्यता भएपनि यहाँ मिश्रित खालका बनस्पतिहरु पाइन्छन् जसमा सल्लो, उत्तिस, निगालो, पैयु, मुसुरे कटुस, टुनी, गुराँस, काफल, लोकता आदि पाइन्छन् । यसको साथै यहाँ विभिन्न प्रकारका औषधीजन्य जडिबुटिहरु सिल्टिमुर, पाखनवेद, टुसा, गुर्जो आदि पाइन्छन् । यहाँको करिब ३३०० मी.देखि ५००० मी. सम्मको क्षेत्रमा लेकाली घाँसे क्षेत्रको रुपमा रहेका छन् । यस भू-भागको मुख्य वनस्पतिमा प्रायगरी औषधीजन्यको रुपमा यार्सागुम्बा, पाँचऔंले, जटामसि, निरमसी, पिप्ला, पाखनवेद, बायजरो, सिलाजित, लसुन आदि रहेका छन् । करिब १४.४४ प्रतिशत भू-भाग नांङ्गा डांडा तथा हिमले ढाकेको टुन्ड्रा अवस्थामा रहेको छ ।

जैविक विविधताले सम्पन्न यस गाउँपालिकामा विभिन्न प्रकारको जंगली जीवजन्तुहरु पाइन्छन् । यहाँका प्रमुख जीवहरुमा कालो भालु, चितुवा, मृग, झारल, घोरल, लंगुर, बाँदर, दुम्सि, लोखर्के, स्याल, फ्याउरो, चरिबाघ आदि पाइन्छन् भने डाँफे, मुनाल, कालिज, तित्रा, ढिकुर, चिवे, भंगेरा, लामपुच्छ्रे कोइली, गिद्ध, लाटोकोसेरो, चमेरो, आदि चराचुरुङ्गीहरु पाइन्छन् ।

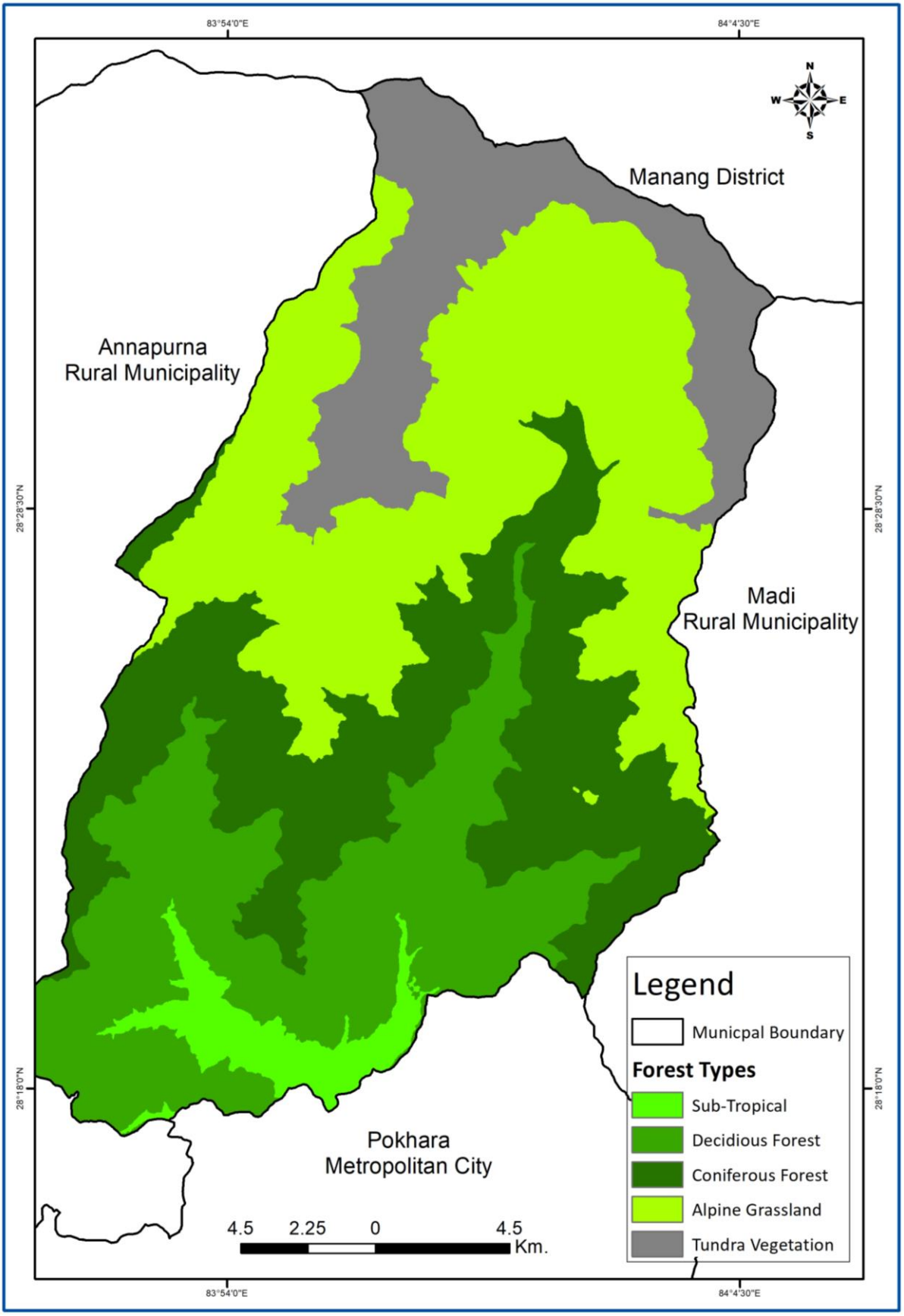

नक्सा २.५ प्राकृतिक वनस्पती

२.३.२ **माटो तथा खनिज** (Soil and Mineral)

यस गाउँपालिकाको नदीवेंसी र आसपासको समतल क्षेत्रमा मलिलो उब्जाउशील पाँगोको प्रधानता रहेको छ । यस प्रकारको माटोमा सिंचाई सुविधाद्धारा मूलतः धान, मकै, गहुँको खेती गरिएको छ । यहाँका अधिकांश मानव वस्ती रहेका, टारी, पाखाहरुमा पत्रे चट्टानद्धारा निर्मित खस्रो खालको माटो पाइन्छ । यस माटोमा मुख्यतया मकै, गहुँ, कोदो जस्ता बालीको उत्पादन गरिएको छ । मानव पहुँचभन्दा बाहिरका उच्च पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रका लेकफाँट तथा भिरालो क्षेत्रमा माटो निर्माण प्रक्रियामा रहेको छ । खनिज अन्तर्गत उच्च क्षेत्रहरु चुनढुङ्गा, ग्रेनाइट, निस तथा स्लेट पाइन्छ भने कम उचाइका क्षेत्र तथा नदी वेंसी, टारहरुमा स्लेट तथा ढुङ्गा, बालुवा, गिटी आदि पाइन्छन् ।

२.४ **भू-उपयोग तथा मानव बसोबास** (Landuse and Human Settlement)

२.४.१ **भू-उपयोग** (Landuse)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिका दक्षिणमा सेती र मर्दीको दोभान (१०३१ मी.) देखि उत्तरमा अन्नपूर्ण तेस्रो (७५५५ मी.) सम्म विस्तृत क्षेत्रफलमा विस्तारित गाउँपालिका हो । यहाँको धरातल, उचाई, हावापानी, माटो प्राकृतिक वनस्पती आदि भौतिक र आर्थिक, सामाजिक एवं साँस्कृतिक पक्षहरुमा भिन्नता पाइन्छ । यसले गर्दा यहाँको भू-उपयोगमा समेत गहिरो प्रभाव पारेको छ । यस गाउँपालिकाको भू-उपयोगको स्थितिलाई निम्न तालिकामा दिइएको छ :

तालिका २.२ : माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको भू-उपयोगको स्थिति

क्र.सं.	भू-उपयोगको किसिम	क्षेत्रफल (व.कि.मी)	प्रतिशत
१	कृषि भूमि तथा बस्ती	४६.३३	८.४९
२	वन जंगल	२१७.४७	३९.८७
३	ब्यारेन (खाली) भूमि	१०९.२४	२०.०२
४	घाँसे क्षेत्र	१०१.८८	१८.६८
५	झाडी क्षेत्र	२१.४३	३.९३
६	हिम क्षेत्र	३६.०६	६.६१
७	भिर पहरा	४.३७	०.८०
८	बलौटे तथा कंकड	६.९६	१.२८
९	नदी किनार ताल, कुण्ड तथा जल क्षेत्र	१.७८	०.३३
	जम्मा	५४५.५२	१००.००

श्रोतः Satellite Image (Google Earth Pro), २०१७ ।

यस गाउँपालिकको सेती नदी, मर्दीखोला, लस्तीखोला, इदींखोला, पातीखोला, भुर्जुङखोला आदिको आसपासमा कृषि भूमिको विस्तार भएको छ । खासगरि लाहाचोक, घाचोक, पातीखोला, भीरकटेरा, भलाबोट बाँझोखेत, गैराखोर, जोगीचौर, इदीफाँट, भेडावारी, टुसे, धिप्राङ, आनन्द ठाँटी, आदि यहाँका कृषि योग्य वेंसीहरु र मानव बस्ती समेत रहेका छन् । यी वेंसीहरुदेखि माथिल्लो उचाइ क्षेत्रमा मानव वसोवास र कृषियोग्य टारीखेतहरु फैलिएका छन् । धिताल, धम्पुस, ल्वाङ, घलेल, सिदिङ, सार्दीखोला आदि क्षेत्रमा टारीखेतहरुमा रहेका छन् । यी क्षेत्रमा वर्षाद्मा सिचांई सुविधा उपलब्ध गराएर धानको खेती साथै

अन्य मकै, कोदो, तरकारी खेती गरिदै आएको पाइन्छ भने हाल आएर चिया, अलैची, कफी खेती तर्फ आकर्षण बढ्दो छ । यस गाउँपालिकाको कृषि भूमि तथा बस्तीको क्षेत्रफल ४६.३३ वर्ग कि.मी. छ । जुन यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफलको ८.४९ प्रतिशत भू-भाग ओगटेको छ । यसैगरी झाडी क्षेत्रले २१.४३ बर्ग कि.मी. (३.९३.%) ओगटेको छ ।

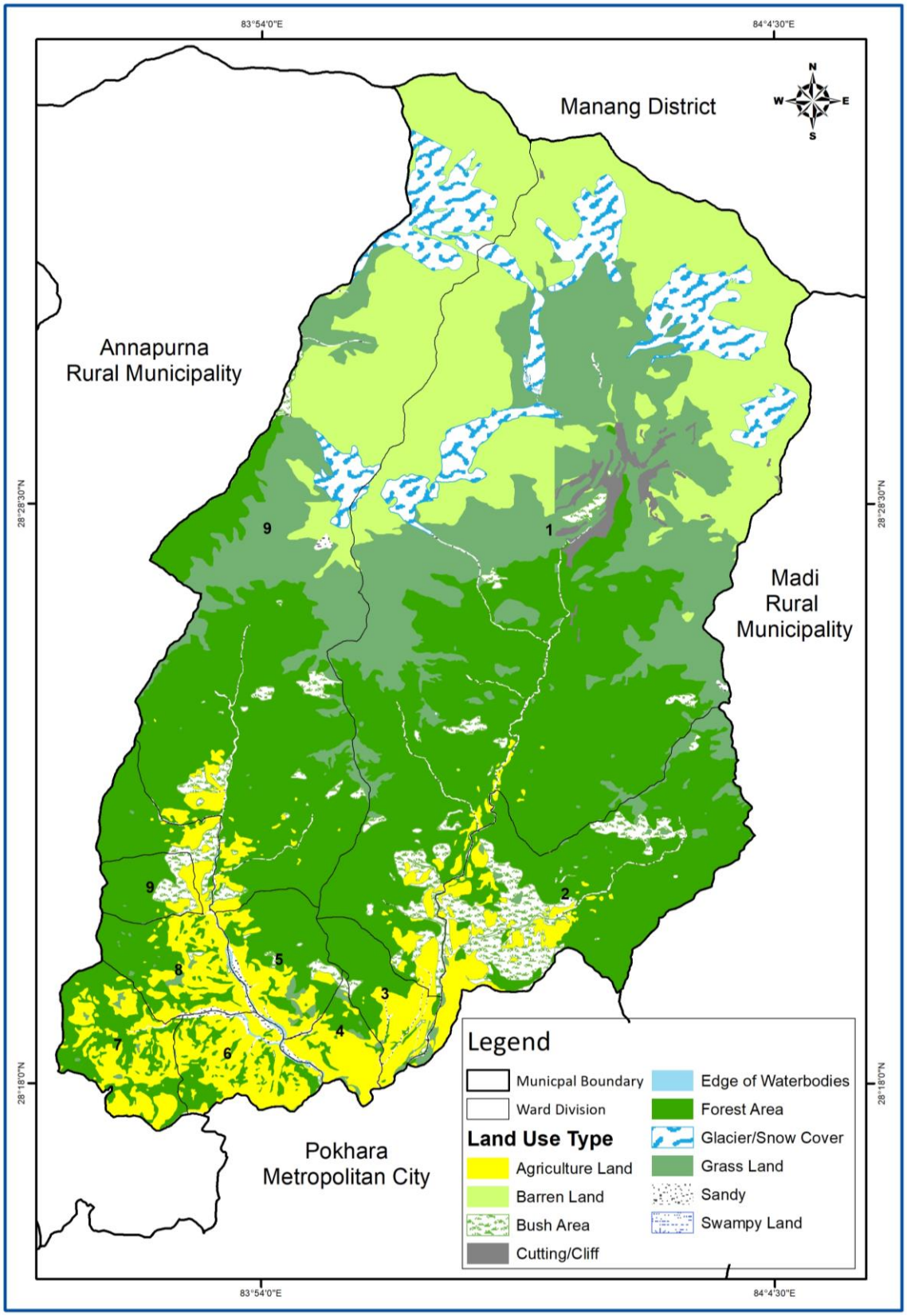

नक्सा २.६: माछापुच्छ्रे गापाको भूउपयोगको स्थिती

यस गाउँपालिकामा वन जंगलको विस्तार दक्षिणदेखि उत्तरसम्मका अधिकांश भू-भागमा भएको छ । यहाँ वन जंगलको कूल क्षेत्रफल २१७.४७ वर्ग कि.मी छ । यसले माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफलको करीव ३९.८७ प्रतिशत भू-भाग ओगटेको छ । यहाँको तल्लो भागमा अर्धोष्ण प्रकारको पतझर जंगल पाइन्छ । कटुस, चिलाउने, वर, पिपल, वाँस आदि जातका रुखहरु पाइन्छन् । यसको अतिरिक्त मानव बसोवासको उत्तरी खण्डमा खासगरी उच्च पर्वतिय भू-भागमा कोणधारी प्रकारको जंगल पाइन्छ । यो जंगल औद्योगिक दृष्टिले ज्यादै महत्वपूर्ण छ । यसवाट फर्निचर, प्लाईउड उद्योग र कागज उद्योग सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यहाँको जंगलमा विभिन्न प्रकारका औषधिजन्य वहुमूल्य जडिवुटीहरु पाइन्छन् । यी जडिवुटीहरु प्रशोधन गरेर आर्थिक उपार्जन गर्न सकिन्छ । यहाँको अधिकांश बन अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र अन्तरगतको संरक्षित बन हो । गाउँपालिकाका वडा नं. १,२,३,४,५,७,८,९ अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र अर्न्तगत पर्दछन् । वडा नं. ६ मा भने सामुदायिक वन रहेका छन् तसर्थ यो पाउँपालिकाको विस्तृत भू-भाग वन जंगलले ढाकिएको छ ।

यस गाउँपालिकाको उच्च पहाडी भू-भागमा अत्यन्त भिरालो जमिन भएको कारण ब्यारेन (नाङ्गो) भूमिको रुपमा रहेको छ जसले कुल भू-भागको १०९.२४ वर्ग कि.मी अर्थात् २०.०२ प्रतिशत भू-भाग ओगटेको छ । यस्तै गरी करिब ३३०० मी. उचाइभन्दा माथि गाउँपालिकाको उत्तरी भू-भागमा घाँसे भूमिको बाहुल्यता रहेको छ । यस भूमिले १०१.८८ वर्ग कि.मी (१८.६८ %) भू-भाग ओगटेको छ भने प्राय: खर्क, खर्तरी र समतल घाँसेभूमिका कारण भेडा, च्याङ्ग्रा पालनको लागि उपयुक्त छ । त्यस्तै भिर र पहराले यो गाउँपालिकाको ४.३७ बर्ग किमी (०.८० %) ओगटेको छ ।

यस गाउँपालिकाको उच्च हिमाली क्षेत्र ५००० मि. भन्दा माथिको भू-भाग वर्षैभरी हिउँले ढाकिएको छ । यस प्रकारको भूभागले ३६.०६ वर्ग कि.मी (६.६१ %) क्षेत्रफल ओगटेको छ । यस बाहेक माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा जल क्षेत्रको रुपमा नदी तथा नदी किनारी भाग, ताल तथा कुण्डले १.७८ बर्ग कि.मी. अर्थात् ०.३३. प्रतिशत ओगटेको छ । बलौटे तथा कंकड क्षेत्रले ६.९६ वर्ग कि.मी. (१.२८ %) क्षेत्रफल ओगटेको छ ।

२.४.२ **मानव बसोबास** (Human Settlement)

यस गाउँपालिकामा ब्राम्हण, क्षेत्री, गुरुङ, मगर, तामाङ, कामी, दमै, सार्की,भुजेल,नेवार, ठकुरी, गिरि/पुरी आदि जातिको मिश्रित बसोवास रहेको छ । प्राय: जनजातिको बस्ती एकत्रित किसिमको छ भने अन्य जातिको वस्तीको ढाँचा छरिएको पाउन सकिन्छ । कतिपय ठाउँका वाटाहरु ढुङ्गाका सिढीँले वनाइएका छन् । हाल आएर पुराना गल्ली र वाटाहरुमा ट्रेक खोलेर सवारी साधन आवतजावत गर्ने पकलो पत्रे, ग्राभेल तथा धुले वाटाहरु निर्माण भइरहेका छन् । वस्ती र वाटाहरुको विचमा घनिष्ट सम्बन्ध रहेको हुन्छ । वस्तीमा आवत जावत गर्न कुनै न कुनै प्रकारको सानो वाटो पुगेकै हुन्छ । शहरी क्षेत्रमा जस्तो ग्रामीण क्षेत्रमा फराकिला र कालोपत्रे, ढलान गरेका सडकहरु छैनन् । यहाँका वस्तीहरु मध्ये कुनै साना छन् भने कुनै वस्तीमा जनसंख्या पनि धेरै छ । यसको साथै कतिपय वस्तीहरु छरिएर रहेका छन् । छरिएर रहेका घर वस्तीहरुलाई एकत्रित गर्न सकेको खण्डमा वाटो, खानेपानी, विद्युत्त, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत विभिन्न सेवा सुविधाहरुको पहुँच वृद्धि गर्न सकिन्छ ।

गाउँपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार २०७६ अनुसार यहाँका अधिकांश वस्तीहरुका घरहरुको जग ढुङ्गा र माटोले वनेका ५६.६७ प्रतिशत छन् भने सिमेन्ट ढुङ्गाबाट ३१.३३, फ्रेम स्टक्चर ११.५८ र अन्य ०.४३ प्रतिशत रहेका छन् । अधिकाशं घरहरुका छाना जस्तापाता ६३.९० प्रतिशत, ढुङ्गा/स्लेट

२३.८१, ढलान ११.५८, खर ०.१८ र अन्य ०.५३ प्रतिशत रहेका छन् । यस गाउँपालिकाका घरहरुको भूई गोबर माटो भएका ५१.०३, सिमेन्टको भूई भएका ४५.८३, टायल, मार्वल २.४६ र अन्य ०.६७ प्रतिशत घरहरु रहेका छन् । यसैगरि घरको बाहिरी गाह्रो इटा ढुङ्गा, माटोको जोडाइ भएको ५४.०२ प्रतिशत, इटा ढुङ्गा, सिमेन्टको जोडाइ भएको ४४.९१ रअन्य १.०६ प्रतिशत रहेका छन् ।

यहाँका अधिकांश घरहरु भवन मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका छैनन् । करीव १२ प्रतिशत घरहरु ढलान छन् तर सबै भवनहरु भवन मापदण्ड अनुरुप छैनन् भने कतिपयलाई भवन मापदण्ड सम्बन्धी ज्ञान छैन् । तसर्थ यहाँका जनताहरुलाई भवन निर्माण गर्दा यस सम्वन्धी ज्ञान विज्ञद्धारा गराउनु पर्ने देखिन्छ । भवन (घर) हरु निर्माण गर्दा भुकम्प प्रतिरोधी हुनुपर्दछ । यहाँ भुकम्प प्रतिरोधी घरहरु ज्यादै कम छन् । घरको स्वामित्वको हिसावले यस गाउँपालिकामा ९५.३५ प्रतिशत घरहरु निजी, २.७७ प्रतिशत भाडामा, ०.५५ प्रतिशत संस्थागत र १.८३ प्रतिशत अन्य रहेका छन् । प्राय घरहरु बसोबासका लागी ९६.२३ प्रतिशत र आवास तथा ब्यावसायिक प्रयोजनका लागि ३.७९ प्रतिशत रहेको छ । घर रहेको जग्गाको स्वामित्व अनुसार ९३.५५ प्रतिशत नीजि, ३.२६ प्रतिशत सुकुम्बासी, ०.४१ प्रतिशत गुठी, ०.९२ प्रतिशत सार्वजनिक जग्गा, १.८६ प्रतिशत अन्य रहेको तथ्यांक छ ।

२.४.३ **भू-स्वामित्वको अवस्था** (Land Ownership)

मानिसले भूमिको प्रयोग विभिन्न कार्यलाई गरेको हुन्छ । आवास, खाद्यान्न, फलफूल, तरकारी, घाँस, काठ, जडिवुटि, पशुपालन लगायत विभिन्न आर्थिक उपार्जन गरेर जीवन निर्वाह गर्दछन् । ग्रामीण क्षेत्रका भूमिहरुमा अहिले आकर्षण घट्दै गइरहेको छ । जनश्रमको अभाव, प्राकृतिक प्रकोप, सिचाँई सुविधाको अभाव, मल-विऊको अभाव र परम्परागत कृषि पद्धति आदि कारणले गर्दा कृषि उत्पादनमा ह्रास भई रहेको छ । यसले गर्दा भूमिबाट अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त हुन सकिरहेको छैन ।

कृषि कार्यको लागि जग्गा हुने परिवार ४०३२ रहेका छन् भने नभएका १६०८ छन् । यसैगरी जमिन आवादीको आधारमा ३११०० रोपनी आफ्नै भूमि आफैले प्रयोग गर्ने, ३०१७ रोपनी अर्काको कृषि जग्गा आवाद गर्ने र अन्य ७६९ रोपनी जग्गा आवादी गरेको देखिन्छ । आफ्नो कृषि उत्पादनले ३ महिना मात्र खान पुग्ने परिवार संख्या २९.५६ प्रतिशत, ६ महिनासम्म पुग्ने २९.६१, ९ महिनासम्म पुग्ने २३.०७, र १२ महिना पुग्ने १७.७७ प्रतिशत घरपरिवार रहेका छन् ।

२.५ **सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था** (Social and Cultural Condition)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाअन्तर्गत जनसंख्या, बसाँइसराइँ, जातजाति, भाषाभाषी, चाडपर्व, धर्म, संस्कृति, साक्षरता तथा शैक्षिक स्थिति एवं स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण समावेश गरिएको छ ।

२.५.१ **जनसाख्यिक स्थिति तथा वितरण** (Population Structure and Distribution)

गाउँपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार २०७६ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र जम्मा ५६४० परिवार रहेका छन् । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको कूल जनसंख्या २७८७३ रहेको छ । जसमध्ये १३५६४ महिला (४८.६६%) र १४३०९ (५१.३४%)जना पुरुष रहेका छन् । गाउँपालिकामा जम्मा १०१९ परिवार महिला घरमुली रहेका छन् भने बाँकी ४६२१ परिवार घरमुली पुरुष रहेका छन् । गाउँपालिकाको औसत परिवार संख्या ४.९४ रहेको छ । यसैगरि जातिगत घरसंख्या हेर्दा ब्राम्हण १७५९, गुरुङ ९३७, कामी ७३४,सार्की ४६४, क्षेत्री ४३९, मगर ४३२, दमाई ३१६, तामाङ २९१, ठकुरी ९८, गिरि/पुरि/शिवभक्ति ५५, नेवार ५३, भुजेल ५० र अन्य १२ रहेका छन् । कुल जातजाति मध्ये ब्राम्हण, क्षेत्री, ठकुरी, गिरि, पुरि

४१.६८ प्रतिशत, जनजाति ३१.४७ प्रतिशत र दलित २६.८४ प्रतिशत रहेका छन् । जातजतिगत जनसांख्यिक स्थिति निम्न तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका २.३ वडागत जातजातिको जनसंख्या विवरण

वडा	ब्राम्हण	गुरुङ	कामी	मगर	क्षेत्री	सार्की	दमाई
१	१०४	८९०	१६९	९१५	५१	१२	२८३
२	३९६	११३१	५१३	२०२	८४	२६	१३८
३	१०९८	२६६	४६	२८०	४३८	७१८	१६७
४	१८१९	८२	४१२	८१	७८४	६११	२२८
५	७८७	८४७	३१४	२७९	७८	७५	८४
६	२४२९	१८०	३४२	५०	११२	२७५	२९५
७	८९५	४१५	१२९१	७७	८१	७४	१२४
८	११०१	५९५	६४६	१४९	१७२	२३७	२५८
९	३७४	२५३	३६	६३	२६९	४	५६
जम्मा	९००३	४६५९	३७६९	२०९६	२०६९	२०३२	१६३३

वडा	तामाङ	ठकुरी	गिरि/पुरी	नेवार	भुजेल	अन्य	जम्मा
१	१४१	०	०	०	१२	०	२५७७
२	६६६	०	६५	२९	३५	०	३२८५
३	१९	१३०	८	८१	८६	३	३३४०
४	३०	३०३	०	७०	१८	१५	४४५३
५	०	०	११३	०	६	०	२५८३
६	२९	०	०	९	८४	२१	३८२६
७	११	०	९७	२९	१०	०	३१०४
८	४०	०	६	७	४	१०	३२२५
९	३८५	०	०	३८	०	२	१४८०
जम्मा	१३२१	४३३	२८९	२६३	२५५	५१	२७८७३

२.५.२ **जनशक्तिको संरचना** (Composition of Manpower)

गाउँपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार २०७६ अनुसार यस गाउँपालिका भित्रका ५६४० घरपरिवार मध्ये ४३३१ कृषि तथा पशुपालनमा संलग्न छन् । त्यसैगरी १७२ परिवार जागिर/नोकरी, उद्योग/ व्यापार १९३ परिवार, २९६ परिवार ज्याला मजदुरी, ११२ परिवार व्यवसायिक कार्य (पत्रकार, पुजारी, वकिल आदि), ४५० परिवार वैदेशिक रोजगारी र ८६ परिवार अन्य पेशामा संलग्न रहेका छन् ।

२.५.३ **बसांइसराईको वर्तमान अवस्था** (Present Status of Migration)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार १९९ परिवार बसाइसरेको देखिन्छ । कास्की जिल्लाबाट बसाइसर्ने १२१ र अन्य जिल्लाबाट ७८ घर परिवार रहेका छन् ।

२.५.४ वैदेशिक रोजगारीमा रहेको जनशक्ति (Manpower in Foreign Employment)

गाउँपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार २०७६ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र जम्मा २९२१ जना वैदेशिक रोजगारीमा संलग्न छन् । जसअनुसार ४१९ महिला र २५०२ पुरुष छन् । पारिवारिक सर्वेक्षणको तथ्यांक अनुसार सवभन्दा वढी खाडी मुलुकमा १४४५ जना, २२३ जना यूरोपमा, ,२४९ जना जापान, १०६ जना अमेरिका, १२४ जना दक्षिण कोरिया, १०५ जना अष्ट्रेलियामा र २७७ जना भारत, ३९२ जना मलेशिया र अन्य देशमा वैदेशिक रोजगारीका सिलसिलामा देश वाहिर कार्यरत छन् ।

२.५.५ चाडपर्व तथा जात्रा (Feast and Festival)

यस गाउँपालिकामा विभिन्न किसिमका चाडपर्व मेला तथा जात्राहरु मनाउने गरिनछ । जसमा मुख्यगरी माघे संक्रान्ति मेला, ल्होछार मेला, दशैं, तिहार, चैत्र दशै मेला, बुद्ध जयन्ती, तीज मेला, जनै पूर्णिमा, शिवरात्री, नाग पञ्चमी, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, फागु पूर्णिमा मेला, बैशाख पूर्णिमा आदि रहेका छन् ।

२.५.६ धर्म,भाषाभाषी तथा भेषभूषा (Language/Dialect and Dress)

यस गाउँपालिकाभित्र विभिन्न धर्म मान्ने मानिसहरुको बसोबास रहेको छ । जसमध्ये हिन्दू धर्मावलम्बि ४६४७ परिवार (८२.३९%), बौद्ध ७८९ परिवार (१३.९९%), बोन १२५ परिवार (२.२२%) क्रिश्चियन ७९ परिवार (१.४०%) रहेका छन् । यसैगरि बिभिन्न भाषाभाषी समूहमा नेपाली भाषा बोल्ने ४२१९ परिवार (७४.८०%), गुरुङ ९३७ परिवार (१६.६१%), तामाङ २९१ (५.१६%), मगर १२८ (२.२७%), नेवारी ५३ (०.९४%) र अन्य १२ (०.२१%) रहेका छन् भने यी विभिन्न जातजातिहरुका आ-आफ्नै जातीय भेषभूषा तथा खानपिन रहेका छन् (घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६) ।

२.५.७ साक्षरता र शैक्षिक अवस्था (Literacy and Educational Status)

क) साक्षरताको अवस्था

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको ६ बर्ष उमेर भन्दा माथिका कूल जनसंख्या २५७११ मध्ये ९१.७४ प्रतिशत जनसंख्या साक्षर छन् भने बाँकी ८.२६ प्रतिशत जनसंख्या निरक्षर छन् । पुरुष साक्षरता ९३.४६ प्रतिशत रहेको छ भने महिला साक्षरता ८९.९४ प्रतिशत रहेको छ । ६ बर्ष उमेर भन्दा माथिका साक्षरताको अवस्थालाई तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका २.४: उमेरगत महिला पुरुष साक्षरताको अवस्था (६ बर्ष उमेर भन्दा माथिका मात्र)

उमेर समूह	निराक्षर			साक्षर			जम्मा		कुल जम्मा
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	
६-१५	४७	३२	७९	२१३१	२३५३	४४८४	२१७८	२३८५	४५६३
१६-४५	५३३	४३५	९६८	६४०६	६९६१	१३३६७	६९३९	७३९६	१४३३५
४६-६०	३३२	२१९	५५१	१५३१	१६२१	३१५२	१८६३	१८४०	३७०३
६० वर्ष माथि	३५३	१७३	५२६	१२४६	१३३८	२५८४	१५९९	१५११	३११०
जम्मा	१२६५	८५९	२१२४	११३१४	१२२७३	२३५८७	१२५७९	१३१३२	२५७११

स्रोत: माछापुच्छ्रे गाउँपालिका घरधुरी सर्वेक्षण,२०७६।

उमेरगत साक्षरताको स्थिति हेर्दा सबभन्दा बढि साक्षर ६ देखि १५ को उमेर समुह रहेको छ । जसको प्रतिशत ९८.२८ छ । त्यसैगरि उमेर समुह बढ्दै जाँदा साक्षरताको प्रतिशत पनि घट्दै गएको छ । उमेरगत साक्षरताको संख्या र प्रतिशतको स्थितिलाई तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका २.५ : उमेरगत साक्षरताको स्थिति

उमेर समूह	निरक्षर		साक्षर	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
६-१५	७९	१.७३	४४८४	९८.२७
१६-४५	९६८	६.७५	१३३६७	९३.२५
४६-६०	५५१	१४.८८	३१५२	८५.१२
६० वर्ष माथि	५२६	१६.९१	२५८४	८३.०९
जम्मा	२१२४	८.२६	२३५८७	९१.७४

स्रोतः माछापुच्छ्रे गाउँपालिका घरधुरी सर्वेक्षण,२०७६।

ख) तहगत शैक्षिक अवस्था

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको शिक्षाको तहलाई आधारभूत र माध्यामिक तह गरी ४३ वटा विद्यालयहरु रहेका छन् । पूर्व प्रावि तहमा बालविकास केन्द्रहरु सञ्चालनमा रहेका छन् । तहगत रुपमा प्राथमिक तहमा २४ वता बिद्यालय, आधारभूत तहमा ९ वटा विद्यालय र माध्यमिक तहमा १० वटा बिद्यालय छन् । बालबालिका ५ वर्ष पुगेपछि कक्षा १ मा भर्ना हुन्छन् । सो उमेर भन्दा अगाडि पूर्व प्राविमा रहन्छन् । अनुदान कोटाका बाल बिकास केन्द्र ४९ र बिद्यार्थी ४२८ रहेका छन् । हाल आधारभूत तहलाई कक्षा १ देखि ८ सम्म र माध्यामिक तहलाई ९ देखि १२ सम्म व्यवस्था गरिएको छ । ५ वटा बिद्यालयमा ११ र १२ कक्षाको अध्यापन हुन्छ । यस गाउँपालिकामा कूल विद्यार्थी संख्या ३५७३ जना जसमा १८१२ जना छात्रा र १७६१ छात्र छन् ।

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाका सम्पूर्ण तहका विद्यालयहरुमा कार्यरत शिक्षक शिक्षिका संख्या जम्मा २७० जना रहेका छन् । जम्मा स्वीकृत दरवन्दी २२० जनाको छ भने राहत २० जना गरि २७० रहेका छन् । अन्य शिक्षक शिक्षिकाको व्यवस्था स्थानीय श्रोतवाट गरिएको छ । यहाँ स्थायी शिक्षक संख्या ११६ र अस्थायी १०४ जना रहेका छन् । यहाँ धेरै शिक्षक शिक्षिकाहरु अझै अस्थायी सेवामा कार्यरत छन् । स्वीकृत दरवन्दी र राहत अनुदान बाहेक यस गाउँपालिकामा शिक्षक र शिक्षिकाको व्यवस्थापन विद्यालयको स्थानीय श्रोतवाट (समुदाय र संघ सस्था) समेत गरिएको छ ।

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार बिद्यालय जाने बालबालिकाहरु ८३५४ रहेका छन् । जसमध्ये पूर्व प्रा.वि. २९१७ जना, आधारभुत तह ३९५१ जना र माध्यमिक १४८६ रहेका छन् । उच्च शिक्षा तर्फ स्नातक तह उतिर्ण १००६ जना महिला र १२२५ पुरुष, स्नातकोत्तर तह उतिर्ण २०३ महिला र ३३२ पुरुष रहेका छन् ।

ग) सीपमुलक तथा व्यावसायिक शिक्षाको अवस्था

माछापुच्छ्रे गाउँपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार व्यावसायिक तथा सीपमुलक तालिम प्राप्त व्यक्तिहरुको जम्मा संख्या २४७५ रहेको छ जसमध्ये महिला ११३९ तथा पुरुष १३३६ जना रहेका छन्, यी तालिम प्राप्त जनशक्ति मध्ये १४८० जनाले ३ महिनासम्मको, ७४० जनाले ६ महिना सम्मको र

२५५ जनाले सो भन्दा बढी समयको तालिम लिएका छन् । यी विभिन्न व्यवसायिक तालिमहरु अर्न्तगत सूचना तथा प्रविधि, इलेक्टिकल र इलेक्ट्रोनिक्स (कम्प्युटर, विद्युत, मोवाईल, रेडियो घडि आदि ४०१ जना, सिलाई बुनाई, बुटिक, श्रृंगार, पार्लर आदिमा ४४४ जना, निर्माण सम्बन्धी (म्यासन, कार्पेन्ट्री आदि) मा १९५ जना, इञ्जिनियरिङ्ग, अटोमोवाइल र मेकानिक्समा ८८ जना, कृषि सम्बन्धी (जेटी, जेटीए र खाद्य प्रशोधन आदि) २५७ जना, जनस्वास्थ्य सम्बन्धी १२८ जना, पशुस्वास्थ्य सम्बन्धी १८४ जना, वन सम्बन्धी ६४ जना, पर्यटन टुर गाइड, ट्राभल र सत्कार १०३ जना, कला सम्बन्धी ४२ जना र अन्यमा ५६९ जना रहेका छन् ।

२.५.६ **स्वास्थ्य सेवा र सुविधाको अवस्था** (Status of Health Service and Facilities)

यस माछापुच्छ्रे गाउँपालिका भित्र जम्मा १ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, ७ वटा स्वास्थ्य चौकीहरु, १ सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई रहेका छन् । वडा नं. ६ भेडावारीको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा मेडिकल अधिकृत सहितको स्वास्थ्यकर्मीको दरवन्दि र ३ बेड समेत रहेको छ । प्रत्येक स्वास्थ्य चौकीमा सि.अ.हे.व./हे.अ. सहित ६ जना स्वास्थ्यकर्मी कार्यरत छन् । सवै वडा विगतमा नै पूर्ण खोपमुक्त घोषणा भैसकेका छन् ।

गाउँपालिकाभित्रका सवै स्वास्थ्य संस्थामा सुरक्षित मातृत्व सेवा, परामर्श सेवा, स्वास्थ्य सेवा, र जनचेतना सेवा उपलब्ध छ भने कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा रक्तसंचार सेवा र आँखा उपचार सेवाको उपलब्धता छैन । गाउँपालिकाभित्र एम्वुलेन्स सेवा सञ्चालनमा छैन् । घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार माछापुच्छ्रे गाउँपालिका भित्र ५ वर्ष भित्रका बालबालिकाको संख्या २१६२ रहेको छ । जसमध्ये .३७४ जना १ वर्ष मुनि, ९०७.जना १ दैखि ३ वर्ष सम्मका र ८८१ जना ४ देखि ५ बर्ष सम्मका रहेका छन् ।

बितेको १ बर्षमा बच्चा जन्मेको संख्या ३७४ रहेको छ जसमा केटी १९३ र केटा १८१ छन् । घरमा जन्मने ११० छन् भने अस्पत्ताल वा स्वास्थ्यचौकीमा जन्मने २६४ रहेका छन् ।

माछापुच्छ्रे गाउँपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार विगत ५ वर्ष भित्रमा माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा बाल स्वास्थ्य र मातृस्वास्थ्यको अवस्था अर्न्तगत विगत ५ वर्षमा १२ महिना भित्रका शिशुको मृत्यु १ बालिका र २ बालक गरि ३ जना रहेको छ भने ५ बर्ष भित्रका बालिका २ र बालक १ को मृत्यु भएको छ । त्यस्तै विगत ५ वर्षमा मातृ मृत्यु भएको तथ्यांक रहेको छैन् । नेपाल सरकारले हाल सञ्चालन गरी रहेको स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम पनि लागू भएको छ तापनि पूर्ण रुपवाट लागु भएको छैन, जम्मा ५६४० घरधुरीहरु मध्ये १३६५ परिवारले स्वास्थ्य विमा गरेका छन् भने बाँकी परिवारले गरेका छैनन् । यस कार्यक्रमलाई अझ व्यापक बनाउदै लैजान जरुरी छ । बिरामीका लागि पहिलो उपचारका लागि हेल्थपोष्ट लैजाने ६६.३८ प्रतिशत छन् भने सरकारी हस्पिटल १७.४८, मेडिकल पसल ९.४३, प्राइभेट हस्पिटल ४.४० र लामा झाँकीलाई देखाउने १.६० प्रतिशत घर परिवार रहेका छन् । यसैगरि घरबाट स्वास्थ्य चौकी जानका लागि १५ मीनेट सम्मको दुरी ३०.९३ प्रतिशत, १५ देखि ३० मीनेटको दुरि लाग्ने ३८.२३, ३० मिनेट भन्दा बढि समय लाग्ने ३०.८७ प्रतिशत लाग्ने घरपरिवार रहेका छन् । सरकारी र प्राइभेट अस्पत्ताल भने पोखरामा रहेका छन् जहाँ पुग्नका लागि गाडीमा १ देखि ४ घन्टासम्म लाग्दछ । दीर्घरोग सम्बन्धमा यस गाउँपालिकामा क्षयरोग लाग्ने २० जना, क्यान्सर २३, सुगर २१२, मुटु सम्बन्धि १५९, मृगौला सम्बन्धि ५९ र अन्य ६३१ जना रहेको घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ बाट प्राप्त तथ्यांक छ । महिला सम्बन्धि रोगमा आङ खस्ने ८८ जना, थाइराइड ७०, सुगर १०४, उच्च रक्तचाप ३९६, क्यान्सर १५ जना रहेका छन् ।

अपांगता ब्यक्तिहरुको सम्बन्धमा घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार जम्मा ६८६ जना मध्ये ३८७ पुरुष र२९९ महिला रहेका छन् । जसमध्ये शारीरिक अपांग २६२ जना, बौद्धिक ७७, दृष्टिबिहिन ५७, सुन्न नसक्ने १७८, बोल्न नसक्ने ४६, श्रवण दृष्टिबिहिन २४ मनोसामाजिक ४२ जना रहेका छन् । अपांगता भएका ब्यत्तिहरुको २४४ को कार्ड छ भने ४४२ को कार्ड छैन । कार्ड भएकाहरु मध्ये रातो ७३, निलो ९२, पहेंलो ५६ र सेतो २३ जना रहेका छन् ।

२.६ आर्थिक अवस्था र क्रियाकलाप (Economic Condition and Activities)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार यस गाउँपालिकामा परिवारको मुख्य पेशाको रुपमा कृषि तथा पशुपालन रहेको छ, जसमा ४३३१ परिवारमा (७६.७९%) संलग्न छन । यसैगरि वैदेशिक रोजगारीमा ४५० (७.९८ %), जागिरमा १७२ (३.०५ %), ज्याला मजदुरीमा २९६ (५.२५%), उद्योग/व्यापारमा १९३ (३.४२%), व्यावसायिक कार्यमा ११२ (१.९९%) र अन्यमा ८६ (१.५२%) घरपरिवार रहेका छन् ।

२.६.१ कृषि तथा कृषियोग्य भूमि

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको कूल भू-उपयोग मध्ये कृषि भूमिले ४६३३ हेक्टर अर्थात् ८.४९ प्रतिशत भू-भाग ओगटेको छ । प्रायगरी गाउँपालिकाको सेती नदी र यसका सहायक खोलाका किनारी क्षेत्रहरु, विभिन्न टारी पाखाहरुमा कृषि योग्य भूमि रहेका छन् । हाल युवा जनशक्ति गाउँपालिका बाहिर बसाँइसराई गरी गएकाले कतिपय स्थान बाँझो छोडिएका छन् । यसको साथै कृषिमा आकर्षण हुने नीति नियम बनाएमा यस्तो बसाँइसराइको प्रवृत्ति रोक्न सकिन्छ । यसको लागि कृषिमा आधुनिकीकरण र व्यवसायिकीकरण गर्नु नितान्त आवश्यक छ ।

२.६.२ कृषि उत्पादन

माछापुच्छ्रे गाउँपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार यस गाउँपालिकामा कृषि उत्पादनमा अन्नवाली अर्न्तगत मुख्य धान, मकै, गहुँ, कोदो रहेका छन् जसमा ३९६३९ मुरी धान, ८७८२ मुरी मकै, ६०४२ मुरी कोदो, ८८७ मुरी गहुँ र अन्य ३५४ मुरी उत्पादन भएको छ । त्यसै गरी दलहन वाली अर्न्तगत मास, सिमी, भट्टमास, तोरी उत्पादन हुन्छन् भने नगदे वाली अर्न्तगत चिया, कफी, अलैची, आदि उत्पादन भएको छ । तरकारी वालीको अर्न्तगत लहरे तरकारीहरु, अदुवा, बेसार, प्याज लसुन, खुर्सानी, आलु वन्दा, काउली, रायो, वोडी, गोलभेडा, काँको, च्याउ आदि उत्पादन भएको छ । यस गाउँपालिकामा मौरीपालन केहि मात्रामा गरिएको छ भने केहि परम्परागत घारमा तथा केहि उन्नत घारमा पाल्ने गरिएको छ ।

२.६.३ पशुपालनको अवस्था

यस गाउँपालिकामा पशुपालनको रुपमा भैसी, गोरु, गाई, बाख्रा, भेडा, कुखुरा, सुँगुर आदि पालिएको छ, तीमध्ये अधिकांश घरमा नै बाँधेर पाल्ने गरिन्छ । लेंकका विभिन्न ठाउँमा भैंसी तथा भेडा बाख्राका गोठहरु विस्तारै घट्दै गएका छन् । विभिन्न ठाउँका किसानहरु कुखुरापालन व्यवसायतर्फ आकर्षित भएको देखिन्छ । तर ती फर्महरुबाट त्यति राम्रो उत्पादन भने हुन सकेको छैन । भैंसी पालन क्षेत्रमा लाहाचोक देशकै अग्रणी गाउँको रुपमा चिनिएको छ । यहाँको लाकाचोक डेरी फर्म देशकै ठूलो मानिन्छ । घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार यस गाउँपालिकामा गाइ/गोरुको संख्या २०८६ भैसी/राँगा ५३७३ र बाख्रा/भेडा/च्यांग्रा ७५१७ रहेको छ ।

२.६.४ कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र

यस गाउँपालिकामा कृषि शाखा तथा पशुशाखा रहेको छन् । घाचोकमा पशु सेवा केन्द्र रहेको छ । यी शाखा तथा सेवा केन्द्रहरुवाट गाउँपालिका भरि प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउँदै आएका छन् ।

२.६.५ गैर कृषि आर्थिक कृयाकलाप

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको प्रमुख आर्थिक कियाकलाप कृषि हो । गैरकृषि आर्थिक कियाकलाप अर्न्तगत जागिर, उद्योग, व्यापार, ज्याला मजदुरी, व्यावसायिक कार्य, वैदेशिक रोजगार आदि रहेका छन् ।

क) घरेलु तथा साना उद्योग

यस गाउँपालिका अर्न्तगत परम्परागत रुपमा चोयाको डोको, डालो, नाङ्गलो, नाम्लो, थुन्से, स्याखु, भकारी, चित्रो आदि घरायसी सामग्रीहरु बनाउने गरिन्छ भने ऊनबाट राडी पाखी, भांग्रा आदि बुनिन्छ । पछिल्लो समयमा ढुङ्गा काट्ने, ब्लक बनाउने, फर्निचर बनाउने, कुटानी पिसानी, धुप, मैनबत्ति बनाउने आदि उद्योगहरु सञ्चालनमा आएका छन् ।

ख) ग्रामीण पर्यटन तथा घरवास

माछापुच्छ्रे गाउँपालिका पर्यटनको विकासका संभावना धेरै भएको ठांउ हो ग्रामीण पर्यटन तथा घरवासका लागि प्राकृतिक र सांस्कृतिक सम्पदाहरु छन् । ल्वाङगाउँ चिया बगान होमस्टेले देश तथा बिदेशमा समेत पहिचान बनाएको छ भने हाल आएर सिदिङ गाउँ, ह्याङ्जाकोट, करुवा, कबुचे, मिर्सा, घलेखर्क, काभ्रे आदि ठाउँमा समेत होमस्टेको सुरुवात भै सञ्चालनमा आएको छ । धिताल, धम्पुस लगायत मर्दी हिमाल हाइक्याम्प, लो क्याम्पमा पर्यटकीय होटलहरु रहेका छन् भने भुर्जुङखोलामा पर्यटकीय ट्राउट फर्म समेत छन् । मर्दी हिमाल ट्रेक यहाँको मुख्य पदमार्ग हो । साहसिक पर्यटनको लागि यो गाउँपालिका महत्वपूर्ण छ । जस अन्तरगत र्‍याफ्टिङ, क्यानोनीङ, प्याराग्लाइडिङ, रक क्लाइम्बिङ, पर्वतारोहण खादिका लागि प्रहस्त संभावनाका क्षेत्रहरु छन् । अन्नपूर्ण तेस्रो (७५५५ मी.), अन्नपूर्ण चौथो (७५२५ मी.), गंगापूर्ण (७४५५ मी.), गन्दर्भचुली (६२४८ मी.), मर्दी (५५८७ मी.), माछापुच्छ्रे (६९९३ मी.) आदि यो गाउँपालिकाका मुख्य हिमालहरु हुन् ।

ग) वित्तीय संस्थाहरु र सहकारी

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा वित्तीय संस्थाको रुपमा प्रभु बैंकको शाखा, पोखरा फाइनान्सको शाखा छन् भने अन्य बिभिन्न सहकारीहरुले पनि बित्तिय कारोवार गर्दै आएका छन् ।

२.६.६ पारिवारिक आय व्ययको अवस्था

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाका प्राय सबै वडाहरुमा प्रमुख पारिवारिक आम्दानीका स्रोतहरु कृषि तथा पशुपालन, बैदेशिक रोजगार, नोकरी तथा पेन्सन रहेका छन् भने ब्यापार, उद्योग तथा ज्यालामजदुरी पनि आम्दानीका अन्य स्रोतका रुपमा रहेका छन् । कुल वार्षिक आम्दानी रु. 2,25,01,91,045 रहेको छ । आम्दानीका स्रोतहरुका वडागत रुपमा तालिका २.६ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २.६: परिवारको वार्षिक आम्दानी स्रोतहरुको वडागत विवरण (रु.हजारमा)

वडा नं.	कृषि तथा पशु पालन	व्यापार तथा उद्योग	नोकरी तथा पेन्सन	बैदेशिक रोजगार	ज्याला मजदुरी	अन्य	जम्मा आम्दानी
१	१७५८३	१३९७७	२८६८६	१०१८९१	२३६६६	१४६००	२००४०३
२	२२३०६	२४४५५	५१३४३	११५६४०	१५५५२	१२७८८	२४२०८४
३	६०६४६	२९०८७	५६३९०	९६१७६	३४१०१	१२६५२	२८९०५२
४	५९१२७	५१४८४	८६०४०	१७५१६०	४२६४४	१५८३६	४३०२९१
५	१४४९७	२२१२९	३६२९०	१००४६२	१५१४०	१३२६९	२०१७८८
६	२२११४	३४२८२	८९७९७	१३८८५१	३००९२	११३३९	३२६४७५
७	१३९१८	३०११८	४१९८४	९३८१२	२५०५५	१२३४१	२१७२२८
८	२४१०३	२१९९०	३६८९०	९६९५५	२३६७२	१३३११	२१६९२१
९	७७३५	१६५७८	२४५३६	३२३७६	३४५६९	१०१५६	१२५९५०
जम्मा	**२४२०२९**	**२४४१००**	**४५१९५७**	**९५१३२३**	**२४४४९०**	**११६२९२**	**२२५०१९१**

त्यसैगरी माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाका परिवारको वार्षिक खर्चका क्षेत्रहरु खाना खर्च, शिक्षा, स्वास्थ्य उपचार, चाडपर्व तथा लत्ताकपडाका प्रमुख रहेका छन् । कुल वार्षिक खर्च रु. १,३०,८२,८४,९५७ रहेको छ । माछापुच्छ्रेबासीहरुको पारिवारिक वार्षिक बचत ९४,१९,०६,०८८ करिब ९४ करोड १९ लाख छ हजार अठासी रुपैया रहेको देखिन्छ । वडागत विस्तृत खर्च को विवरण तालिका २.७ उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २.७: परिवारको वार्षिक खर्चका क्षेत्रहरु र वचतको वडागत विवरण (रु. हजारमा)

वडा नं.	खाना खर्च	लत्ता कपडा	शिक्षा	स्वास्थ्य उपचार	चाडपर्व तथा मनोरञ्जन	कृषि उत्पादन	अन्य	जम्मा खर्च
१	३९६७६	१८९०७	१८२९३	१८६४३	१७९८५	१२२३७	१६४९७	१४२२३८
२	५११४३	१७७५८	१४७२१	१४३१८	२७६०८	५०५७	८२०९	१३८८१३
३	५५४१८	१७७३६	२७२३८	२२१९६	२६४५९	२२१४३	२२३९२	१९३५८०
४	७३८७६	३८२६३	५९४९७	३७२९४	४१४४६	२५५७३	१४१४८	२९००९६
५	२८७८९	११६३५	१२४४५	१११४८	१३७१४	३७८१	५३९५	८६९०७
६	४८१४८	१४१२८	२५६९३	१८३१७	२११३४	६७०१	८२१८	१४२३३८
७	४२९६१	१६६०१	२५४२२	२१६१४	२२८३१	३२३५	३५८८	१३६२५१
८	३७५२४	१७९५९	१६२८७	१७२५२	१६४२३	६८६४	६९६१	११९२६९
९	१९०७५	७१८२	८२६९	१३९३२	८५१५	१४०६	४१६	५८७९५
जम्मा	३९६६०९	१६०१६८	२०७८६४	१७४७१३	१९६११२	८६९९७	८५८२३	१३०८२८५

२.७ खानेपानी तथा सरसफाईको अवस्था (Status of Drinking Water and Sanitation)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा प्रशस्त पिउने पानीको श्रोत रहेको भएता पनि व्यवस्थित रुपमा सबै घरघरमा पुगेको छैन । सवै वडामा खानेपानी योजना संचालन भएका छन् । वडा नं. ४ र ५ मा जनसंख्याको अनुपातमा पानीको कम आपूर्ति छ । माछापुच्छ्रे गाउँपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ को प्राप्त तथ्यांक अनुसार पाइप धाराको पानी प्रयोग गर्ने परिवार ५५९३ रहेका छन् भने २७ परिवारले मुल,

१० परिवारले नदी/खोला, ४ परिवारले कुवा र ६ परिवारले अन्य बताएका छन् । पानीको पर्याप्ततालाई हेर्दा ८१.५४ प्रतिशतलाई सधैं पर्याप्त छ भने गृष्ममा मात्र पर्याप्त पुग्ने १४.८४ र सधैं पर्याप्त नहुने परिवार संख्या ३.६२ प्रतिशत रहेको छ । पानीको गुणस्तर सम्बन्धमा स्वच्छ, सफा छ भन्ने ५९.२३ प्रतिशत, सफा छ भन्ने ३७.२३ र राम्रो छैन भन्ने ३.४८ प्रतिशत रहेका छन् । खानेपानी ल्याउन लाग्ने समय अनुसार घरमै भएको ५१.७७ प्रतिशत, १५ मिनेट सम्मको दूरीमा २८.७६ प्रतिशत, ३० मिनेटसम्म १.६१ प्रतिशत, ३० मिनेटभन्दा बढी र ०.१२ प्रतिशत घर परिवार रहेका छन् । घरमै पानी पुगेको संख्या धेरै देखिएपनि ब्यवस्थित रुपमा भएको छैन ।

माछापुच्छ्रे गाउँपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार सेफ्टी टेंकी सहित फ्लस भएको घरहरु ४८.७४ प्रतिशत, साधारण ५०.३२ प्रतिशत, सार्वजनिक स्थानको शौचालय प्रयोग गर्ने ०.४४ प्रतिशत, नभएको ०.४८ प्रतिशत घर परिवार छन् । विभिन्न वडामा केही सार्वजनिक शौचालयहरुमा समेत रहेका छन् ।

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाका वडामा विभिन्न टोल विकास संस्थाहरुको शुरुवात भएको छ, ती टोलविकास संस्थाहरुले सरसफाईको क्षेत्रमा कार्यहरु गर्न सुरुवात गरेका छन् । कतिपय वजार क्षेत्रहरुमा फोहोर मैला व्यवस्थापन राम्रोसँग भएको छैन । फोहरमैला ब्यवस्थापन सम्बन्धमा घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार ठोस फोहर जलाउने ३७.१६ प्रतिशत घरपरिवार, कन्टेनरमा राख्ने २५, कम्पोष्ट मल बनाउने २१.०८, गाड्ने ८.६०, फोहर उठाउने गाडीमा राख्ने ६.१९, यत्रतत्र फाल्ने ०.९६, नदी/खोलामा फाल्ने ०.८५ र अन्य ०.१४ प्रतिशत रहेका छन् । यसैगरि तरल फोहर बारीमा फाल्ने ६१.२५ प्रतिशत, सकपिटमा फाल्ने १९.४३, बन्द नालीमा फाल्ने १६.०५, नदी/खोलामा फाल्ने १.८४, सडक वा सार्वजनिक स्थलमा फाल्ने १.२२ र अन्य ०.१४ प्रतिशत घर परिवार रहेका छन् ।

२.८ **बिद्युत,इन्धन तथा बत्तिको श्रोत र प्रयोगको अवस्था** (Source and Uses of Fuel and Light)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा बिद्युत उत्पादनको प्रचुर संभावना छ । केहि आयोजनाहरु संचालनमा र केहि निर्माणको क्रममा समेत छन् । संचालनमा रहेका आयोजनाहरुमा १८ कि.वा. क्षमताको सार्दीखोलामा अवस्थित घलेखर्क लघु जलबिद्युत आयोजना, ४४ कि.वा. क्षमताको ल्वाङघलेलमा अवस्थित सैतीखोला लघु जलबिद्युत आयोजना र ४४ कि.वा. क्षमताको रीभानमा अवस्थित सैतीघट्ट लघु जलबिद्युत आयोजना हुन् । केहि निर्माणको क्रममा रहेका जलबिद्युत आयोजनाहरुमा मन्दाकिनि हाइड्रोपावर, गण्डकी हाइड्रोपावर ४ मे.वा., मोदीखोला हाइड्रोपावर ८६.४ कि.वा. र आर.वि. हाइड्रोपावर ७.४ कि.वा. रहेका छन् । यसैगरि यस गाउँपालिकाको मुख्यतः इन्धनको श्रोत दाउरा नै हो जुन सामुदायिक, संरक्षित तथा निजी वनवाट ल्याउने गरिन्छ । माछापुच्छ्रे गाउँपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ अनुसार दाउरा प्रयोग गर्ने घर परिवार ६९.१३ प्रतिशत, एलपि ग्याँस १८.६३ प्रतिशत, वायोग्याँस ११.२६ प्रतिशत, मट्टितेल ०.६२ प्रतिशत र बिजुली तथा अन्य ०.३५ प्रतिशत घरपरिवार रहेका छन् । खाना पकाउने चुल्होमा धुवाँरहित तथा सामान्य चुलो ५२.७० प्रतिशत घरपरिवार, ग्याँस स्टोभ २९.८९, अगेनो १६.५८, मटितेल स्टोभ ०.६२ र अन्य ०.२१ रहेका छन् । बत्तिको मुख्य स्रोतमा विद्युत प्रयोग गर्ने घरपरिवारको संख्या ९८.७६ प्रतिशत, सोलार ०.६९, मट्टीतेल ०.२८ प्रतिशत र अन्य ०.०३ प्रतिशत रहेका छन् ।

२.९ **वातावरण तथा प्राकृतिक प्रकोपको अवस्था** (Status of Environment and Natural Disaster)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा वातावरण तथा प्राकृतिक प्रकोप तथा विपद् विभिन्न वडाहरुमा परेको छ । विगत ५ वर्ष भित्रमा सवैभन्दा वढी भूकम्प तथा असिनावाट प्रभाव परेको छ । बाढी पहिरोबाट पनि

बिभिन्न खोला किनारी क्षेत्रहरु र अन्य क्षेत्रहरु प्रभावित हुँदै आएका छन् । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाका केही वडाहरुमा बाँदरको समस्या रहेको छ । बाँदरले लगाएको अन्नबाली, तथा फलफूल नाश पारिदिने हुनाले यसको उचित ब्यवस्थापन गर्नेतर्फ ध्यान जानु जरुरी छ ।

२.१० यातायात तथा परिवहनको सुविधाको अवस्था (Status of Transportation Facilities)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा पक्की सडक पोखरा बाग्लुङ राजमार्गमा २.०५ कि.मि. रहेको छ भने लामाचौर-सार्दीखोला-तातोपानी सडक अर्न्तगत यस गाउँपालिकामा करिव ६.४८ कि.मि मात्र छ । अन्य सवै सडकहरु ग्राभेल र कच्ची अवस्थामा रहेका छन् जसको लम्बाई करिव १८५.२१ कि.मि. रहेको छ । वडा नं. ९ बाहेक अन्य सवै वडामा पोखरा महानगर देखि सिधा सार्वजनिक यातायात संचालनमा आएका छन् ।अधिकंश बस्तिहरमा ट्र्याक खोलीएको छ । मुख्य सडकहरुमा हेमजा-मेलबोट-लुम्रे, मर्दीपुल-माछापुच्छ्रे, घट्टेखोला-धम्पुस-खानीगाउँ, लामाचौर-सार्दीखोला-तातोपानी, मेलबोट-धिताल आदि हुन् । यी वाटोहरु सञ्चालनमा रहेका छन् । प्रत्येक वडाका वस्तीहरुवाट वडा कार्यालयसम्म जोड्ने र प्रत्येक वडा कार्यालयवाट गाउँपालिकाको कार्यालय जोड्ने सडकहरुको स्तरोन्नति गरि यातायात सुचारु गर्ने काम भैरहेको छ ।

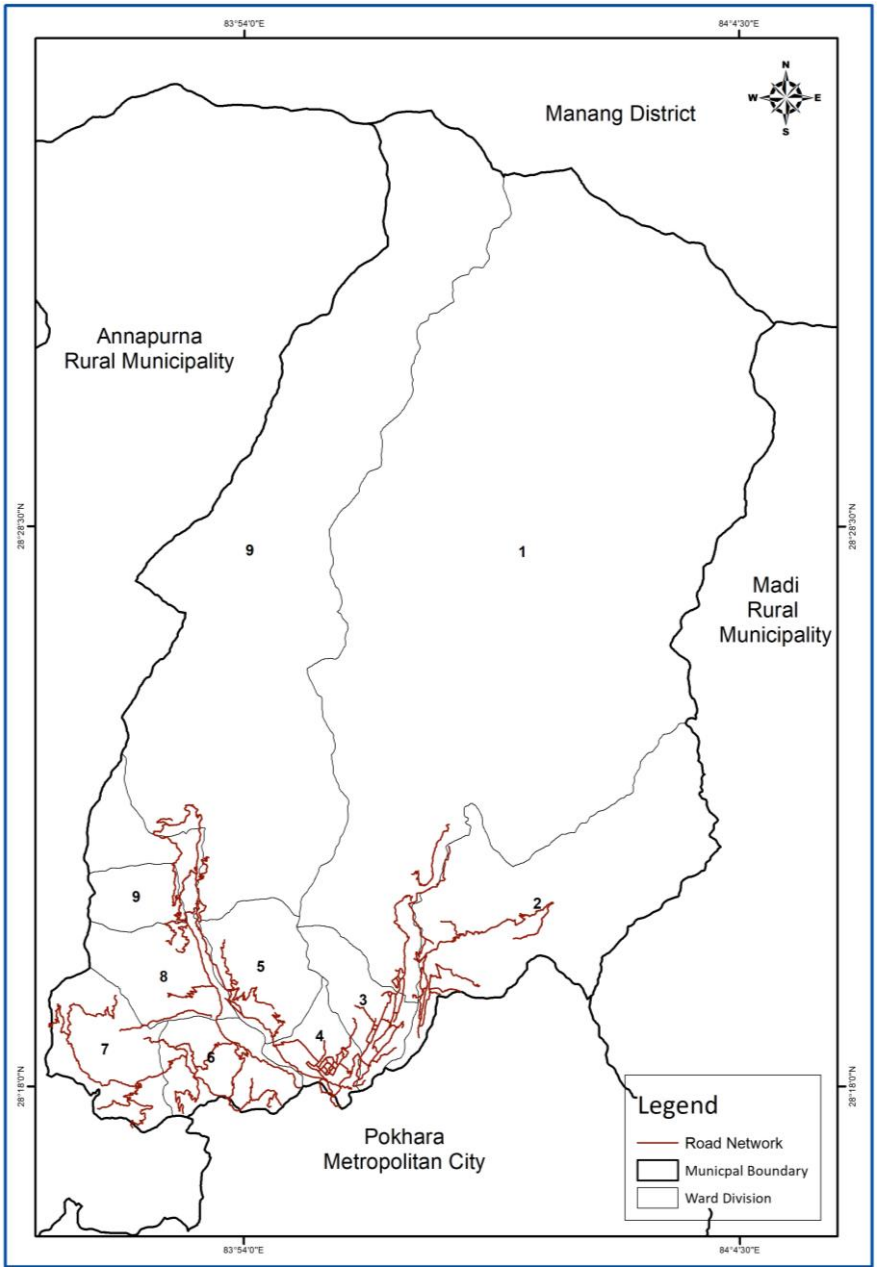

नक्सा नं. २.७: सडक सञ्जाल

वर्षात्को समयमा वाढी पहिरोको कारणले यातायात सञ्चालन गर्न कठिनाई हुने गरेको छ । गाउँपालिकाका घरहरुमा पुग्नका लागि कालो पत्रे बाटो हुने ०.०२ प्रतिशत घरहरु, ग्राभेल ३३.३७, कच्चि २०.८८, गोरेटो ३७.८० र बाटो एकिन नभएको ५.८२ प्रतिशत घरहरु रहेका छन् । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा विभिन्न ८ वटा मोटरेवल तथा करिव २० भन्दा बढि झोलुङ्गे पुलहरु रहेका छन् ।

२.११ **सूचना तथा सञ्चारको पहुंच** (Access to Information and Communication)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाका विभिन्न ठाउहरुमा टेलिफोन, एफएम, रेडीयो, पत्रपत्रिका, इन्टरनेट, हुलाक कार्यालय, टेलिभिजन आदिमा सामान्य पहुँच रहेको छ । तर यी सुविधाहरु पर्याप्त, भरपर्दा र गुणस्तरीय छैनन् । वडा नं. ९ बाहेक अन्य सवै वडामा हुलाक सेवा उपलब्ध छ ।

२.१२ **खेलमैदान, पार्क तथा मनोरञ्जन स्थलहरु** (Play Ground,Park and Recreational Sites)

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा विभिन्न वडाहरुमा खेलमैदान रहेका छन् तर यी मैदानहरुको स्तरोन्नति भएका छैनन् । बिभिन्न बिद्यालयहरुमा रहेका खेलमैदानहरुमा अन्नपूर्ण आधारभूत, शारदा मा.वि., सरस्वति आधारभूत, शुक्लागण्डकी मा.वि., मेघराज आधारभूत, जनजागरण नमुना आधारभूत, महेन्द्र मा.वि., निष्पक्ष मा.वि., पृथ्वीनारायण मा.वि., उदय मा.वि., शहिद हरि प्रसाद, गौरीशंकर मनिलाल मा.वि. आदि हुन् भने अन्य खेल मैदानहरुमा गुराँस भूमे यूवा, कोटकसेरी, मदीको डाँडा, लखने, लेकुना, लुम्रे, घलेल, सिदिङ आदि हुन् । पार्क तथा मनोरञ्जन स्थलहरु ज्यादै कम मात्रामा रहेका छन् । खारपानी, धितालको साँदीडाँडा पार्क आदि स्थानहरुमा रहेका छन् भने मनोरञ्जन स्थलहरुको रुपमा तातोपानीका कुण्डहरु, विभिन्न हिउ पर्ने ठाँउहरु, खर्कहरु, हिमाल, नदी आदि रहेका छन् ।

अध्याय-३

माछापुच्छ्रे गाउंपालिकाको योजनाको समष्टिगत खाका

(Overall Plan Framework of Machhapuchchhre Rural Municipality)

३.१ पृष्ठभुमि

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको यो प्रथम आवधिक योजना हो । यसका लागि समग्र गाउँपालिकाको विकासको दीर्घकालिन सोँच, ध्येय, लक्ष्य र उद्देश्यहरु तय हुन आवश्यक छ । उद्देश्यहरु पुरा गर्नका लागि अपनाउनुपर्ने रणनीति र कार्यनीतिहरुमा पनि स्पष्टता आउनु जरुरी छ । यसले पाँचवर्षे आबधिक योजनाका लागि मार्ग प्रशस्त गर्दछ । दीर्घकालिन सोँच गाउँपालिका क्षेत्रको समष्टिगत अवस्थालाई मध्यनजर राखि २० देखि ३० वर्षमा विभिन्न विकासका क्षेत्रहरुमा रहेका सम्भाव्यता र गाउँपालिकाको नेतृत्वले राखेको सोँच र प्रतिवद्धतामा आधारित छ । योजनाको दीर्घकालिन समष्टिगत खाकाका आधारमा क्षेत्रगत विकासका लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र कार्यक्रमहरु निर्धारण गरिएका छन् । किनभने यी आबधिक योजना अन्तर्गत विषयगत क्षेत्रका योजनाहरुले दीर्घकालिन सोँच अनुरुपको लक्षित उपलब्धी हाँसिल गर्ने कार्यमा समयवद्ध योगदान पुर्‍याउछन् । यसमा गाउँपालिकाको विकासको दीर्घकालीन सोंच, ध्येय, लक्ष्य र उद्देश्यका अनुरुप गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक अवस्था र नीतिको विस्लेषणका साथै पाँच वर्ष भित्र गर्न सकिने विकासका कार्यक्रमहरु र आयोजनाहरु समेटिएका क्षेत्रगत योजनाहरु रहेका छन् भने जुन यस पछिका अध्यायहरुमा उल्लेख गरिएका छन् ।

३.२ अबसर, चुनौती, सबल र दुर्लब पक्षहरु

अबसरः

- भौगोलिक, सामाजिक एवं सांस्कृतिक र जैविक विविधताको सदुपयोग गरी माछापुच्छ्रे समृद्ध बनाउन,
- माछापुच्छ्रेको जनसंख्यामा सक्रिय जनसंख्याको हिस्सा करिब ६५ प्रतिशत भएकाले विकास निर्माणका कार्य सञ्चान गर्न सहज हुनु ,
- तरकारी, माछापालन, कुखुरापालन, पशुफर्म, चिया, कफि, किवी, एडभोकाड, च्याउ, दुग्ध उत्पादन एवं प्रशोधन र रैथाने बालिको संरक्षण गरी कृति तथा पशुपक्षिं पालनमा आधुनिकीकरण र व्यवसायिकरण गर्न,
- हिमालयको अवस्थिती, दृष्याबलोकन केन्द्र, होम स्टे, पदमार्ग, गुफा, तातोपानी र सांस्कृतिक विविधता, क्यानोनिङ, प्याराग्लाईडिङ, हाइकिङ, ट्रेकिङ जस्ता शाससिक पर्यटनको विकास गर्न ,
- सतुवा, पाँचऔले, यार्सागम्बा, निरमसी, टुसा, कुरीलो आदि गैरकाष्ठ व्यवसायको प्रबर्धन गर्न,
- नदी खोलाबाट जलविद्युत, सिंचाई, मत्स्य पालन, निर्माण सामाग्री आदिको उपलब्धता हुनु ,
- ढुङ्गाखानी, फलामखानी र तामाखानीबाट उपलब्ध खनिज साधनको उपयोग र निर्यात पवर्द्धन गर्न,
- कृषि, गैरकाष्ठ र खनिज पैदावरमा आधारित साना तथा घरेलु उद्योग सञ्चान गरी उद्यमशिलता र रोजगार सिर्जना गर्न ,
- गाउँपालिका सरकार माछापुच्छ्रेको समग्र विकासको लागि प्रवितवद्ध र क्रियाशिल हुनु ।

चुनौतीः

- भौगोलिक एवं सामाजिक–साँस्तकृत विविधता अनुसार भूउपयोग नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न ,
- प्रयाप्त मात्रमा प्राकृतिक स्रोतसाधनहरु सदुपयोग गरी माछापुच्छ्रेलाई समृद बनाउन
- प्राकृतिक प्रकोपलाई न्युनीकरण गरी नागरिकको जीउधनको सुरक्षा प्रदान गर्न ,
- उद्यमशिलता र रोजगारका अवसरहरु अभिबृद्धि गरी युवा शक्तिलाई गाउँबाट पलायन हुने प्रवाहलाई रोक्न
- परम्परागत सोचाई, सामाजिक विभेद र आर्थिक असमानता अन्त्य गरी शान्त, समृद्ध र आधुनिक समाजको निर्माण गर्न
- बाढी, पहिरो, भूक्षय नियन्त्रण र जोखिम बस्तीलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गरी नागरिकलाई सुरक्षा प्रदान गर्न ,
- गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य र अन्य सेवा तथा सुबिधा उपलब्ध गराई गाउँबाट शहरमा हुने बसाईसराईलाई रोक्न,
- वन्यजन्तुबाट मानव, पशुपंक्षी एवं कृषिबालिमा हुने अतिक्रमणलाई रोकी सुरक्षा प्रदान गर्न,

सबल पक्षहरुः

- गण्डकी प्रदेश र प्रमुख व्यवसायिक केन्द्रसँग सडकको पहुँच पुग्नु ,
- गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा केन्द्र र प्राय बस्तीहरु कच्ची सडकको पहुँच हुनु
- धान, तरकारी र दुधमा गाउँपालिका आत्मनिर्भर हुनु,
- वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी र विद्यालयका अधिकांश भवनहरु निर्माण हुनु,
- गाई तथा भैसी र माछा फर्म सन्चालन हुनु ,
- अधिकांश बस्तीमा बिद्युतसेवा, मोबाइल सेवा र तार रहित इन्टरनेट सुविधाको पँहुँच हुनु,
- शाहसिक पर्यटनको सम्भावना बढी हुनु ,
- भौगोलिक, जैविक एवं सास्कृतिक विविधता हुनु,
- महत्वपूर्ण हिमालहरुको अवस्थिती हुनु ,
- स्थानीय स्तरमा चिया उत्पादन गरी विदेशमा निर्यात हुनु ,
- जलश्रोतको प्रर्याप्त सम्भावना हुनु ,
- साक्षर र सक्रिय जनसंख्याको हिस्सा बढी हुनु ,
- पर्याप्त मात्रामा प्राकृतिक श्रोत साधन उपलब्ध हुनु ,
- जननिर्वाचित सम्बैधानिक अधिकार प्राप्त सक्षम र क्रियाशिल गाउँपालिका सरकार ।
- बैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त रेमिटेन्सलाई स्थानीय स्तरका उद्योग, कृषि व्यवसाय, पर्यटन तथा विद्युत विकासमा लगानी गर्ने सम्भावनाको अधिकतम् उपयोग गर्ने ।
- गाउँपालिकाको संस्थागत विकास गरी सेवा प्रवाहलाई सहज, द्रुत, चुस्त र प्रभावकारी बनाएर असल स्थानीय शासनको प्रत्याभूति दिने ।

दुर्बल पक्षहरुः

- गाउँपालका केन्द्र र वडा केन्द्रसँग पुग्ने सडकहरु कालोपत्रे नहुनु ,
- गाउँपालिका र वड भवन समयमा नै निर्माण नहुँदा, प्रशासनिक एवं सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुन नसक्नु,
- परम्परागत कृषि पद्धतीले गर्दा उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि हुन नसक्नु ,
- प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षाको कमिले गर्दा प्राविधिक जनशक्तिको अभाव र युवा शक्ति पलाएन भई विकास निर्माणका कार्यहरु गुणस्तरीय ढंगले समयमा नै सम्पन्न हुन नसक्नु ,
- भौगोलिक विविधता अनुरुप आर्थिक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न भूउपयोग नीति निर्माण नहुनु ,
- नदी र खोला कटानबाट खेती योग्य जमिन र बस्तीमा हुने जोखिम न्यूनीकरण हुन नसक्नु ,
- प्राविधिक जनशक्ति, पुँजी र आधुनिक प्रविधिको कमिले गर्दा उद्यमशिलता र रोजगारका अवसरहरु बृद्धि हुन नसक्नु ।

- सार्वजनिक खरिद ऐनमा झन्झटिलो प्रकृया भएकाले विकास आयोजनाहरु समयमा नै सम्पन्न गर्न कठिनाई हुनु ।
- सेवा प्रवाहमा आधुनिक विद्युतीय सूचना प्रबिधिको प्रयोग नहुँदा सेवा प्रवाह छिटो, छरितो र पारदर्शी हुन नसक्नु ,
- कृषि तथा पशुबिमा प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन हुन नसक्नु ,

३.३ गाउंपालिकाको आबधिक योजनाको दीर्घकालिन खाका

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको यो प्रथम आवधिक योजना हो । यसमा मूलतः गाउँपालिकाले आगामी ५ वर्षमा आफ्नो क्षेत्रभित्र गर्ने विकासका विभिन्न क्षेत्रमा अबलम्बन गर्नुपर्ने नीति, रणनीति र कार्यक्रमहरु समेटिएका छन् । तर यसका लागि दीर्घकालिन सोंचको आबश्यकता पर्ने हुन्छ । त्यसैले यस आबधिक योजनामा दीर्घकालीन सोंच, ध्येय, लक्ष्य र उद्देश्यका साथै पाँच वर्ष भित्र गर्न सकिने विकासका क्षेत्रगत कार्यक्रमहरु र आयोजनाहरु छन् । यस्ता क्षेत्रगत कार्यक्रमहरुको स्थानीय तह आफैले कार्यान्वयन गर्ने, प्रदेशसँगको सहकार्यमा कार्यान्वयन गर्ने र संघीय सरकारसँगको सहकार्यमा कार्यान्वयन गर्ने गरी बर्गिकरण गरिएको छ । साथै कार्यक्रम र आयोजनाहरुको कार्यन्वयनका लागि स्रोत साधनहरुको परिचालन र बाँडफाँड कसरी गर्ने भन्ने आधारहरु पनि यसमा समेटिएको छ ।

३.३.१ दीर्घकालीन सोंच, ध्येय, लक्ष्य तथा उद्देश्य (Vision, Mission, Goal and Objectives)

आवधिक योजना तयार गर्दा दीर्घकालीन सोंच, ध्येय, लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु निर्धारण गर्न जरुरी हुन्छ । यस आवधिक योजनाको तयारीका क्रममा यससँग सम्बन्धित पक्षहरुको अन्तक्रियाका आधारमा विशेषज्ञहरुको समेत राय लिइ योजनाको दीर्घकालीन सोंच, ध्येय लक्ष्य र उद्देश्यहरु देहायबमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

दीर्घकालीन सोंच (Long-term Vision)

"पर्यटन, कृषि, उर्जा र पूर्वाधारः समृद्ध माछापुच्छ्रेको मूल आधार"

दीर्घकालीन सौँच कथनका पुष्ट्याईका आधारहरु :

- **पर्यटनः** माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको पर्यटन गण्डकी प्रदेशकै अग्रणी स्थानमा रहेको छ । गाउँपालिकाको भावी विकासको मूल आधार नै पर्यटन व्यवसाय हो । यसको पुष्टि यस गाँउपालिकाको विशेषताहरुले गर्दछन् । खासगरी प्राकृतिक र सांस्कृतिक मौलिकता पर्यटन विकासको दीर्घकालीन आधार हुन सक्छन् । साथै गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानहरु जस्तै मर्दी, माछापुच्छ्रे, अन्नपूर्ण, गंगापूर्ण जस्ता महत्वपूर्ण हिमालहरु, सेती, मर्दि र मोदी जस्ता नदीहरु, धम्पुस, अस्ताम, ल्वाङ, घलेल, मिर्सा, घलेखर्क जस्ता रमणीय पर्यटकीय स्थल तथा होम स्टे प्रवर्द्धन, साहसिक पर्यटन, पर्वतारोहण र दृश्यावलोकन स्थलहरुको विकास गरी माछापुच्छ्रेलाई पर्यटकहरुको आकर्षक गन्तव्य स्थल बनाई माछापुच्छ्रेवासी जनताको समन्यायिक समृद्धि सुनिश्चित गर्न सकिन्छ ।
- **कृषिः** माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाका अधिकांश जनताहरुको जीविकाको आधार कृषि हो । यसको व्यवसायिकीकरण र आधुनिकीकरण गर्न विभिन्न क्षेत्रहरुलाई विभिन्न कृषि कार्यहरुको पकेट क्षेत्र

बनाई आवश्यक सेवा र सुविधाहरु प्रदान गरी उत्पादन र उत्पादकत्वमा उल्लेख्य बृद्धि मार्फत जनताको जीवनस्तरमा दीगो सुधार, निरपेक्ष गरीबि उन्मूलन गर्न सकिन्छ ।

- **उर्जा:** माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको विकासको अर्को महत्वपूर्ण आधार उर्जा हो । हिमालयबाट उत्पत्ति भएका सेती नदी तथा मर्दी तथा अन्य सहायक खोलाहरुको जलस्रोतको बहुमुखी प्रयोगका सम्भावनाहरु पहिचान गर्ने, जलविद्युत उत्पादन गरी जनतालाई जलविद्युत कम्पनीको शेयर दिलाई शेयर धनी बनाउने, यँहाका हरेक गाउँ घरमा विद्युत पुऱ्याउने, यी नदीबेंसी तथा टारहरुमा सिंचाई सुबिधा पुऱ्याई कृषि उत्पादन र आयआर्जनमा बृद्धि मार्फत जीवनस्तरमा सुधार गर्ने र स्वच्छ खानेपानीको सुविधा घरघरमा पुऱ्याई जनताको स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार गरी समन्यायिक समृद्धि सुनिश्चित गर्न सकिन्छ ।
- **पूर्वाधार:** पूर्वाधार आर्थिक विकासको महत्वपूर्ण सिंढी हो । यसले आर्थिक तथा सामाजिक विकासको प्रयासहरुमा पहुँच र सहजता बृद्धि गर्दछ । सडक, पुलपुलेसा, सिंचाई, बाँध तथा नहर निर्माण, आवास तथा सामुदायिक भवनहरुको निर्माण मार्फत विकास कार्यलाई सम्बृद्धितर्फ उन्मुख बनाउन सकिन्छ । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको आवधिक योजनामा समावेश गरिएका सन्तुलित, समावेसी र सहभागितामूलक भौतिक पूर्वाधार आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको सफल कार्यान्वयनले सम्बृद्धिको आधार तयार गर्न सक्दछ ।
- **सम्बृद्ध:** सम्बृद्धि सधै न्यायपूर्ण नहुन सक्छ । सम्बृद्धिले आधारभूत जनताको आर्थिक, सामाजिक हैसियतमा बृद्धि गर्नु आवश्यक छ । सम्बृद्धिको न्यायपूर्ण वितरण र विकासको प्रतिफलको समतामूलक हिस्सेदारी नभई विकास दीगो हुन सक्दैन । यस योजनामा आर्थिक सामाजिक सम्बृद्धिको समन्यायिक वितरण र प्रतिफलको हिस्सेदारी आर्थिक रुपले विपन्न वर्ग र पिछडिएको क्षेत्रले प्राप्त गर्न सकोस् भन्ने कुरालाई विशेष रुपमा ख्याल गरिएको छ ।

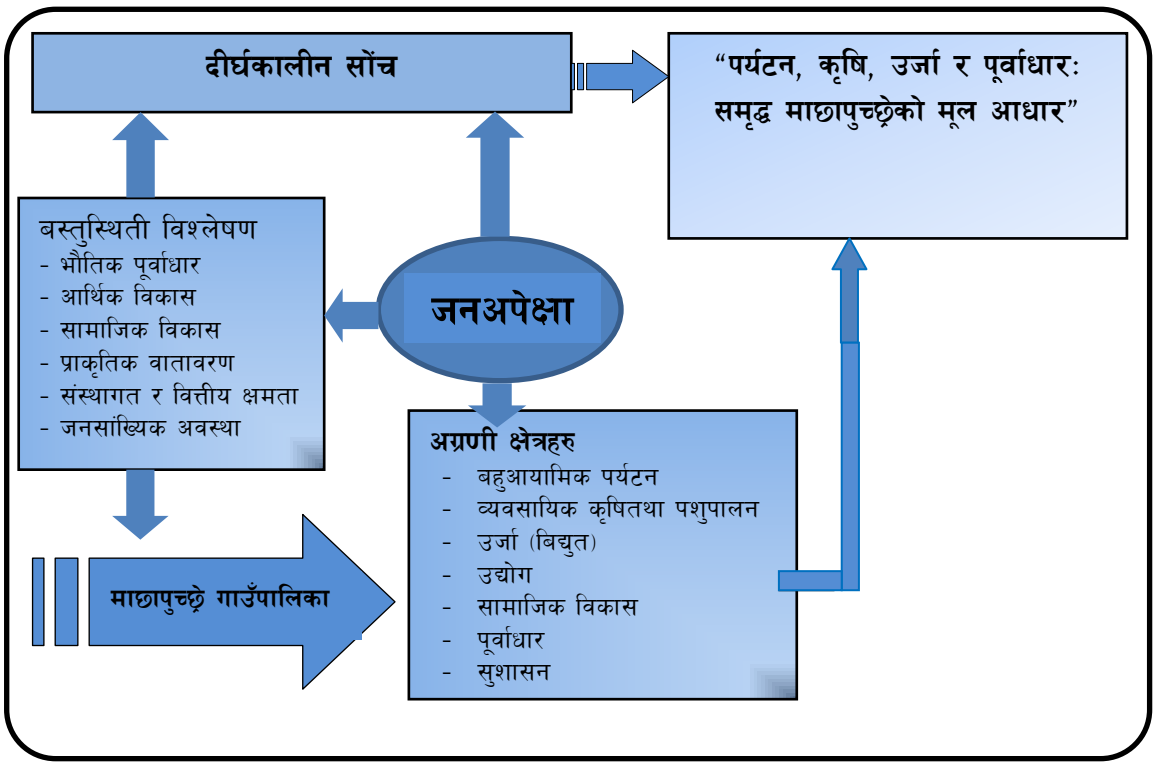

चित्र ३.१: दीर्घकालीन सोंच निर्धारणको प्रवाह

दीर्घकालीन ध्येय (Long- term Mission)

पर्याप्त प्राकृतिक एवं मानवीय स्रोत र साधन तथा आर्थिक, सामाजिक एवं सांस्कृतिक पक्षको सदुपयोग गरी पर्यटन, कृषि र उर्जा विकासको लागि आवश्यक पूर्वाधारहरु निर्माण गर्दै माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको समृद्धि हाँसिल गर्ने ।

दीर्घकालीन लक्ष्य (Long-term Goal)

बहुआयामिक पर्यटन विकास, कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण तथा व्यवसायिकीकरण, वन तथा वातावरणको संरक्षण, दक्ष जनशक्तिको विकास र उर्जामा नागरिकको पहुँच अभिबृद्धि गर्दै गाउँबासीहरुको जीवनस्तरमा अपेक्षित सुधार ल्याउन समन्यायिक, समावेशी र सुशासनयुक्त माछापुच्छ्रेको दीगो सम्बृद्धि सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्यहरु (Objectives)

उल्लिखित दीर्घकालीन सोँच, ध्येय र लक्ष्यलाई मध्यनजर राखी माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको यस आवधिक योजनाका उद्देश्यहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् :

उद्देश्य १: पर्यटन, उर्जा र वातावरणमैत्री दीगो पूर्वाधारको निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य २: कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण र व्यवसायिकरण गर्दै गाउँपालिकाको समग्र उत्पादकत्व र उत्पादनमा बृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य ३: रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना र गरिबी निबारणका माध्यमबाट समन्यायिक समृद्धि सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्य ४: गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिबृद्धि, सेवाप्रवाह प्रविधिमैत्री बनाउँदै नागरिकमा सुशासनको अनुभुति गराउने ।

उद्देश्य ५: गुणस्तरीय तथा व्यावसायिक शिक्षा र स्वास्थ्य सेवा र सुविधामा पहुँच बृद्धि गर्दै दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

३.३.२ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु (Strategies and Working Policies)

उद्देश्य १ सँग सम्बन्धी रणनीतिहरु

१. पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण गरी समग्र माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको विद्यमान सामाजिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको अधिकतम् उपयोग गर्ने,
२. स्थानीय स्रोतसाधनमा आधारित उद्योग तथा व्यवसायहरुको विकासका लागि भौतिक पूर्वाधारको निर्माण र संस्थागत व्यवस्था मिलाउने,
३. पर्यटन उद्योग र जलस्रोतको विकासमा निजी क्षेत्रसँग साझेदारी र सहकार्य गर्ने ।
४. गाउँपालिकाका भवन, प्रमुख सडकहरुको निर्माण, पुल र सामुदायिक भवन निर्माण गर्न केन्द्र र प्रदेश सरकारसँग साभेदारी गर्ने,
५. विद्युत, टेलिफोन सेवाको सुनिश्चितताको लागि निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गर्ने,
६. भौतिक पूर्वाधारहरुको विकासको दीर्घकालीन नीति अबलम्बन गर्ने,
७. वडास्तरका सडक तथा अन्य पूर्वाधारहरु निर्माण र मर्मतका साथै स्थानीय स्रोत र सम्भावनाको उपयोग गर्ने ।

कार्यनीतिहरु

१. गाउँपालिकाका प्रमुख सडकहरु कालेपत्रे गर्न, मोटरेबल पुल, सामुदायिक भवनहरु र गाउँपालिकाको भवन निर्माण गर्न संघीय र प्रदेश सरकारको प्रयाप्त लगानि सुनिश्चित गर्न पहल गर्ने ।
२. भौतिक पूर्वाधारहरुको विकासको गुरुयोजना तयार गर्ने ।
३. भूउपयोग योजना अनुसार बस्ती विकासको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने र स्थानीय जनतासँग सहकार्य गर्ने ।
४. वडास्तरका सडक तथा अन्य पूर्वाधारहरु निर्माण र मर्मत स्थानीय जनसहभागीताको आधारमा सम्पन्न गर्ने ।
५. स्थानीय स्रोतको पहिचान र उपयोगको लागि विस्तृत स्रोत सर्भेक्षण र नक्सांकन गर्ने,
६. पर्यटन क्षेत्रको विकास दीर्घकालीन गुरुयोजनाका आधारमा निजी क्षेत्रको सहकार्यमा गर्ने,
७. गौरबका पर्यटन उद्योग र जलविद्युतको विकास निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गरी उत्पादन कार्य गर्ने ।

उद्देश्य २ सँग सम्बन्धी रणनीतिहरु

१. कृषक वर्गीकरण सहितको सेवाद्वारा उत्पादनशीलतामा बृद्धि गरी विशिष्टीकृत उत्पादनको प्रबर्द्धन गर्ने ।
२. आधारभूत खाद्य, पशुपन्छीजन्य तथा मत्स्यजन्य बस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्ने ।
३. कृषि क्षेत्रमा सहकारी, सरकारी तथा निजी क्षेत्रको लगानी अभिबृद्धि गरी निर्यात प्रबर्द्धन गर्ने ।
४. वातावरणमैत्री प्रविधि, वित्तीय सहयोग, बजारीकरण, सूचना प्रणाली र अन्य पूर्वाधारको विकास गरी कृषि, पशुपंक्षी एवं मत्स्य उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्नु ।

कार्यनीतिहरु

१. कृषि भूमिको उर्वराशक्ति, बाली उत्पादन क्षमता र स्थानीय सम्भाव्यताको आधारमा विशिष्टिकृत कृषि उत्पादन क्षेत्र (पकेट क्षेत्र) र नमूना फर्म (Model Farm) विकास गरी कृषि ज्ञान केन्द्रमार्फत विशिष्टिकृत सेवा पुर्याइने ।
२. पशुपन्छीको नश्ल सुधार, पौष्टिक दाना, आहाराको व्यवस्था, पशुपन्छी स्वास्थ्य सेवा एकीकृत रूपमा ज्ञान केन्द्र मार्फत प्रदान गरिने ।
३. सम्भावित कृषि बस्तु, पशुजन्य उत्पादनहरूको पहिचान एवम् उत्पादन वृद्धि गरी उक्त उत्पादनको ब्रान्ड प्रवर्द्धन गर्दै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा बजारीकरण गरिने ।
४. नीजि क्षेत्रले कृषि तथा पशुपालन फर्म सञ्चालन गर्न चाहेमा पूर्वाधारमा सहयोग गरिने र नीतिगत तथा व्यवसाय करमा सहुलियत उपलब्ध गराउने ।
५. कृषिजन्य जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्द्धन तथा सदुपयोग गर्दै वातावरणमैत्री कृषि प्रविधिको अबलम्बन गरिने ।
६. पशुपन्छी तथा मत्स्यपालन व्यवसायलाई प्रविधियुक्त र प्रतिस्पर्धी बनाउन विभिन्न निकायको सहयोग र सहकार्यमा उन्नत प्रविधिको प्रयोग तथा प्रसार गरिने ।

उद्देश्य ३ सँग सम्बन्धित रणनीतिहरु

१. गरिबी निबारणलाई विकास निर्माण कार्यमा एकिकृत गर्ने ।
२. उत्पादनमुलक रोजगारीका अवसरहरु वृद्धि गर्ने
३. स्रोत साधनमा गरीबहरुको पहुँच विस्तार गर्ने
४. उद्यमशीलताको विकास गरी अर्थतन्त्रलाई सुदृढ र सवल बनाउने ।
५. आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्दै जाने ।

कार्यनीतिहरु

१. गाउँपालिकाले प्रदेश सरकारसँगको सहकार्य एवम् समन्वयमा गरीबको बर्ग पहिचान गरी परिचयपत्र प्रदान गर्ने ।

२. परिचय पत्रको आधारमा उद्यमी बन्न चाहने गरीबहरुलाई सहुलियत दरमा ऋण उपलव्ध गराइनेछ ।

३ गाउँपालिका क्षेत्रमा पर्यटन विकास एवं विस्तार गर्न घरबास कार्यक्रम संचालनका लागि गरीबि परिचय पत्रको आधारमा प्राथमिकता दिई आत्मनिर्भर बन्न सहयोग पुर्याइनेछ ।

४. जनशक्ति दक्षता बुद्धि गरी उद्यमशीलता तर्फ आकर्षित गर्ने ।

५. प्रदेश सरकारको समन्वयमा एक औद्योगिक ग्रामको संचालन गरी उद्यमशीलताको विकास गर्ने ।

६. युवाहरुलाई उद्यमशीलतामा संलग्न गराई आत्म निर्भर बनाउदै अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गराउने ।

उद्देश्य ४ सँग सम्बन्धित रणनीतिहरु

१. विकेन्द्रीकरणको अवधारणा अनुसार गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवा र विकास कार्यलाई वडास्तरमा सञ्चालन हुने अवस्था सिर्जना गर्ने,

२. जनसहभागिता र समावेशीतामा आधारित विकास प्रकृया अबलम्बन गर्ने,

३. गाउँपालिकाबाट हुने निर्णय र सेवा प्रवाहमा पारदर्शिता, जवाफदेहिता र समयवद्धतालाई अबलम्बन गर्ने,

४. सार्वजनिक खर्चमा मितव्ययिता, पारदर्शिता र जवाफदेहितालाई अबलम्बन गर्ने,

कार्यनीतिहरु

१. गाउँपालिकाको आन्तरिक वित्तीय स्रोतको बृद्धिका लागि विभिन्न विकल्पहरुको खोजी गरी क्रमशः लागू गर्ने,

२. आधुनिक डिजिटल प्रविधिको प्रयोगबाट गाउँपालिकालाई सुसज्जित गर्दै सेवा प्रवाहमा सरलीकरण र प्रभावकारीता ल्याउने,

३. गाउँपालिकाबाट हुने सेवा प्रवाहका कार्यहरुलाई क्रमश वडा केन्द्रहरुमा विकेन्द्रीकरण गर्ने,

४. विकास निर्माण कार्यहरुको सार्वजनिक लेखा परिक्षण (Public Auditing) गर्ने,

५. गाउँपालिकाभित्र जनताको जीउ,धन र सुरक्षाको लागि सुरक्षा व्यवस्था मिलाउने ।

उद्देश्य ५ सँग सम्बन्धित रणनीतिहरु

१. गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थ्य सेवाको पहुँच बृद्धि गर्ने,
२. उच्च तथा प्राविधिक शिक्षाको अवसरहरु बढाउने,
३. युवाहरुलाई खेलकुदको माध्यमबाट गाउँपालिकाको गौरब बृद्धिमा सरिक गराउने,
४. सामाजिक सुरक्षा र न्याय प्रवर्द्धन गर्ने,
५. सेवा, सुविधा र अवसर वितरणमा समावेशीकरण र समन्यायिक सिद्धान्त अबलम्बन गर्ने ।

कार्यनीतिहरु

१. विद्यालय शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउन विद्यालयहरुको भौतिक सुधार, शिक्षक व्यवस्थापन, शैक्षिक सामाग्रीहरुको उपलब्धता मूल्याङ्कन प्रकृयामा सुधार गर्ने र गाउँपालिकाबाट निरन्तर अनुगमन गर्ने,
२. प्रत्येक वडामा स्वास्थ्य संस्थाहरु स्थापना गर्ने, भैरहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तर बृद्धि गर्ने, सेवा र सुविधालाई गुणस्तरीय बनाउन गाउँपालिकाबाट सहयोग गर्ने,
३. निरक्षरता उन्मूलन गर्न साक्षरता कार्यक्रम अभियानका रुपमा सञ्चालन गर्ने,
४. शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रको सुधारमा स्थानीय जनता, गैरसरकारी संस्था र शिक्षा तथा स्वास्थ्य कर्मीहरुसँग सहकार्य गर्ने,
५. खेलकुदलाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अंग बनाउने,
६. गाउँपालिका भित्रका युवा क्लबहरु गठन गरी उनीहरुका खेलकुद क्रियाकलपहरुलाई भौतिक तथा वित्तीय सहयोग मार्फत सदृढ गर्ने,
७. गाउँपालिकाभित्र हुने कार्यक्रमहरुमा स्थानीय मौलिक संस्कृति र साधनहरुको उपयोग गर्ने ।

अध्याय-४
माछापुच्छ्रे गाउपालिकाको समष्टिगत आर्थिक अवस्था र नीति
(Macro-economic Status and Policy)

४.१ . पृष्ठभूमि

राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात स्थानीय तह संवैधानिक हैसियत प्राप्त स्थानीय सरकारका रुपमा स्थापित भएको सन्दर्भमा गाउँपालिकाको सार्वजनिक वित्तको अवस्था र तत्सम्बन्धि नीतिहरुको विश्लेषण आवश्यक हुन्छ । स्थानीयतहको सार्वजनिक वित्तको अवस्था, वार्षिक नीति तथा बजेट आवधिक योजनाको तर्जुमाको प्रमुख आधार र सरोकारको विषय हो । नयाँ संरचनामा गाउँपालिका गठन हुनु पुर्व स्थानीय निकाय (गाविस) को आफ्नै छुट्टै वित्तीय स्वरुप नहुने र सवै स्थानीय निकायहरु केन्द्रिय सरकारको वित्तीय नीति र व्यवस्थाको स्वरुप र संरचना अर्न्तगत कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने निकायका रुपमा रहेका थिए । तर अहिलेका स्थानीय तहहरु आफ्नो वित्तीय नीति (Fiscal policy) आफै वनाउन सक्ने, आफ्नो वार्षिक वजेट र आवधिक विकास योजना आफै निर्माण र कार्यान्वयन गर्न सक्ने गरी अधिकार सम्पन्न भएका छन् । यस सन्दर्भमा माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक तथा वित्तीय अवस्था र त्यसको सुदृढिकरण मार्फत आफ्नै वित्तीय नीति र कार्यक्रम तय गर्ने अभ्यास गर्नुपर्ने हुन्छ । यद्यपी प्रारम्भिक कालमा सवैजसो पालिकाहरु केन्द्रीय (संघिय) र प्रदेश सरकारको राजश्व वाँडफाँड र विभिन्न प्रकारका अनुदानहरुमा भर पर्नु पर्ने अवश्था रहेको देखिन्छ । आफ्नै आन्तरिक राजश्व ज्यादै न्युन र नगण्य रहेको र आन्तरिक ऋण प्राप्त गरी परिचालन गर्न सक्ने वैधानिक प्रावधान र अभ्यास नभएको वर्तमान अवस्थामा स्थानीय तहको समष्टीगत वित्तीय नीति र कार्यक्रमको व्यापकताको क्षेत्र साघुरो रहेको छ ।

४.२. सार्वजनिक वित्त

वित्तीय संघियताको सैद्धान्तिक र व्यवहारिक प्रयोगको सन्दर्भमा स्थानीय तहहरुले वजेट तथा कार्यक्रमहरुमा खर्चको बाँडफाँड र राजश्व उठाउने अधिकार प्राप्त गरेका छन् । यस अर्न्तगत खर्चका विभिन्न क्षेत्रहरु रहेका छन् । संघिय र प्रदेश तहका सार्वजनिक खर्चका विभिन्न क्षेत्र र शिर्षकहरु स्थानीयतहमा पनि लागु हुन्छन भने स्थानीय तहमा उठाउन सकिने कर तथा अन्य गैर कर राजश्वका शिर्षकहरु यस अर्न्गगत पर्दछन् । समग्रमा स्थानीय तहको समग्र आयव्ययको संरचनाले स्थानीय तहको सार्वजनिक वित्त जनाउदछ । तर यस अर्न्तगत सार्वजनिक खर्च र राजश्वका साथै अन्तर सरकारी वित्त, सार्वजनिक ऋण (आन्तरिक र वैदेशिक) सहायता-अनुदान) परिचालन, जनसहभागिता परिचालन, सार्वजनिक नीजि, सहकारी साझेदारी जस्ता शिर्षकहरु पर्दछन् । निर्धारित सार्वजनिक खर्चलाई प्राप्त गर्ने श्रोतहरुमा आन्तरिक राजश्व र अन्तर सरकारी वित्त र वाँडफाँड तथा बैदेशिक अनुदान सहायतावाट नपुग भएको अवश्थामा घाटा वित्त व्यवस्था (deficit financing) गर्नुपर्ने र यसका लागि आन्तरिक ऋण तथा वैदेशिक ऋणको परिचालन गर्न सकिने संभावनालाई पनि समेट्न पर्ने हुन्छ ।

४.२.१. सार्वजनिक खर्च

अन्य स्थानीय तहको जस्तै माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको सार्वजनिक खर्चको ढाँचालाई हेर्दा यसलाई मूलतः दुई भागमा विभाजन गरेको पाईन्छ – चालु खर्च र पुजिगत खर्च । चालु खर्च अर्न्तगत गाउँपालिकाका प्रशासनिक कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुको तलब भत्ता तथा अन्य सेवा सुविधाहरुमा हुने खर्चहरु पर्दछन् भने संघिय सरकारका ससर्त अनुदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा, शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, पशुपक्षिंपालन, उर्जा, खानेपानी लगायतका क्षेत्रका कार्यक्रमहरुको संचालनका खर्चहरु पर्दछन् । विकास खर्चका विभिन्न शिर्षकहरुमा विनियोजित खर्चलाई पुँजीगत खर्च भनिन्छ । यस अर्न्तगत आर्थिक विकास, पुर्वाधार विकास, सामाजिक विकास, सेवा प्रवाह र शुसासन (संस्थागत विकास), वातावरणीय संरक्षण र विपद् व्यवस्थापनका क्षेत्रमा हुने पुजींगत (पुजि निर्माण र क्षमता विकासका खर्चहरु पर्दछन् । वित्तीय व्यवस्थापन तर्फको खर्च (बैदेशिक तथा आन्तरिक ऋण) हालसम्म परिचालन नभएकोले यहाँ चर्चा गर्नु सान्दर्भिक भएन ।

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाबाट प्राप्त जानकारी अनुसार आर्थिक वर्ष २०७४/२०७५ र २०७५/७६ मा कुल सार्वजनिक खर्च क्रमशः ३९४६२३ र ४५०७८० हजार विनियोजन भएको देखिन्छ । अघिल्लो आ.व.को तुलनामा आ.व.२०७५/७६ (चालु वर्ष) कुल व्यय अनुमान १४.२३ प्रतिशतले वृद्धि भएको पाइन्छ । अघिल्लो वर्षको यथार्थ खर्च (व्यय) को तथ्यांक प्राप्त हुन सकेन । कुल खर्च अन्तर्गत आ.व.२०७४/७५ मा चालु खर्च २३२९३६ हजार (५६.७५%) र पुँजीगत खर्च तर्फ १७०६८७ हजार (४३.२५%).विनियोजन भएको देखिन्छ । आ.व.२०७५/७६ मा कुल खर्च मध्ये २८३७५५ हजार (६२.९५%) चालु खर्च र १६७०२५ (४३.२५%) पुजीगत खर्च विनियोजन भएको देखिन्छ । पुँजीगत खर्चको संरचनालाई हेर्दा पहिलो प्राथमिकतामा पूर्वाधार विकास परेको देखिन्छ । आ.व. २०७४/०७५ मा विनियोजित कुल पुजीगत खर्च मध्ये ११७०६७ हजार (६८.५९%) पूर्वाधारमा विनियोजन भएको थियो भने सामाजिक विकासमा २१२९० हजार (१२.४७%), आर्थिक विकासमा १०६५० हजार (६.२४%), संस्थागत विकासमा १२९०० हजार (७.५६%) र बाँकी ८७८० हजार (५.१४%) वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनमा विनियोजन भएको थियो । त्यसैगरी आ.व. २०७५/७६ अर्थात चालु वर्षमा पनि अर्चको संरचना करिब समान नै रहेको छ । जसअनुसार पुर्वाधार विकासमा ९५३२९ हजार (५७.०७%), संस्थागत विकास र सुशासनमा ३५८४६ हजार (२१.४६ %), सामाजिक विकासमा १७८५० हजार (१०.६६%) , आर्थिक विकासमा १५५०० हजार (९.२८ %) र वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनमा २५०० (१.५ %) क्रमशः प्राथमिकता क्रममा खर्च विनियोजन भएको पाइन्छ । यसको विस्तृत विवरण तालिका ४.१ मा उल्लेख गरिएको छ ।

कूल पूँजीगत खर्चमध्ये गाउँपालिका स्तरका योजनाहरुमा वडा स्तरका योजनाहरु र जनसहभागिताका कार्यक्रमहरु र कार्यालय संस्थागत विकासका क्षेत्रमा खर्च विनियोजन भएको पाइन्छ । तदनुसार आर्थिक वर्ष २०७४/०७५ मा ४३५०० हजार गाउँपालिका स्तरका योजनाहरुमा, ८१००० हजार वडास्तरका योजनाहरुमा, ३९१८७ हजार कार्यालय संस्थागत विकास र ७००० जनसहभागिताका कार्यक्रमहरुमा खर्च विनियोजन भएको देखिन्छ । त्यसैगरी आ.व. २०७५/७६ मा कूल पुँजीगत खर्चमध्ये १२६४३५ हजार गाउँपालिका स्तरका योजनाहरुमा र ४५९० हजार जनसहभागिताका कार्यक्रमहरुमा खर्च विनियोजन भएको छ । उपरोक्त विवरण अनुसार यथार्थमा खर्च हुन नसकेको देखिन्छ । आ.व.

२०७४/०७५ मा गत वर्षको नगद मौज्दातको रुपमा १ करोड बजेटमा उल्लेख गरिएकोमा उक्त शिर्षकको रकम २०७५/०७६ को बजेटमा बढेर ३ करोड ५५ लाख उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ४.१: गाउपालिकाको सार्वजनिक खर्चको विवरण (आ.व. २०७३।७४–२०७५।७६)

क्र.सं.	शिर्षक	आ.व. २०७४।७५	आ.व. २०७५।७६	बृद्धि दर	% २०७४।७५	% २०७५।७६
	कूल ब्यय	**३९४६२३**	**४५०७८०**	**१४.२३**	**१००.००**	**१००.००**
१.	**चालु खर्च**	**२२३९३६**	**२८३७५५**	**२६.७१**	**५६.७५**	**६२.९५**
१.१	प्रशासनिक खर्च (शसर्त समेत)	१५७९३६	२०८७५५	**३२.१८**	४०.०२	४६.३१
१.२	सामाजिक सुरक्षा खर्च	६६०००	७५०००	१३.६४		
२.	**पुंजीगत खर्च**	**१७०६८७**	**१६७०२५**	**-२.१५**	**४३.२५**	**३७.०५**
२.१	आर्थिक विकास	१०६५०	१५५००	४५.५४	२.७०	३.४४
२.२	सामाजिक विकास	२१२९०	१७८५०	-१६.१६	५.४०	३.९६
२.३	पूर्वाधार विकास	११७०६७	९५३२९	-१८.५७	२९.६७	२१.१५
२.४	बातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापन	८७८०	२५००	-७१.५३	२.२२	०.५५
२.५	संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र शुशासन	१२९००	३५८४६	१७७.८८	३.२७	७.९५
३.	**गाउंपालिका स्तरका योजनाहरु**	४३५००	१२६४३५	१९०.६६	११.०२	२८.०५
४.	**वडा स्तरका योजनाहरु**	८१०००	३६०००	-५५.५६	२०.५३	७.९९
५.	**कार्यालय संस्थागत विकास**	३९१८७	०	-१००.००	९.९३	०.००
६.	**जनसहभागिताका कार्यक्रमहरु**	७०००	४५९०	-३४.४३	१.७७	१.०२
७.	**भैपरी**	१००	०	-१००.००	०.०३	०.००
८.	**जम्मा पुंजिगत खर्च** (३– ६)	**१७०७८७**	**१६७०२५**	**-२.२०**	**४३.२८**	**३७.०५**

स्रोत: माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको वार्षिक बजेट, नीति तथा कार्यक्रम पुस्तिका ।

४.२.२. राजश्व र आय

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको राजश्व अर्न्तगत आन्तरिक राजस्व र विगत आर्थिक वर्षको खर्च हुन नसकेको रकम नगद मौज्दातलाई सामेल गरेको देखिन्छ । पालिकाको आन्तरिक राजस्व अर्न्तगत आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ मा २०३० हजार जसमध्ये कर तथा गैरकर आय १२९३ हजार, र स्रोत बाँडफाँडबाट प्राप्त ७३७ हजार मात्र रहेको देखिन्छ । उक्त आर्थिक वर्षमा राजश्व बाँडफाँडबाट रकम प्राप्त भएको देखिदैन । आर्थिक वर्ष २०७४/०७५ मा गाउँपालिकाको आन्तरिक राजश्व उल्लेख्य बृद्धि भई ५१६५ हजार र नगद मौज्दान १०००५ गरी जम्मा १५१७० आन्तरिक राजश्व परिचालन भएको देखिन्छ । उक्त आर्थिक वर्षमा पनि राजस्व बाँडफाँड बापत रकम प्राप्त भएको देखिदैन । आन्तरिक राजस्व तर्फ आ.व. २०७५/०७६ मा कूल १७१८० हजार राजस्व

उठाउने अनुमान गरेको पाइन्छ भने गत वर्षको नगद मौज्दात समेत ११५२९९ हजार परिचालन हुने अनुमान गरेको पाइन्छ । चालु आ.व.मा कूल ६२३६९ संघ र प्रदेश सरकारबाट राजश्व बाँडफाँड प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । राजस्वको विस्तृत विवरण तालिका ४.२ मा उल्लेख छ ।

तालिका ४.२: गाउपालिकाको राजश्व तथा आयस्रोतको अबस्था (आ.व. २०७३।७४–२०७५।७६)

रु. हजारमा

क्र.सं.	शिर्षक	आ.व. २०७३।७४	आ.व. २०७४।७५	आ.व. २०७५।७६	बृद्धि दर	% २०७४।७५	% २०७५।७६
१.	**कूल आय विवरण**	२०३०	३९४७२३	४४८२४३	१३.५६		
१.१	**राजश्व र नगद मौज्दात**	२०३०	१५१७०	११५२९९	६६०.०५	३.८	२५.७
१.१.१	**आन्तरिक राजश्व**	२०३०	५१६५	१७१८०	२३२.६२	१.३	३.८
	सम्पत्ति कर	०	०	१२००		०.०	०.३
	घरबहाल कर	०	१०	१००	९००.००	०.०	०.०
	घरजग्गा रजिष्टेशन	०	५००	०	-१००.००	०.१	०.०
	सवारी साधन कर	०	५	०	-१००.००	०.०	०.०
	सेवा शुल्क (पूर्वाधार तथा सेवा उपयोगमा)	०	४०	११३००		०.०	२.५
	दस्तुर (सिफारिस लगायतमा)	६६१	७२०	१६००	१२२.२२	०.२	०.४
	नक्सापास दस्तुर	०	५००	९००	८०.००	०.१	०.२
	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	३९	५०	८०	६०.००	०.०	०.०
	अन्य सेवा शुल्क	०	०	०		०.०	०.०
	पर्यटन शुल्क	०	०	०		०.०	०.०
	विज्ञापन कर	०	५०	०		०.०	०.०
	व्यवसाय कर	२२५	३४०	१२००	२५२.९४	०.१	०.३
	भूमि कर (मालपोत),घरधुरी कर	३६२	७००	०		०.२	०.०
	दण्ड जरिवाना	०	१०	०		०.०	०.०
	मनोरन्जन कर	०	५०	०		०.०	०.०
	बहाल विटौरी कर	०	११०	०		०.०	०.०
	स्रोत बाँडफाँडबाट प्राप्त	७३७	१०००	०		०.३	०.०
	प्राकृतिक स्रोतसाधनमा आधारित व्यवसाय कर	०	१०००	०		०.३	०.०
	विविध आय	६	८०	८००	९००.००	०.०	०.२
	अन्य आय	०	१०००५	३५७५०	२५७.३२	२.५	८.०
	साविक स्थानीय निकायबाट हस्तान्तरण भइ आएको	०	०			०.०	०.०

	बेरुजु असुलि	०	५	२५०	४९००.०	०.०	०.१
	गत वर्षको नगद मौज्दात	०	१००००	३५५००	२५५.०	२.५	७.९
	राजश्व बांडफांड	**०**	**०**	**६२३६९**		**०.०**	**१३.९**
१.१.२	राजश्व बाँडफाँड प्राप्ती	०	०	६२३६९		०.०	१३.९
	राजश्व बांडफांड हस्तानतरण	०	०	०		०.०	०.०
१.२	**अर्न्तसरकारी बित्तिय हस्तान्तरण**	०	**३७२५५३**	**३२८३५४**	**-१३**	**९४.४**	**७३.३**
	नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान	०	**३७२५५३**	**३२२८०२**	**-१३.३५**	**९४.४**	**७२.०**
	समानिकरण अनुदान	०	१७९३८०	८०५००	-५५.१२	४५.४	१८.०
	सशर्त अनुदान	०	१२७१७३	१६७३०२	३१.५५	३२.२	३७.३
	सामाजिक सुरक्षा	०	६६०००	७५०००	१३.६४	१६.७	१६.७
	समपुरक अनुदान	०	०	०		०.०	०.०
	विशेष अनुदान	०	०	०		०.०	०.०
	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान	०	०	५५५२		०.०	१.२
	समानिकरण अनुदान	०	०	५५५२		०.०	१.२
	सशर्त अनुदान	०	०	०		०.०	०.०
	समपुरक अनुदान	०	०	०		०.०	०.०
	विशेष अनुदान	०	०	०		०.०	०.०
१.३	**जनसहभागिता**	०	**७०००**	**४५९०**	**-३४.४३**	**१.८**	**१.०**
	नगद सहभागिता	०	२०००	४५९०	१२९.५०	०.५	१.०
	श्रम तथा बस्तुगत सहभागिता	०	५०००	०	-१००.००	१.३	०.०

स्रोत: माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको वार्षिक बजेट, नीति तथा कार्यक्रम पुस्तिका ।

४.२.३ अन्तर सरकारी वित्त

अन्तर सरकारी वित्त स्थानीय तहको आयश्रोतको प्रमुख आधार रहेको छ । यस अर्न्तगत नेपाल सरकार वाट प्राप्त समानिकरण, शसर्त, समपुरक र विशेष अनुदान, प्रदेश सरकारवाट प्राप्त यस्तै प्रकारका अनुदान रकमहरु समावेश हुन्छन् । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको कूल वार्षिक बजेटमा केन्द्र र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरणको योगदान आ.व. २०७४/०७५ मा ९४.४ प्रतिशत र आ.व. २०७५/०७६ मा ७३.३ प्रतिशत रहेको छ । त्यस वाहेक अन्तर स्थानीयतहवाट प्राप्त हुने रकमहरु पनि समावेश हुन्छन् । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाले आ.व. २०७४/०७५ मा नेपाल सरकारवाट कूल ३७२५५३ हजार वित्तीय अनुदान प्राप्त गरेको देखिन्छ जसमध्ये १७९३८० हजार समानिकरण अनुदान र १९३१७३ हजार शसर्त अनुदान रहेको थियो । आ.व. २०७५/०७६ मा कूल अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तातरणको रकम ३२८३५४ हजार रहेकोमा नेपाल सरकारवाट ३२२८०२ हजार र प्रदेश सरकारले ५५५२ हजार अनुदान प्राप्त भएको देखिन्छ । यी दुवै तहवाट प्राप्त भएका अनुदान रकम मध्ये ८०५०० हजार नेपाल सरकारको समानिकरण अनुदान र ५५५२ हजार प्रदेश सरकारको समानिकरण अनुदान रहेको छ भने २४२३०२ हजार केन्द्र सरकारको सशर्त अनुदान रहेको छ । सशर्त अनुदान मध्ये ७५०००

हजार साजिक सुरक्षा खर्च अनुदान रहेको छ । गाउँपालिकामा विगत आ.व.को तुलनामा नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान १३.३५ प्रतिशतले घटेको पाइन्छ । जसमध्ये समानिकरण अनुदान ५५.१२ प्रतिशतले घटेको छ । तर सशर्त अनुदान भने बढ्दै गएको देखिन्छ । चालु आ.व. मा पालिकाले केन्द्र र प्रदेश सरकारवाट प्राप्त हुन सक्ने समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान प्राप्त हुन सकेको देखिदैन । भविश्यमा यसता थपअनुदान लिन आवश्यक व्यवस्था म्याचिङ फण्ड, र परियोजना वलाई पहलकदमी गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

४.२.४ बैदेशिक सहायता परिचालन

स्थानीय तहले बैदेशिक ऋण अथवा सहायता प्रत्यक्ष रुपमा प्राप्त गर्न नसकेतापनि सम्भावित परियोजनामा द्विपक्षिय र बहुपक्षिय बैदेशिक सहायता प्राप्ति र परिचालनका लागि नेपाल सरकार सग पहल गर्न सक्दछ । पर्यटन प्रबर्द्धन, उर्जा, शिक्षा, स्वास्थ्य कृषि विकास, गरिवि निवारण, सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनका क्षेत्रमा वैदेशिक सरकारी तथा गैर सरकारी सहायता (वित्तीय, प्रविधिक) परिचालन गर्न सकिन्छ । यसका लागि गाउपालिकाले विशेषज्ञहरुको सहयोग लिएर परियोजना प्रस्ताव तयार गरि नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको सहयोग र सहमतिमा पहलकदमी गर्न सक्दछ । माछापुच्छ्रे गाउपालिकाले हाल सम्म प्रत्यक्ष रुपमा यस्तो सहायता परिचालन आफ्नै पहलमा गर्न सकेको छैन । अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरुले स्थानीय गैरसरकारी संस्थामार्फत गरिरहेको सहायता परिचालनलाई गाउँपालिकाको बैधानिक संरचना र अनुगमन प्रणालीमा आबद्ध गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

४.२.५ सार्वजनिक ऋण

स्थानीय तहको सरकारले सार्वजनिक ऋण उठाउन सक्दछ । यसका लागि पालिकाले आवश्यक कानुन वनाएर आफ्ने क्षेत्रका वित्तीय संस्थाहरुवाट र जनतावाट सार्वजनिक ऋण उठाउन सक्दछ । खासगरि विद्युत परियोजना, खानी संचालन, कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय, उद्योग ग्रामको पूर्वाधार विकास र पर्यटन क्षेत्रमा विशेष परियोजना संचालन गर्न विकास बचत पत्र जारि गरेर जनतावाट दीर्घकालिन प्रकृतिको ऋण उठाउन सक्दछ । तर अहिले सम्म माछापुच्छ्रे गाउपालिकाले यस्ता कार्यक्रम वा परियोजना बनाउने र ऋण उठाउने पहल गर्न सकेको छैन ।

४.२.६ जनसहभागिता परिचालन

स्थानीय तहमा रहेको जनशक्ति जो अल्प रोजगार वा वेरोजगार रुपमा रहेको छ त्यस्तो मानवशक्ति लाई विकास निर्माणको कार्यमा परिचालन गरेर अभियानका रुपमा उपयोग गर्न सकिन्छ । यस्तो कार्य सार्वजनिक भवन निर्माण, वाटो, पुल र अन्य ग्रामीण पूर्वाधार निर्माणमा उपयोग सकिन्छ । खासगरि स्थानीय समुदायसग श्रम वा बस्तु वा नगद सहभागितामा यस्ता विकास निर्माणका कार्य गर्न सकिन्छ । माछापुच्छ्रे गाउपालिकाले आ.व. २०७४/०७५ मा ७००० हजार र आ.व. २०७५/०७६ मा ४५९० हजारको बजेट जनसहभागिताका कार्यक्रमहरुमा विनियोजन गरेको पाइन्छ । आफ्नो बजेट र कार्यक्रममा यस्तो विकल्पको उपयोग गर्ने प्रस्ताव सकरात्मक हो र यसले आगामी वर्षहरुमा पनि निरन्तरता पाउनु पर्छ तर यसका लागि आवस्यक कानून र कार्यविधि वनाइ स्थानीय नागरिकलाई विकास निर्माणमा परिचालन गर्नु वान्छनीय हुन्छ ।

४.३ सार्वजनिक, नीजि र सहकारी साझेदारी

विकास निर्माणका लागि सार्वजनिक (Public), नीजि (Private), सहकारी (Cooperative) को साझेदारी पछिल्लो समय अवलम्वन गरिएको एउटा उत्तम विकल्प हो । यसले वित्तीय अभाव, सरकारी

क्षेत्रको कमजोरी हटाउने र नीजि क्षेत्रको विकासमा सहभागिता र साझेदारी बढाउने कार्यका लागि एउटा समाधान दिन सक्दछ । माछापुच्छ्रे गाउपालिकाले नीजि क्षेत्रका लगानिकर्ता, स्थानीय सहकारीहरु र आफ्नो समेत लगानिमा यस पालिका क्षेत्रको कुनै ड्रीम परियोजनामा यस्तो साझेदारीको उपयोग गर्न सक्दछ । खासगरि पर्यटन पूर्वाधार विकास गर्न, प्राकृतिक चिडियाखाना विकास गर्न, दृष्यावलोकन स्थलको पूर्वाधार विकास र सेवा प्रवाहमा यस ढाँचाको लगानी संरचना परिचालन गर्न सकिन्छ । जस्तै कतिपय गाउपालिकाका सेवा प्रवाहका क्षेत्रमा– एफएम रेडियो संचालन, स्वास्थ्य उपचार केन्द्र स्थापना, पर्यटन सुचना केन्द्र सञ्चालन, सांस्कृतिक संग्रालय निर्माण र संचालन, सामुहिक आधुनिक कृषि तथा पशुपालन फर्म संचालन, जलविद्युत परियोजना निर्माण र प्रसारण, प्राकृतिक स्रोतहरुको उपयोग जस्ता क्षेत्रमा यस्ता साझेदारीका परियोजनाहरु संचालन गर्न सकिन्छ । यसका लागि गाउपालिकाले विज्ञहरुको सरसल्लाह र सेवा लिएर परियोजना निर्माण र विकास गर्नु र आवश्यक बैधानिक संरचना र कार्यविधिहरु निर्माण गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

४.४ वैदेशिक लगानी

विद्यमान कानुनी प्रावधान वमोजिम स्थानीयतहले वैदेशिक लगानिका लागि प्रत्यक्ष तवरले कार्य गर्न सक्दैन तर सम्भाव्य क्षेत्र र परियोजनामा विदेशि लगानी आर्कषित हुने देखिएमा संघीय सरकारको स्विकृति र समन्वयमा विदेशि लगानि आर्कषित गर्न सकिन्छ । हाल सम्म माछापुच्छ्रे गाउपालिकामा विदेशि लगानि आकर्षित हुन सकेको छैन । भविष्यमा यस्तो सम्भावनालाई नकार्न सकिदैन ।

४.५ आन्तरिक श्रोत (राजश्व) अभिबृद्धिका कार्यक्रमहरु

१. गाउँपालिकाको एकीकृत सम्पत्ति कर कार्यान्वयन गर्न व्यवस्थित नीति तथा कार्यक्रम (कार्यविधि) बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
२. गाउँपालिकामा संचालित होटल, रेष्टुरेष्ट, मनोरञ्जन लगायतका अन्य उद्योग तथा व्यवसायिक क्रियाकलापहरुको अभिलेखीकरण गर्ने, रजिष्ट्रेसन गर्ने र करको दायरामा ल्याउने ।
३. गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका प्राकृतिक श्रोतहरुको उपयोग वापत प्राप्त हुने रोयल्टीमा साझेदारी गर्ने ।
४. वन पैदावर व्यवस्थित तथा वैज्ञानिक उपयोग गर्न वनसँग समन्वय गरी कर तथा रोयल्टी बृद्धि गर्ने ।
५. गाउँपालिकाका ३००० मी. भन्दा माथिका भू-भागको पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने र पर्यटनमा हरित शुल्क (Green Fee) लगाई आय आर्जन गर्ने । यसका लागि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गर्ने ।
६. गाउँपालिकाले भूमी बैंकको स्थापना गरी यसको परिचालनबाट आय बृद्धि गर्ने ।
७. केन्द्र र प्रदेश सरकारवाट प्राप्त हुन सक्ने अनुदान (समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान) प्राप्त गर्न विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी पहल कदमी गर्ने ।
८. गाउँपालिकाले सम्भाव्य ठूला परियोजनाहरु विद्युत, पर्यटन स्थल विकास, प्राकृतिक श्रोतमा आधारित उद्योग आदिमा लागत सहभागिता कार्यक्रम मार्फत आयवृद्धि गर्ने ।
९. गाउँपालिकाले सम्भाव्य हिमशिखरहरुमा आवश्यक पूर्वाधारहरु विकास गरी पर्वतारोहण तालिम स्थापना र सञ्चालन गर्ने, पर्वतारोहण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र यस मार्फत आयआर्जन को विस्तृत परियोजना तयार गर्ने । यसका लागि केन्द्रीय सरकार र प्रदेश सरकार र नीजि क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने ।

१०. गाउँपालिकाका उच्च पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा व्यवस्थित चरण तथा पशुपालन व्यवसायको प्रर्बधन गरी नीजि लगानी पर्बद्धन गर्ने र त्यसमार्फत आयआर्जनको विस्तृत परियोजना निर्माण गर्ने ।

११. गाउँपालिकामा रहेको जैविक विविधता र रैथाने अनुवांसिक प्रजातिका पशुपंक्षी तथा बोटविरुवाको संरक्षण तथा व्यवसायिक विकास र उत्पादनको ब्राण्डिङ र प्याटेन्ट रजिष्ट्रेशनको व्यवस्था गरी आयआर्जनको दायरा विस्तार गर्ने । यसका लागि गाउँपालिकाले आवश्यक योजना, कार्ययोजना र बैधानिक व्यवस्था मिलाउने ।

४.६ सार्वजनिक खर्चमा वित्तीय अनुशासनका कार्यक्रमहरु

१. गाउँपालिकाभित्र हुने सबै प्रकारका खर्च सार्वजनिक खरिद ऐन अनुसार गर्ने तथा आवश्यक कार्यविधिहरु बनाउने र लागु गर्ने ।

२. केन्द्र र प्रदेश सरकारका ससर्त अनुदान, समपुरक अनुदान तथा विशेष अनुदानका कार्यक्रमहरु उनीहरुको खर्च नीति र कार्यविधिसँग समन्वय गरी खर्च गर्ने ।

३. सार्वजनिक खर्चमा मितव्ययीतालाई सबै क्षेत्रमा कडाईका साथ लागू गर्ने ।

४. गाउँपालिकालाई दीर्घकालीन आर्थिक भार तथा दायित्व बृद्धि हुने गरी चालु प्रकृतिका खर्च बढ्ने कुनै नयाँ निर्णय नगर्ने ।

५. आर्थिक ऐन र खरिद ऐनको अधिनमा रही ठूला आयोजनाहरु ठेक्का पट्टा गरी र सानातिना योजनाहरु नगद सहभागितामा उपभोक्ता समिति मार्फत गर्ने यसको अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउने ।

६. बार्षिक खर्च विनियोजनमा क्षेत्रगत र सामाजिक समावेशितालाई जोड दिने ।

७. गाउँ पालिकाले खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धी आफ्नै ऐन, नियम र कार्यविधिहरु बनाउने र तिनीहरुको कडाइका साथ कार्यान्वयन गर्ने ।

८. आवधिक र वार्षिक योजनाहरुको मध्यावधि मूल्यांकन ढाँचा अनुरुप खर्च व्यवस्थापन गर्ने ।

९. आवधिक योजनाका विषयगत क्षेत्रहरुमा तोकिएको बजेटबाट अन्य क्षेत्रमा रकमान्तर नगर्ने, गर्नै परे विषयगत क्षेत्रभित्रका परियोजनाहरुमा मात्र गर्ने ।

१०. गाउँपालिकाबाट हुने सबै खर्च र लगानीको विद्युतीय र बैंकिङ प्रकृयाबाट भुत्तानी गर्ने पद्धती कडाईकासाथ लागु गर्ने ।

११. गाउँपालिकाको श्रेस्ता व्यवस्थापन संस्थागत रुपमा गर्ने, व्यक्तिगत जिम्मेवारी तथा जवाफदेहिताको पद्धति विकास गर्ने र भ्रष्टाचारमा सून्य सहनशिलताको नीति अबलम्बन गर्ने ।

१२. गाउँपालिकामा बेरुजुलाई निरुत्साहित गर्ने, बेरुजु फर्स्यौटलाई आ.व. भित्रै सम्पादन गर्ने ।

१३. गाउँपालिकाबाट सञ्चालित विकास निर्माणका परियोजनाहरुको गुणस्तर मापन र नियमनको व्यवस्था प्रभावकारी बनाउने, पारदर्शिता र जवाफदेहिता बृद्धि गर्न सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक परिक्षण (Public Auditing) प्रणाली लागु गर्ने ।

४.७ आर्थिक बृद्धिदर

आर्थिक बृद्धिदर गणना गर्न गाउँपालिका स्तरको उत्पादन र आयको लेखा आवश्यक पर्ने हुन्छ । अहिलेसम्म राष्ट्रिय आम्दानीको तथ्यांक गाउँपालिका स्तरसम्म गणना गर्ने नगरिएकाले यस गाउँपालिकाको सम्बन्धित तथ्यांक उपलब्ध हुन सकेन । त्यसैले बार्षिक तथा योजना अबधिको आर्थिक बृद्धिदर गणना गर्न सम्भव भएन । गाउँपालिकाले केन्द्रीय तथ्यांक विभागसँगको समन्वयमा आगामी दिनमा राष्ट्रिय आय गणना पद्धती अबलम्बन गरी गाउँपालिका स्तरको उत्पादन र आम्दानीको तथ्यांक संकलन गर्ने स्तरीय पद्धतीको विकास गर्नु आवश्यक छ । यसका लागि गाउँपालिका स्तरमा तथ्यांक

संकलन तथा व्यवस्थापन इकाईको स्थापना र सम्बन्धित विषयका शिपयुक्त जनसक्तिको व्यवस्थापन गरी आय र उत्पादनको तथ्यांक अध्यावबिधक गर्नेकार्यको प्रारम्भ गर्नु आवश्यक छ ।

४.८ लगानीको आवश्यकता र स्रोतको आंकलन

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको आबधिक योजनामा उल्लेखित कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्न ठुलो परिमाणमा खर्च र लगानीको आवश्यकता पर्दछ । लगानीको आवश्यकता निर्धारण गर्दा प्रचलित स्थापित विधि अबलम्बन गर्न तथ्यांकको अभावमा सम्भव भएन । त्यसैले यो प्रथम पाँच वर्षे योजनाका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने स्रोतको प्रक्षेपण सामान्य तथ्यांकीय बिधि अबलम्बन गरी गरीएको छ । खासगरी गाउँपालिकाको विद्यमान आम्दानीको श्रोत, अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अबस्था, थप राजश्व परिचालन हुन सक्ने सम्भाव्य क्षेत्रहरु, नीजि क्षेत्रको लगानीको सम्भावनाका क्षेत्रहरुको आँकलन, बैदेशिक सहायता परिचालनको सम्भावना, गैरसरकारी संस्थाहरुको सहभागिताको सम्भावना र स्थानीय जनसहभागिता समेतको विश्लेषण गरी पाँच वर्षको लागि आवश्यक खर्च, लगानी र सम्भाव्य श्रोतहरुको प्रक्षेपण तालिका ४.३ र ४.४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ४.३ मा उल्लेख भएअनुसार गाउँपालिकाको आबधिक योजना अबधिमा कूल ४ अर्ब ५ करोड ९९ लाख ४३ हजार हजार खर्च र लगानी हुने प्रक्षेपित अनुमान गरिएको छ । जसमा पुँजीगत खर्च १ अर्ब ५४ करोड ४९ लाख १४ हजार (३८.०५%) र चालु खर्चतर्फ २ अर्ब ५१ करोड ५० लाख २८ हजार (६१.९५%) खर्च हुने प्रक्षेपित अनुमान गरिएको छ । योजना अबधिमा कूल चालु खर्चमध्ये शसर्त अनुदानसमेतको प्रशासनिक खर्चबाट ७१.५५ प्रतिशत (१७९९३९४ हजार) र सामाजिक सुरक्षा खर्च २८.४५ प्रतिशत (७१५६३४ हजार) रहेको छ । योजना अबधिमा हुने कूल पुँजीगत खर्चमध्ये पूर्वाधार विकासमा ८४०६५७ हजार (५४.४१ प्रतिशत), आर्थिक विकासमा ३७७४३१ हजार (२४.४३ प्रतिशत), सामाजिक विकासमा २४०५८९ हजार (१५.५७ प्रतिशत), वातवरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापनमा ५२५२४ हजार (३.४ प्रतिशत) र संस्थागत विकास सेवा प्रवाह र सुशासन तर्फ ३३७१४ हजार (२.१८ प्रतिशत) रकम विनियोजन गरिएको छ ।

उपरोक्त लगानी र खर्च मध्ये योजनाको पहिलो वर्ष आ.व. २०७६।७७ मा कूल ५६६१४६ हजार (१३.९४%) लगानी हुने प्रक्षेपण गरिएको छ भने दोस्रो वर्ष आ.व. ०७७।७८ मा कूल ६९०५५८ हजार (१७.०१%), तेस्रो वर्ष आ.व. ०७८।८९ मा कूल ७९४११८ हजार (१९.५६%), चौथो वर्ष आ.व. ०७९।८० मा कूल ९१३२३६ हजार (२२.४९%) र अन्तिम वर्ष आ.व. ०८०।८१ मा १०९५८८३ हजार (२६.९९%) रकम खर्च र लगानी हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । यो विनियोजन गर्दा गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता र आयस्रोतको अभिबृद्धिलाई मुख्य आधार मानिएको छ । यसको विस्तृत विवरण तालिका ४.३ मा दिइएको छ ।

तालिका ४.३: योजना अबधिको लागि प्रक्षेपित खर्च तथा लगानीको विवरण (रकम रु. हजारमा)

क्र.सं.	शिर्षक	आ.व. २०७६।७७	आ.व. २०७७।७८	आ.व. २०७८।७९	आ.व. २०७९।८०	आ.व. २०८०।८१	योजना अबधिको कूल खर्च र लगानी	प्रतिशत
	कूल ब्यय	५६६१४६	६९०५५८	७९४११८	९१३२३६	१०९५८८३	४०५९९४३	
	प्रतिशत	१३.९४	१७.०१	१९.५६	२२.४९	२६.९९	१००.००	
१.	**चालु खर्च**	**३८१६९१**	**४२१६५८**	**४८४८९५**	**५५७६२९**	**६६९१५५**	**२५१५०२८**	**६१.९५**
१.१	प्रशासनिक खर्च (शसर्त समेत)	२७२६९१	३०१७५८	३४७०१०	३९९०६२	४७८८७४	१७९९३९४	४४.३२
१.२	सामाजिक सुरक्षा खर्च	१०९०००	११९९००	१३७८८५	१५८५६८	१९०२८१	७१५६३४	१७.६३
२.	**पुंजीगत खर्च**	**१८४४५५**	**२६८९००**	**३०९२२३**	**३५५६०७**	**४२६७२८**	**१५४४९१४**	**३८.०५**
२.१	आर्थिक विकास	११२५०	७२३७५	८३२३१	९५७१६	११४८५९	३७७४३१	९.३०
२.२	सामाजिक विकास	३२०२१	४१२२३	४७४०६	५४५१७	६५४२१	२४०५८९	५.९३
२.३	पूर्वाधार विकास	१२८०४९	१४०८५४	१६१९७०	१८६२६६	२२३५१९	८४०६५७	२०.७१
२.४	बातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापन	८०००	८८००	१०१२०	११६३८	१३९६६	५२५२४	१.२९
२.५	संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र शुशासन	५१३५	५६४९	६४९६	७४७०	८९६४	३३७१४	०.८३
३.	**गाउंपालिका स्तरका योजनाहरु**	**१३९६२८**	**१५३५९१**	**१७६६३०**	**२०३१२५**	**२४३७४९**	**९१६७२४**	**२२.५८**
४.	**वडा स्तरका योजनाहरु**	**३९७५७**	**४३७३२**	**५०२९२**	**५७८३६**	**६९४०३**	**२६१०२०**	**६.४३**
६.	**जनसहभागिताका कार्यक्रमहरु**	**५०७०**	**५५७७**	**६४१४**	**७३७६**	**८८५१**	**३३२८७**	**०.८२**

तालिका ४.४: खर्च र लगानीका स्रोतहरुको प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा)

क्र.सं.	शिर्षक	आ.व. २०७६।७७	आ.व. २०७७।७८	आ.व. २०७८।७९	आ.व. २०७९।८०	आ.व. २०८०।८१	योजना अबधिको जम्मा	प्रतिशत
१.	**कूल आय तथा लगानी**	**५६६३५६**	**६९०५३८**	**७९४११८**	**९१३२३६**	**१०९५८८३**	४०६०१३१	१००.००
१.१	**राजश्व र नगद मौज्दात**	**१६१९१३**	**१७८६५०**	**२०५४४८**	**२३६२६५**	**२८३५१८**	**१०६५७९४**	**२६.२५**
१.१.१	**आन्तरिक राजश्व**	**२१३१०**	**२४१५१**	**२७७७४**	**३१९४०**	**३८३२८**	**१४३५०२**	**३.५३**
	सम्पत्ति कर	१५००	१६५०	१८९८	२१८२	२६१९	९८४८	०.२४
	घरबहाल कर	१००	११०	१२७	१४५	१७५	६५७	०.०२
	घरजग्गा रजिष्टेशन	०	१००	११५	१३२	१५९	५०६	०.०१
	सवारी साधन कर	०	१००	११५	१३२	१५९	५०६	०.०१
	सेवा शुल्क (पूर्वाधार तथा सेवा उपयोगमा)	१५०४५	१६५५०	१९०३२	२१८८७	२६२६४	९८७७७	२.४३
	दस्तुर (सिफारिस लगायतमा)	२०००	२२००	२५३०	२९१०	३४९१	१३१३१	०.३२
	नक्सापास दस्तुर	११५०	१२६५	१४५५	१६७३	२००८	७५५०	०.१९
	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	१००	११०	१२७	१४५	१७५	६५७	०.०२
	अन्य सेवा शुल्क	३००	३३०	३८०	४३६	५२४	१९७०	०.०५
	पर्यटन शुल्क	०	२००	२३०	२६५	३१७	१०१२	०.०२
	विज्ञापन कर	०	१००	११५	१३२	१५९	५०६	०.०१
	व्यवसाय कर	२००	२२०	२५३	२९१	३४९	१३१३	०.०३
	भूमि कर (मालपोत),घरधुरी कर	१००	११०	१२७	१४५	१७५	६५७	०.०२
	दण्ड जरिवाना	१०	११	१३	१५	१७	६६	०.००
	मनोरन्जन कर	१००	११०	१२७	१४५	१७५	६५७	०.०२

	बहाल विटौरी कर	०	१००	११५	१३२	१५९	५०६	०.०१
	मृत वा मारिएका जीवजन्तुको हाड, सिंग तथा कर	०	१०	१२	१३	१६	५१	०.००
	स्रोत बाँडफाँडबाट प्राप्त	०	०	०	०	०	०	०.००
	प्राकृतिक स्रोतसाधनमा आधारित व्यवसाय कर	१५०	१६५	१९०	२१८	२६२	९८५	०.०२
	शेयर लगानीबाट प्राप्त लाभांश	०	१००	११५	१३२	१५९	५०६	०.०१
	ऋण लगानीबाट प्राप्त ब्याज आय	०	०	०	०	०	०	०.००
	विविध आय ।	५५५	६१०.५	७०२	८०७	९६९	३६४४	०.०९
	अन्य आय	४९९३०	५४९२३	६३१६१	७२६३६	८७१६३	३२७८१३	८.०७
	बेरुजु असुलि	०	०	०	०	०	०	०.००
	गत वर्षको नगद मौज्दात	४९९३०	४४९३७	४०४४३.३	३६३९९	३२७५९	२०४४६८	५.०४
	राजश्व बांडफांड	९०६७३	९९५७६	११४५१३	१३१६९०	१५८०२८	५९४४७९	१४.६४
१.१.२	राजश्व बाँडफाँड प्राप्ती	९०६७३	९९७४०	११४७०१	१३१९०७	१५८२८८	५९५३०९	१४.६६
	राजश्व बांडफांड हस्तान्तरण	०	१६४	१८९	२१७	२६०	८३०	०.०२
१.२	**अर्न्तसरकारी बित्तिय हस्तान्तरण**	**४०४४४३**	**४४४८८७**	**५११६२०**	**५८८३६३**	**७०६०३६**	**२६५५३५०**	**६५.४०**
	नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान	**३९२५००**	**४३१७५०**	**४९६५१३**	**५७०९८९**	**६८५१८७**	**२५७६९३९**	**६३.४७**
	समानिकरण अनुदान	९३१००	१०२४१०	११७७७२	१३५४३७	१६२५२५	६११२४३	१५.०५
	सशर्त अनुदान	१९०४००	२०९४४०	२४०८५६	२७६९८४	३३२३८१	१२५००६२	३०.७९
	सामाजिक सुरक्षा	१०९०००	११९९००	१३७८८५	१५८५६८	१९०२८१	७१५६३४	१७.६३
	समपुरक अनुदान	०	२०००	२३००	२६४५	३१७४	१०११९	०.२५
	विशेष अनुदान	०	२०००	२३००	२६४५	३१७४	१०११९	०.२५
	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान	**११९४३**	**१३१३७**	**१५१०८**	**१७३७४**	**२०८४९**	**७८४११**	**१.९३**

	समानिकरण अनुदान	११९४३	१३१३७	१५१०८	१७३७४	२०८४९	७८४११	१.९३
	सशर्त अनुदान	०	१०००	११५०	१३२३	१५८७	५०६०	०.१२
	समपुरक अनुदान	०	५००	५७५	६६१	७९४	२५३०	०.०६
	विशेष अनुदान	०	५००	५७५	६६१	७९४	२५३०	०.०६
१.३	**जनसहभागिता**	**०**	**१०००**	**११५०**	**१३२३**	**१५८७**	**५०६०**	**०.१२**
	नगद सहभागिता	०	०	०	०	०	०	०.००
	श्रम तथा बस्तुगत सहभागिता	०	०	०	०	०	०	०.००
१.४	**बैदेशिक सहायता (अनुदान)**	०	०	०	०	०	०	०.००
१.५	**सार्वजनिक ऋण**	**०**	०	०	०	०	०	०.००
	आन्तरिक ऋण	०	०	०	०	०	०	०.००
	बैदेशिक ऋण	०	०	०	०	०	०	०.००
१.६	**गैरसरकारी संस्थाको सहयोग परिचालन**	०	६०००	६९००	७९३५	९५२२	३०३५७	०.७५
१.७	**नीजि क्षेत्रको लगानी**	०	६००००	६९०००	७९३५०	९५२२०	३०३५७०	७.४८

तालिका ४.४ मा उल्लेख भएअनुसार योजना अबधिमा हुने कूल खर्च र लगानीमा अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको मूख्य भूमिका रहने प्रक्षेपण गरिएको छ । योजना अबधिको लागि आवश्यक पर्ने कूल लगानीमध्ये संघ, प्रदेश र अन्तरस्थानीय तहबाट प्राप्त हुने विभिन्न प्रकारका अनुदानहरुबाट खर्चहुने कार्यक्रमहरुमा कूल २ अर्ब ६५ करोड ५३ लाख ५० हजार (६५.४०%) व्यवस्थापन हुने देखिन्छ । खर्च र लगानिका स्रोतहरुमध्ये आन्तरिक श्रोत र राजश्व बाँडफाँड बाट १ अर्ब ६ करोड ५७ लाख ९४ हजार (२६.२५%) प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । त्यसैगरी योजना अबधिमा जनसहभागिता तर्फ ५० लाख ६० हजार (०.१२ %), गैरसरकारी संस्थाहरुको सहयोग परिचालनबाट ३ करोड ३ लाख ५७ हजार (०.७५%) को स्रोत परिचालन हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । त्यसैगरी योजना अबधिमा निजी क्षेत्रले विभिन्न व्यवसायहरुमा गर्ने लगानी ३० करोड ३५ लाख ७० हजार (७.४८%) हुने प्रक्षेपित अनुमान गरिएको छ ।

अध्याय-५

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको आर्थिक क्षेत्र

(Economic Sector of Machhapuchchhre Rural Municipality)

५.१. कृषि, पशुपंक्षी विकास, खाद्य सुरक्षा तथा सिंचाई

५.१.१ पृष्ठभूमि

माछापुच्छ्रे गाँउपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७६ अनुसार यस गाँउपालिकाको मुख्य पेशा कृषि हो । यस गाँउपालिकामा कृषि तथा पशुपालनमा संलग्न घर परिवार संख्या ७६.७९ प्रतिशत छ । यस गाउँपालिकाको कृषिमा साना र मझौला किसानहरुको बाहुल्यता रहेको छ । समग्रमा कृषि र पशुपंक्षीपालन निर्वाहमुखी रहनु र यसमा सम्लग्न कृषकहरुको उत्पादकत्व न्यून रहनु यस क्षेत्रका मुलभूत समस्याहरु हुन । यसबाट बैकल्पिक अवसरहरुको अभावमा युवा जनशक्ति पलायन हुने र कूल उत्पादन घट्ने प्रबृत्ति बढदै गैरहेको छ । यस सन्दर्भमा प्रस्तुत आबधिक योजनाले कृषि र पशुपालन क्षेत्रको व्यवसायिकरण गरी यसमा आश्रित जनसंख्याको आयआर्जन बृद्धि गर्ने रणनीति अबलम्बन गर्नु आवश्यक हुन्छ । माछापुच्छ्रेको कृषि र पशुपंक्षी विकास दिगो विकासका लक्ष्य, संघ र प्रदेश सरकारको कृषि विकासको नीति र रणनीतिअनुसार आबद्ध गरी अघि बढाउनु पर्ने आवश्यकता छ । यहाँको कृषि र पशुपालन मूलतः प्राकृतिक श्रोत (मौसम, सतह सिंचाई, वन पैदावार) मा आधारित रहेकोले यिनीहरुको दिगो उपयोग मार्फत कृषिमा व्यवसायिकरण र आधुनिकीकरण गर्नु आवश्यक छ । गाउँपालिकामा खाद्यान्नको अपर्याप्तता र कुपोषणको समस्यालाई निराकरण गर्नु आवश्यक छ । यसको साथै विभिन्न कृषि बालिहरुको उत्पादन बृद्धि गर्नको लागि सिंचाइको सुविधा उपलब्ध गराउन आवश्यक छ ।

५.१.२ प्रमुख समस्याहरु

१. जग्गाको खण्डिकरण, जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्ति बढ्दै जाँदा खेतीयोग्य जमिन घट्दै जानुको साथै उत्पादनमा ह्रास हुदै गएको ।
२. कृषि पेशालाई सम्मानित पेशा र लगानीमैत्री बनाउन नसक्दा युवावर्ग कृषि पेशामा आकर्षित नभई विदेश पलायन भएको ।
३. भौगोलिक तथा हावापानीको विविधताका कारण सोही अनुसार कृषि ज्ञान, कृषिमा ठुला तथा नीजि क्षेत्रको लगानी कम हुनु ।
४. कृषि उत्पादनको मूल्यमा विचौलियाको हातमा जानु र किसानले उचित मूल्य नपाउनु ।
५. प्रविधि विकास तथा यान्त्रीकरण र व्यवसायीकरण हुन नसकेको ।
६. जलवायु परिवर्तनको असरका कारण वालीहरुमा नयाँ रोग तथा किराहरु देखा पर्दै गएको ।
७. मल, गुणस्तरीय वीउ, सिंचाई, कृषि सामग्री आर्दिको मागअनुसार सही समय, मुल्य र स्थानमा सहज तरीकाले उपलब्ध हुन नसकेको ।
८. शीत अन्न भण्डारको व्यवस्था हुन नसक्नु ।
९. कृषि प्रसार सेवा, कृषि सुचना, कृषि विमा, कृषि ऋण जस्ता कार्यक्रमहरु कृषकहरूको पहुँचमा पुग्न नसकेको ।
१०. कृषि उत्पादनलाई मुल्य श्रृङ्खलासंग तथा कृषि उधोगसंग जोड्न नसक्दा वजारीकरणमा समस्या देखिएको छ ।

५.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. वर्षेनी युवा जनशक्तिको विदेश पलायनले गर्दा कृषि क्षेत्रमा रहेको श्रम अभावलाई सम्बोधन गर्नु ।
२. जग्गाको खण्डीकरण र जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्दै कृषि भूमिलाई उपयोगमा ल्याउनु ।
३. कृषि विमा व्यवस्थालाई प्रभावकारी वनाउनु, कृषि क्षेत्रमा लगानी बृद्धि गर्नु र कृषि ऋणको सहज उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु ।
४. निरन्तर सिंचाई, प्रविधि विकास तथा यान्त्रीकरण मार्फत कृषिको व्यवसायिकरण गर्नु ।
५. कृषि प्रसार सेवामा कृषकहरूको पहुँचमा वृद्धि गर्नु ।
६. गुणस्तरीय बीउ, मलखाद, कीटनाशक तथा कृषि सामाग्रीको समयानुकूल आपूर्ति बढाउनु ।
७. गुणस्तरीय उत्पादन सामाग्री, दाना, घाँस, औषधि लगायतका सामग्रीको समयानुकूल आपूर्ति बढाउनु ।
८. बर्डफ्लू, स्वाईन फ्लू जस्ता रोगहरुको प्रकोप बढ्दै जानु ।
९. कृषि पेशालाई प्रतिस्पर्धी, व्यावसायिक, नाफामूलक र सम्मानित पेशाको रूपमा स्थापित गर्नु ।
१०. कृषि विकासको लागि संघ, प्रदेस र स्थानीय सरकार बीच समन्वय र सहकार्य गर्न ।

अवसर

१. माछापुच्छ्रेमा भौगोलिक तथा जैविक विविधताले कृषि र पशुपंक्षीपालनका लागि उपलब्ध गराएका विभिन्न सम्भाव्यताहरू हुनु ।
२. कृषि विकासको मार्गदर्शनका रूपमा रहेको कृषि विकास रणनीति-२०७२ कार्यान्वयन हुनु ।
३. स्वदेशी लगानीमै प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाको सुरुवात भई सामुहिक कृषि खेती प्रणालीले प्राथमिकता पाउनु ।
४. ट्राउट माछा, दुग्ध व्यवसाय, तरकारी, चिया,कफी जस्ता कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिई कार्यान्वयन गर्ने नीति लिनु ।
५. विदेशबाट फर्किएका युवाहरू सीप, ज्ञान, पुँजी र उन्नत प्रविधिसहित कृषि क्षेत्रमा आकर्षित हुँदै जानु ।
६. माछा, मासु तथा दुग्ध जन्य वस्तुहरुको उपभोग बृद्धि हुँदै जानु ।
७. गाउँपालिकामा यातायातका सुविधा बढ्दै जानुका अतिरिक्त पछिल्ला वर्षहरूमा कृषि ऋण, कृषि बिमा, नयाँ प्रविधिहरूको उपयोगले समेत यस क्षेत्रमा थप अवसरहरू सिर्जना हुनु ।
८. प्रांगारिक कृषि प्रति बढ्दो चासो साथै विकास हुँदै गरेको पर्यटन, पर्यापर्यटन तथा कृषि पर्यटनले पनि कृषि क्षेत्रमा अवसरहरुको श्रृजना गर्दै जानु ।

५.१.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोचः आत्मनिर्भर कृषि, पशुपन्छी तथा मत्स्य व्यवसायमार्फत गाउँपालिकामा रोजगारी सिर्जना गर्दै आर्थिक बृद्धि मार्फत सम्बृद्ध गाउँपालिकाको निर्माण गर्ने ।

लक्ष्यः कृषिको व्यावसायिकरण र गुणस्तरीय खाद्यान्न र पशुपंक्षिजन्य उत्पादन बृद्धिका माध्यमबाट यस गाउँपालिकाका जनताको खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गरी आत्मनिर्भर र निर्यात उन्मुख बनाउने ।

उद्देश्यः

१. कृषि उत्पादन, पशुपन्छीजन्य तथा मत्स्यजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाउँदै आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रबर्द्धन गर्नु ।
२. कृषि प्रणालीलाई सिंचाइ तथा अन्य सुबिधाहरुलाई उपलब्ध गराई नाफामूलक, गुणस्तरिय, दिगो एवं व्यवसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गरी खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।
३. कृषि उत्पादन र पशुपन्छीजन्य तथा मत्स्यजन्य व्यवसायलाई वातावरणमैत्री, प्रविधियुक्त, पर्यटनसँग जोड्दै परिणाममुखी र प्रतिस्पर्धी बनाउनु ।

५.१.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: कृषि उत्पादन, पशुपन्छीजन्य तथा मत्स्यजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाउँदै आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रबर्द्धन गर्नु	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ कृषक वर्गीकरण सहितको सेवाद्वारा उत्पादनशीलतामा बृद्धि गरी विशिष्टीकृत उत्पादनको प्रबर्द्धन गर्ने ।	१.१.१ कृषक पहिचान तथा वर्गीकरण कार्य्वधि तयार गरी कृषक वर्गीकरणको आधारमा अनुदान तथा अन्य सेवालाई विशिष्टीकृत तथा लक्षित गरिने । १.१.२ कृषि भूमिको उर्वराशक्ति, बाली उत्पादन क्षमता र स्थानीय सम्भाव्यताको आधारमा विशिष्टिकृत कृषि उत्पादन क्षेत्र (पकेट क्षेत्र) र नमूना फर्म (Model Farm) विकास गरी कृषि ज्ञान केन्द्रमार्फत विशिष्टिकृत सेवा पुर्याइने । १.१.३ दिगो विकासका लागि पशुपन्छी तथा मत्स्यपालनसम्बन्धी गाउँपालिकाका नीति ऐन र नियमहरू तर्जुमा गरिने । १.१.४ एक वडा एक घाँसेवाली स्रोत केन्द्र स्थापना गरिने । १.१.५ पशुपन्छीको नश्ल सुधार, पौष्टिक दाना, आहाराको व्यवस्था, पशुपन्छी स्वास्थ्य सेवा एकीकृत रूपमा ज्ञान केन्द्र मार्फत प्रदान गरिने ।
१.२ प्रतिस्पर्धी क्षमता विकास गरी आधारभूत खाद्य, पशुपन्छीजन्य तथा मत्स्यजन्य बस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्ने ।	१.२.१ कृषकमैत्री नीति ऐन र नियमहरू तर्जुमा गरिने छ । १.२.२ लगानी सुनिश्चित गराउन वातावरणीय, प्राविधिक, बजार एवम् जंगली जनावरबाट हुने जोखिम न्यूनीकरणका लागि प्राथमिकता दिइनेछ १.२.३ उपयुक्त र दिगो सिँचाइ सुविधा लगायतका आवश्यक पूर्वाधारको पहुँच बढाइनेछ । १.२.४ गुणस्तरीय उत्पादन सामग्रीहरू र कृषि यन्त्रहरु, उन्नत प्रविधि एवम् सुलभ कृषि कर्जाको व्यवस्था गरिनेछ । साथै प्रयोगशाला सेवा र विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराइनेछ । १.२.५ सम्भावित कृषि बस्तु, पशुजन्य उत्पादनहरूको पहिचान एवम् उत्पादन वृद्धि गरी उक्त उत्पादनको ब्रान्ड प्रवर्द्धन गर्दै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा बजारीकरण गरिने ।
१.३ कृषि क्षेत्रमा सहकारी, सरकारी तथा निजी क्षेत्रको लगानी अभिबृद्धि गरी निर्यात प्रबर्द्धन गर्ने ।	१.३.१ बैंक तथा सहकारी संस्थाहरुले निश्चित प्रतिशत रकम कृषि उत्पादनमा लगानि गर्नु पर्ने र कृषि उद्यम एवं व्यवसाय सञ्चालन गर्न वित्तीय संस्थाबाट सहुलियत व्याजदरको ऋण उपलब्ध गराउने नीतिगत व्यबस्था गरिने छ ।

	१.३.२ नीजि क्षेत्रले कृषि तथा पशुपालन फर्म सञ्चालन गर्न चाहेमा पूर्वाधारमा सहयोग गरिने र नीतिगत तथा व्यवसाय करमा सहुलियत उपलब्ध गराउने । १.३.३ नीजि क्षेत्रका कृषि उपजहरुको ब्राण्डिङ गर्ने कानुन निर्माण गर्ने र प्याटेण्ट दर्ता गर्ने व्यवस्था गर्ने ।

उद्देश्य २: कृषि प्रणालीलाई सिंचाइ तथा अन्य सुबिधाहरु उपलब्ध गराई नाफामूलक, गुणस्तरीय, दिगो एवं व्यवसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गरी खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
२.१ तुलनात्मक लाभ हुनसक्ने बाली, पशुपंक्षिजन्य बस्तुहरुको व्यवसायिकरण सहित खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चित गर्ने	२.१.१ तुलनात्मक लाभ हुनसक्ने स्थानीय बाली तथा बस्तुको सघन व्यवसायिक खेती प्रणाली अघि बढाइनेछ । २.१.२. उत्पादन वा आम्दानीको आधारमा अनुदान (Output or income based subsidy) उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउने । २.१.३. नीजि तथा सहकारी क्षेत्रको संलग्नता बढाउँदै करार सम्झौतामा आधारित तथा सहकारी खेतीलाई प्राथमिकता दिई खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चित गर्ने । २.१.४. कृषि पेशामा संलग्न कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गर्न तथा सम्मानित बनाउन विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । २.१.५. कृषि उपजको बजारीकरण तथा व्यवसायिकरण र यान्त्रिकीकरणमा सहयोग उपलब्ध गराईने छ ।

उद्देश्य ३: कृषि उत्पादन र पशुपन्छीजन्य तथा मत्स्यजन्य व्यवसायलाई वातावरणमैत्री, प्रविधियुक्त, परिणाममुखी र प्रतिस्पर्धी बनाउनु ।	
रणनीति	कार्यनीति
३.१ वातावरणमैत्री प्रविधि, वित्तीय सहयोग, बजारीकरण, सूचना प्रणाली र अन्य पूर्वाधारको विकास गरी कृषि, पशुपंक्षी एवं मत्स्य उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्नु ।	३.१.१. प्राङ्गारिक खेतीका सम्भावित वस्तु र क्षेत्रहरूको पहिचान एवम् उत्पादनमा वृद्धि गरी उत्पादित प्राङ्गारिक वस्तुको ब्रान्ड प्रवर्द्धन गर्दै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा बजारीकरण गरिने । ३.१.२. कृषिजन्य जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्द्धन तथा सदुपयोग गर्दै माटो सुहाउँदो एवम् जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरण गर्न अनुसन्धानमा आधारित वातावरणमैत्री कृषि प्रविधिको अबलम्बन गरिने । ३.१.३. पशुपन्छी विशेष उत्पादन क्षेत्र तोकी त्यस्ता क्षेत्रमा आवश्यक पूर्वाधारको विकास गरी उन्नत नस्ल, पशु आहारा, पशु सेवा, पशु स्वास्थ्य, सुलभ ऋृण, बिमासहितको प्राविधिक सेवा प्रदान गरिने । ३.१.४. पशुपन्छी तथा मत्स्यपालन व्यवसायलाई प्रविधियुक्त र प्रतिस्पर्धी बनाउन विभिन्न निकायको सहयोग र सहकार्यमा उन्नत प्रविधिको प्रयोग तथा प्रसार गरिने ।

५.१.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. जग्गा सुधार गरी व्यवसायिक खेती गर्ने कृषकलाई लक्षित गरी अनुदान तथा सहजीकरणका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
२. खेतियोग्य जग्गा बांझो राख्ने प्रवृतिलाई निरुत्साहित गर्ने ।
३. कृषि तथ्यांक अध्यावधिक गर्ने, कृषक पहिचान तथा वर्गीकरण गर्ने एवं कृषक परिचयपत्र वितरण कार्यक्रम र बर्गीकरणको आधारमा कृषकलाई सेवा तथा सुविधाको स्तर एकिन गर्ने स्पष्ट निर्देशिका निर्माण गरी खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।
४. कृषि उत्पादन पकेट क्षेत्र र नमूना फार्म विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
५. पशुपंक्षीपालक तथा मत्स्यपालक कृषकमैत्री नीति, ऐन र नियम, निर्देशिका, कार्यविधि तयार गर्ने ।
६. गुणस्तरीय पशुआहाराको उपलब्धता बढाउन चरन विकास, डालेघाँस, भुईघाँस उत्पादन, बीउ वृद्धि, नश्ल सुधार, दाना र औषधीमा गाउँपालिकाले सहयोग गर्ने ।
७. प्रत्येक वडामा एकजना पशुसेवा प्राविधिकको व्यवस्था गरी पशुपन्छी सेवामा कृषकको पहुँच विस्तार गरिने ।
८. कृषि उपज बजारीकरणलाई सहजीकरण र नियमन गर्ने, गाउँपालिका एक शीत गृहको निर्माण गर्ने ।
९. कृषि बीमालाई प्रभावकारी बनाउनको लागि बीमा कम्पनीहरु र कृषकसंग समन्वयात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
१०. गुणस्तरीय उत्पादन सामग्रीहरू बीउ, मल, र कृषि सामाग्रीको सुलभ उपलब्धता बढाईने कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
११. मुख्य मुख्य बालीको उत्पादनको न्युनतम विक्रिमूल्य निर्धारण गरी प्रकाशन गर्ने ।
१२. पशुपन्छी जन्य उत्पादनको ब्रान्डीङ्ग तथा बजारीकरणमा सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
१३. नीजि क्षेत्रले वनजन्य उपजहरु र जडिबुटि खेती गर्न चाहेमा आवश्यक सहुलियत र सेवाहरु उपलब्ध गराउने ।
१४. तुलनात्मक लाभ हुनसक्ने स्थानीय बाली तथा बस्तुको पहिचान गरी सघन व्यवसायिक उत्पादन केन्द्रहरुको विकास गर्ने ।
१५. सार्वजनिक निजी साझेदारीमा 'एक वडा एक व्यवसायिक उत्पादन' कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
१६. उत्कृष्ठ कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गर्न विशेष पुरस्कार तथा सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
१७. कृषि उपजको बजारीकरण तथा व्यवसायिकरणमा सहयोग पुर्‍याउन कृषि उपज संकलन केन्द्र, विक्री केन्द्र, हाट बजार, चिस्यान केन्द्र स्थापनामा सहयोग उपलब्ध गराउने ।
१८. गाउँपालिकाको कृषियोग्य जमिनको माटो परीक्षण गरी उपयुक्त बालीको सिफारिस गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
१९. प्राङ्गारिक खेतीका सम्भावित वस्तु र क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने ।
२०. पशुपन्छी विशेष उत्पादन क्षेत्र तोकिनेछ । स्थानीय रैथाने पशुपन्छी संरक्षणका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
२१. जलवायु अनुकूलन तथा वातावरणमैत्री प्रविधि अबलम्बन गर्न सम्बन्धित निकायहरुसँग सहकार्य गर्ने ।
२२. प्राकृतिक प्रकोप, रोगव्याधि, महामारीको कारणबाट कृषकहरूको पशुधन र सो सम्वद्ध भौतिक संरचना क्षति भएको अवस्थामा जिल्ला दैवीप्रकोप उद्धार समन्वय समितिको सिफारिशमा राहत प्रदान गर्ने ।

२३. स्वच्छ मासु, दुग्ध पदार्थ, औषधि तथा जैविक पदार्थ, दाना ,चल्ला, माछा, अण्डा आदि उत्पादकदेखि वितरकसम्म दर्ता, नियमन र गुणस्तर व्यवस्थापन गरी पोषणको सुनिश्चिता गर्ने ।

२४. विभिन्न पशुपन्छीहरूको प्रदर्शन स्रोत केन्द्रहरूको विकास गर्दै Agro tourism लाई प्रवर्धन गर्ने ।

२५. प्राविधिक कर्मचारी तथा कृषकको क्षमता अभिवृद्धिका लागि अवलोकन भ्रमण तथा तालिममा सहभागी गराइ गुणस्तरीय जनशक्तिको संजाल विस्तार र विकास गरिने ।

५.१.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. कृषि तथा पशुपंक्षि सम्बन्धी तथ्यांक अध्यावधिक भएका हुनेछन् ।

२. कृषक पहिचान तथा वर्गिकरण गरी परिचय पत्र वितरण गरिएको हुनेछ ।

३. कृषि, पशुपंक्षि तथा मत्स्यपालक कृषकमैत्री नीति, नियम, निर्देशिका र कार्यविधि तयार भएको हुनेछ ।

४. गाउँपालिकामा एक शीत गृह निर्माण भएको हुनेछ ।

५. हरेक वडामा कृषि उत्पादन पकेट क्षेत्र र नमुना कृषि फार्म स्थापना भएको हुनेछ ।

६. मुख्य मुख्य कृषि बालिको बिक्री मूल्य निर्धारण गरी प्रकाशन भएको हुनेछ ।

७. कृषि तथा पशुपंक्षिजन्य उत्पादनको ब्राण्डिङ्ग गरी बजारीकरणको व्यवस्था भएको हुनेछ ।

८. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुसँग सहकार्य गरी व्यवसायिक कृषकहरुलाई सुलभ कर्जाको व्यवस्था भएको हुनेछ ।

९. प्रत्येक वडामा एकजना कृषि एवं पशुसेवा प्राविधिकको व्यवस्था भएको हुनेछ ।

१०. गुणस्तरीय पशु आहाराको उपलब्धता बढाउन चरण विकास, डालेघाँस र भुईघाँस उत्पादन, नश्लसुधार, दाना र औषधीको व्यवस्था भएको हुनेछ ।

५.२ प्रकृतिक श्रोत व्यवस्थापन

५.२.१ पृष्टभूमि

प्राकृतिक स्रोतसाधनहरुको उचित व्यवस्था नै आर्थिक विकासको मूल आधार हो । प्राकृतिक स्रोतसाधनहरु उपलब्ध भएर मात्र आर्थिक विकास हुँदैन । ती स्रोतसाधनहरुको सदुपयोग हुनु आवश्यक छ । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा प्राकृतिक स्रोत साधनहरु पर्याप्त मात्रामा रहेका छन् । जल, जमिन, जंगल र खनिज यहाँका प्रमुख प्राकृतिक सम्पदा हुन । यी साधनहरुको उचित ढंगले सदुपयोग गर्नका लागि गाउँपालिकाले उपयुक्त नीति, नियम र योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न सकेको खण्डमा गाउँपालिकाको आर्थिक सम्बृद्धि सम्भव हुनेछ ।

५.२.२ प्रमुख समस्याहरु

१. भू-उपयोग योजना संवन्धी स्पष्ट नीतिको अभाव हुनु ।

२. भूमिको खण्डीकरण र उत्पालनमा ह्रास हुनु ।

३. भू-उपयोग संवन्धी बास्तविक तथ्याङ्क उपलब्ध नहुनु ।

४. जलश्रोतलाई सिचाई र जलविद्युत उत्पालनमा प्राविधिक ज्ञान, प्राविधिक परामर्श र पर्याप्त लगानीको अभावमा सदुपयोग हुन नसक्नु ।

५. जडिवुटीको संरक्षण, उत्पादन र प्रशोधन हुन नसकनु ।

६. खनिज संवन्धी सर्वेक्षण, उत्खनन र उपयोग हुन नसक्नु ।

चुनौती र अबसर

चुनौती

१. भूमि सवंन्धी नीति निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्न ।
२. भूमिको चक्लाबन्दी नीति निर्माण गर्न, कार्यन्वयन गर्न र उत्पादनमा वृद्धि गर्न ।
३. जल स्रोतको बहुआयमिक उपयोग गरी सिचाँई, जलविद्युत उत्पादन र मस्यपालन व्यवसाय संचालन गर्न ।
४. वन जंगलको संरक्षण गरी काष्ठ र गैह्रकाष्ठ संवन्धी व्यवसायको प्रवर्धन गर्न ।
५. खनिज साधनको उत्खनन र उपयोग संवन्धी नीति निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्न ।

अवसर

१. भूमिको वहुआयमिक प्रयोग मार्फत प्रविधिमा आधारित कृषि, पशुपालन, मत्स्यपालन लगायतका व्यवसायहरु संचालन गरी उत्पालनमा वृध्दी गर्न ।
२. जलस्रोतको बहु प्रयोग गरी सिचाँइ, जल विद्युत्, मत्स्यपालन र पौडी पोखरी निर्माण गरी सदुपयोग गर्न ।

५.२.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष र उदेश्य

सोच

प्राकृतिक श्रोतको व्यवस्थापन गरी आर्थिक समृध्दी हासिल गर्न ।

लक्ष

प्राकृतिक श्रोतको प्रयोग मार्फत जनताको जीवनस्तर माथि उठाउन ।

उद्देश्य

१. प्राकृतिक श्रोतको उपयोग संवन्धी नीति निर्माण गर्ने ।
२. प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण र उपयोगमा जोड दिने ।

५.२.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: प्राकृतिक श्रोतको उपयोग संवन्धी नीति निर्माण गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ प्राकृतिक श्रोतको उपयोग संवन्धी नीति निर्माण गर्ने ।	१.१.१ संघ र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भूमि, जलश्रोत, वन पैदावर र खनिज सम्पदा संवन्धी नीति तयार गर्ने । १.१.२ भूमिको चकलाबन्दीको सभाव्यता अध्ययन गरी नीति निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्ने ।

उद्देश्य २: प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण र उपयोगमा जोड दिने	
रणनीति	कार्यनीति
२.१ प्राकृतिक संम्पदाको संरक्षण र प्रवर्धन गरी रोजगारी सिर्जना गर्ने ।	२.१.१ भूमिको बहुप्रयोग मार्फत आय आर्जन गर्ने । २.१.२ काष्ठ र गैह्र काष्ठ वन पैदावरहरुको संरक्षण र उत्पादन गरी निर्माण र प्रशोधन केन्द्रहरु स्थापना मा जोड दिने

	२.१.३ फलाम र तामाखानीको संभाव्यता अध्ययन गरी सरक्षण र उपयोग गर्ने । २.१.४ प्राकृति संम्पदाको संरक्षण मार्फत पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धन गर्ने । २.१.५ जलश्रोतको बहुप्रयोग गरी बहुउद्देश्यीय आयोजना संचालन गर्ने । २.१.६ सूचना तथा प्रविधि मार्फत प्राकृतिक संम्पदाको प्रचार प्रसार गर्ने ।

५.२.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. भूमि, जलश्रोत, वन तथा खनिज संम्पदा संवन्धी नीति निर्माणमा समन्वय गर्ने ।
२. भूमिको चक्लावन्दी संवन्धी संभाव्यता अभ्ययन गरी नीति निर्माण गर्ने ।
३. प्राकृतिक पैदावार उपयोग र निर्यातसंवन्धी नीति निर्माणमा समन्वय गर्ने ।
४. भूमिको प्रयोगद्धारा उत्पादनमा वृद्धि गरी आय आर्जन गर्ने ।
५. कृषी, पशुपंक्षी, मस्यपालन, वन पैदावर र खनिज पैदावार संकलन र प्रशोधन केन्द्रको स्थापना गर्ने ।
६. वातावरण र प्राकृतिक सौन्दयताको प्रचार प्रसार गरी पर्यटन व्यवसायको प्रवर्धन गर्ने ।
७. जन सहभागिता मार्फत प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण गरी श्रोतमाथि जनताको पहुँच अभिवृध्दी गर्ने ।

५.२.७ अपेक्षीत उपलब्धी

१. भूमि, जलश्रोत वन तथा खनिज संपदा उपयोग संवन्धी नीति निर्माण भएको हुनेछ ।
२. भूमिको चक्लाबन्दी संवन्धी संम्भाव्यता अध्ययन भएको हुनेछ ।
३. प्राकृतिक पैदावार निर्यात संवन्धी नीति निर्माण भएको हुनेछ ।
४. प्राकृतिक पैदावार संकलन केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ ।
५. भूमिको बहुआर्यामिक र वैज्ञानिक प्रयोगद्धारा उत्पादनमा वृध्दि र आय आर्जनका अवसरहरु वृद्धि भएका हुनेछ ।
६. प्राकृतिक संम्पदाको संरक्षण र प्रचार प्रसारद्धारा पर्यटन व्यवसायको प्रवर्धन भएको हुनेछ ।
७. प्राकृतिक संम्पदाको संरक्षणमा जनसहभागिता परिचालन भएको हुनेछ
८. प्राकृतिक स्रोत साधनको उपयोगमा संपूर्ण जनताको पहुँच अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

५.३ सहकारी, पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य र आपूर्ती

५.३.१ पृष्टभूमि

सहकारी, पर्यटन व्यवसाय एवं अन्य उद्योगहरु संचालन गरेर आर्थिक गतिविधि मार्फत माछापुच्छ्रे गाँउपालीकामा समृध्दी हासिल गर्न सकिन्छ । यहाँ संचालित विभिन्न सहकारी संस्था मार्फत पुजी संकलन गरी जनताको दैनिक खाचो टार्नको साथै साना तथा घरेलु उद्योग संचालन गरी आय आर्जन गर्न सकिन्छ । कृषि, वन र खनिज पैदावारको प्रशोधन गरी विभिन्न उद्योगहरु संचालन र प्रवर्धन गर्न सकिन्छ । प्यारागलाइडिङ, क्यानोनिङ, स्किइङ लगायतका शाहसिक पर्यटन पूर्वाधारको विकास, तातोपानीका मूल संरक्षण, ट्रेकिङ ट्रेल संचालन , होमस्टे र होटलको प्रवर्धन गरी पर्यटन व्यसायको विकास गर्ने संभावना बढी छ गाँउमा नै विभिन्न बस्तुको उत्पादन गरी आयात प्रतिस्थापन मार्फत

गाँउलाई आत्म निर्भर बनाई उत्पादित बस्तुको निर्यात गरेर माछापुच्छ्रेको आर्थिक समृध्दी हासिल गर्न सकिन्छ ।

५.३.२ प्रमुख समस्याहरु

१. सहकारी संस्थाहरु व्यवस्थित नहुनु ।
२. पर्यटन व्यवसायको यथेष्ट संभावना हुदँ हुदै पनि पर्यटन पूर्वाधारको विकास नहुनु ।
३. कृषि, वन तथा खनिज पैदावारमा आधारित साना तथा घरेलु उद्योगको प्रवर्धन नहुनु ।
४. गाँउमा उत्पादित वस्तुहरुको उचित मूल्य निर्धारण र बजार व्यवस्थापन हुन नसक्नु ।
५. माछापुच्छ्रेमा आवश्यक पर्ने विभिन्न बस्तु र सामाग्रीको उत्पादन गरी आयात प्रतिस्थापन हुन नसक्नु

५.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. सहकारी संस्थालाई सहकारी नीति अनुरुप संचालन गरी व्यवस्थित गर्न ।
२. पर्यटन पूर्वाधारको विकास गरी पर्यटन व्यसाय संचालन र प्रवर्धन गर्न ।
३. गाँउमा उत्पादित कृषि, वन र खनिज पैदावारको प्रशोधन गरी विभिन्न उद्योगहरु संचालन र प्रवर्धन गर्न ।
४. विभिन्न वस्तुको उत्पादनमा वृद्धि र आयात प्रतिस्थापनद्धारा माछापुच्छ्रेलाइ आत्म निर्भर बनाउन ।

अवसर

१. सहकारी संस्था संचालन गरी आय वृद्धि गर्न ।
२. तातोपानीका मूल संरक्षण, ट्रेकिङ ट्रेल संचालन, सुविधा सम्पन्न होटल र होमस्टे संचालन र प्रवर्धन गरी पर्यटन व्यसायको विकास गर्न ।
३. क्यानोनिङ र स्किइङ लगायतका शाहसिक पर्यटन पूर्वाधारको निर्माण गरी पर्यटन व्यसायको प्रवर्धन गर्न ।
४. कृषि, वन र खनिज पैदावारको प्रशोधन गरी उत्पादनमा वृद्धि गर्न ।
५. सहकारी संस्थालाइ व्यवस्थित, पर्यटन र अन्य उद्योगको प्रवर्धन गरी माछापुच्छ्रेलाइ आत्म निर्भर बनाउन ।
६. पर्यटन ब्यावसाय गण्डकी प्रदेशको र माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा हुनु ।

५.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष र उद्देश्य

सोच : सहकारी, पर्यटन उद्योग र व्यापारको प्रवर्धन गरी आर्थिक समृध्दी हासिल गर्ने ।

लक्ष: सहकारी, पर्यटन उद्योग र व्यापारको पूर्वाधार तयार गरी माछापुच्छ्रेलाई आत्म निर्भर बनाउने ।

उद्देश्य

१. सहकारी संस्थाहरुलाई व्यवस्थित गरी उत्पादनमा अग्रसर गराउने ।
२. पर्यटन पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
३.. कृषि, वन र खनिज पैदावरमा आधारित उद्योगहरुको प्रवर्धन गर्ने ।
४. आयात प्रतिस्थापन मार्फत गाँउपालिकालाई आत्म निर्भर बनाउने ।

५.३.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: सहकारी संस्थाहरुलाई व्यवस्थित गरी उत्पादनमा अग्रसर गराउने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ सहकारी संस्थालाई उत्पादनमुखी बनाउने ।	१.१.१ एक सहकारी एक उत्पादन नीति लागु गर्ने । १.१.२ उत्पादनमा संग्लन सहकारी संस्थालाई गाँउपालिकाले अनुदानको समेत ब्यवस्था गर्ने । १.१.३ सहकारी संस्थाद्धारा उत्पादित वस्तुको बजारीकरणमा गाँउपालिकाले समन्वय गर्ने ।

उद्देश्य २: पर्यटन पूर्वाधारको विकास गर्ने	
रणनीति	कार्यनीति
२.१ पर्यटन पूर्वाधारको निमार्ण र संरक्षण गर्ने ।	२.१.१ गुफा, ताल पोखरी र कुण्डको संरक्षण गर्ने । २.१.२ मठ मन्दिर लगायत धार्मिक तथा सांस्कृतिक संम्पदाको संरक्षण गर्ने । २.१.३ उच्च हिमाली क्षेत्रमा स्किइङ लगायतका शाहसिक पर्यटनको सम्भाव्यता अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने । २.१.४ होमस्टे र होटलको संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने । २.१.५ पर्यटन विकासका लागि मर्दि हिमाल ट्रेक, माछापुच्छे मोडेल ट्रेक र घलेखर्क इको ट्रेकको (ताराहिल) बिस्तार र स्तर उन्नती गर्ने । २.१.६ खारापानी र पोंचे तातोपानीका मूल संरक्षण गर्ने । २.१.७ जटायु रेष्टुरेण्ट अबलोकनको ब्यबस्था मिलाउने । २.१.८ हाइक्याम्प ३७०० मी. प्रवर्धन गर्ने । २.१.९ पर्यटन पैदावारको प्रचार प्रसार गर्ने ।

उद्देश्य **३:** कृषि, वन र खनिज पैदावरमा आधारित उद्योगहरुको प्रवर्धन गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
३.१ साना तथा घरेलु उद्योगहरुको संचालन र प्रवर्धन गर्ने ।	३.१.१ अल्लो प्रशोधन केन्द्रको स्थापना गरी धागो उत्पादन गर्ने । ३.१.२ जडिवुटि संकलन केन्द्र स्थापना गरी प्रशोधनको् व्यवस्था मिलाउने ३.१.३ फर्निचर उद्योगको व्यवस्थापन गरी निगालोबाट उत्पादित वस्तुको बजारीकरणको व्यवस्था गर्ने ३.१.४ साना तथा घरेलु उद्योग संचालनको लागि प्राविधिक परार्मश, तालिम र अनुदानको् व्यवस्था गरी वजारीकरणमा समन्वय गर्ने ३.१.५ साना तथा घरेलु उद्योग संचालनको लागि आवश्यक मेसिन र औजारमा कर छुटको व्यस्था मिलाउने

उद्देश्य ४: आयात प्रतिस्थापन मार्फत गाउँपालिकालाई आत्म निर्भर गराउने ।	
रणनीति	कार्यनीति
४.१ आयात प्रतिस्थापनमा जोड दिने ।	४.१.१ गाउँपालिका बाहिरवाट आयातित वस्तुहरुलाई निरुत्साहित गर्ने । ४.१.२ निमार्ण सामाग्री, खाद्य वस्तु, दुध माछा, मासु अण्डा लगायतका स्थानीयवस्तुहरुलाई महत्वका साथ प्राथमिकता दिने ।

५.३.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. एक सहकारी एक उत्पादन कार्यक्रम लागु गर्ने ।
२. स्थानीयउत्पादनको लागि पूजी, प्राविधिक परामर्श र अन्य सुविधा उपलब्ध गराउने ।
३. झरना गुफा, ताल पोखरी र कुण्डको संरक्षण गर्ने ।
४. मठ मन्दिर, गुम्वा लगायत धार्मिक एवं सास्कृतिक संपदाको संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने ।
५. मर्दि हिमाल ट्रेक, माछापुच्छे मोडेल ट्रेक र घलेखर्क इको ट्रेक (ताराहिल) संचालन गर्ने ।
६. ल्वाङ होमस्टे र हेम्जाकोट होमस्टेको प्रवर्धन गर्ने ।
७. क्यानोनिङ र उच्च हिमाली क्षेत्रमा स्किइङ लगायतका शाहसिक पर्यटनको सम्भाव्यता अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने ।
८. मेलबोट, अस्ताम, ह्याङजाकोट, धम्पुस, पोथाना, मर्दि हिमाल पदमार्गको संरक्षण गर्ने
९. खारापानी तथा पोंचे तातोपानीका मूल संरक्षण, जटायु रेष्टुरेण्ट अबलोकन र हाइक्याम्प ३७०० मी.संचालन गर्ने ।
९. प्याराग्लाइडिङको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने (वडा नं. १ घट्टे खोला छहरा र कोटडांडा, कोर्चुङ, वडा नं. २ नाम्सु डांडा, वडा नं. ३ लस्तीखोलाको दहको छहरा, वडा नं. ४ अर्मला, वडा नं. ५ पुरानो रिभान, वडा नं. ८ कोलेली नेर्कु)

५.३.७ अपेक्षित उपलब्धीहरु

१. एक सहकारी एक उत्पादन कार्यक्रम लागु भएको हुनेछ
२. उत्पादनमा संलग्न सहकारीले मापदण्ड अनुसार अनुदान प्राप्त गरेका हुनेछन् ।
३. झरना, गुफा ताल पोखरी र कुण्डको संरक्षण भएको हुनेछ ।
४. मठ मन्दिर, गुम्वा लगायत धार्मिक तथा सांस्कृतिक संम्पदाको संरक्षण भएको हुनेछ ।
५. प्याराग्लाइडिङ, क्यानोनिङ, स्किइङ लगायतका शाहसिक पर्यटन पूर्वाधारको विकास भएको हुनेछ ।
६. तातोपानीका मूल संरक्षण, ट्रेकिङ ट्रेल संचालन, सुविधा सम्पन्न होटल र होमस्टे प्रवर्धन गरी पर्यटन व्यसायको विकास भएको हुनेछ ।
७. स्थानीयउत्पादनको लागि पूजीँ, प्राविधिक परामर्श र अन्य सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।
८. बाहिरबाट आयातित बस्तुलाई निरुत्साहित गराई आयात प्रतिस्थापन भएको हुनेछ ।
९. स्थानीयउत्पादनमा वृद्धि भई माछापुच्छ्रे आत्मनिर्भर भएको हुनेछ ।

अध्याय –६

सामाजिक क्षेत्र

६.१ जनसंख्या व्यवस्थापन

६.१.१ पृष्ठभूमि

जनसंख्या वृद्धि, आकार, वितरण, घनत्व, बसाईंसराई आदिले कुनै पनि स्थानको जनसंख्या व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण प्रभाव पारेको हुन्छ । स्थानीय जनतालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार लगायत विभिन्न सुविधाहरु उपलब्ध गराएर उनीहरुको जीवनस्तर माथि उठाउन सकिन्छ । माछापुच्छ्रे गाँउपालीकाको घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार यहाँको कुल जनसंख्या २७८७३ जना मध्ये पुरुषको संख्या १४३०९ (५१.३४%) र महिलाको संख्या १३५६४ (४८.६६%) रहेको छ । यहाँको कुल परिवार संख्या ५६४० छ भने परिवारको आकार प्रति परिवार ४.९४२ जना छन् । उमेरगतरुपले सक्रिय जनसंख्या (१५-४९ उमेर समुह) ६४.७१ प्रतिशत र निष्क्रिय जनसंख्या (०-१४ र ६० वर्ष भन्दा माथिको उमेर समुह) ३५.२९ प्रतिशत रहेको छ । यस गाउँपालिकामा ब्राम्हण, क्षेत्री र गिरीपुरीको जनसंख्या करिब ४० प्रतिशत, जनजातिको जनसंख्या ३३ प्रतिशत र दलितको जनसंख्या २७ प्रतिशत रहेको छ । यहाँका आधिकांश मानिसहरु परम्परागत कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न छन् भने गैह्र कृषि पेशामा संलग्न मानिसहरुको संख्या ज्यादै कम छ । विभिन्न अवसरहरुको खोजीमा यस गाँउपालिकाबाट बसाईंसराई गरी अन्य स्थानमा जाने मानिसहरुको संख्या क्रमिक रुपमा वृध्दि भएरहेको छ । माथि उल्लेखित तथ्यबाट थाह हुन्छकि यहाँको जनसंख्या पक्षमा विभिन्न समस्याहरु रहेका छन् । यहाँका मानिसहरुलाई आधुनिक विविध सुविधाहरु उपलब्ध गराई उनीहरुको गुणस्तरीय जीवन कायम गर्नु आजको अपरिहार्य आवश्यकता हो ।

६.१.२ प्रमुख समस्याहरु

१. गाँउबाट मानिस अन्यत्र बसाईसराई गर्नु ।
२. उत्पादनशील दक्ष जनशक्ति विदेशिने क्रम बढ्नु ।
३. भौगोलिक विकटता हुनु ।
४. गरीबि, अशिक्षा र वेरोजगारी हुनु ।
५. जेष्ठ नागरिकको जनसंख्या बढदो क्रममा हुनु ।
६. जनसंख्या व्यवस्थापन सम्वन्धी नीति निमार्ण र कार्यन्वयनमा कमी हुनु ।
७. अव्यवस्थित बसोवास र सामाजिक कुरीति कायम हुनु ।
८. जनसंख्या र विकास वीच असन्तुलन हुनु ।

६.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. गाउँबाट हुने बसाईसराई र विदेशिने युवालाइ रोजगारका अवसरहरु सिर्जना गरी गाँउमा नै बस्ने वातावरण कार्यम गर्न ।
२. विदेशमा आर्जन गरेको सीपलाई प्रयोग गरी गाउँको विकासमा सदुपयोग गर्न ।
३. शिक्षा, स्वास्थ्य रोजगार लगायतका सुविधा उपलब्ध गराई माछापुच्छ्रेवासीलाई गाँउमानै बस्ने वातावरण सिर्जना गर्न ।

४. माछापुच्छ्रेको दिगो र सन्तुलित विकासकालागि सम्पूर्ण जनतालाई विकास निर्माणको प्रकृयामा सहभागि गराउन ।

५. जनसंख्या सम्वन्धी तथ्याङ्क अद्यावधिक गराई तदानुरुप सामाजिक विकासको प्रकृयालाई अगाडि बढाउन ।

अवसर

१. माछापुच्छ्रे गाउँपालिका भूगोलको हिसावले बिस्तृत रुपमा फैलिएको र श्रोत साधनले सम्पन्न भएकाले यसको आर्थिक एवं सामाजिक विकासमा सहज भएको ।

२. गाउमानै स्थानीय सरकार क्रियाशील भएकाले जनसंख्या व्यवस्थापनमा सहज भएका ।

३. शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र थप सुविधाहरु क्रमिक ढंगले उपलब्ध हुदै गएकाले बढदो बसाईसराई कम हुदै जाने ।

४. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा जनसंख्या व्यवस्थापन संम्वन्धी नीति तजुमा हुनु र कार्यन्वयन हुदै जानु ।

५. स्थानीय सरकार क्रियाशील सक्षम र नेतृत्वदायी भूमिका खेल्न सक्ने भएकाले जनसंख्या व्यवस्थापन संवन्धी प्रभावकारी कार्यक्रम संचालन हुने ।

६.१.४ दीर्घकालीन , सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच: असल नागरिक तयार गर्ने ।

लक्ष : जनसंख्याको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने ।

उदेश्य १: बाह्य बसाईसराईलाई निरुत्साहित गरी जनताको जीवन स्तर वृद्धि गर्नु ।

६.१.५ रणनीति र कार्यनीति

उदेश्य १: बसाईसराईलाई निरुत्साहित गरी जनताको जीवन स्तर वृद्धि गर्नु ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ जनसंख्या सम्वन्धी तथ्याङकलाई अध्यावधिक र बसाइराईलाई व्यवस्थित गर्ने ।	१.१.१ जन्म, मृत्यु बसाईसराई, विवाह लगायत अन्य जनसांख्यिक तथ्याङलाई डिजिटल प्रविधिद्धारा अध्यावधिक गर्ने । १.१.२ वेरोजगारहरुको तथ्याङ्क संकलन गरी रोजगार अभिवृद्धि गर्ने । १.१.३ लक्षित समुहको तथ्याङक संकलन गरी उनीहरुको हित र उत्थानमा विशेष कार्यक्रम संचालन गर्ने । १.१.४ शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार लगायत मानवीय सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने । १.१.५ विदेशबाट फर्केका युवा र गाँउमा बसोवास .गरेका युवालाई तालिम र अनुदान प्रदान गरी उद्यमशीलताको अभिवृद्धि गर्ने । १.१.६ स्वरोजगार सम्बन्धी तालिम प्रदान गरी रोजगारका अवसरहरु वृद्धि गर्ने ।

६.१.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. संघ र प्रदेशको समन्वयमा जनसंख्या संवन्धी नीति निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्ने ।

२. जनसंख्या संवन्धी सम्पूर्ण तथ्याङ्कलाई उपयुक्त विधिद्धारा अद्यावधिक गर्ने ।

३. गाँउबाट अन्यन्त्र हुने वसाईसराईलाई निरुत्साहित गर्न शिक्षा स्वास्थ्य, रोजगार लगायत अन्य मानवीय सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने ।
४. युवालाई रोजगार र उद्यमशीलता संम्वन्धी तालिम प्रदान गरी स्वरोजगार र उद्यमी बनाई आय आर्जन तर्फ उन्मुख गराउने ।
५. लक्षित समुहको हितमा विशेष कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
६. गैर सरकारी, नीजि क्षेत्रको सहलगानीमा जनसंख्या व्यवस्थापन संवन्धी ठोस कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।

६.१.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. जनसंख्या संवम्न्धी सम्पूर्ण तथ्ययाङ्क अद्यावधिक भएको हुनेछन ।
२. जनसंख्या संम्वन्धी ठोस नीतिहरु निर्माण भएको हुनेछन् ।
३. युवाहरु स्वरोजगार र उद्यमशीलतामा संग्लन भएको हुनेछन् ।
४. मानवीय सेवा सुविधाहरु उपलब्ध भएको हुनेछ ।
५. गाउँबाट वाह्रय बसाईसराई नियन्त्रण भएको हुनेछ ।
६. गाँउवासीको जीवनस्तर माथि उठेको हुनेछ ।

६.२ शिक्षा

६.२.१ पृष्ठभूमि

शिक्षा मानिसको लागि आवश्यक पर्ने आधारभूत आवश्यकता हो । शिक्षाको माध्यमबाट मानिसमा ज्ञान, वुध्दि, विवेक र अन्तर निहित प्रतिभाको प्रष्फुटन हुन्छ । शिक्षित व्यक्तिमा मानवीय गुणको विकास भएको हुन्छ । शिक्षा व्यवसायिक व्यवहारिक, प्राविधिक र जीवनोपयोगी हुन पर्दछ । यहाँ सामुदायिक आधारभूत विद्यालय ३६ र माध्यमिक विद्यालय १० वटा छन् भने २ वटा आधारभुत विद्यालयहरु मर्ज हुन गई हाल ३४ वटा छन् । माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा शिक्षक/शिक्षिकाको संख्या स्थायी ११६, अस्थायी १०४ र राहत ५० गरी २७० जना छन् । यहाँ छात्रा १८१२ र छात्र १७६१ गरी जम्मा विद्यार्थी संख्या ३५७३ जना छन् भने शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १: १३.२३ रहेको छ ।

६.२.२ प्रमुख समस्याहरु

१. विषय शिक्षकको अभाव हुनु ।
२. इन्टरनेट सुविधाको पहुच नहुनु ।
३. व्यवस्थित खेल मैदानको अभाव ।
४. प्रविधिमैत्री पुस्तकालयको अभाव ।
५. वसाईसराईको कारणले विद्यालयमा विद्यार्थीहरुको कमी ।
६. विद्यालयमा अपाङ्गमैत्री पूर्वाधारको अभाव ।
७. विद्यालयको व्यवस्थापन कमजोर हुनु ।
८. विद्यालय भवन, फर्निचर, पाठयपुस्तक आदि भौतिक सुविधा प्रयाप्त व्यवस्थापन नहुनु ।
९. आवसीय विद्यालयको व्यवस्थापन नहुनु ।
१०. कमजोर अनुगमन पध्दती ।
११. गुणस्तरीय र प्राविधिक शिक्षाको कमी ।
१२. दिवा खाजा प्रभावकारी ढंगले संचालन नहुनु .

६.२.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौती

१. विषय शिक्षकको व्यवस्थापन गर्न ।
२. प्राविधिक शिक्षालयको दिगो रुपमा सचालन गर्न ।
३. विद्यालय भवन, फर्निचर, खेलकुद लगायत अन्य भौतिक सुविधा उपलब्ध गराउन ।
४. अपाङ्गमैत्री पूर्वाधारको निर्माण गर्न ।
५. दिवा खाजालाई व्यवस्थित र प्रभावकारी ढंगले संचालन गर्न ।
६. विद्यालयहरु संमायोजन गरी शिक्षण सिकाई क्रियाकलापलाई प्रभावकारी ढंगले संचालान गर्न ।
७. आवसीय विद्यालयहरु व्यवस्थित ढङगले संचालन गर्न ।
८. वसाईसराईको कारणले गाउँ छोडी अन्यत्र जाने विद्यार्थीहरुलाई गाउँमा नै आर्कषित गराउन ।
९. अनुगमन पद्धतीलाई प्रभावकारी बनाउदै कमजोर विद्यालय व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित र सुदृढ गराउन ।

अवसर

गाउँपालीकाको शिक्षाको सम्पूर्ण जिम्मा स्थानीय सरकारलाई भएकाले प्रदेश र संघीय सरकारसँग समन्वय गरी शिक्षक दरवन्दी, पाठयपुस्तक, शैक्षिक सामाग्री, स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण, पठनपाठन, भौतिक सुविधा, खेलकुद, पुस्तकालय, विद्यालय व्यवस्थापन, अनुगमन र निरीक्षणलाई प्रभावकारी ढंगले संचालन गर्न ।

६.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच: शिक्षालाई जीवन उपयोगी बनाई गुणस्तरीय बनाउने ।

लक्ष्य: व्यवसायिक, व्यावहारीक र प्राविधिक शिक्षाको माध्यमद्धारा प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

उद्देश्य

१. विद्यालयमा भौतिक सुविधा उपलब्ध गराउने ।
२. आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी पठनपाठनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
३. विद्यालय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउन नियमित अनुगमन र निरीक्षण परिपाटी संचालन गर्ने ।

६.२.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: विद्यालयमा भौतिक सुविधा उपलब्ध गराउने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ विद्यालयमा दिगो पूर्वाधारको निर्माण गरी भौतिक सुविधा उपलब्ध गराउने ।	१.१.१ भूकम्प प्रतिरोधी, अपाङ्ग मैत्री विद्यालय भवनको निर्माण गरिने । १.१.२ विद्यालयमा खानेपानीको आपूर्ती र स्तरीय खेल मैदान निर्माण गरिने । १.१.३ विद्यालयमा फर्निचर र अन्य भौतिक सुविधाको व्यवस्था गरिने ।

उद्देश्य २: आधुनिक प्राविधिको प्रयोग गरी पठन पाठनलाई प्रभावकारी बनाउने ।	
रणनीति	कार्यनीति
२.१ पठनपाठनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गराउने	२.१.१ विद्यालयमा इन्टरनेटको व्यवस्था गराउने २.१.२ पाठ्यपुस्तक र पाठ्यसामग्री समयमा उवलब्ध गराउने । २.१.३ पुस्तकालयमा इन्टरनेटको व्यवस्था गराउने । २.१.४ विषय शिक्षकको व्यवस्था गरिने । २.१.५ अतिरिक्त कृयाकलाप सञ्चालन गरी विद्यार्थीको अन्तरनिहित प्रतिभाको विकास गराउने ।

उद्देश्य ३: विद्यालयमा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउन नियमित अनुगमन र निरीक्षणको परिपाटी संचालन गर्ने	
रणनीति	कार्यनीति
३.१ विद्यालयको अनुगमन व्यवस्था प्रभावकारी गराउने ।	३.१.१ योग्यता, कार्य दक्षता र कार्य कुशलताको आधारमा प्रधानाध्यापकको नियुक्ति गराउने । ३.१.२ प्रत्येक विद्यालयमा विद्युतीय हाँजिरीको व्यवस्था गरिने । ३.१.३ कार्य दक्षताको आधारमा पुरस्कारको व्यवस्था गराउने । ३.१.४ विद्यालय व्यवस्थापन समिति, निवार्चित जनप्रतिनिधि, शिक्षा समन्वय र सरोकारवालालाई विद्यालयमा नियमित निरीक्षण गराउने ।

६.२.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. आगामी शैक्षिक सत्रको शुरुमा अत्यन्त कम विद्यार्थी भएका विद्यालयहरुको स्थगन वा मर्ज गरिने ।

२. गाउँपालिका भित्रका प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकलाई लेखा श्रेष्ता र जिन्सी अभिलेख राख्न लेखा तालिम सञ्चालन गरिने ।

३. विद्यालय स्तरीय शैक्षिक, भौतिक र प्रशासनिक तथ्यांक विवरण भर्न तथ्यांक तालिमको व्यवस्था गरिने ।

४. वालविकास केन्द्र, सामुदायिक अध्ययन केन्द्र र विद्यालय कर्मचारी र कार्यालय सहायकको तलब अत्यन्त कम र पोशाकको व्यवस्था नभएकोले गाउँपालिकाबाट तलब भत्ता थप र पोशाकको व्यवस्था गर्ने ।

५. विद्यालय र शिक्षकको व्यक्तिगत फाइलको अभिलेख राख्न इन्डेक्स फाइल र दराजको व्यवस्था गरिने ।

६. शिक्षा दिवस र बाल दिवस मनाउन बजेटको व्यवस्था गरिने ।

७. प्रत्येक विद्यालयमा विद्युतीय हाँजिरीको व्यवस्था गरिने ।

८. आधारभूत तह अन्तर्गत १ देखि ३ कक्षाका विद्यार्थी टिकाउका लागि खाजा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने ।

९. नीजि श्रोतमा कार्यरत शिक्षकहरुको तलब भत्ता गाउँपालिकाबाट व्यवस्था गरिने ।

१०. स्थानीय तहको बस्तुगत विवरण (Profile) तयार गरी विद्यालय र विद्यार्थीका लागि वितरण गर्ने ।
११. बालमैत्री कक्षा कोठाका लागि सिकाई सामाग्री तयार गरी प्रारम्भिक तहका विद्यार्थीहरुलाई वितरण गर्ने ।
१२. विद्यार्थी भर्ना कार्यक्रमलाई अभियानका रुपमा सञ्चालन गरिने ।
१३. विद्यालयका प्र.अ./शिक्षक/शिक्षा शाखाका कर्मचारीहरुलाई शैक्षिक भ्रमणको व्यवस्था गरिने ।
१४. अर्न्तरविद्यालय स्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप अन्तर्गत राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड प्रतियोगितामा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउन रकमको व्यवस्था गरिने ।
१५. माछापुच्छ्रे मा.वि., शारदा मा.वि. र गौरीशंकर मा.वि.लाई आवासीय विद्यालयको रुपमा व्यवस्थापन गरिने ।
१६. विभिन्न कारणले विद्यालय छाडेका युवाहरुलाई व्यावसायिक तालिम प्रदान गरी स्वरोजगारतर्फ अभिप्रेरित गरिने ।
१७. अपांग बालबालिकाका लागि महेन्द्र मा.वि. लाहाचोकमा विशेष कक्षाको व्यवस्था गरिने ।
१८. मोहराको आधारभूत विद्यालयमा मगर भाषाको लिपिमा पाठ्यक्रम तयार गरी लागु गरिने ।
१९. सम्पूर्ण माध्यमिक विद्यालयहरुमा किशोरीमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने
२०. गाउँपालिकामा मानव जनशक्ति व्यवस्थापन योजना (Human Resource Management Planning) तयार गरिने ।

६.२.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. सम्पूर्ण विद्यालयमा शिक्षक दरवन्दीको व्यवस्था भई भौतिक सुबिधाहरु उपलब्ध हुनेछन् ।
२. श्री महेन्द्र मा.वि.,लाहाचोकमा असहाय विद्यार्थीहरुको लागि विशेष कक्षा सञ्चालन भएको हुनेछ ।
३. प्रत्येक विद्यालयमा विद्युतीय हाँजिरीको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
४. संम्पूर्ण विद्यालय र पुस्तकालयमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध हुनेछ ।
५. माछापुच्छ्रे, शारदा र गौरीशंकर मा.वि.हरुलाई आवासीय विद्यालयको रुपमा संचालन भएकोहुनेछ ।
६. सम्पूर्ण बिद्यालयमा अपाङ्ग मैत्रीपूर्वाधारको निर्माण हुनेछ ।
७. विद्यालयमा दिवा खाजालाई व्यवस्थित गरिने छ ।
८. विद्यालयको कमजोर व्यवस्थापन पक्ष चुस्त दुरुस्त, पारदर्शी र प्रभावकारी हुनेछ ।
९. विद्यालयको अनुगमन र निरीक्षण नियमित हुनेछ ।

६.३ स्वास्थ्य, पोषण, खानेपानी तथा सरसफाई

६.३.१ पृष्टभूमि

यस गाउँपालिकामा १ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, ७ वटा स्वास्थ्य चौकीहरु, १ सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई रहेका छन् । वडा नं. ६ भेडावारीको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा मेडिकल अधिकृत सहितको स्वास्थ्यकर्मीको दरवन्दि र ३ बेड समेत रहेको छ । प्रत्येक स्वास्थ्य चौकीमा सि.अ.हे.व./हे.अ. सहित ६ जना स्वास्थ्यकर्मी कार्यरत छन् । सवै वडा विगतमा नै पूर्ण खोपमुक्त घोषणा भैसकेका छन् । यी स्वास्थ्य चौकी र सेवा केन्द्र बाट प्रयाप्त मात्रामा औषधी, स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुन सकेको छैन । बालवालिकालाई खोप पोलियो थोपा र गर्भवती महिलालाई आइरन चक्की र प्रसुती सेवा उपलव्ध भएको छ । यस गाँउपालीकामा विभिन्न खानेपानी आयोजनाहरु निर्माणधीन अवस्थामा छन् । यी आयोजना सम्पन्न पश्चात यहँका जनतालाई खानेपानी सुविधा आपूर्ती हुनेछ । अधिकांश घरधुरीमा पाइपद्धारा पानी आपूर्ती भएको छ भने केही परिवारहरु सार्वजनिक धाराको समेत प्रयोग गर्दछनु । शौचालयको स्थितिलाई

हेर्दा करीव ४८.७४ प्रतिशत घरमा पक्की शौचालय र ५०.३२ प्रतिशत घरमा सामान्य चर्पी रहेका छन् भने बाँकी ०.९४ प्रतिशत घरमा शौचालय नभएको देखिन्छ । सरसफाईको हिसावले यस गाँउपालिकामा ठोस कार्यक्रम संचालन भएको पाईदैन । ठोस फोहोर पदार्थको विर्सजन र नालीको राम्रो व्यवस्थापन भएको छैन । तसर्थ, स्वास्थ्य, पोषण, खानेपानी र सरसफाईमा ध्यान दिनु आवश्यक छ ।

६.३.२ प्रम्ख समस्याहरु

१. अस्पतालको अभाव र स्वास्थ्य चौकीको सेवा अप्रयाप्तता ।
२. निशुल्क औषधी, स्वास्थ्य प्रयोगशाला, चिकित्सक सेवा र स्वास्थ्य औजारको अभाव ।
३. पोषणयुक्त खानाको कमी ।
४. सवै वडामा स्वास्थ्य सुविधाको पहुँच नपुग्नु ।
५. सम्पूर्ण घरधुरीमा स्वच्छ खानेपानीको आपूर्ती हुन नसकेको ।
६. सम्पूर्ण घरमा सुविधा सम्पन्न पक्की शौचालयको व्यवस्था हुन नसकेको ।
७. फोहोर मैलाको उचित ढंगले व्यवस्थापन नभएको ।
८. सडक र मार्गमा नालीको व्यवस्था नभएको ।
९. सरसफाई संवन्धी सचेतनाको कमी भएको ।

६.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. गाउपालिकामा प्रयोगशाला सहितको सुबिधा सम्पन्न अस्पताल संचालन गर्न ।
२. स्वास्थ्य चौकिमा प्रयोगशाला, निशुल्क औषधि र चिकित्सक सेवा उपलब्ध गराउन ।
३. स्वास्थ्य चौकीको सेवा नपुगेका स्थानमा स्वास्थ्य चौकी स्थापना गरी स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन ।
४. गाँउवासलिाई पोषणयुक्त खानाको व्यवस्था गर्न ।
५. २ वर्ष भित्र एक घर एक धाराको नीतिलाई कार्यान्वयन गरी शुद्ध खानेपानीको आपूर्ती गराउन ।
६. प्रत्येक घरमा सुविधा सम्पन्न शौचालय निर्माण गर्न ।
७. फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गरी नाला ढलको निर्माण गर्न ।
८. प्रत्येक नागरिकलाई व्यक्तिगत सरसफाई संवन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्न ।

अवसर

१. गाँउपालिकामा २५ शैयाको सुविधा सम्पन्न अस्पतालको स्थापना गर्न गण्डकी प्रदेशको नीति तथा कार्यक्रम भएको ।
२. हाल संचालनमा रहेका स्वास्थ्य चौकीमा निशुल्क औषधि, स्वास्थ्य सामाग्री र अन्य स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराई स्तरोन्नती गर्न ।
३. गाँउपालिकाले पोषणयुक्त खानेकुराको बारेमा चेतनाअभिवृद्धि गरी पोषण कार्यक्रम संचालन गर्न ।
४. स्वास्थ्य क्षेत्रमा सरकारी र गैह्र सरकारी क्षेत्रको समन्वयन र सहकार्य अभिवृद्धी गर्न ।
५. स्थानीय क्षेत्रमा उपलब्ध जडीबुटीहरुको व्यवस्थापन गरी आर्युवेद चिकित्सा प्रणालीलाई विकसित गर्न ।

६. खानेपानीका मुहान संरक्षण गरी प्रत्येक घरमा शुद्ध खानेपानी उपलब्ध गराउन समपुरक कोष मार्फत गा.पा. को नीति हुनु ।
७. पूर्ण सरसफाईयुक्त गाँउपालिका घोषणा गर्ने नीति ।
८. प्रत्येक वडामा एक एक वटा फोहोर संकलन केन्द्र स्थापना गर्ने गा.पा. को नीति हुनु ।
९. असाध्य ८ ओटा रोगहरुको (मुटु रोग, क्यान्सर, हेड इन्जुरी, मृगौला रोग, पार्कीन्सन्स, अल्जाइमर, सिकलसेल एनिमिया) निशुल्क उपचारको व्यवस्था हुनु ।

६.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

प्रतिरोधात्मक एंव उपचारात्मक विधि मार्फत गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराई गाँउपालिकावासीलाई स्वस्थ्य र निरोगी गराउने ।

लक्ष्य

गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा, पोष्णयूक्त खाना, शुद्ध खानेपानी र सरसफाई सुविधा उपलब्ध गराई गाँउवासीको स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने ।

उद्देश्य

१. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा र पोषणयुक्त खानाको व्यवस्था गर्ने ।
२. शुध्द खानेपानी उपलब्ध गराई सरसफाई संवन्धी सचेतना अभिवृद्धि गराउने ।

६.३.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा र पोषणयुक्त खानाको व्यवस्था गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ स्तरयि स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराई स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने र पोषणयुक्त खानाको व्यवस्था गर्ने ।	१.१.१ आधुनिक सुविधा सम्पन्न २५ शैयाको अस्पताल स्थापना स्थापना गर्ने १.१.२ स्वास्थ्य संस्थामा औषधी ल्याव र उपकरणको व्यवस्था गरी स्तरोन्नति गर्ने । १.१.३ स्वास्थ्य संस्थामा Birthing center स्थापना गरी घरमा सुत्केरी हुने दरलाई शुन्यमा झार्ने १.१.४ बालवालिकालाई आवश्यक खोप र अन्य स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइने र प्रसुती सेवालाई प्रभावकारी ढंगले संचालन गर्ने १.१.५ असाध्य ८ वटा रोगहरुको उपचारमा समन्वयन गर्ने १.१.६ सरकारी, गैह्र सरकारी र नीजी क्षेत्रको समन्वयमा स्वास्थ्य संवन्धी परामर्श लिई लगानीको वातावरण सिर्जना गर्ने । १.१.७ बालवालिका , गर्भवती महिला र जेष्ठ नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवामा पँहुच अभिवृद्धि गर्ने । १.१.८ पोषण संवन्धी जनचेतना अभिवृद्धि र पोषणयुक्त खानाको प्रवन्ध गराउने ।

उद्देश्य २: शुद्ध खानेपानी उपलब्ध गराई सरसफाई संवन्धी सचेतना अभिवृद्धि गराउने	
रणनीति	कार्यनीति
२.१ शुद्ध खानेपानी उपलब्ध गराई सरसफाई सम्वन्धी सचेतना अभिवृद्धि गराउने ।	२.१.१ एक घर एक धाराको नीति कार्यन्यन गर्ने २.१.२ खानेपानीका मुहानहरु संरक्षण गर्ने २.१.३ निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनाहरु समयमा नै सम्पन्न गरी चालु आयोजनाको मर्मत र स्तरोन्नती गर्ने २.१.४ प्रत्येक वडाको १/१ ठाउँमा फोहोर संकलन केन्द्र स्थापना गरी फोहोर मैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने २.१.५ गाँउपालिकाका सम्पूर्ण घरमा पक्की शौचालय निर्माण गर्ने । २.१.६ वजार केन्द्रहरुमा सार्वजनिक शौचालय निर्माणमा जोड दिने । २.१.७ प्रत्येक वडाका वस्तीमा स्वास्थ्य संस्थाको संयोजनमा सरसफाई संवन्धी चेतनामुलक कार्यक्रमहरु नियमित रुपमा संचालन गराउने ।

६.३.६ प्रमुख कार्यक्रम

१. स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गरिने ।
२. प्रदेशको सहकार्यमा गाउँपालिका स्तरीय २५ शैयाको अस्पताल स्थापना गर्ने ।
३. प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा Birthing center सुविधा उपलब्ध गराउने ।
४. प्रत्येक गर्भवती महिलालाई नियमित स्वास्थ्य परिक्षण गराई घरमा बच्चा जन्माउने दरलाई शून्यमा झार्ने ।
५. स्वास्थ्य चौकीहरुमा प्रयोगशाल र एक जना मेडिकल अधिकृतको व्यवस्था गर्ने ।
६. महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका कार्यक्रमको सुदृढीकरण गर्ने ।
७. सम्पूर्ण स्वास्थ्य चौकीका भवनहरु आधारभूत सुबिधा सम्पन्न बनाइने ।
८. घरमा सुत्केरी दरलाइ शून्यमा झारिने ।
९. गाउँपालिका स्तरमा खोपको भण्डारणको लागि कोल्ड स्टोरेजको व्यवस्था गरिने ।
१०. स्वास्थ्य संस्थालाई सेवाग्राही र सूचना प्रविधिमैत्री बनाइने ।
११. बैकल्पिक चिकित्सा पद्धतीको विकास गर्ने ।
१२. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको लागि आवश्यक औजार, उपकरण र स्वास्थ्यकर्मीको नियमितताको सुनिश्चित गर्ने ।
१३. स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम मार्फत आम नागरिकको स्वास्थ्यमा सचेतना अभिबृद्धि गरिने ।
१४. नसर्ने रोगको प्रकोप कम गर्न PEN Package सबै स्वास्थ्य संस्थामा लागु गरिने ।
१५. जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्रहरुमा नर्सको व्यवस्था सहितको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइने ।
१६. एक विद्यालय एक नर्सको व्यवस्था गरिने ।
१७. पोषण प्रबर्धन, सुरक्षित मातृत्व र रोग नियन्त्रण कार्यक्रमलाई प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गरिने ।

१८. एक घर एक धारा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।
१९. गाँउवासीलाई शुद्ध खानेपानी आपूर्ती गराउने ।
२०. खानेपानीका मुहानहरु संरक्षण गर्ने ।
२१. निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनालाई समयमा सम्पन्न गराई चालु आयोजनाको मर्मत र स्तरोन्नती गर्ने ।
२२. प्रत्येक घरमा पक्की शौचालयको व्यवस्था गर्ने
२३. प्रत्येक वडामा ठोस फोहोर मैलाको संकलन केन्द्र स्थापना गरी फोहोर मैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
२४. स्वास्थ्य र सरसफाई संवन्धी सचेतना कार्यक्रम नियमित रुपमा संचालन गर्ने ।

६.३.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. गाँउपालिकाको क्षेत्रभित्र ५ वर्षभित्रमा औषधि, औजार/उपकरण प्रयोगशाला र चिकित्समक सेवा सहितको अस्पताल संचालन भएको हुनेछ ।
२. सम्पूर्ण वडाहरुमा कम्तीमा एक स्वास्थ्य संस्था संचालन भई ती संस्थाहरुमा औषधि, औजार उपकरण, Birthing Center र इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।
३. सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थामा आफ्नै औषधालय संचालन हुनेछ र आमा र बच्चाको लागि सुनौलो १००० दिनको पोषण कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।
४. गाँउपालिकामा एक एम्वुलेन्स संचालन भएको हुनेछ ।
५. प्रत्येक घरमा शुद्ध खानेपानी धारा जडान भएको हुनेछ ।
६. खानेपानीका मुहानहरुको संरक्षण भएको हुनेछ ।
७. निर्माणाधिन खानेपानी आयोजना समयमा नै सम्पन्न भएका हुनेछन् ।
८. चालु खानेपानी आयोजनाको मर्मत र संभार भएको हुनेछ ।
९. प्रत्येक घरमा पक्की शौचालय निर्माण भएको हुनेछ
१०. प्रत्येक वडामा फोहोर संकलन केन्द्र स्थापना भई फोहोर मैलाको उचित ढंगले व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
११. स्वास्थ्य र सरसफाई संवन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम नियमित संचालन भई नागरिकहरु सचेत भएका हुनेछन् ।

६.४ लक्षित समुह विकास र संरक्षण

६.४.१ पृष्ठभूमि

वालबालिका, युवा, किशोरकिशोरी, महिला, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, उत्पिडित वर्ग, समुदायलाई राज्यको तर्फवाट सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्नु पर्दछ । उनीहरुलाई अन्य नागरिक सरह समाजमा स्थापित गर्न र उनीहरुको शारिरीक, मानसिक एवं भावनात्मक विकासको लागि विशेष कार्यक्रम मार्फत सम्वोधन गर्नु पर्दछ । उनीहरु सामाजिक रुपले कुनै न कुनै प्रकारको उत्पीडनमा परेका हुन्छन् । समाजमा रहेका यी उत्पीडीत वर्ग र समुदायको हितको निम्ति सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गरी स्वच्छ, सुन्दर र शान्तिपूर्ण समाजको स्थापना गर्ने परिकल्पना साकार पार्नु पर्दछ । तसर्थ उनीहरुलाई मनोवैज्ञानिक ढंगले व्यवहार गरेर उनीहरुको अधिकार र हितको ग्यारेण्टी गर्नु पर्दछ ।

६.४.२ प्रमुख समस्याहरु

१. युवा, युवतीलाई सिर्जनशील कार्यमा संग्लग्न गराउन नसकनु ।
२. सामाजिक गतिविधिमा युवाहरुको संलग्नता कम हुनु ।
३. युवायुवतीको शारीरीक एवं मानसिक विकासको लागि खेलकुद, मनोरञ्जन र व्यायामको उचित व्यवस्था नहुनु ।
४. गाँउपालिकामा संचालन हुने विभिन्न कार्यक्रममा युवाहरुलाई कम संलग्न गराउनु ।
५. समाजमा महिला हिंसा कायम रहनु ।
६. पैतृक सम्पत्तिमाथि महिलाको हक सुनिश्चित नहुनु ।
७. आर्थिक, समाजिक,सांस्कृतिक र राजनैतिक क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता कम हुनु ।
८. महिला सशक्तिकरणका कायर्क्रम नियमित रुपमा संचालन नहुनु र गरीव र उत्पीडित वर्ग र समुदायका महिलाहरुलाई संवोधन गर्ने प्रभावकारी कार्यक्रम संचालन नहुनु ।
९. बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण, शिक्षा, मनोरञ्जन लगायतका सुविधा पर्याप्त मात्रमा उपलब्ध नहुनु ।
१०. कशोर किशोरीहरुको मनोभाव बुझेर व्यवहार नगर्नु र उनीहरुलाई समाजमा घुलमिल हुने वातावरण सृजना नहुनु ।
११. जेष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई समाजले ग्रहण गर्न नसक्नु ।
१२. जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य, खानपिन र स्याहारमा उचित ध्यान नदिनु र उनीहरुको लागि मनोरञ्जन र दिवा आश्रय स्थलको निमार्ण नहुनु ।
१३. अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई समाजले हेयको दृष्टिकोणले व्यवहार गर्नु र उनीहरुलाई आवश्यक पर्ने ज्ञान र सीपमूलक तालिमको व्यवस्था नहुनु ।
१४. अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सपाङ्ग सरह समाजमा प्रतिस्थापन गराउने वातावरण सिर्जना नहुनु ।
१५. उत्पीडित तथा पिछडीएको वर्गको हितमा अपेक्षित कार्यक्रम संचालन नहुनु ।

६.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. वालबालीका, किशोर किशोरी र युवाहरुलाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण, मनोरञ्जन, खेलकुद लगायत विभिन्न सुविधा उपलब्ध गराएर उनीहरुको शारिरिक, मानसिक एवं संवेगात्मक भावनाको विकास गराउन ।
२. समाजमा व्याप्त महिला हिंसा, सामजिक विभेद र असमानता हटाई महिला सशक्तिकरण गराउन ।
३. जेष्ठ नागरिकको हेरचाह, खानपिन, स्वास्थ्य उपचार, मनोरञ्जन र दिवा आश्रय स्थलको निर्माण गरी उनीहरुलाई सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्न ।
४. अपाङगताको पहिचान गर्न, तालिम र प्रशिक्षण प्रदान गर्न र सपाङगता सरह समाजमा जीउनको लागि रोजगारी र व्यवसाय संचालन गर्ने वातावरण तयार गर्न ।
५. उत्पीडित तथा पिछाडिएको वर्गको हितमा प्रभावकारी कार्यक्रम संचालन गराउन ।

अवसर

१. वेरोजगार युवाहरुलाई सीप, प्रविधि र पुँजी उपलब्ध गराई स्वरोजगार र उद्यमशीलतामा सम्लग्न गराउन ।
२. सचेतनामूलक र सशक्तिकरण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरी सामाजिक विभेद न्यूनिकरण गराई सभ्य समाजको निर्माण गर्न ।
३. जेष्ठ नागरिक, एकल महिला र अपांगता भएका व्यक्तिहरुलाई सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्न ।

६.४.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

समाजिक हिंसा, असमानता, विभेद र उत्पीडिनको अत्य गरी सभ्य समाजको निर्माण गर्ने ।

लक्ष्य

लक्षित समुहलाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण, खेलकुद, मनोरञ्जन, तालिम, रोजगार आदि सुविधाहरु उपलब्ध गराएर उनीहरुलाई समाजमा स्थापित गराउने ।

उद्देश्य

१. लक्षित समुहलाई सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्ने ।

६.४.५ रणनीति र कार्यनीति

उदेश्य १: लक्षित समुहलाई सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ लक्षित समुहलाई सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति गराउने ।	१.१.१ लक्षित समुहलाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण , खेलकुद, मनोरञ्जन लगायतका सुविधाको ग्यारेन्टी गराउने । १.१.२ गाँउपालिकाका सवै वडामा खेलकुद मैदानको व्यवस्था गर्ने । १.१.३ महिला सशक्तिकरणलाई प्रभावकारी ढङ्गले संचालन गर्ने । १.१.४ जेष्ठ नागरिक दिवा आश्रय स्थलको व्यवस्था गर्ने । १.१.५ आर्थिक सामाजिक-सास्कृति एवं राजनैतिक क्षेत्रमा महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने । १.१.६ विपन्न, उत्पीडित र पिछडीएको वर्ग र समुदायको हितमा विशेष कार्यक्रम संचालन गर्न अनुदान र बजेटको संयोजन गर्ने । १.१.७ सामाजिक विभेद र उत्पीडनलाई न्युनिकरण गर्न सचेतनामूलक तालिम, गोष्ठी र कार्यशाला संचालनमा संयोजन गर्ने ।

६.४.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. यौनजन्य हिंसा र उत्पीडनमा परेका महिलाहरुको लागि पुन:स्थापना केन्द्र सञ्चालन गर्ने ।
२. असहाय बालबालिकाको लागि आवाशीय विशेष शिक्षाको व्ययवस्था गर्ने ।
३. लक्षित समुहलाई ध्यानमा राखी शसक्तिकरणका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
४. प्रत्येक वडामा खेलकुद मैदान निर्माण गर्ने ।
५. प्रत्येक वडामा जेष्ठ नागरिक दिवा आश्रयस्थलको निर्माण गर्ने ।
६. सामाजिक सुरक्षा भत्तालाई व्यवस्थित गर्ने ।

७. अपाङ्गता भएका व्यक्तिको पहिचान र परिचय पत्र वितरण गरी सुविधा उपलब्ध गराउने ।
८. समाजमा विद्यमान असमानता, विभेद र हिसांको न्यूनिकरण गर्ने ।

६.४.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. यौनजन्य हिंसा र उत्पीडनमा परेका महिलाहरुको लागि पुनःस्थापना केन्द्र सञ्चालन भएको हुनेछ ।
२. असहाय बालबालिकाको लागि आवाशीय विशेष कक्षाको व्ययवस्था भएको हुनेछ ।
३. लक्षित समुहलाई ध्यानमा राखी शसक्तिकरण कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।
४. प्रत्येका वडामा खेलकुद मैदान र जेष्ठ नागरिक दिवा आश्रयस्थलको निर्माण भएको हुनेछ ।
५. अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई परिचयपत्र वितरण गरी वर्गीकरण अनुसार सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।
६. लक्षित समुहको शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण, मनोरञ्जन लगायतका सुविधाहरु उपलब्ध भएको हुनेछ ।
७. समाजमा असमानता विभेद र उत्पीडन न्यूनिकरण भएको हुनेछ ।

अध्याय – ७

भौतिक पूर्वधार क्षेत्र

७.१ उर्जा

७.१.१ पृष्ठभूमी

नवीकरणीय उर्जाको विकास नभएको यस गाँउपालिकामा जलविद्युत शक्ति नै उर्जाको महत्वपूर्ण श्रोत हो । यस पालिकाका ९८.७ प्रतिशत घरपरिवारले वत्तिको रुपमा विद्युत प्रयोग गरेका छन् । सोलार वत्ति प्रयोग गर्ने घर परिवारको संख्या करीव ०.७ प्रतिशत छ भने बाँकि घर परिवारले वतिको रुपमा अन्य श्रोतको प्रयोग गरेका छन् । खनिज एव वायु उर्जाको विकास भएको छैन भने ज्यादै कम घर परिवारले वायोगयास प्रयोग गरेका छन् । माथि उल्लेखित सबै प्रकारका उर्जाको उत्पादन मार्फत रोजगारी सिर्जना गरी आगामि १ वर्षभित्र माछापुच्छ्रे गाँउपालिकालाई उज्यालो गाँउपालिकाको रुपमा घोषणा गरी आर्थिक रुपमा सम्पन्न र समृध्द गाँउपालिकाको रुपमा विकसित गर्नु पर्दछ ।

७.१.२ प्रमुख समस्याहरु

१. भरपर्दो र गुणस्तरीय विद्युत सेवा उपलब्ध नहुनु ।
२. विद्युत उत्पादन संवन्धी सझौतामा गाँउपालिकाको भूमिका नहुनु ।
३. आवश्यक स्थानमा विद्युत सवस्टेसनको निर्माण नहुनु ।
४. नवीकरणीय उर्जाको उत्पादन नहुनु ।
५. उर्जा उत्पादनमा प्राविधिक र वित्तीय श्रोतको अभाव हुनु ।

७.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. भरपर्दो र गुणस्तरीय विद्युत सेवा उपलव्ध गराउन ।
२. विद्युत संम्वन्धी नीति, नियम र सझौता संघीय सरकारबाट हुनाले आयोजना समयमा नै सम्पन्न गराउन कठिन हुनु ।
३. प्राविधिक र वित्तीय अभावले गर्दा फलाम र स्टिलका पोलहरु व्यवस्थापन गर्न ।
४. नवीकरणीय उर्जा उत्पादन संवन्धी नीति निमार्ण गरी कार्यन्वयन गर्न ।
५. जलविद्युतमा स्थानीय जनताको हिस्सा/सेयर सुनिश्चित गराउन ।

अवसर

१. माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा धेरै नदी खोलाहरु भएकाले जलविद्युत उत्पादन भई उज्यालो गाँउपालिका कार्यक्रम कार्यन्वयन गर्न ।
२. जलविद्युत आयोजनामा जनताको लगानी (सेयर) सुनिश्चित गरी लाभांश प्राप्त गर्न ।
३. गाँउपालिकाले साझेदारीमा घर घरमा सौर्य बत्ती उपलब्ध गराई उज्यालो गाँउपालिका कार्यक्रममा सहयोग पुरयाउन ।
४. प्राविधिक र वित्तीय साझेदारीमा वायु शक्तिद्धारा उर्जा उत्पादन गर्न ।

७.१.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्यहरु

सोच

जलविद्युत र नविकरणीय उर्जा उत्पादन मार्फत दिगो आर्थिक विकास गर्ने ।

लक्ष्य

जलविद्युत र नवीकरणीय उर्जा उत्पादन क्षमता अभिवृध्दी गरी आर्थिक विकासमा टेवा पुरयाउन ।

उद्देश्यहरु

१. विद्युत सेवालाई दिगो र भरपर्दो बनाई उर्जा सुरक्षामा योगदान पुर्‍याउनु ।
२. नवीकरणीय उर्जाको माध्यमबाट विद्युतीकरण र घरेलु उद्योग संचालन गरी रोजगार सिर्जना गर्ने ।

७.१.५ रणनीति र कार्यनीति

उदेश्य १: विद्युत सेवालाई दिगो र भरपर्दो बनाई उर्जा सुरक्षामा योगदान पुयाउनु ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ उर्जा प्रयोगमा दक्षता वृध्दी गर्ने ।	१.१.१ संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भरपर्दो विद्युत पोलहरु र सव स्टेसनहरुको निर्माण गर्ने । १.१.२ लघु विद्युत आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन गर्ने । १.१.३ विद्युत सेवा नपुगेका घरमा विद्युत सेवा जडान गर्ने । १.१.४ विद्युत आयोजनामा स्थानीय जनताको लगानी सुनिश्चत गर्ने ।

उद्देश्य २: नवीकरणीय उर्जाको माध्यमबाट विद्युतीकरण र घरेलु उद्योग संचालन गरी रोजगार सिर्जना गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
२.१ नवीकरणीय उर्जाको प्रयोगमा वृध्दि गरी रोजगार सिर्जना गर्ने ।	२.१.१ विद्युत सेवा नपुगेका स्थानमा सौर्य उर्जा जडान गर्ने । २.१.२ गाँउपालिका केन्द्र र यसका शाखाहरु, वडा केन्द्र, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र मुख्य मुख्य बजार केन्द्रमा (Markett center) सौर्य वत्ती जडान गर्ने । २.१.३ वायु उर्जाको संभाव्यता अध्ययन गर्ने . २.१.४ नवीकरणीय उर्जाको प्रयोग मार्फत रोजगारी सिर्जना गर्ने

७.१.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. विद्युत सेवा नपुगेका स्थानमा विद्युत सेवा उपलब्ध गराउने ।
२. काठका विद्युत पोलहरुलाई विस्थापित गरी सिमेन्ट र स्टीलका पोलहरु प्रतिस्थापन गर्ने ।
३. आवश्यक स्थानमा विद्युत सवस्टेसन निर्माण गर्ने ।
४. लघु जलविद्युत उत्पादनको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।
५. विद्युत सेवा नपुगेका घरमा यर्थाशीघ्र सौर्य बत्ती जडान गर्ने ।
६. गाँउपालिका यसका शाखा, वडा केन्द्र, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र महत्वपूर्ण वस्तीहरुका सडकमा सौर्य वत्ती जडान गर्ने ।
७. गाँउपालिका भित्र संचालित साना तथा घरेलु उद्योगको लागि विद्युत सेवा आपूर्ती गराउने ।
८. वायु उर्जाको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।

७.१.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. आगामि १ वर्ष भित्र गाँउपालिकाका सम्पूर्ण घरमा विद्युत सेवा जडान भएको हुनेछ ।
२. आगामि २ वर्ष भित्र भरपर्दो विद्युत पोल जडान र आवश्यक स्थानमा विद्युत सव स्टेसन निर्माण भएको हुनेछ ।
३. विद्युत आयोजनामा स्थानीय जनताको लगानी सुनिश्चित भएको हुनेछ ।
४. आगामी २ वर्ष भित्र गाँउपालीका केन्द्र र यसका शाखाहरु, वडा केन्द्र, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र सडकका मुख्य स्थानहरुमा सौर्य वत्ती जडान भएको हुनेछ ।
५. आगामी २ वर्ष भित्र लघु जलविद्युत आयोजना र सौर्य उर्जा उत्पादन संवन्धी नीति, नियम र कार्यविधि निर्माण गरी उत्पादनको संभाव्यता अध्ययन भएको हुनेछ ।
६. गाँउपालिका भित्र संचालित साना तथा घरेलु उद्योग र सामाजिक संघ संस्थामा विद्युत नवीकरण उर्जा जडान भएको हुनेछ ।
७. आगामि एक वर्षमा उज्यालो माछापुच्छ्रे गाँउपालिका भएको हुनेछ ।

७.२ यातायात पूर्वाधार

७.२.१ पृष्टभूमि

गाँउपालिकाको आर्थिक एवं सामाजिक विकासको लागि यातायात पूर्वाधार निर्माण महत्वपूर्ण हुन्छ । सडक, पुल, केवलकार लगायतका यातायातका साधनहरुको व्यवस्थापनले गाँउपालिकाको विकासमा टेवा पुर्‍याउछ । माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा भौगोलिक कठिनाइ भएको हुनाले तदानुरुप यातायातका साधनहरुको विकास र विस्तार गर्नु पर्दछ । यस गाउँपालिकाको वडा नं. ६ र ७ मा पर्ने पोखरा बाग्लुङ राजमार्गमा २.४६ कि.मी. पक्कि सडकका रुपमा कालो पत्रे भएको छ । गाउँपालिका केन्द्रबाट प्रत्येक वडाकेन्द्र जोडने क्रमशः मर्दीपुल–लाहाचोक हुँदै माछापुच्छ्रे सडक (वडा नं. १ र ३ केन्द्र जोडने), समिबगर रिभान सैतिघट्ट हिरिबगर सिदिङ सडक (वडा नं. ४, ५ र ९ वडा केन्द्र जोडने) र कोल्चोक, रातोपानी, भलावोट, लाहाचोक, भेडावारी, गैरागाउँ धिताल, धम्पुस सडक (वडा नं. २, ३, ४, ६ र ७ जोड्ने) क.मी. सडक यहाँका प्रमुख कच्ची सडकहरु हुन् । यी कच्ची सडकहरुको स्तरउन्नती गरी कालो पत्रे गर्ने, पक्की पुल तथा कल्भर्ट निर्माण गरी यातायातलाई सुचारु र व्यवस्थित गर्नु नितान्त जरुरी छ । यसको साथै थप पर्यटकीय पदमार्गको संचालन गरी पर्यटन व्यवसायको संभाव्यता अध्ययन गरी पर्यटन व्यवसाय मार्फत गाँउपालिकामा रोजगार सिर्जना गरी आर्थिक गतिविधि बढाउनु पनि उत्तिकै जरुरी छ ।

७.२.२ प्रमुख समस्याहरु

१. प्रायः सम्पूर्ण सडकहरु कच्ची हुनु ।
२. सडकहरु कालोपत्रे गर्न वित्तीय श्रोतको कमी हुनु ।
३. वडा केन्द्रबाट गाँउपालिका केन्द्रसम्मका सडकहरु नियमित सञ्चालन हुन कठिन हुनु ।
४. कतिपय सडकहरु विना योजना र प्राविधिक सहयोग विना विस्तार गर्नु ।
५. विभिन्न सडकलाई जोड्ने पक्की पुल, पुलेसा नाली र कल्भर्टको निर्माण नहुनु ।
६. वातावरणीय पक्षलाई ध्यान नदिई सडक विस्तार गर्नु ।
७. केही पर्यटकीय पदमार्गहरुको सर्भेक्षण समेत नहुनु ।
८. वैज्ञानिक भाडादर कायम नहुनु ।
९. पुराना सवारी साधन सञ्चालनमा ल्याउनु र चालकलाई तालिमको अभाव हुनु ।

७.२.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. गाँउपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरुको स्तरोन्नती गरी कालो पत्रे गर्न प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन गर्न ।

२. वडा केन्द्रदेखि गाँउपालिका केन्द्रसम्म जोड्ने सडकको विस्तार र कालो पत्रे गर्न ।

३. वातावरणीय पक्षलाई ध्यान दिई सडक विस्तार र स्तरोन्नती गर्न ।

४. यातायातका साधनलाई व्यवस्थित र भरपर्दो बनाउन, बैज्ञानिक भाडादर कायम गर्न, यात्रु विमा, चालक प्रशिक्षण तालिम र पुराना सवारी साधनहरु हटाउन ।

अवसरहरु

१. गाउँपालीका केन्द्रदेखि वडा केन्द्रसम्म जोड्ने सडक निर्माणमा प्रदेश सरकारसँग आर्थिक सहयोग र समन्वयन हुनु ।

२. गाँउपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरु स्तरोन्नती र कालो पत्रे गर्न र पर्यटकीय पदमार्ग निर्माणमा संघीय सरकारको सहयोग रहनु ।

३. महत्पूर्ण सडकहरु जोड्ने पक्की पुल निर्माणमा प्रदेश र संघीय सरकारको समन्वयन हुनु ।

४. नीजि क्षेत्रको लगानीमा सडक र पक्की पुल निर्माण हुनु ।

७.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

सडक पूर्वाधारको विकास र विस्तार, पक्की पुल पुलेसा र कर्ल्भटको व्यवस्थापन मार्फत गाँउपालिकाको दिगो विकास तथा समृध्दी हासिल गर्ने

लक्ष्य

गुणस्तरीय सडक संजालको विस्तार गरी आर्थिक तथा सामाजिक अवसरहरुमा गाँउवासीको पहुचँ वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. भरपर्दो, सुरक्षित र वातावरणमैत्री यातायात संजालको विस्तार गर्ने ।

७.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

उद्देश्य १: भरपर्दो, सुरक्षित र वातावरणमैत्री यातायात संजालको विस्तार गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ सडक यातायातलाई व्यवस्थित गर्ने ।	१.१.१ गाउँपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरु कालो पत्रे गर्ने र पक्की पुल निर्माण गर्ने । १.१.२ वडा केन्द्रदेखि गाँउपालिका केन्द्रसम्म जोड्ने सडकको स्तर वृद्धि गर्ने । १.१.३ थप पर्यटक पदमार्ग संचालन र केवलकार सम्भाव्यता अधययन गर्ने । १.१.४ पुराना सवारी साधन विस्थापन गरी नयाँ सवारी साधन संचालन गर्ने । १.१.५ आवश्यक स्थानमा बस पार्कको व्यवस्थापन गर्ने । १.१.६ वैज्ञानिक भाडादर, बस काउन्टर, चालक प्रशिक्षणको व्यवस्था गर्ने ।

७.२.६ प्रमुख कार्यक्रम

सडक सञ्जाल विकासः

१. गाउँपालिका केन्द्रबाट प्रत्येक वडाकेन्द्र जोड्ने सडक कालोपत्रे गर्ने ।

क) मर्दीपुल–लाहाचोक हुँदै माछापुच्छ्रे सडक (वडा नं. १ र ३ केन्द्र जोडने)

ख) समिबगर रिभान सैतिघट्ट हिरिबगर सिदिङ सडक (वडा नं. ४, ५ र ९ वडा केन्द्र जोडने)

ग) कोल्चोक, रातोपानी, भलावोट, लाहाचोक, भेडावारी, गैरागाउँ धिताल, धम्पुस (वडा नं. २, ३, ४, ६ र ७ जोड्ने सडक)

२. वडाकेन्द्रबाट प्रदेशकेन्द्र जोडने सडकहरु कालोपत्रे गर्ने ।

क. घट्टेखोला, धम्पुस, देउराली

ख. मेलबोट, धिताल, धम्पुस, खानीगाउँ

ग. लुम्रे, घलेल, सिदिङ

घ. पुरञ्चौर, ढावा, माछापुच्छ्रे

ङ. लामाचौर सार्दिखोला माछापुच्छ्रे

३. वडा केन्द्रदेखि बस्ती जोडने मोटरेबल पुलहरु निर्माण गर्ने ।

क. धिप्राङ र टुसे जोडने (कोदीखोला)

ख. रातोपानी, सेती नदी पुल (वडा नं. २ र ३ जोडने)

ग. पार्थे, खहरे रिभान (पहिरो गएको ठाउँ)

घ. मर्दि सेती दोविल्ला जर्लकिनी सेती नदी पुल

ङ. भरावरी करुवा जोडने सेती नदी पुल

च. भेडावारी लाहाचोक जोड्ने मर्दीखोला पुल

छ. सोमबारे ५ र ८ जोडने मर्दीखोलामा पुल

ज. मर्दिवाङ केसवाङ जोडने मर्दीखोलामा पुल

झ. आँख्लेतरा सिदिङ मर्दीखोलामा पुल

ञ. भिडाबारी डांडागाउँ इदिखोला पुल

ट. आपाको पुल मर्दिखोला पुल

ठ. पौखोला पुल, लुम्रे

ड. कर्सिङखोला पुल (कालिमाटी र सिदिङ)

ढ. धम्पुस ढाँडा देखि अन्नपूर्ण गाउँपालिका जोडने पुल

ण. पातीखोला पुल

त. खैमराङ –मेप्राङ सार्दिखोला काम्चेमा पुल

४. झोलुङ्गे पुलहरु निर्माण गर्ने ।

क. सेतीनदीमा वडा नं २ को घोप्टेडाँडा बाट टुसे जोडने

ख. लस्तीखोलामा झोलुङ्गे पुल

ग. कितुखोला झोलुङ्गे पुल

घ. सानो खोवाङ र साँदल जोडने सेतीनदी माथि झोलुङ्ग पुल

७.२.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. मर्दिपुल–लाहाचोक हुँदै माछापुच्छ्रे सडक कालोपत्रे भएको हुनेछ ।

२. समिबगर रिभान सैतिघट्ट हिरिबगर सिदिङ सडक कालोपत्रे भएको हुनेछ ।

३. कोल्चोक, रातोपानी, भलावोट, लाहाचोक, भेडावारी, गैरागाउँ धिताल, धम्पुस कालोपत्रे भएको हुनेछ ।
४. गाँउपालिका र वडा केन्द्र जोड्ने सडकहरुको स्तरोन्नती भई वर्षभरी सहज ढंगले यायातात संचालन भएको हुनेछ ।
५. पर्यटकीय स्थानहरु जोड्ने पदमार्गहरुको स्तरउन्नती भएको हुनेछ ।
६. वैज्ञानिक भाडादर कायम, नयाँ सवारी साधन संचालन भई यातायात व्यस्थापन भरपर्दो, गुणस्तरीय र वातावरणमैत्री भएको हुनेछ ।

७.३ सुचना तथा संचार प्रविधि पूर्वाधार

७.३.१ पृष्टभूमि

सुचना तथा संचार प्रविधिले तथ्य तथ्याङलाई अध्यावधिक गर्न, गाउँपालिका र यसका शाखाहरु, वडा केन्द्र, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था लगायत अन्य सरकारी र गैह्रसरकारी क्षेत्रको कामलाई छीटो, छरितो र चुस्त दुरुस्त गराउन मद्दत गर्दछ । आजको वैज्ञानिक युगमा संचार प्रविधिको विकास गरी माछापुच्छ्रेवासीलाई सुचनाको संवैधानिक हकको प्रत्याभूति गराउनु गाउँपालिकाको जिम्वेवारी हो । माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा सुचना तथा संचार प्रविधि पूर्वाधारको यथेष्ट विकास नभएको अवस्थामा यसलाई प्राथमिकताका साथ पूर्वाधार निर्माण गर्नु आवश्यक छ ।

७.३.२ प्रमुख समस्याहरु

१. प्रविधिमैत्री पुस्तकालय र वाचनालयको अभाव हुनु ।
२. गाउँपालिका, वडा केन्द्र, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र अन्य सामाजिक संघ संस्थामा इन्टरनेट पूर्वाधारको कमीले छीटो छरितो ढंगले काम नहुनु ।
३. आवश्यक मात्रामा टेलीफोन टावर स्थापना नहुनु ।

७.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. गाउँपालिकाका सम्पूर्ण विद्यालयहरुमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध गराई प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाई क्रियाकपाल संचालन गर्न र प्रविधिमैत्री स्वास्थोपचार सुविधा उपलब्ध गराउन ।
२. प्रत्येक विद्यालयमा प्रविधिमैत्री पुस्तकालय संचालन गर्न र प्रत्येक वडामा १।१ वटा वाचनालय संचालन गर्न ।
३. गाउँपालिका एवं यसका शाखाहरु र वडा कार्यालयका कामलाई डिजिटल रुपमा संचालन गर्न ।
४. गाउपालिकामा नियमितरुपमा राष्ट्रिय पत्र पत्रिका उपलब्ध गराई जनतालाई सुसुचित गराउन ।
५. गाँउपालिका भित्र संचालित कार्यक्रमहरुलाई रेडियो, एफ .एम लगायत अन्य संचार माध्यमद्दारा प्रचार प्रसार गराउन ।

अवसर

१. सुचना तथा संचार संवन्धी नीति नियम निर्माणमा प्रदेश र संघीय सरकार क्रियाशील हुनु ।
२. संचार क्षेत्रको विकासका लागि प्रदेश सरकारसँग समन्वयन हुनु ।
३. गाँउपालिकाका कामहरु डिजिटल रुपमा व्यवस्थित हुदै जानु ।
४. इन्टरनेट सेवा प्रदायक संस्थाहरुको संख्या वृद्धि हुदै जादाँ गुणस्तरमा समेत प्रतिस्पर्धात्मक स्थितिको सिर्जर्ना हुनु ।
५. जनतामा डिजिटल साक्षरता क्रमशः बढदै जानु ।

७.३.४ दीघकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

सुचना तथा संचार प्रविधिको विकास मार्फत माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाको समृद्धि हाँसिल गर्ने ।

लक्ष

सुचना तथा संचार प्रविधिलाई माछापुच्छ्रेवासीको पहुँचमा पुऱ्याई जनजीवन सहज बनाउने ।

उद्देश्य

१. सुचना तथा संचार प्रविधिलाई सुरक्षित, भरपर्दो र आकर्षण क्षेत्रको रुपमा विकास गर्नु ।

७.३.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: सुचना तथा संचार प्रविधिलाई सुरक्षित, भरपर्दो र आकर्षण क्षेत्रको रुपमा विकास गर्नु ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ सुचना तथा संचार प्रविधिलाई गाउवासीको पहुँचमा पुरयाउने ।	१.१.१ गाँउपालिकाका विद्यालयमा इन्टरनेट सेवा जडान गर्ने । १.१.२ गाँउपालिकाका र वडा केन्द्रका सम्पूर्ण कार्यलयहरुम इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध गराउने । १.१.३ प्रदेश सरकारको समन्वयमा युवा स्वरोजगार लक्षित सुचना प्रविधि तालिम र दक्षता अभिवृद्धि गर्ने । १.१.४ नेपाल दुर संचार कम्पनीको सहकार्यमा टेलीफोन टावर स्थापना गर्ने । १.१.५ नीजि क्षेत्रको समन्वयनमा संचार क्षेत्रको विकासमा जोड दिने ।

७.३.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. गाउँपालिकाभित्रका सम्पूर्ण विद्यालय, पुस्तकालय, वाचनालयहरुमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध गराउने ।
२. गाउँपालिका एवं यसका शाखा र वडा कार्यालयमा Optical Fiber जडान गरी प्रविधिमैत्री सेवा उपलब्ध गराउने ।
३. नेपाल दुर संचार कम्पनीको समन्वयमा टेलिफोन टावर स्थापना गरी संचार सुविधालाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउने ।
४. विभिन्न संचार माध्यम मार्फत गाउँपालिकाका गतिविधिहरुलाई जनतासगँ पुर्याउने ।
५. विभिन्न समयमा संचार संवन्धी तालिमको व्यवस्था गरी डिजिटल साक्षरता र दक्षता अभिवृद्धि ।

७.३.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. संचार सुविधालाई प्रभावकारी बनाउन गाँउपालिकाको आवश्यक स्थानमा संचार टावरको निर्माण भएको हुनेछ ।
२. गाँउपालिका र यसका शाखा कार्यालय, वडा कार्यालय, विद्यालय, पुस्तकालय, वाचनालय र अन्य कार्यालयहरुमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।
३. प्रदेश सरकारको समन्वयमा सुचना प्रविधि सम्वन्धी तालिम उपलब्ध गराई इच्छुक युवाहरु स्वरोजगारमा संलग्न भएको हुनेछन ।
४. गाँउपालिकाका गतिविधिहरु संचार माध्यमद्धारा प्रसारित भई जनता सुसूचित भएको हुनेछन् ।

७.४ भवन निर्माण, आवास तथा बस्ती विकास

७.४.१ पृष्टभूमि

सरकारी र सामुदायिक भवन, जनताका आवास र वस्ती सुरक्षित, वातावरणमैत्री,भुकम्प प्रतिरोधी र किफायती हुन पर्दछ । गाँउपालिकाले राट्रिय भवन निर्माण संहितालाई ध्यानमा राखेर भवन निर्माण कार्यविधि निमार्ण गरी कार्यन्वयन गर्नु पर्दछ । घरवार विहिन जनता र भुकम्प पीडितहरुलाई आवास कार्यक्रम अन्तरगत समावेश गर्नु जरुरी छ । छरिएर रहेका घर वस्ती, बाढी पहिरो र भू-क्षयको जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गरी एकीकृत वस्ती निर्माण गर्न गाउँपालिकाले जोड दिनु पर्दछ ।

७.४.२ प्रमुख समस्याहरु

१. राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यन्वयन नहुनु ।
२. भवन निर्माण मापदण्डको कार्यान्वयन नहुनु ।
३. भवन निर्माण गर्ने कामदारमा प्राविधिक क्षमता र दक्षतामा कमी हुनु ।
४. गुणस्तरीय निर्माण सामाग्रीको प्रयोगमा कमी हुनु ।
५. भवन निर्माण किफायती नभई महँगो हुन जानु ।
६. भवन निर्माणमा प्राविधिकको रेखदेख, निरीक्षण र अनुगमनको कमी हुनु ।
७. सुरक्षित, स्वास्थ्यकर, सुविधायुक्त र वातावरणमैत्री आवास निर्माण नहुनु ।
८. सामुदायिक आवास निर्माणमा जनचासो कम हुनु ।
९. जेखिमयुक्त वस्तीहरु स्थानान्तरणका ठोस उपायहरु अबलम्बन नहुँनु र एकीकृत वस्ती निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन नहुनु ।

७.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. राष्ट्रिय भवन निर्माण आचार संहिता अनुरुप भवन निर्माण मापदण्ड तयार गरी कायन्वयन गर्न ।
२. सुरक्षित, स्वास्थ्यकर, सुविधायुक्त, कम खर्चिलो, भूकम्प प्रतिरोधी, वातावरणमैत्री भवन निर्माण गर्न ।
३. दक्ष कामदार, प्राविधिक रेखदेख र गुणस्तरीय निर्माण सामाग्री उपलब्ध गराई भवन तथा आवास निर्माण गर्न ।
४. जोखिमयुक्त र छरिएका बस्तीहरुलाई स्तानान्तरण गराई एकीकृत बस्ती निर्माण गर्न ।

अवसर

१. सरकारी र सामुदायिक भवन निर्माणमा प्रदेश सरकारसँग समन्वयन हुनु ।
२. राष्ट्रिय भवन निर्माण आचार संहिता अनुरुप भवन मापदण्ड निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्न ।
३. स्थानीय क्षेत्रमा उपलब्ध समाग्री र स्थानीय कामदारद्धारा कम खर्चमा भवन तथा आवास निर्माण गर्न ।
४. भवन तथा आवास निर्माण संवन्धी ज्ञानको क्रमस अभिवृद्धि हुदै जानु ।
५. जोखिमयुक्त वस्तीको विषयमा जनतामा जानकारी प्राप्त हुनु ।

७.४.४ दीघकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

दिगो समाजिक एवं आर्थिक विकासको लागि भवन, आवास तथा एकीकृत वस्तीको विकास गर्नु ।

लक्ष

सुरक्षित, सुविधायुक्त, कम खर्चिलो, वातावरणमैत्री, प्रविधियुक्त र स्थानीय निर्माण सामाग्रीमा आधारित भवन, आवास तथा वस्तीको निर्माण गर्नु ।

उद्देश्य

१. स्थानीय निर्माण सामाग्रीको आधिकतम प्रयोग गरी सुरक्षित, वातावरणमैत्री र किफायती भवन निर्माण गर्नु ।

२. जेखिमयुक्त र छरिएर रहेका वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गरी एकीकृत वस्ती निर्माणको योजना तयार गर्ने ।

७.४.५ रणनीति र कार्यनिती

उद्देश्य १: स्थानीय निर्माण सामाग्रीको आधिकतम प्रयोग गरी सुरक्षित, वातावरणमैत्री किफायती भवन निर्माण गर्नु	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ सुरक्षित र वातावरण मैत्री भवन निर्माणमा जोड दिने	१.१.१ स्थानीय निर्माण सामाग्रीको प्रयोग गरी भवन तथा आवास निर्माण गर्ने । १.१.२ स्थानीय प्राविधिकको डिजाइन र सुपेरिवेक्षणमा भवनहरु निर्माण गर्ने । १.१.३ भवन निर्माण मापदण्ड तयार गरी कार्यन्वयन गर्ने । १.१.४ स्थानीय कामदारको दक्षतामा अभिवृद्धि गर्ने । १.१.५ स्थानीय भू-उपयोग योजना निर्माण गरी वातावरणमैत्री भवनहरु निर्माण गर्ने ।

उदेश्य २: जेखिमयुक्त र छरिएर रहेका वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गरी एकीकृत वस्ती निर्माणको योजना तयार गर्ने	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ एकीकृत वस्ती निर्माणको योजना तयार गर्ने ।	१.१.१ जेखिमयुक्त र छरिएर रहेका घर वस्तीहरुको पहिचान गरी तथ्याङ्क तयार गर्ने । १.१.२ एकीकृत वस्तीको लागि उपयुक्त जग्गाको खोजी गर्ने । १.१.३ एकीकृत वस्तीसंवन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरी जनमत तयार गर्ने । १.१.४ एकीकृत वस्तीको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।

७.४.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. गाँउपालिका भवन, वडा कार्यालय, स्वास्थ्यचौकी विद्यालय, सामुदायिक भवन लगायत अन्य नीजि भवन निर्माणको लागि मापदण्ड निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्न प्रदेश सरकारसँग समन्वय गर्ने ।

२. भवन तथा आवास निर्माण गर्दा स्थानीय निर्माण सामाग्रीलाई प्राथमीकता दिने ।

३. भवन निर्माणमा सकभर स्थानीय कामदारलाई संलग्न गराई उनीहरुको दक्षता र क्षमता अभिवृद्धि गर्न तालिमको व्यवस्थापन गर्ने ।

४. गाँउपालिकामा कार्यरत प्राविधिकद्धारा भवन डिजनईनमा प्राथमिकता दिई भवन निर्माणमा एक रुपता कार्यम गरी प्राविधिक रेखदेखलाई नियमित गर्ने ।
५. सम्पूर्ण भवनहरु सुरक्षित, सुविधायुक्त वातावरणमैत्री, किफायती र भूकम्प प्रतिरोधी ढंगले निर्माण गर्ने ।
६. जेखिमयुक्त र छरिएर रहेका वस्तीहरुको पहिचान गरी तथ्याङक संकलन गर्ने र ती वस्तीहरुलाई उपयुक्त स्थानमा स्थानन्तरणको लागि एकीकृत बस्ती निर्माणको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।

७.४.७ अपेक्षित उपलब्धीहरु

१. गाँउपालिकाका भवन, वडा कार्यालय र सामुदायिक भवन मापदण्ड अनुसार आगामी २ वर्ष भित्र निर्माण भएको हुनेछन् । यसको लागि प्रदेश सरकारसँग समन्वयन भएको हुनेछ ।
२. भवन निर्माणमा स्थानीय सामाग्रीको आधिकतम प्रयोग भएको हुनेछ ।
३. भवन निर्माणमा संलग्न कामदारको दक्षता अभिवृद्धि भएको हुनेछ । यसको लागि उनीहरुको तालिमको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
४. प्राविधिकद्धारा भवन निर्माणको डिजाईन गराई भवन निर्माणमा एक रुपता कायम भएको हुनेछ ।
५. सम्पूर्ण भवनहरु भूकम्प प्रतिरोधी सुरक्षित, सुविधायुक्त किफायती र वातावरणमैत्री भएको हुने छन् ।
६. जेखिमयुक्त र छरिएका वस्तीहरुको पहिचान गरी तथ्याङक संकलन भएको हुनेछ ।
७. एकीकृत वस्तीको संभाव्यता अध्ययन गरी जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका वस्तीहरु स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण भएको हुनेछ ।

अध्याय – ८

संस्थागत विकास र सुशासन

८.१ शान्ति सुरक्षा

८.१.१ पृष्ठभूमि

माछापुच्छ्रे गाउँपालिकामा शान्तिसुरक्षा कायम गरी जनताको जीउ धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्न, शान्तिपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गराउन, पूर्वाधार निर्माण गर्न, सामाजिक र आर्थिक विकासको लागि प्रभावकारी शान्तिसुरक्षा हुनु आवश्यक छ ।

८.१.२ प्रमुख समस्याहरु

१. गाउँपालिकाको आवश्यक ठाउँमा प्रहरी चौकी सञ्चालन नहुनु ।
२. शान्तिसुरक्षा कायम गर्न स्रोतसाधन र प्रविधिको कमी हुनु ।

८.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौति

१. माछापुच्छ्रे गाउँपालिकाका सम्पूर्ण जनताको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गरी शान्तिपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकारको सुनिस्चित गर्न ।
२. आन्तरिक शान्ति सुरक्षाका लागि विभिन्न निकायहरुमा समन्वय गर्न ।

अवसर

१. आवश्यक ठाउँमा स्रोतसाधन र प्रविधिसहितको प्रहरी चौकी सञ्चालन गरी शान्तिसुरक्षा कायम गर्न ।
२. गाउँपालिकामा युवाहरुको सुरक्षा दल गठन गरी शान्ति सुरक्षा सुदृढ गर्न ।
३. सामुदायिक प्रहरी गठन गरी विभिन्न खालका अपराधिक क्रियाकलापलाई नियन्त्रण गर्न ।

८.१.४ दीर्घकालिन सोँच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोँच

माछापुच्छ्रे गाँउपालिकालाई शान्त र सुरक्षित गाँउपालिका बनाउने ।

लक्ष्य

माछापुच्छ्रे गाँउपालिकाका सम्पूर्ण जनतालाई आभास हुने किसिमले शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा कायम गर्ने ।

उद्देश्य

१. माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा शान्ति सुरक्षा र सुव्यवस्था कायम हुने गरी गाँउपालिकाबासीको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्ने ।

८.१.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा शान्ति सुरक्षा र सुव्यवस्था कायम हुने गरी गाँउपालिकाबासीको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ गाँउपालिकामा शान्ति सुरक्षा तथा अमनचयन कायम गर्न बिधिको शासन स्थापना गर्ने ।	१.१.१ माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा स्रोतसाधन सहित प्रविधियूक्त र जनमुखी प्रहरी प्रशासन व्यवस्था गर्ने । १.१.२. सामुदायिक प्रहरी प्रशासन गठन गरी विभिन्न निकायसँग समन्वय गरी परिचालन गरिने । १.१.३. गाँउपालिकामा रहेका विभिन्न महत्वपूर्ण भौतिक, सांस्कृतिक, पूरातात्विक वस्तु, भवन, पूर्वाधार आदिको विशेष सुरक्षा गरिने ।

८.१.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. आवश्यकता अनुसार उपयुक्त स्थानमा प्रहरी चौकी विस्तार गर्ने ।
२. प्रहरी तथा सुरक्षा प्रशासनलाई तालिम तथा प्रविधियूक्त बनाई पूर्नसंरचना गर्ने ।
३. आन्तरिक सुरक्षा नीति तथा संगठनलाई सुदृढीकरण गर्न गस्ती प्रहरीको व्यवस्था गर्ने ।
४. आन्तरिक शान्ति सुरक्षाका लागि विभिन्न निकायहरुमा समन्वय गर्ने ।
५. गाउँपालिकामा युवाहरुको सुरक्षा दल गठन गरी शान्ति सुरक्षा सुदृढ गर्ने ।
६. सामुदायिक प्रहरी गठन गरी विभिन्न खालका अपराधिक क्रियाकलापलाई नियन्त्रण गर्ने ।

८.१.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. गाउँपालिकामा शान्तिसुरक्षा कायम भएको हुनेछ ।
२. प्रहरी प्रशासन स्रोतसाधन र आधुनिक प्रविधियुक्त भएको हुनेछ ।
३. सामुदायिक प्रहरी गठन भई संचालन भएको हुनेछ ।
४. गाउँपालिकामा युवाहरुको सुरक्षा दल गठन गरी शान्ति सुरक्षा सुदृढ भएको हुनेछ ।

८.२ सन्तुलित बिकास

८.२.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकाभित्र बसोबास गर्ने बिभिन्न वर्ग र समुदायलाई बिकासको मुलधारमा ल्याई उनीहरुलाई सामाजिक एवं आर्थिक रुपले सक्षम बनाउनु पर्छ । गाउँपालिकाका प्रत्येक वस्तीहरुमा बिकासका पूर्वाधारहरु निर्माण गरी सन्तुलित र दिगो विकास गर्नु आवश्यक छ । यहाँ उपलब्ध स्रोत साधन एवं सेवा सुविधामा सम्पूर्ण जनताको पहूँच अभिबृद्धि गर्नु पर्दछ । कुनैपनि जातजाति, धर्म, वर्ग, लिङ्ग र भूगोलको आधारमा बिना भेदभाव सन्तुलित, दिगो र समन्यायिक विकास गाउँपालिकाको समृद्धिको आधार हो ।

८.२.२ प्रमुख समस्याहरु

१. बिभिन्न स्रोत साधन एवं सेवा सुविधामा सम्पूर्ण जनताको पहुँच पुग्न नसक्नु ।
२. प्रत्येक वस्ती र वडाहरुमा विकासका पूर्वाधारको निर्माण हुन नसक्नु ।
३. बिभिन्न जातजाति, धर्म, लिंग र भूगोलको विविधताले गर्दा सन्तुलित र दिगो विकास नहुनु ।
४. सन्तुलित विकासका लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति, पूजी र प्रविधिको कमी हुनु ।
५. गाउँपालिकाामा उपलब्ध प्राकृतिक श्रोत साधनको पहिचान, संरक्षण र सदुपयोग हुन नसक्नु ।
६. सन्तुलित विकासको योजना निर्माण नहुनु ।

८.२.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौती

१. विभिन्न स्रोत साधन एवं सुविधामा सम्पूर्ण जनताको पहुँच अभिबृद्धि गर्न ।
२. प्रत्येक वस्तीमा विकासका पूर्वाधारहरु निर्माण गर्न ।
३. सन्तुलित र दिगो विकासका लागि जनशक्ति, पुजीँ र प्रविधिको व्यवस्था गर्न ।
४. गाउँपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक श्रोत साधनको संरक्षण र उपयोग गर्न ।
५. विभिन्न जातजाति, धर्म, लिङ्ग, वर्ग र समुदायका मानिसहरुलाई एकताबद्ध गराई विकास निर्माणका कार्यहरुमा सक्रियतापूर्वक सहभागि गराउन ।

अवसर

१. गाउँपालिकाले पछाडी परेका विभिन्न वर्ग र समुदायका मानिसहरुलाई सेवा सुविधा र स्रोत साधनको पहुँचमा पुर्‍याउन ।
२. सन्तुलित र दिगो विकासका लागि सरकारी, गैरसरकारी र अन्य संघ संस्थाहरुसँग समन्वय गरी विकास निर्माणका कार्यहरु संचालन गर्न ।
३. गाउँपालिकाको समग्र विकासका लागि जनशक्ति, पूजी र प्रविधिको व्यवस्था गर्न ।
४. पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध प्राकृतिका स्रोतसाधनहरुको परिचालन गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्न ।
५. गाउँपालिकाको नेतृत्व विकास निर्माणमा सवल र सक्षम हुनु ।

८.२.४ दीघकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

गाउँपालिकाको सन्तुलित र समन्यायिक विकास मार्फत आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने ।

लक्ष्य

गाउँपालिकाको भौतिक विकासमा भेकीय सन्तुलन कायम गरी पछिपरेका वर्ग र समुदायको जीवनस्तर बृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. गाउँपालिकाको सम्पूर्ण क्षेत्रको सन्तुलित विकास गर्ने ।
२. आर्थिक रुपमा पछिपरेका वर्ग र समुदायलाई विकासको प्रवाहमा समाहित गर्ने ।

८.२.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: गापाको सम्पूर्ण क्षेत्रको सन्तुलित विकास गर्ने ।	
रणनीती	कार्यनीति
१.१ जनशक्ति, प्रविधि र पूजी उपलब्ध गराई सम्पूर्ण क्षेत्रमा पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।	१.१.१ गाउँपालिकामा पर्यटन, कृषि, वन, उर्जालाई प्राथमितामा राखी पूर्वाधारको निर्माण गर्ने । १.१.२ उच्च पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रमा पदमार्ग लगायत पर्यटनका अन्य पूर्वाधाराको निर्माण गरी पर्यटन व्यवसायको प्रर्बद्धन गर्ने । १.१.३ कृषि, वन र खनिज पैदावरमा आधारित घरेलु तथा साना उद्योग संचालनका लागि पूर्वाधारको निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य २: आर्थिक रुपमा पछिपरेका वर्ग र समुदायलाई विकासको प्रवाहमा समाहित गर्ने ।	
रणनीती	कार्यनीति
२.१ आर्थिक रुपमा पछि परेका वर्ग र समुदायको शसक्तिकरणमा जोड दिने ।	२.१.१ विकासको प्रवाहमा पछिपरेका वर्ग र समुदायको तथ्यांडक संकलन गरी पहिचान गर्ने । २.१.२ विपन्न वर्गलाई विकास निर्माणको प्रकृयामा सहभागी गराउने । २.१.३ तालिम सीप र पूजी उपलब्ध गराई विपन्नमा परेका वर्ग र समुदायलाई शसक्तिकरण मार्फत उद्यमशील कार्यमा संलग्न गराउने । २.१.४ स्रोत, साधान र सेवा सुविधामा विपन्न वर्गको पहुँच बढाउने ।

८.२.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. उच्च पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रका पर्यटकीय महत्व बोकेका क्षेत्रको अध्ययन अनुसन्धान गरी पर्यटन पूर्वाधारको विकास र विस्तारमा विपन्न वर्गलाई समाहित गर्ने ।
२. साना तथा घरेलु उद्योग संचालनमा पूर्वाधारको निर्माण गर्ने ।
३. विपन्न परिवारको सेवा सुविधामा पहुच अभिबृद्धि गर्ने ।
४. विकास निर्माणका कार्यमा शसक्तिकरण मार्फत विपन्न वर्गको सहभागिता अभिबृद्धि गर्ने ।
५. प्राविधिक ज्ञान, पूजी र प्रविधि मार्फत विपन्न वर्गलाई उद्यमशील कार्यमा संलग्न गराउने ।

८.२.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. उच्च पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रका पर्यटकीय महत्व बोकेका क्षेत्रको अध्ययन अनुसन्धान गरी पर्यटन पूर्वाधारको विकास र विस्तारमा विपन्न वर्गको सहभागिता भएको हुनेछ ।
२. कफी, अल्लो, टुसा, निगालो, जडीवुटी र अन्य कृषि एवं गैर कृषि पैदावरमा आधारित साना उद्योगहरु संचालनको लागि पूर्वाधारको विकास भएको हुनेछ ।
३. विपन्न परिवारको पहिचान भई रोजगारीका अवसरहरुमा अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।
४. विपन्न परिवारलाई विकास निर्माणका कार्यमा सहभागी गराईएको हुनेछ ।
५. विपन्न परिवारलाई उद्यमशील कार्यमा संलग्न गराइएको हुनेछ ।

८.३ मानव अधिकार र सामाजिक न्याय

८.३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले मानव अधिकार र सामाजिक न्यायको संरक्षण, प्रर्वद्धन र परिपालनको व्यवस्था गरेको छ । गापामा सामाजिक, शैक्षिक र आर्थिक दृष्टिले पछाडि परेका वर्ग र समुदायको मानव अधिकार र सामाजिक न्याय स्थापित गरी समतामूलक समाजको निर्माण गर्नु आजको आवस्यकता हो ।

८.३.२ प्रमुख समस्या

१. समाजमा शोषण, उत्पीडन, विभेद, लैङ्गिक हिंसा, रुढीवादी चिन्तन र आर्थिक पछौटेपन कायम रहनु ।

२. उपलब्ध स्रोत साधन र सुविधामा विपन्न वर्गको पहुँच नपुग्नु ।
३. मानव अधिकार सम्वन्धी मूल्यमान्यता र विश्वास स्थापित नहुनु ।
४. मानव अधिकार र सामाजिक न्यायसन्वन्धी ज्ञानको कमी हुनु ।
५. मानव अधिकार र सामाजिक न्याय स्थापनाको लागि संस्थागत समन्वयको अभाव हुनु ।
६. न्याय सम्पादन कार्य छिटो, छरितो र पारदर्शी हुन नसक्नु ।

८.३.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौती

१. मानव अधिकारसम्वन्धी मूल्य, मान्यता र विश्वासको अभिबृद्धि गर्न ।
२. मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र प्रबर्द्धन गर्न ।
३. सामाजिक विभेद एवं आर्थिक असमानताको अन्त्य गरी सामाजिक न्याय स्थापित गराउन ।
४. मानव अधिकार र सामाजिक न्याय स्थापनाको लागि संस्थागत समन्वय गर्न ।
५. न्याय सम्पादन कार्यलाई छिटो, छरितो र पारदर्शी बनाउन ।

अवसर

१. मानव अधिकार सामाजिक न्याय सम्वन्धी संबैधानिक प्रावधानको परिपालन गराउन ।
२. सामाजिक विभेद र आर्थिक असमानता अन्त्य गरी सामाजिक न्याय स्थापित गर्न ।
३. न्यायिक समिति मार्फत न्याय सम्पादन कार्यलाई छिटो, छरितो, निष्पक्ष र पारदर्शी बनाउन ।
४. मानव अधिकार र सामाजिक न्याय स्थापित गर्न संस्थागत समन्वय गर्न ।

८.३.४ दीर्घकालिन सोँच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोँच

माछापुच्छ्रे गाँउपालिकालाई न्यायिक र समतामूलक समाज बनाउने ।

लक्ष्य

न्यायिक सेवामार्फत संविधान प्रदत्त अधिकारहरुको निर्वाध उपयोग गर्न पाउने अवस्था बनाउने ।

उद्देश्य

१ माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा सामजिक न्याय कायम हुने गरी मानव अधिकारको उपयोग, सम्मान, संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने ।

२. विभिन्न किसिमका जोखिममा रहेका, बिपन्न, महिला, दलित र अपाङ्गता भएका समुदायको अधिकार प्रतिस्थापित गर्ने ।

३. गाँउपालिकामा सामजिक न्याय कायम हुने गरी मानव अधिकारमैत्री शासन प्रणाली लागु गर्ने ।

८.३.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा सामजिक न्याय कायम हुने गरी मानव अधिकारको उपयोग, सम्मान, संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१. १ संविधान प्रदत्त मानव अधिकारको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।	१.१.१ मानव अधिकारको कायान्वयनका लागि स्रोत तथा साधनको परिचालन गरिनेछ । १.१.२ सवै वर्ग, लिङ्ग र समुदायका लागि न्यायमा पहुँच स्थापना गरिनेछ ।

उद्देश्य २: विभिन्न किसिमका जोखिममा रहेका बिपन्न, महिला, दलित, अपाङ्गता भएका तथा पिछडिएका समुदायको अधिकार प्रतिस्थापित गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
२.१ समाजमा विद्यमान सामाजिक भेदभाव, छुवाछुत, हिंसा तथा कु–संस्कारको अन्य गर्न पहल गर्ने ।	२.१.१ बिपन्न, महिला, दलित, अपाङ्गता भएका तथा जोखिममा रहेका मानिसहरुको मानव अधिकारको संरक्ष्ण गरिने । २..१.२ समाजमा विद्यमान विभिन्न प्रकारका भेदभाव, छुवाछुत, हिंसा विरुद्ध जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गरिने ।

उद्देश्य ३: गाँउपालिकामा सामजिक न्याय कायम हुने गरी मानव अधिकारमैत्री शासन प्रणाली लागु गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
३.१ माछापुच्छ्रे गाँउपालिकावाट संचालन गरिने विभिन्न योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा जनअधिकारमुखी पद्धति कायम गर्ने ।	३.१.१ गाँउपालिकाबाट तयार हुने नीति तथा कार्यक्रम, कार्ययोजना र विकास क्रियाकलापमा मानव अधिकारको संरक्षणलाई ध्यान दिई सञ्चालन गरिनेछ । ३.१.२. गाँउपालिकाले मानव अधिकारसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रम जनतालाई प्रत्याभूत हुने गरी कार्यान्वयनको खाका तयार गर्नेछ ।

८.३.६ कार्यक्रमहरु

१. गाँउपालिका स्तरमा सचेतनामूलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
२. मानव अधिकारसम्बन्धी निःशुल्क कानूनी सहायता कक्ष स्थापना गर्ने ।
३. गाँउपालिकाको उपाध्यक्षको नेतृत्वमा न्याय सेवालाई प्रभावकारी बनाउने ।
४. अपाङ्ग, असहाय र विपन्न बर्गका जनतालाई न्यायसेवा प्रवाहमा विशेष व्यवस्था गर्ने ।
५. माछापुच्छ्रे गाउँपालिकालाई मानवअधिकारमैत्री गाँउपालिका बनाउने ।

८.३.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. मानव अधिकारको संरक्षण र कार्यान्वयनका लागि गाँउपालिकामा उपलब्ध जनशक्ति र स्रोत साधनको परिचालन भएको हुनेछ ।
२. विपन्न, महिला, उत्पिडीत, अपाङ्गता भएका र जोखिममा परेका व्यक्तिको मावन अधिकारको संरक्षण भएको हुनेछ ।
३. गाँउपालिकाामा निर्माण हुने नीति, योजना र विकास निर्माणका कार्यक्रममा मानव अधिकारको संरक्षणलाई ध्यान दिई संचालन भएको हुनेछ ।
४. गाँउपालिकामा निर्माण हुने नीति, योजना र कार्यक्रमहरु मावन अधिकारमैत्री भएका हुनेछन् ।
५. न्याय सम्पादन कार्य छिटो, छरितो, निष्पक्ष र पारदर्शी भएका हुनेछन् ।
६. मानव अधिकार संरक्षण र सामाजिक न्याय सम्पादनमा मानव अधिकार सम्वन्धित संघ संस्था, न्यायिक संघ संस्था, सुरक्षा निकाय लगायत अन्य संघ संस्थासँग समन्वय भएको हुनेछ ।

८.४ प्रशासनिक सुशासन र सेवा प्रवाह

८.४.१ पृष्ठभूमि

माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा सुशासन कायम गरी सेवा प्रवाहमा सरलता र सहजता ल्याउन आवश्यक छ । सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनमुखी र सहभागितामूलक बनाउदै गाँउपालिकावाट हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गराउन जरुरी छ । गाँउपालिकाका कर्मचारीहरुलाई गण्डकी प्रदेशको समन्वय र अन्य सम्वन्धित कार्यालयको संयोजनमा तालिम र प्रविधियूक्त बनाई उनीहरुको कार्यदक्षता अभिवृद्धि गरी सेवा प्रवाहलाई छिटो, छरितो, निष्पक्ष, पारदर्शी, र प्रभावकारी बनाउदै गाँउपालिकामा सुशासन कायम गर्न सकिन्छ ।

८.४.२ प्रमुख समस्या

१. गाउँपालिकामा उपसचिव सरहको अनुभवी प्रशासकीय प्रमुख र अधिकृत तहका शाखा प्रमुख कर्मचारीहरुको अभाव रहनु ।
२. स्थानीय सरकार संचालनमा अनुभवको कमी हुनु ।
३. गाँउपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुमा सुशासन कायम गर्ने ज्ञान, सीप र दक्षताको कमी हुनु ।
४. कर्मचारीहरुमा सुशासन सम्वन्धी प्रर्याप्त तालिम र प्रशिक्षणको अवसर प्राप्त नहुनु ।
५. सेवा प्रवाहमा आधुनिक प्रविधि प्रयोगको कमी हुनु ।
६. सेवा प्रवाह सरल, सहज, निष्पक्ष, पारदर्शी र जनमुखी हुन नसक्नु ।
७. कर्मचारी समयोजन प्रकृयाले स्थायित्व कायम हुन नसक्नु ।

८.४.३ चुनौति र अवसर

चुनौति

१. गाउँपालिकामा योग्य र दक्ष कर्मचारीहरुको व्यवस्था गर्न ।
२. कर्मचारी प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनमुखी र सहभागितामूलक बनाउन ।
३. कर्मचारिहरुलाई सुशासन सम्वन्धी तालिम र प्रशिषण प्रदान गरी उनीहरुको दक्षता अभिबृद्धि गर्न ।

४. गाउँपालिकावाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई छिटो, छरितो र प्रभावकारी ढंगले संचालन गर्न ।
५. गाउँपालिकाका वडा कार्यालय र सम्वन्धित शाखाहरुको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्न, सुचना तथा आधुनिक प्रविधिको व्यवस्था गर्न ।
६. निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुलाई उत्तरदायी, जिम्वेवार र जवाफदेही बनाई सुशासन कायम गर्न ।

अवसर

१. सुशासन सम्वन्धी नीति, नियम र कार्यविधि निर्माणमा प्रदेशसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्न ।
२. कर्मचारिहरुलाई सुशासन सम्वन्धी तालिम प्रदान गरी उनीहरुको कार्यदक्षता अभिवृद्धि गर्न ।
३. सेवा प्रवाहकार्य प्रविधियूक्त, छिटोछरितो र पारदर्शी बनाई जनउत्तरदायी स्थानीय सरकारको प्रत्याभूति दिन ।
४. स्वच्छ, निष्पक्ष, जनमुखी र भ्रष्टाचारमूक्त माछापुच्छ्रे सरकार संचालन गर्न ।

८.४.४ दीर्घकालिन सोँच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोँच

पारदर्शी सेवा प्रवाह गरी सुशासन कायम गर्ने ।

लक्ष्य

माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा जनमुखी, निष्पक्ष, छिटोछरितो र पारदर्शी सेवा प्रणालीको व्यवस्था गर्ने ।

उद्देश्य

१. प्रशासनिक सेवालाई सरल, पारदर्शी र सूचना प्रविधिमैत्री बनाउने ।
२. गाँउपालिकावाट प्रवाह गर्ने सेवा सरल र गुणस्तरीय रुपमा प्रदान गर्ने ।

८.४.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १. प्रशासनिक सेवालाई सरल, पारदर्शी र सूचना प्रविधिमैत्री बनाउने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ गाँउपालिकाको संस्थागत सेवा प्रवाहको सुदृढिकरण गर्ने ।	१.१.१ गाँउपालिकाको संस्थागत सुदृढीकरण गरीं सेवा प्रवाह प्रक्रियालाई छीटो छरितो र प्रभावकारी गरिने छ । १.१.२. जनस्तरमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरी सेवा प्रवाहको प्रभावकारितामा अभिबृद्धि गरिने छ । १.१.३. सेवा प्रवाह प्रणालीलाई जनमुखी र प्रबिधिमैत्री बनाइनेछ ।

उद्देश्य २: गाँउपालिकावाट प्रवाह गर्ने सेवा सरल र गुणस्तरीय रुपमा प्रदान गर्ने ।	
२.१ गाँउपालिकाले नागरिकको पक्षमा वैज्ञानिक र वस्तुपरक आधारमा गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्ने ।	२.१.१ गाँउपालिका र वडास्तरका कर्मचारीमा जनमुखी सेवा प्रवाह गर्ने सीप र क्षमताको बिकास गरिने छ । २.१.२ गाँउपालिका तथा सवै वडाका सेवा प्रवाहका लागि आबश्यक पूर्बाधारको बिकास गरिनेछ ।

८.४.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. गाँउपालिका तथा वडा कार्यालयहरुमा स्रोतसाधनले सम्पन्न प्रविधियुक्त जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने ।

२. गाँउपालिका तथा वडातहका कर्मचारीको कार्य क्षमता अभिबृद्धि गर्ने ।

३. गाँउपालिकाले प्रदेश सरकारसँग प्रशासनिक तथा वित्तीय कार्यको लागि सहजीकरण गर्ने ।

८.४.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. गाउँपालिकामा योग्य, अनुभवी र दक्ष कर्मचारीको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
२. प्रशासन स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त र जनमुखी भई शुसासन कायम भएको हुनेछ ।
३. गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुको कार्य क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।
४. माछापुच्छ्रे गाउँपालिका जनउत्तरदायी भई सुशासन कायम गर्न सक्षम भएको हुनेछ ।

८.५ वित्तीय शुसासन

८.५.१ पृष्ठभूमि

प्रशासनिक सुशासन सगसगै वित्तीय सुशासन कायम गर्न सकेमा गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धि सम्भव हुन्छ । छनौट भएका आयोजनाहरुमा खर्चको व्यवस्थापन, आयोजनाको ठेक्कापट्टा पारदर्शी, र प्रविधिमैत्री ढंगले प्रतिस्पर्धाको आधारमा गर्ने, खरिद् प्रकृयालाई नियम संगत ढंगले पारदर्शी, बनाउने र वित्तीय प्रणालीलाई सुदृढिकरण गरी वित्तीय सुशासन कायम गर्न सकिन्छ । यसको साथै राजश्व र व्ययको अनुमान, लेखा परिक्षण प्रणाली र वित्तीय प्रणालीलाई नियमित र प्रभावकारी वनाउन पर्दछ । गाउँपालिकाका सम्पूर्ण वित्तीय कारोवारलाई वैकिङ प्रणाली मार्फत संचालन गर्न आधुनिक प्रविधियुक्त ईन्टरनेटको व्यवस्था समेत गर्नु पर्दछ ।

८.५.२ प्रमुख समस्याहरु

१. गाउँपालिकाको वित्तीय व्यवस्थापनसम्वन्धी निकायको सुदृढिकरण नहुनु ।
२. राजस्व संकलन र परिचालन क्षमतामा बृद्धि नहुनु ।
३. गाउँपालिकाको विकास आयोजनाहरुको ठेक्का पट्टा निर्धारित समयमा नहुनु र विद्युतीय वोलपत्रको व्यवस्था नहुनु ।
४. खरिद् प्रकृया नियमसंगत, व्यवस्थित र पारदर्शि हुन नसक्नु ।
५. विद्युतीय आर्थिक कारोवार व्यवस्थित नहुनु ।
६. विकास खर्च कम हुनु र आ.व.को अन्त्यमा आएर मात्र खर्च गर्ने परिपाटी कायम रहनु ।

८.५.३ चुनौति र अवसर

चुनौति

१. संघ र प्रदेशवाट प्राप्त अनुदान समयमा नै निकासा भई विकास आयोजनाहरु निर्धारित समयमा ठेक्का पट्टा गरी सम्पन्न गर्न ।
२. वार्षिक राजस्व र व्ययको अनुमान यर्थाथपरक बनाई कार्यान्वयन गर्न ।
३. राजस्व संकलन र परिचालनलाई पारदर्शि र प्रभावकारि बनाउन ।

४. खरिद् प्रकृया नियमसंगत, व्यवस्थित, पारदर्शि र नियमित र व्यवस्थित गर्न ।
५. सम्पूर्ण आर्थिक कारोवारलाई विद्युतीय माध्यमद्धारा संचालन गर्न ।
६. विकास खर्चमा वृद्धि गरी आर्थिक वर्षको प्रथम चौमासिकदेखि बजेट निकासा गरी कार्यक्रम संचालन गर्न ।

अवसर

१. वार्षिक रुपमा गाउँपालिका परिषद्बाट राजश्व र व्ययको अनुमान पेश र स्वकृत गरी विभिन्न शीर्षकमा वजेट विनियोजित गर्न ।
२. संघ र प्रदेश सरकारवाट प्राप्त अनुदानवाट विभिन्न विकास आयोजना संचालन गर्न ।
३. गाउँपालिकाले विभिन्न कर संकलन गरी राजश्व बृद्धि गर्न ।
४. ठेक्का पट्टा र खरिद् प्रकृया नियमसंगत र पारदर्शि बनाई समयमा नै कार्य सम्पादन गर्न ।
५. सम्पूर्ण आर्थिक कारोवारलाई बिद्युतीय माध्यमबाट संचालन गरी सुशासन कायम गर्न ।
६. जनप्रतिनिधि र कर्मचारीलाई बित्तीय सुशासनसम्बन्धी तालिम प्रदान गरी कार्य क्षमतामा बृद्धि गर्न ।
७. सम्पूर्ण बित्तीय कारोवारहरुरमा सुशासन कायम गरी नमुना गाउँपालिका निर्माण गर्ने ।

८.५.४ दीर्घकालिन सोच,लक्ष्य,उद्देश्य

सोच

बिकास आयोजनाको लागि खर्च व्यवस्थापन गरी माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा वित्तीय सुशासन कायम गर्ने ।

लक्ष्य

माछापुच्छ्रे गाँउपालिकाको सार्वजनिक आय र व्ययलाई व्यवस्थित र पारदर्शी बनाई विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउने ।

उद्देश्य

१. गाउँलिकाको आय व्ययलाई चुस्त, दुरुस्त र पारदर्शी वनाउने र त्यसको प्रभावकारितामा वृद्धि गर्ने ।

८.५.५ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: गाँउपालिकाको आय व्ययलाई चुस्त, दुरुस्त र पारदर्शी वनाउने र त्यसको प्रभावकारिता वृद्धि गर्नु ।	
१.१ गापाको वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने ।	१.१.१ गापाको वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गरी राजश्व परिचालनको क्षमता बृद्धि गरिनेछ । १.१.२ गापाको वित्तीय व्यवस्थापनका सबै क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरिनेछ ।
१.२ गापाको सार्वजनिक आय व्यय र खरिदलाई प्रभावकारी, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउने ।	१.२.१ गापाको विकास आयोजनाहरुको ठेक्कापट्टा निर्धारित समयभित्रै गर्ने तथा विद्युत्तीय बोलपत्रको दायरालाई विस्तार गरी पारदर्शी बनाउने । १.२.२ निर्धारित समय अगाबै काम सम्पन्न गर्ने निकायलाई प्रोत्साहन गर्ने ब्यबस्था गरिनेछ ।

८.५.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. गाँउपालिकाले लाभ र लागतको विश्लेषणसहित योजना तथा कार्यक्रम अवधि एकिन गरी वार्षिक बजेट विनियोजन गर्ने ।
२. गापामा बजेट सूचना व्यवस्थापन प्रणाली विकास गरी बजेट निर्माण प्रक्रियालाई क्रमशः कागजविहिन बनाउने सम्बन्धी कार्यक्रम गर्ने ।
३. राजस्व संकलन तथा परिचालनमा क्षमता बृद्धि तालिम उपलब्ध गराउने ।
४. लेखा प्रणाली सुदृढिकरण तालिम सञ्चालन गर्ने ।
५. बिद्युतीय आर्थिक कारोबार प्रणालीको सुदृढिकरण गर्ने ।

८.५.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. गापाको सार्वजनिक आय र ब्ययलाई ब्यवस्थित र पारदर्शि हुनेछ ।
२. प्राथमिकताको आधारमा बिकास आयोजनाहरमा बजेट बिनियोजत भएको हुनेछ ।
३. गापाका सम्पूर्ण वित्तीय कारोवारहरु बिद्युतीय माध्यमद्धारा संचालन भएका हुनेछन् ।
४. राजस्व संकलन र परिचालन क्षमतामा बृद्धि भएको हुनेछ ।
५. कर्मचारीहरुलाई वित्तीय सुशासन सम्बन्धी तालिमको ब्यवस्था गरी क्षमता अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।
६. विकास आयोजनाहरुमा खर्च हुने बजेट निर्धारित समयमा निकासा गरी समयमा नै काम सम्पन्न गर्ने परिपाटिको विकास भएको हुनेछ ।

८.६ भ्रष्टाचार निवारण

८.६.१ पृष्ठभूमि

माछापुच्छ्रे गापाका सम्पूर्ण क्रियाकलापहरुमा अनियमितता, ढिलासुस्ति, बिकृति र बिसंगतिको अन्त्य गरी भ्रष्टाचारमुक्त गापा निर्माण गर्नु पर्दछ । गापामा भ्रष्टाचारको क्षेत्रमा शुन्य सहनशिलताको नीति अवलम्बन गरी सुशासन कायम गर्नु आवश्यक छ । जनतामा प्रवाह हुने सेवा सुबिधालाई कानून सम्मत ढंगले सरल, सहज र पारदर्शि बनाउनुपर्छ । जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुलाई जनमुखी, उत्तरदायी र जिम्मेवार बनाई सुशासन कायम गर्नु आवश्यक छ ।

८.६.२ प्रमुख समस्याहरु

१. भ्रष्टाचार निवारण सम्वन्धी प्रर्याप्त नीति, नियम र कानूनको अभाव हुनु र कार्यान्वयन पक्ष फितलो हुनु ।
२. भ्रष्टाचार विरुद्ध नागरिक सचेतना कार्यक्रम संचालन नहुनु ।
३. भ्रष्टाचार निवारण सम्वन्धीअध्ययन अनुसन्धान नहुनु ।
४. भ्रष्टाचार निवारणको लागि आधुनिक सुचना र प्रविधिको प्रयोग नहुनु ।
५. भ्रष्टाचार निवारण सम्वन्धी निकायको कार्य दक्षता प्रभावकारि नहुनु ।

८.६.३ चुनौति र अवसर

चुनौति

१. सार्वजनिक निकायमा हुने भ्रष्टाचारजन्य अनियमितता, ढिला सुस्ती र विकृति नियन्त्रण गरी गापामा सुशासन कायम गर्न ।
२. भ्रष्टाचारजन्य स्रोतको पहिचान गरी नियन्त्रण गर्न ।
३. भ्रष्टाचार निवारणको क्षेत्रमा शुन्य सहनशिलताको नीति कार्यान्वयन गरी सुशासन कायम गर्न ।
४. भ्रष्टाचार निवारणको लागि आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गर्न ।
५. भ्रष्टाचार निवारण सम्वन्धी निकायसँग सहकार्य, संयोजन र समन्वय गरी भ्रष्टाचार निवारण गर्न ।

अवसर

१. भ्रष्टाचार निवारण सम्वन्धी नीति, नियम र कानून निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न ।
२. भ्रष्टाचार निवारणको क्षेत्रमा शुन्य सहनशिलता नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न ।
३. भ्रष्टाचार निवारण सम्वन्धी संघ संस्थासग समन्वय गरी भ्रष्टाचार निवारण गर्न ।
४. भ्रष्टाचार निवारणको लागि आधुनिक प्रविधिको प्रयोग र कार्यान्वयन गर्न ।

८.६.४ दीर्घकालिन सोच,लक्ष्य,उद्देश्य

सोच

माछापुच्छ्रे गाँउपालिकालाई भ्रष्टाचारमुक्त र स्वच्छ गापा निर्माण गरी सुशासन कायम गर्ने ।

लक्ष्य

गापामा भष्ट्राचारको क्षेत्रमा शुन्य सहनशिलताको नीति कार्यान्वयन गर्ने ।

उद्देश्य

१.माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको नियन्त्रण गरी सुशासन कायम गर्ने ।

८.६.५ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको नियन्त्रण गरी सुशासन कायम गर्ने ।	
१.१ गाँउपालिकामा भ्रष्टाचारको क्षेत्रमा शुन्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गर्ने ।	१.१.१ विद्यमान कानुन र कार्यविधिहरुका आधारमा गापामा भ्रष्टाचारलाई शुन्य तहमा झार्ने प्रयत्न गरिनेछ । १.१.२ स्थानीयकानूनलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ । १.२.३ कर्मचारीहरुलाई आफ्नो कार्यस्थलमा निष्ठा सहित सादा जीवन र सहयोगी व्यवहार मार्फत सेवा प्रवाह गर्न प्रेरित गरिनेछ ।

८.६.६ मुख्य कार्यक्रमहरु

१. गाँउपालिकाले भ्रष्टाचारबिरुद्ध नागरिक सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
२. भ्रष्टाचार सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गरी भ्रष्टाचार निवारण गर्ने ।
३. संस्थागत क्षमता विकासका लागि आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने ।
४. वडा तथा गाउँपालिकाले प्रत्येक वर्ष सामाजिक लेखा परिक्षण गर्ने ।

८.६.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. भ्रष्टाचार निवारण सम्वन्धी नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
२. संघ र प्रदेशको समन्वयमा भ्रष्टाचार निवारण सम्वन्धी कानूनको परिपालन भएको हुनेछ ।
३. भ्रष्टाचार निवारण सम्वन्धी संघ संस्था र निकायसँगको संयोजन भएको हुनेछ ।
४. भ्रष्टाचार निवारणको क्षेत्रमा शुन्यसहनशिलताको नीति अवलम्वन भएको हुनेछ ।
५. भ्रष्टाचार निवारणको लागि गापाका सम्पूर्ण वित्तीय कारोवारहरु विद्युतीय माध्यमद्धारा संचालन भएका हुनेछन् ।
६. भ्रष्टाचार गतिविधिलाई नियन्त्रण गरी गापामा सुशासन कायम भएको हुनेछ ।

अध्याय – ९

अन्तरसम्वन्धित विषय

९.१ तथ्याडंक प्रणाली, अनुसन्धान तथा विकास

९.१.१ पृष्ठभूमि

कुनै पनि आयोजना संचालन गर्नको लागि भरपर्दो तथ्यांडकको आवश्यकता पर्दछ ॥ यस गापाको सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिक एवं अन्य पक्षहरुको तथ्यांकहरु अद्यावधिक गर्नु आवश्यक छ । यसका लागि गापाले सम्वन्धित शाखाहरुको संयोजनमा तथ्यांक अद्यावधिक गरी अनुसन्धान मार्फत गापाको वास्तविक स्थिति उजागर गर्नु पर्दछ ।

९.१.२ प्रमुख समस्याहरु

१. गापामा तथ्यांक अद्यावधिक गर्ने जनशक्ति, पूँजी र प्रविधिको प्रयोग नहुनु ।
२. तथ्यांकलाई अध्ययन अनुसन्धान गरी गापाको स्थिति बोध नहुनु ।
३. भरपर्दो र वास्तविक तथ्यांक विना विकास आयोजनाहरु संचालन हुनु ।

९.१.३ चुनौति र अवसर

चुनौति

१. जनशक्ति पुजी र आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी गापाले तथ्यांक अद्यावधिक गर्न ।
२. अद्यावधिक तथ्यांकको विश्लेषण गरी गापाको वास्तविक स्थिति उजागर गर्न ।
३. वास्तविक तथ्यांकहरुको आधारमा विकास आयोजनाहरु संचालन गरी सम्पन्न गर्न ।
४. सम्वन्धित निकायसँगको समन्वयमा तथ्यांक अद्यावधिक गरी विकास निर्माण कार्य संचालन गर्न ।

अवसर

१. गापाका विभिन्न शाखा र वडा कार्यालयहरुमा आवश्यक पर्ने तथ्यांक अद्यावधिक गर्न ।
२. उपलब्ध जनशक्ति र प्रविधिको प्रयोग गरी तथ्यांक विश्लेषण गरी गापाको स्थिति उजागर गर्न ।
३. सम्वन्धित निकायको संयोजनमा तथ्यांक अद्यावधिक गर्न ।

९.१.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोंच

माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा भरपर्दो तथ्यांक प्रणालीको माध्यमद्धारा विकास निर्माण कार्य सञ्चालन गर्ने ।

लक्ष्य

गाँउपालिकाले विश्वसनीय तथ्यांक तथा सूचनाहरु अध्याबधिक गरी सहजरुपमा उपलब्ध गराउने ।

उद्देश्य

१. गापा तथा वडाहरुमा तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्नु ।
२. विश्वसनीय, सही र समयमै तथ्याङ्क उपलब्ध गराउनु ।

९.१.५ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: गापा तथा वडाहरुमा तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्नु ।	
१.१. दिगो विकासको लागि प्रविधिमैत्री तथ्यांक प्रणालीको विकास गर्ने ।	१.१.१ भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) का क्षेत्रगत तथ्यांकहरु (Spatial Data) को निर्माण गरी व्यवस्थापन गरिने छ ।
१.२. तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित गरी परिणाममुखी बनाउने ।	१.२.१ गाँउपालिका कार्यालयले वडा तथा गापामा प्रदेश सरकारको फर्मेट अनुरुप तथ्याङ्क संकलन गरी कार्यान्वयन गरिने छ । १.२.२ गाँउपालिका कार्यालय, वडाहरु, विभिन्न संघसस्था र नीजि क्षेत्रसँग समन्वयगरी तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, व्यवस्थापन र प्रकाशन गरिने छ । १.२.३ आयोजना सञ्चालन अबधि, मध्यमकालीन अबधि, र अन्तिम अबस्थाको तथ्याङ्क संकलन गरी तथ्यांकलाई परिणाममुखी बनाइने छ । १.२.४ गापामा अनुसन्धानमा आधारित तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गरिने छ । १.२.५ तथ्याङ्क संकलन र प्रशोधनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरिने छ ।

उद्देश्य २: विश्वसनीय, सही र समयमै तथ्याङ्क उपलब्ध गराउनु ।	
२.१ गाँउपालिका कार्यालयले प्रशोधन गरेका सूचना भरपर्दा माध्यम मार्फत सार्बजनिक गर्ने व्यवस्था गर्ने ।	२.१.१ गापा कार्यालयमा आवश्यक कर्मचारीहरुको व्यवस्था एवं तिनीहरुको क्षमता विकास गरी तथ्यांकको प्रयाप्त विश्लेषण गरी यथार्थपरक बनाइने छ र तोकिएको समयमा प्रकाशन गरिने छ । २.१.२ संकलन गरेका तथ्यांकहरुलाई विद्युतीय प्रविधि र अन्य प्रकाशन द्वारा सार्वजनिक गरी प्रयोगकर्ताको आवश्यकता पूर्ति गरिनेछ ।

९.१.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. गाँउपालिका र वडा स्तरमा क्षेत्रतग, आर्थिक तथा सामाजिक तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र विश्लेषण गरी प्रकाशन गर्ने ।
२. तथ्याङ्क क्षेत्रमा काम गर्ने कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
३. गाँउपालिका कार्यालयको वेबसाइट निर्माण गरी बुलेटिन प्रकाशन र सूचनाहरु सार्वजनिकीकरण गर्ने ।
४. प्रदेश सरकारले संचालन गर्ने सर्वेक्षण, जनगणना जस्ता कार्यक्रमलाई गापा स्तरमा संञ्चालन गर्न सघाउने ।

९.१.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. जनशक्ति, पूजी र आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी गापा स्तरका नक्सा तथा तथ्यांकहरु अद्यावधिक भएका हुनेछन् ।
२. वास्तविक तथ्यांकको आधारमा मात्र विकास निर्माणका कार्यहरु संचालन भएका हुनेछन् ।
३. अद्यावधिक तथ्यांकहरुलाई व्याख्या विश्लेषण गर्ने परिपाटीको थालनी भएको हुनेछ ।
४. गापामा आवश्यक पर्ने तथ्यांक अद्यावधिक गरी विश्लेषण गर्न सम्वन्धित निकायमा सहकार्य र समन्वय भएको हुनेछ ।

९.२ गरीबी निवारण

९.२.१ पृष्ठभूमि

दैनिक जीवनयापन गर्नका लागि आधारभूत आवश्यकताको परिपूर्ति गर्न कठिनाई हुनाले गरीबिको अवस्था सृजना हुन्छ । माछापुच्छ्रे गापामा गरीबिको रेखामुनी रहेको जनसंख्या २८.८३ प्रतिशत रहेको छ । गापामा उपलब्ध स्रोतसाधन र सेवा सुविधामा गरीबिको रेखामुनि रहेको जनसंख्याको पहुँचमा पुर्‍याई उनीहरुलाई रोजगारका अवसरहरुमा संलग्न गराई गरीबि निवारण गर्न सकिन्छ ।

९.२.२ प्रमुख समस्याहरु

१. गरिविको पहिचान गरी वास्तविक स्थितिको तथ्यांक उपलब्ध नहुनु ।
२. स्रोत साधन र सेवा सुविधामा गरीबको पहुँच पुग्न नसक्नु ।
३. कृषिमा आधुनिकिकरण नहुनु ।
४. विकास निर्माण प्रकृयामा गरीवको सहभागिता कम हुनु ।
५. रोजगारका अवसरहरु उपलब्ध नहुनु ।
६. गरीबि निवारण सम्वन्धी विशेष कार्यक्रम संचालन नहुनु ।
७. गरीबिको रेखामुनि रहेको जनसंख्याको शसक्तिकरणमा ध्यान नदिनु ।

९.२.३ चुनौति र अवसर

चुनौति

१. गापामा गरीविको पहिचान गरी परिचयपत्र प्रदान गर्न ।
२. गरीव लक्षित बिशेष कार्यक्रम संचालन गरी गरीवि निवारण गर्न ।
३. निर्बाहमुलक कृषिलाई आधुनिक पद्धतिमा रुपान्तरण गरी उतपादन बृद्धि गर्न ।
४. श्रोत साधन र सेवा सुविधामा गरीवको पहुँच बृद्धि गरी आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्न ।
५. गरीवहरुलाई बिभिन्न सीपमुलक तालिम प्रदान गरी रोजगारमा संलग्न गराउन र उद्यमशीलताको विकास गराउन ।

अवसर

१. गापाले गरीवि निवारण सम्बन्धी बिशेष कार्यक्रम संचालन गरी कार्यान्वयन गर्न ।
२. गरीवहरुलाई तालिम, सीप र प्रविधि प्रदान गरी रोजगार र उद्यमशीलतामा संलग्न गराउन ।
३. गापामा उपलब्ध स्रोत साधन र सुबिधामा गरीवको पहुँच बृद्धि गरी गरीवि निवारण गर्न ।
४. गापामा गरीवि निवारण सम्बन्धी कार्यक्रमलाई एकिकृतरुपमा संचालन गर्न ।

९.२.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य

सोच

माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा एकिकृत बिकासको माध्यमद्धारा गरीबि निबारण गर्ने ।

लक्ष्य

गापाभित्र रहेका सबै प्रकारका गरीबिको अवस्थालाई न्युनीकरण गर्ने ।

उद्देश्य

१. गरीबि निवारणका कार्यलाई सबै किसिमका बिकास कार्यक्रममा एकिकृत गर्ने ।
२. गापा भित्रका स्रोत साधनहरुलाई गरीब लक्षित बनाई गरीबहरुको पहुँचमा विस्तार गर्ने ।

९.२.५ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: गरिबी निवारणका कार्यलाई सबै किसिमका बिकास कार्यक्रममा एकिकृत गर्ने ।	
१.१ गरिबी निबारणलाई विकास निर्माणमा एकिकृत गर्ने ।	१.१.१ गापाका सबै बिकास आयोजनाहरुमा गरीबि निबारणलाई प्राथमिकता दिई एकिकृत गरिनेछ । १.१.२ गापाले प्रदेश सरकारसँगको सहकार्य एवम् समन्वयमा गरीबको बर्ग पहिचान गरी परिचयपत्र प्रदान गर्ने । १.१.३ गापा भित्र गरीबहरुको विवरण अद्यावधिक गर्ने ।
१.२ गापा स्तरमा उत्पादनमुलक रोजगारीका अवसरहरुको वृद्धिगर्ने ।	१.२.१ गरीबि निवारणका लागि स्थानीय स्तरमा उपलव्ध रैथाने ज्ञान, सीप, पेशा एवं व्यवसायको पहिचान गरिनेछ । १.२.२ पेशा व्यवसायबाट उत्पादित वस्तुहरुलाई राष्ट्रिय एवं अन्तराष्ट्रिय बजारमा निर्यात गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । १.२.३ गापा भित्रने विप्रेषणलाई रोजगारी सिर्जना र उत्पादनसँग जोड्न जलविद्युत उत्पादन, वित्तीय क्षेत्रमा लगानी गर्ने साथै सामूहिक रुपमा लघु उद्यम संचालन गर्न प्रोत्साहन प्रदान गरिनेछ। १.२.४ परिचय पत्रको आधारमा उद्यमी बन्न चाहने गरीबहरुलाई सहुलियत दरमा ऋण उपलव्ध गराइनेछ । १.२.५ गापा क्षेत्रमा पर्यटन विकास एवं विस्तार गर्न घरबास कार्यक्रम संचालनका लागि गरीबि परिचय पत्रको आधारमा प्राथमिकता दिई आत्मनिर्भर बन्न सहयोग पुर्याइनेछ ।

उद्देश्य २: गापा भित्रका स्रोत साधनहरुलाई गरीब लक्षित बनाई गरीबहरुको पहुँचमा विस्तार गर्ने ।	
२.१ गाँउपालिका स्तरीय गरीबि निवारण नीति तर्जुमा गरी स्रोत साधनमा गरीबहरुको पहुँच विस्तार गर्ने ।	२.१.१ गाँउपालिका स्तरमा कार्यान्वयन हुने योजना तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्दा गरीबि निवारणलाई उच्च प्राथमिकता प्रदान गरिने छ । २.१.२ गाँउपालिका मार्फत सञ्चालन हुने शिक्षा, स्वास्थ्य,

	खानेपानी, आवास, सामाजिक न्याय, सूचनाको उपलब्धता जस्ता आधारभूत सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न समन्वय एवं सहकार्य गरिने छ । २.१.३ उद्यमशीलता विकास गर्नका लागि समयको माग र बजार अनुकुल हुने सीप विकास कार्यक्रम संचालन गरिने छ । २१४ सीपयुक्त जनशक्तिलाई गरीब परिचयपत्रको आधारमा सहुलियत दरमा ऋण प्रदान गरिने छ । २.१.५ परिचय पत्रको आधारमा निःशुल्क स्वास्थ सेवा उपलब्ध गराइने छ । २.१.६ पोषणको अभावमा कुपोषित बालबालिकाहरुको समस्या समाधान गर्न पोषण कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइने छ ।

९.२.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. गाँउपालिकाले सबै वडाका गरीबहरुको तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने
२. गरिबको परिचयपत्र बितरण गर्ने ।
३. गापाका सबै बिकास कार्यक्रममा गरीबि निबारण कार्यक्रम एकिकृत गर्ने
४. गापाले गरीब परिवारले उत्पादन गरेका बस्तुहरु बिक्रि गर्न सहजिकरण गर्ने
५. सामूहिक रुपमा लघु उद्यम संचालन गर्न प्रोत्साहन गर्ने
६. घरवास संञ्चालन गर्न सहयोग गर्ने
७. गापामा बित्तीय संस्थाहरुको बिस्तार गरी बचत परिचालन गर्ने
८. सबै वडामा स्वास्थ र शिक्षा जस्ता आधारभूत सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न समन्वय एवं सहकार्य गर्ने ।
९. गरीब परिचय पत्रको आधारमा निशुल्क स्वास्थ सेवा उपलब्ध गराइनेछ ।

९.२.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. माछापुच्छ्रे गापाका गरीवहरुको पहिचान गरी परिचय पत्र बितरण भएको हुनेछ ।
२. गरिव लक्षित बिशेष कार्यक्रम संचालन गरी गरीवि निवारण न्यूनिकरण भएको हुनेछ ।
३. गापामा उपलब्ध स्रोत साधन र सेवा सुबिधामा गरीवको पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ ।
४. तालिम, सीप र प्रबिधि प्रदान गरी सशक्तिकरण मार्फत गरीवहरुलाई रोजगार र उद्यमशीलतामा संलग्न हुने वातावरण तयार भएका हुनेछ ।
५. निर्वाहमुलक कृषिलाई मल,बीउ, र प्रबिधि मार्फत आधुनिक पद्धतिमा रुपान्तरण गरी उत्पादन बृद्धि र रोजगार सिर्जन गर्न सहकार्य र समन्वय भएको हुनेछ ।

९.३ जनशक्ति विकास, उद्यमशीलता र रोजगारी

९.३.१ पृष्ठभूमि

उत्पादनमुखी, आत्मनिर्भर र समृद्ध गापा निर्माणको प्रमुख स्रोत जनशक्ति हो । शिक्षलाई सीपसँग, सीपलाई उत्पादनसँग, उत्पादनलाई बजारसँग र बजारलाई रोजगारीका अवसर र आर्थिक बिकाससँग जोड्न सक्ने जनशक्तिको आवश्यकता छ । यूवा जनशक्तिलाई प्रबिधियूक्त सीप प्रदान गरी दक्ष र

प्रतिस्पर्धि बनाउन जरुरी छ । उपयुक्त वातावरण र सामुहिकताबाट उद्यमशीलताको विकास गरी आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको विकास हुन्छ ।

९.३.२ प्रमुख समस्याहरु

१. गापामा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको आपूर्ति हुन नसक्नु ।
२. उपलब्ध जनशक्ति दक्ष र प्रबिधिमैत्री नहुनु ।
३. उत्पादित जनशक्ति बेरोजगार हुनु ।
४. गापामा जनशक्ति ब्यवस्थापनको योजना नहुनु ।
५. शिक्षा बजारमुखी हुन नसक्नु ।
६. गापामा उद्यमशीलता सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन नहुनु ।

९.३.३ चुनौति र अवसर

चुनौति

१. गापामा आवश्यक पर्ने जनशक्ति उपलब्ध गराई गापाको दैनिक कार्यलाई चुस्त दुरुस्त बनाउन ।
२. गापाले जनशक्ति व्यवस्थापन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न र कर्मचारीहरुको स्थायित्व प्रदान गर्न ।
३. उपलब्ध जनशक्तिलाई तालिम, सीप र प्रविधि उपलब्ध गराई दक्षता अभिबृद्धि गर्न ।
४. सीपलाई उद्यमशीलतामा जोडी आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको निर्माण गर्न ।
५. नाफामूलक क्षेत्रको पहिचान र सीप, पूजी तथा प्रविधि प्रदान गरी उद्यमशीलतामा संलग्न गराउन ।

अवसर

१. गापाले जनशक्ति व्यवस्थापन सम्वन्धी योजना बनाई कार्यान्वयन गर्न ।
२. उपलब्ध जनशक्तिलाई सीपमूलक तालिम, र प्रविधि उपलब्ध गराई उनीहरुको दक्षता अभिबृद्धि गर्न ।
३. प्राविधिक शिक्षालयको संचालन गरी प्राविधिक जनशक्ति तयार गर्न ।
४. बेरोजगार यूवाहरुलाई सीपमूलक तालिम, प्रविधि र पूजी उपलब्ध गराई उद्यमशील कार्यमा संलग्न गराई आत्मनिर्भर बनाउन ।
५. बैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवाहरुलाई उद्यमशील कार्यमा संलग्न गराई गाउँमा नै बस्ने बातावरण सिर्जन गर्न ।

९.३.४ दीर्घकालिन सोंच, लक्ष्य र उदेश्य

सोच

उत्पादनशील र सीपमूलक जनशक्ति मार्फत उद्यमशीलता अभिबृद्धि गरी आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको विकास गर्ने ।

लक्ष्य

गापामा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको विकास गरी उद्यमशीलतामा संलग्न गराउने ।

उद्देश्य

१. गापाले जनशक्ति व्यवस्थापन सम्वन्धी योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

२. गापामा उपलब्ध जनशक्तिलाई उद्यमशीलतामा संलग्न गराई आत्म निर्भर बनाउने ।

९.३.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: गापाले जनशक्ति व्यवस्थापन सम्वन्धी योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ गापामा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थान गर्ने ।	१.१.१ गापाले आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन योजना निर्माण गर्ने । १.१.२ सीपयूक्त तालिम, पूजी र प्रविधि उपलब्ध गराई जनशक्तिको दक्षता बृद्धि गर्ने । १.१.३ प्राविधिक जनशक्ति उत्पादनको लागि प्राविधिक शिक्षालयको संचालन गर्ने । १.१.४ बेरोजगार युवाहरुलाई रोजगारी उपलब्ध गराउने ।

उद्देश्य २: गापामा उपलब्ध जनशक्तिलाई उद्यमशीलतामा संलग्न गराई आत्म निर्भर बनाउने ।	
रणनीति	कार्यनीति
२.१ गापामा उद्यमशीलताको विकास गरी अर्थतन्त्रलाई सुदृढ र सवल बनाउने ।	२.१.१ घरेलु र साना उद्योग संचालनको लागि पूर्वाधार तयार गर्ने । २.१.२ जनशक्ति दक्षता बुद्धि गरी उद्यमशीलता तर्फ आकर्षित गर्ने । २.१.३ प्रदेश सरकारको समन्वयमा एक औद्योगिक ग्रामको संचालन गरी उद्यमशीलताको विकास गर्ने । २.१.४ युवाहरुलाई उद्यमशीलतामा संलग्न गराई आत्म निर्भर बनाउने । २.१.५ उद्यमशीलताको विकास गरी अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गराउने ।

९.३.६ प्रमुख कार्यक्रम

१. गापामा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको योजना निर्माण गर्ने ।

२. उपलब्ध जनशक्तिलाई सीपमूलक तालिम, पूजी र प्रविधि उपलब्ध गराई दक्षता बृद्धि गर्ने ।

३. माछापुच्छ्रे गापामा प्राविधिक शिक्षालयको संचालन गरी प्राविधिक जनशक्ति उत्पादनमा जोड दिने ।

४. युवाहरुका लागि स्वरोजगार सम्वन्धी कार्यक्रम संचालन गरी आत्मनिर्भर बनाउने ।

५. कृषि वन र खनिजमा आधारित साना तथा घरेलु उद्योग संचालन गरी उद्यमशीलताको विकास गर्ने ।

६. प्रदेश सरकारको समन्वयमा गाउँपालिकामा एक औद्योगिक ग्रामको संचालन गरी अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गराउने ।

९.३.७ अपेक्षीत उपलब्धी

१. गाउँपालिकामा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको योजना निर्माण भएको हुनेछ ।
२. उपलब्ध जनशक्तिको क्षमता अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।
३. युवाहरुका लागि स्वरोजगार सम्वन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।
४. घरेलु र साना उद्योग संचालन भई उमशिलताको विकास भएको हुनेछ ।
५. जनशक्तिको व्यवस्थापन र उद्यमशीलताको विकासले गापाको अर्थतन्त्र सुदृढ भएको हुनेछ ।

९.४ सामाजिक सुधार तथा रुपान्तरण

९.४.१ पृष्टभूमि

माछापुच्छ्रे गापा बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक र बहुसाँस्कृतिक गापा हो ।यस प्रकारका बिबिधतायुक्त समाजमा आआफ्नो भेषभुषा, रहनसहन, सँस्कृति र सँस्कार रहेका हुन्छन् । तर पनि उनीहरुको बीचमा सामाजिक सद्भाव, मेलमिलाप र आपसी सहयोगको भावना रहेको हुन्छ । सामाजिक घुलमिल,अन्तरक्रिया, छलफल र बहसले परंपरागत सोंच, चिन्तन र बिचारलाई परित्याग गरी सभ्य, मर्यादित र आधुनिक समाजको रुपान्तरणमा क्रियाशिल गराउँदछ ।

९.४.२ प्रमुख समस्याहरु

१. समाजमा परंपरागत सोंच, चिन्तन र बिचार कायम हुनु ।
२. सामाजिक सद्भाव र सहिष्णुता कम हुनु ।
३. सामाजिक बिकृति र बिसंगति हट्न नसक्नु ।
४. आपसी सम्मान र सरसहयोगको भावना बृद्धि नहुनु ।

९.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. सदियौंदेखिको सामाजिक सद्भाव र एकतालाई कायम गरी सामाजिक रुपान्तरण गर्न ।
२. सामाजिक सम्पत्तिको संरक्षण गरी सामाजिक विकास गर्न ।
३. कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी बिधिको शासन कायम गर्न ।
४. सामाजिक बिकृति, बिसंगति र बिभेद अन्त्य गरी सभ्य समाजको निर्माण गर्न ।

अवसर

१. गाउँ सरकारले सामाजिक सुधार सम्बन्धी नीति, नियम र कानून निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न ।
२. गापाले सामाजिक सुधार सम्बन्धी बिभिन्न कार्यक्रम संचालन गर्न ।
३. सामाजिक बिकृति, बिसंगति र बिभेदको अन्त्य गरी सामाजिक रुपान्तरण गर्न ।
४. बिभिन्न संघ संस्थाको समन्वयमा सामाजिक सशक्तिकरण कार्यक्रम संचालन गरी सामाजिक रुपान्तरण गर्न ।

९.४.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

माछापुच्छ्रे गापाको सामाजिक सुधार गरी सामाजिक रुपान्तरण गर्ने ।

लक्ष्य

माछापुच्छ्रे गापामा सामाजिक सद्भाव कायम गरी मर्यादित समाजको निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

१. माछापुच्छ्रे गापामा सामाजिक सद्भाव कायम गरी सामाजिक सुधार गर्ने ।
२. सामाजिक बिकृति, बिसंगति र बिभेद अन्त्य गरी सामाजिक रुपान्तरणमा जोड दिने ।

९.४.५ रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: माछापुच्छ्रे गापामा सामाजिक सद्भाव कायम गरी सामाजिक सुधार गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ मर्यादित समाज निर्माणका लागि सामाजिक सद्भाव कायम गर्ने ।	१.१.१ गाउँवासीको एकतामा जोड दिने । १.१.२ सचेतना कमर्यक्रम मार्फत सामाजिक सद्भाव कायम गर्ने । १.१.३ सामाजिक सद्भाव सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

उद्देश्य: २ सामाजिक बिकृति, बिसंगति र बिभेद अन्त्य गरी सामाजिक रुपान्तरणमा जोड दिने ।	
रणनीति	कार्यनीति
२.१ सामाजिक रुपान्तरणमा जोड दिने ।	२.१.१ सचेतना मार्फत सामाजिक विकृति, विसंगति र विभेदको न्यूनिकरण गर्ने । २.१.२ प्राविधिक शिक्षा, प्रविधि र रोजगारी उपलब्ध गराई नविनतम सोचको अभिवृद्धि गर्ने । २.१.३ शान्ति सुरक्षा, कानूनको परिपालन र वित्तीय सुशासन कायम गरी सामाजिक रुपान्तरणमा जोड दिने ।

९.४.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. सामाजिक सचेतना सम्वन्धी कार्यक्रम संचालन गरी सामाजिक सद्भाव र एकता कायम गर्ने ।
२. सामाजिक विकृति, विसंगति र विभेदको न्यूनिकरण गर्ने ।
३. प्राविधिक शिक्षा मार्फत प्रविधिमा जोड दिने ।
४. रोजगारका अवसरहरु अभिवृद्धि गर्ने ।
५. वित्तीय सुशासन कायम गरी सामाजिक रुपान्तरणमा जोड दिने ।

९.४.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. माछापुच्छ्रे गापामा सामाजिक विकृति, विसंगति र विभेदको न्यूनिकरण भएको हुनेछ ।
२. समाजमा सामाजिक सद्भाव, सहिष्णुता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।
३. समाजमा शान्ति सुरक्षा कायम भएको हुनेछ ।
४. नयाँ प्रविधिको प्रयोग मार्फत नविनतम् सोँचको विकास भएको हुनेछ ।
५. रोजगारका अवसरहरुमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
६. सामाजिक शसक्तिकरण कार्यक्रम मार्फत सभ्य समाजको निर्माण भएको हुनेछ ।

९.५ समानता र समावेशिता

९.५.१ पृष्ठभूमि

माछापुच्छ्रे गापामा महिला, दलित अपाङ्गता भएका व्यक्ति र आर्थिक रुपले विपन्न भएका व्यक्तिहरु, सामाजिक, शैक्षिक, प्रशासनिक एवं आर्थिक रुपले पछाडि परेकाहरुलाई समावेशी सिद्धान्तका आधारमा

गापाकाका विभिन्न निकाय र क्षेत्रहरुमा सहभागी हुन पाउने संवैधानिक हकलाई सुनिश्चित गर्नु पर्दछ । गापाले उनीहरुको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन गरेर उनीहरुको सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक छ ।

९.५.२ प्रमुख समस्याहरु

१. समाजमा धनी र गरीब वीच असमानता कायम रहनु ।
२. गापाकाको सबै क्षेत्रमा समावेशिताको सिद्धान्त लागू नहुनु ।
३. गापामा गरीबि कायम रहनु ।
४. विकास निर्माणका कार्यक्रमहरुमा लक्षित वर्गको सहभागिता कम हुनु ।
५. लक्षित वर्गलाई उत्थान गर्ने विशेष कार्यक्रम संचालन हुन नसक्नु ।
६. लक्षित वर्गको सशक्तिकरणमा ध्यान नपुग्नु ।

९.५.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

१. धनी र गरीब विचको असमानता अन्य गरी समाजमा समानता कायम गर्न ।
२. विभिन्न वर्ग र समुदाय विच रहेको आर्थिक, सामाजिक र शैक्षिक अन्तर कम गर्न ।
३. लक्षित वर्गलाई गापाकाको सम्पूर्ण क्षेत्रमा सहभागी गराई समावेशिताको सिद्धान्तलाई व्यवहारमा लागु गर्न ।
४. गापामा विद्यमान गरीविलाई न्यूनीकरण गरी समतामूलक र समावेशी समाजको निर्माण गर्न ।
५. साधन र स्रोत, सेवा र सुविधा लक्षित वर्गको पहुँचमा पुर्‍याई उनीहरुको जीवनस्तर उकास्न ।
६. समाजमा व्याप्त विकृति, विसंगति र विभेदको अन्त्य गरी सामाजिक न्याय सहितको समृद्ध समाजको निर्माण गर्न ।

अवसर

१ .समानता र समावेशिताको हक सुनिश्चित गर्न गापाले विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालनमा जोड दिनु ।
२. सामाजिक मूल्य मान्यता र व्यवहारमा आएको परिवर्तनले समावेशी सिद्धान्तलाई व्यवहारमा लागु गर्न सहजता हुनु ।
३. विभिन्न सामाजिक संघ संस्थाहरु यस क्षेत्रमा कियाशिल भएकाले उनीहरुको सहकार्यमा समावेशिताको सिद्धान्त व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्न सहयोगी हुनु ।
४. जनतामा आएको चेतना अभिबृद्धिले समेत समावेशिताको सिद्धान्त कार्यान्वयनमा जागरण पैदा हुनु ।

९.५.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

माछापुच्छ्रे गापाका सम्पूर्ण जनताको समानता र समावेशिताको हक सुनिश्चित गर्ने ।

लक्ष्य

विभेदमा परेका समुदायलाई सकारात्मक विभेद गरी समावेशी विकास गर्ने ।

उद्देश्य

१. गापामा उपलब्ध श्रोत साधन तथा सेवा सुविधामा सम्पूर्ण जनताको अर्थपूर्ण सहभागिता बढाई समावेशी विकास गर्नु ।

९.५.५ रणनीति र कार्यनीति

उदेश्य १: गापामा उपलब्ध श्रोत साधन तथा सेवा सुविधामा सम्पूर्ण जनताको अर्थपूर्ण सहभागिता बढाई समावेशी विकास गर्नु ।	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ गापामा उपलब्ध श्रोत साधनमा सम्पूर्ण जनताको पहुँच अभिबृद्धि गरी सहभागितामूलक र समावेशी विकास गर्ने ।	१.१.१ लक्षित वर्गको उत्थानका लागि विभिन्न कार्यक्रम संचालन गर्ने । १.१.२ विकास निर्माणमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिबृद्धि गर्ने । १.१.३ श्रोत साधन तथा सेवा सुविधामा लक्षित वर्गको पहुँच अभिबृद्धि गर्ने । १.१.४ लक्षित वर्गलाई सकारात्मक विभेद र आरक्षणको लागि आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र प्रशासनिक क्षेत्रमा सहभागितामूलक समावेशी विकासमा जोड दिने ।

९.५.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. लक्षित वर्गलाई उत्थान गर्ने विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
२. लक्षित वर्गको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने विभिन्न सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
३. उपलब्ध श्रोत साधन तथा सेवा सुविधामा लक्षित वर्गको पहुँच अभिबृद्धि गर्ने ।
४. विकास निर्माण प्रकियामा सम्पूर्ण जनताको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
५. समावेशिताको सिद्धान्तलाई व्यवहारमा लागू गर्ने ।

९.५.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. लक्षित वर्गको सशक्तिकरण र सहभागितामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
२. श्रोत, साधन, सेवा, सुविधा एवं विकास निर्माणका कार्यक्रमहरुमा लक्षित वर्गको सहमागिता र पहुँच अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।
३. आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र प्रशासनिक क्षेत्रमा समावेशिताको सिद्धान्त कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
४. सामाजिक विभेद र असमानताको न्यूनिकरण भएको हुनेछ ।

९.६ वातावरण संरषण, जलवायू परिवर्तन र विपद् बयवस्थापन

९.६.१ पृष्ठभूमी

वातावरण प्रदुषणले जीव र जगतमा नकारात्मक प्रभाव पारेको हुन्छ । माछापुच्छ्रे गापामा वातावरण प्रदुषण सम्वन्धी जटिल समस्या नभएता पनि वातावरणको संरक्षण गर्नु जरुरी छ । फोहोरमैला व्यवस्थापन, वनजंगल संरक्षण, बाढिपहिरो, नदी तथा खोला नियन्त्रण, प्राकृतिक श्रोत साधनको सदुपयोग, निर्माण सामग्रीको व्यवस्थापन, शौचालय र ढलको निर्माण आदि वातावरणसँग सम्वन्धित पक्षहरु हुन् । यसका साथै विकास निर्माणका पूर्वाधारहरुको संचालन गर्दा वातावरणीय प्रभावको पुर्व मूल्यांकन हुनु पनि आवश्यक छ । माछापुच्छ्रे गापामा जलवायू परिवर्तनको प्रभाव स्पष्ट रुपमा देखा नपरेको भएतापनि केहि संकेतहरु देखा परिसकेका छन् । तापक्रम र वर्षामा भएको भिन्नता, नयाँ नयाँ किटाणुहरुको उत्पति,

झींगा तथा लामखुट्टेको प्रकोप, पानीको श्रोतहरुमा कमी आदि जलवायू परिवर्तनका सूचकहरु हुन् । यसवाट कृषि उत्पादनमा ह्रास हुन गई खाद्य सुरक्षामा थप समस्या सृजना भएका छन् । माछापुच्छ्रे गापामा बाढी, पहिरो, चट्टयाङ, आगलागि, जोखियूक्त बस्ती लगायतका विपद् सम्वन्धी समस्याहरु रहेका छन् । विभिन्न योजनाबद्ध ढंगले वातावरणको संरक्षण, जलवायू परिवर्तन अनूकूलन र विपद्को व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्नु आवस्यक छ ।

९.६.२ प्रमुख समस्याहरु

१ .फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन नहनु ।
२. सडकहरु कच्ची तथा नाला र ढलको व्यवस्था नहुनु ।
३. जलवायू परिवर्तन सम्वन्धि मापन केन्द्रको अभाव ।
४. जलवायू परिवर्तन सम्वन्धि सचेतना कार्यक्रम संचालन नहुनु ।
५. भूक्षय, बाढी, पहिरो, चट्टयाङ, आगलागि, जोखियूक्त बस्ती, लगायतका विपद्को पूर्व सुचना र पूर्व सावधानी नअपनाउनु ।
६. स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्वन्धी सचेतनाको कमी ।
७. नविकरणीय उर्जाको विकास नहुनु ।

९.६.३ चुनौति र अवसर

चुनौती

१. फोहोरमैला, ढल निकास, भूक्षय, नदीखोला कटान, वनविनास, धुवाधुलोको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरण संरक्षण गर्न ।
२. जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी तथ्यांकहरु संकलन गरी अनुकुलन कार्यक्रम संचालन गर्न ।
३. जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी सूचनामूलक र सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरी जनतालाई सुसुचित गर्न ।
४. विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी पूर्व सुचना प्रणालीको व्यवस्था गरी जनतालाई सचेत गराउन ।
५. विपद् व्यवस्थापनको लागि जनशक्ति, उद्धार सामग्री, प्रविधि, संयन्त्र र कोषको व्यवस्थापन गरी राहत, उद्धार र पूर्नस्थापन गर्न ।
६. विपद् व्यवस्थापनमा सरकारी, गैरसरकारी र नीजि क्षेत्रको संलग्नतामा एकिकृत कार्यक्रम संचालन गर्न ।

अवसर

१. विकास निर्माणका कार्यमा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनको व्यवस्था हुनु ।
२. फोहोर मैलाको व्यवस्थापनमा गापा सक्रिय रहनु ।
३. सडक, पुल पुलेसा र ढल निकासको लागि गापाले प्रदेश र संघीय सरकारसँग समन्वय गर्नु ।
४. जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी जनचेतना अभिबृद्धि गरी अनूकूलन कार्यक्रम संचालन गर्नु ।
५. गापाले विपद् व्यवस्थापन नीति र संयन्त्र निर्माण गरी जनशक्ति र उद्धार सामग्रीको व्यवस्था गर्न ।
६. पूर्वाधार निर्माण गर्दा विपद् व्यवस्थापनलाई ध्यानमा राखेर दिगो र वातावरणमैत्री बनाउने ।
७. छरिएर रहेका जोखिमयूक्त वस्तीहरुको स्थानान्तरणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरी कार्य प्रारम्भ गर्न ।

९.६.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

विपद् व्यवस्थापन र जलवायू अनुकूलनद्धारा स्वच्छ वातावरणको सृजना गरी गापाको समृद्धि हासिल गर्ने ।

लक्ष्य

दिगो र वातावरणमैत्री विकासद्धारा जलवायू परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनको न्यूनीकरण गर्ने ।

उद्देश्य

१. दिगो र वातावरणमैत्री पूर्वाधारको निर्माण गरी स्वच्छ र सन्तुलित वातावरण कायम गर्ने ।
२. जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी अनुकूलन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
३. जोखिम न्यूनिकरण र पूर्नस्थापनाका लागि भरपर्दो सुचना प्रणाली र संयन्त्रको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

९.६.५ रणनीति र कार्यनीति

उदेश्य १: दीगो र वातावरणमैत्री पूर्वाधारको निर्माण गरी स्वच्छ र सन्तुलित वातावरण कायम गर्ने	
रणनीति	कार्यनीति
१.१ वातावरण संरक्षणमा जोड दिने	१.१.१ वातावरण संरक्षण सम्वन्धी शिक्षा प्रदान गर्ने । १.१.२ पूर्वाधार निर्माणलाई वातावरणमैत्री बनाउने । १.१.३ वातावरण संरक्षण सम्वन्धी कार्यक्रमलाई प्राथमिकताका साथ संचालन गर्ने । १.१.४ विकास निर्माणका कार्यक्रम संचालन पूर्व वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनलाई जोड दिने । १.१.५ फोहोरमैला, ढल निकास, धुवा र धुलोको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।

उदेश्य २: जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी अनुकूलन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
२.१ जलवायू अनुकूलन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	२.१.१ जलवायू उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्व तयारी र सचेतना अभिबृद्धि गरिने । २.१.२ जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी भरपर्दो सुचना प्राप्त गर्न जलवायू मापन केन्द्रको स्थापना गर्ने । २.१.३ गापाको कृषि, वन, वस्ती तथा अन्य क्षेत्रमा परेको प्रभाव सम्वन्धी अध्ययन अनुसन्धान गरी अनुकूलन कार्यक्रममा जोड दिने ।

उद्धेश्य ३: जोखिम न्यूनीकरण र पूर्नस्थापनाका लागि भरपर्दो सुचना प्रणाली र संयन्त्रको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	
रणनीति	कार्यनीति
३.१ विपद्को न्यूनीकरण र पूर्नस्थापनाको व्यवस्थापन गर्ने ।	३.१.१ विपद्को पूर्वानुमान् सम्वन्धी सुचना प्रणालीको विकास गर्ने ।

	३.१.२ गापामा विपद् सम्वन्धि योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने । ३.१.३ जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण गर्ने । ३.१.४ भू उपयोग नीती निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गर्ने । ३.१.५ बाढी, पहिरो र भू क्षयको नियन्त्रण गर्ने । ३.१.६ विपद् पछिको पूर्नस्थापनाके लागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास गर्ने ।

९.६.६ प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. वातावरण संरक्षण सम्वन्धी जनचेतना अभिबृद्धि गरी प्रभावकारी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
२. पूर्वाधार निर्माणलाई वातावरणमैत्री बनाउन मापदण्ड र संहिता निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
३. कच्ची सडकलाई कालोपत्रे गर्न, पुलपुलेसाको निर्माण र ढल निकासको प्रवन्ध मिलाउने ।
४. स्वास्थ्य र सरसफाइमा ध्यान दिने ।
५. जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
६. जलवायू अनुकूलन कार्यक्रममा जोड दिने ।
७. विपद् सम्वन्धी पूर्व सुचना प्रणालीको विकास गरी पूर्नस्थापनामा जोड दिने ।
८. बाढी, पहिरो, भू क्षय र नदीखोला कटान् नियन्त्रण गरी जोखिममा परेका वस्तीहरु सुरक्षित स्थापनमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

९.६.७ अपेक्षित उपलब्धी

१. वातावरण संरक्षण सम्वन्धी नीति एवं योजना निर्माण भएको हुनेछ ।
२. विकास निर्माणका पूर्वाधार निर्माणमा मापदण्ड र संहिता लागू भई वातावरणमैत्री पूर्वाधारको निर्माण भएको हुनेछ ।
३. जलवायू परिवर्तनको असर सम्वन्धमा अध्ययन अनुसन्धान भई गापा स्तरीय गोष्ठी संचालन भएको हुनेछ ।
४. विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी पूर्वसुचना प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।
५. बाढी, पहिरो, भूक्षय, वन विनास र अन्य प्रकोपको नियन्त्रण र जोखिम वस्ती स्थानान्तरणको योजना निर्माण हुनेछ ।

अध्याय – १०

योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन
(Plan Implementation Action Plan)

गणतन्त्रात्मक नेपालमा संघियताको अभ्यास प्रारम्भ भयपश्चात केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकार गठन भइ क्रियासिल भएका छन् । तीनतहका सरकारले कार्यान्वयनगर्ने एकलअधिकार क्षेत्रका कार्यहरुमा प्रष्टता भएतापनि साझाअधिकार भित्रका कार्यहरु कार्यान्वयन गर्ने कार्यहरुमा प्रष्टता आएको छैन । तसर्थ तीनतहका सरकारले प्रभाबकारी काम सम्पादन गर्न आपसि सामन्जस्य, समन्वय र सहकार्य आबश्यक पर्दछ ।

१०.१ योजना कार्यान्वयन कार्ययोजना

क) **प्रारम्भिक संभाव्यता अध्ययन :** पहिचान भएका आयोजना र कार्यक्रम मध्ये, उपयुक्त आयोजनाहरु छनौट गर्न आर्थिक, वातावरणीय, प्राविधिक र सामाजिक दृष्टिले छन् छैनन् भन्ने कार्यको लागि प्रारम्भिक सम्भाव्यता अध्ययन विशेषज्ञहरुवाट गराउने । प्रारम्भिक संभाव्यतावाट उपयुक्त देखिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु वार्षिक कार्यक्रम तथा लगानी योजनामा समावेश गर्ने । विस्तृत सम्भाव्यता सम्पन्न भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु वार्षिक कार्यक्रम तथा लगानि योजनामा समावेश गर्ने ।

ख) **विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गर्ने :** दीर्घकालीन प्रकृतिका र सार्वजनिक खरिद ऐनले तय गरेको मापदण्डमा पर्ने ठूलो लगानीका परियोजनाहरुको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (DPR) विशेषज्ञहरु बाट गराउने ।

ग) **वार्षिक कार्यक्रम तथा लगानि योजना तर्जुमा गर्ने :** वार्षिक कार्यक्रम र योजना तर्जुमा गर्दा प्रारम्भिक सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनका आधारमा सघं र प्रदेश तथा गाउँपालिका स्तरीय र वडा स्तरीय कार्यक्रमहरुको प्राथमिकीकरण गर्ने । प्राथमिकीकरण र योजना निर्माण जनसहभागिताको आधारमा गर्ने ।

घ) **बजेट अनुमान (निर्माण) :** विभिन्न स्तरका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु मध्ये संघ र प्रदेशमा समन्वय गर्नुपर्ने र विभिन्न अनुदानमा आधारित (ससर्त, सामान्यीकरण, समपूरक, एवं विशेष) आयोजना वर्गीकरण गरी प्रदेश र संघीय सरकारका बजेटहरु ल्याउन पहल गर्ने ।

ङ) **वित्तीय सन्तुलन र अनुशासन कायम गर्ने :** गाँउपालिका र वडा स्तरका कार्यक्रम र आयोजनाहरु प्रत्येक वर्षको बजेटमा क्रमशः प्राथमिकताका आधारमा विनियोजन गर्दा गाउँपालिकाको आयश्रोत र जनसहभागितालाई उपयुक्त अनुपातमा व्यवस्थापन गर्ने ।

च) **मध्यमकालिन खर्च संरचना अबलम्बन गर्ने :** यस आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका क्रममा योजनाले निर्धारण गरेका कार्यक्रम कूल बजेटको आकार र सीमा समेतको पुनरावलोकन गरी मध्ययमकालीन खर्च संरचना तयार गरी आवधिक योजनालाई परिणाममुखी बनाउने ।

छ) **योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनः** प्रत्येक क्षेत्रगत योजनाहरुको कार्यान्वयनको अबस्थालाई निरन्तर अनुगमन र मूल्याङ्कनको व्यवस्था गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनको परिपाटी विकास गर्ने ।

१०.२ योजना कार्यान्वयन बिधि (Plan Implementation Method)

क) कार्यान्वयन कार्यविधि : आवधिक योजनामा परेका आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिकाले आवधिक योजना कार्यान्वयन कार्यविधि तयार गर्न सक्नेछ । यस्तो कार्यविधिले योजना कार्यान्वयनको प्रकृयाको स्पष्ट रुपरेखा मार्गदर्शन गर्नेछ । साथै कार्यविधिमा कार्यान्वयन संयन्त्र, समन्वय समिति, विशेषज्ञ समिति आदिको गठन, अधिकार र कर्तव्य स्पष्ट गर्नु पर्ने छ ।

ख) योजना कार्यान्वयन संयन्त्र : आयोजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिका स्तरमा योजना कार्यान्वयन संयन्त्र गाउँपालिका अध्यक्षको संयोजकत्वमा गठन गर्नु पर्नेछ । यस्तो संयन्त्र समावेशि र सहभागितामूलक हुनेछ । कार्यान्वयनको समग्र उत्तरदायित्व उक्त संयन्त्रको हुनेछ ।

ग) वडा स्तरीय समन्वय समिति : वडा स्तरका विकास कार्यहरुको समन्वयका लागि वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा आयोजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन समन्वय समिति गठन गर्नु पर्नेछ । यो समिति पनि समावेशी प्रकृतिको हुनु पर्ने छ ।

घ) विशेषज्ञ समिति : प्राविधिक प्रकृतिका विकास आयोजनाहरुको कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकनका लागि गाउँपालिकाले आवश्यकता अनुसारका विभिन्न विशेषज्ञ समितिहरु गठन गर्न सक्नेछ । योजना कार्यान्वयन संयन्त्रले यस्ता समितिहरुको प्राविधिक सुझाव आवश्यकताअनुसार लिन सक्नेछ ।

१०.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धति (Monitoring and Evaluation Method)

आयोजना र कार्यक्रहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन भए नभएको निरन्तर अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने र कार्यान्वयन संयन्त्रमा पृष्ठपोषण दिने एउटा गाउँपालिका स्तरीय लब्ध प्रतिष्ठित बिज्ञ व्यक्तिहरु सम्मिलित अनुगमन संयन्त्र गठन गरिने छ । यस्तो अनुगमन समिति सरोकार वाला पक्षहरुको सहभागितामा गाउँपालिकाद्वारा गठन गरिने छ । उक्त संयन्त्रले प्रत्येक ३ महिनामा आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको प्रगति विवरण, देखा परेका समस्या, अड्चन र समाधानका उपाय औंल्याएको अनुगमन प्रतिवेदन सम्बन्धित कार्यान्वयन गर्ने निकायमा पेश गर्नेछ ।

त्यसैगरी आवधिक योजनाको समग्र मूल्याङ्कनको लागि गाउँपालिकाले योजना अबधिको अन्त्यमा आयोजना मूल्याङ्कन तेस्रो पक्ष विशेषज्ञ टोलीवाट गराउनेछ । उक्त विशेषज्ञ टोलीले दिएको प्रतिवेदनलाई भावी आवधिक योजनामा उपयोग गरिने छ ।

१०.४ वडा स्तरका कार्यक्रम/आयोजनाहरु (Ward-wise Program/Projects)

यस आवधिक योजनामा सामेल गरिएका संघ, प्रदेश र गाउपालिकाबाट लगानी हुने गरी छनौट गरिएका योजनाहरुको वडागत विवरण अनुसूचि १ मा राखिएको छ । सो अनुसूचिमा उल्लेखित वडास्तरीय आयोजनाहरु र कार्यक्रमहरुको लागि खर्चको विनियोजन र लगानीको योजना गाउँपालिका कै कार्यक्रमका अंगका रुपमा रहने भएकाले गाउँपालिकाले आफ्नो वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरु तयार गर्दा र बजेट विनियोजन गर्दा सम्बन्धित कार्यक्रम र आयोजनाहरुका लागि छुट्याइएको विभिन्न विकास योजनाहरुका शीर्षकहरुमा विनियोजित कूल खर्च र लगानी (तालिका ४.३ र ४.४ तथा विभिन्न विकास योजनाका कार्यक्रमहरुका तालिकाहरु) मा आवद्ध गरिएको छ ।

सन्दर्भ सामाग्री

ASTER Global Digital Elevation Map (GDEM). NASA. 2009-06-29. Archived from the original on 3 July 2009. Retrieved 2013-06-30

CBS. 2011. Centre Bureau of Statistics, Kathmandu, Nepal.

GeoNet. 2016. Assessment of Gopche Glacial Lake Expansion and Its Potential Impact in Kaski and Tanahu District, Nepal: Using Geospatial Tools, supported by WWF/Nepal, Kathmandu, Npeal.

GeoNet. 2018. Resource Mapping Report of Gandaki Province, Pokhara: Geo Net Connection Pvt. Ltd.

Google Earth Pro, Image @ 2018, CNES/Astrium.

Khanal, N.R. (2004). Floods in Mountain Watershed: A case of Madi River, Central Nepal. SOHAM-Nepal. Journal of Hydrology and Meteorology, Vol. 1, No. 1.

Khanal, N.R. et. Koirala, A., Gurung, S.B., Umesh K., Rijal, S., Sigdel, S., Acharya, C., and Yadav, U.P (2013). Madi River, Nepal: Landslide dam outburst flood risk management, Kathmandu: ICIMOD.

Local Self-Governance Act, 2055 (1999), Kathmandu: Ministry of Local Development, Nepal Government.

Local Self-Governance Act, 2073, Kathmandu: Ministry of Federal Affairs and Local Development, Nepal Government.

LRMP, 1985/86, Land System Map, Kathmandu: Survey Department, Nepal Government.

Pathak, Shanker Raj. Mapping Technique of VDC level Services & Facilities Local Governance & Community Development Programme (LGCDP). (Accessed on 15 Dec., 2014) http://lgcdp.gov.np/home/gis_articles_reference.pdf

Pathak, Shanker Raj. ? Basti: Sthaniya Shasanko Aadhar, Local Governance & Community Development Programme (LGCDP). (Accessed 15 Dec., 2014) http://lgcdp.gov.np/home/gis_articles_reference .pdf

Topographical Map, 2000, Kathmandu: Survey Department, Nepal Government.

Village Development Periodic Plan (2013/2014 – 2018/2019 AD). 2013. Kudari Village Development, Jumla.

जियोनेट. (२०७५). बस्तुगत विवरण, मादी गाउँपालिका, कास्की, गण्डकी प्रदेश, नेपाल ।

जिल्ला विकास योजना २०७३/०७४. २०७३. जिल्ला विकास समिति, कास्की ।

पौडेल, कृष्णप्रसाद, २०६८, स्थानीय विकासमा भौगोलिक सूचना प्रणाली, ललितपुर: नेपाल भौगोलिक सूचना प्रणाली समाज ।

पौडेल, लालु, २०७५, समृद्धिको सुरुङ, गोरखापत्र दैनिक, २०७५/०२/२३

बस्तुगत विवरण. (२०६७). मिजुरेडांडा, भाचोक, सैमराङ, नामार्जुङ र पार्चे गाविसहरु, कास्की, नेपाल: जियोनेट कनेक्सन प्रा.लि. ।

मादी गाउँपालिका. २०७४. प्रथम गाउँपालिका बजेट तथा विकास योजना २०७४/०७५, कास्की: मादी गाउँपालिकाको कार्यालय ।

मादी गाउँपालिका. २०७५. प्रथम गाउँपालिका बजेट तथा विकास योजना २०७५/०७६, कास्कीः मादी गाउँपालिकाको कार्यालय ।

रिब्स इन्जिनियरिङ कन्सल्ट. २०७०. आवधिक विकास योजना २०७०/७१-२०७४/७५ .२०७०. काठमाडौंः काठमाडौं महानगरपालिका ।

स्थानीय सरकार सञ्चालनका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७४, काठमाडौः संघीय मामला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय ।

शर्मा, पिताम्बर, २०७४, पालिकाको एकिकृत विकास योजना तर्जुमाका लागि सामान्य मार्गदर्शन, मादी गाउँपालिकाद्धारा आयोजित प्रथम आवधिक योजना सम्बन्धी छलफल कार्यक्रममा प्रस्तुत छलफल पत्र, पोखरा, २०७४ चैत्र २२ गते ।

अनुसूची – १

वडास्तरीय आयोजना र कार्यक्रम

वडास्तरीय आयोजना तथा कार्यक्रम, वडा नं.: १.

(पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पांचौ वर्षमा हुने कार्यक्रम प्राथमिकताका आधारमा के, कहां हो किटान गर्ने)

क्र.सं.	विवरण	कुन वर्षमा	अनुमानित दुरी	लाभान्वित घरधुरी
सडक/गोरेटो बाटो, पुलपुलेसा				
१.	खैरेटोल पाटनथर टुसे मोटर बाटो स्तरोन्नती तथा नला निर्माण	०७६/०७७		
२.	सरीपाखा मोटर बाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७		
३.	रुम्जा मोटर बाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७		
४	मिर्सा मोटर बाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७		
५	सिद्धथान देखि मोरेघाट गोरेटो बाटो निर्माण	०७७/०७८		२८५
६	कतु खोलामा झो. पु. निर्माण	०७७/०७८		३४
७	कोदीखोला मोटरेवल पुल निर्माण	०७७/०७८		४९६
८	खैरेपाटनथर, टुसे आन्तरिक मोटरवाटो स्तरोन्नती	०७७/०७८		३०
९	सरिपाखा, मरेघाट गोरेटो वाटो निर्माण	०७८/०७९		
१०	भलाउदी खोलामा मोटरेवल पुल	०७८/०७९		
११	सानो खोवाङ सादल जोड्ने झो.पु. निर्माण	०७८/०७९		
१२	मिर्सा सामुदायिक भवन निर्माण	०७८/०७९		
१३	रुम्जा आन्तरिक अधुरो गोरेटो वाटो निर्माण	०७८/०७९		
१४	मिर्सा भिरवाटो मर्मत	०७९/०८०		
१५	धिप्राङ, रुम्जा गोरेटो वाटो निर्माण	०७९/०८०		
१६	धिप्राङ दलित वस्ती गोरेटो वाटो निर्माण	०७९/०८०		
१७	धिप्राङ, रुम्जा मोटरवाटो ग्रावेल नाला सहित निर्माण	०७९/०८०		
१८	वडा कार्यालय भवन हुदै मूल वाटो सम्म पीच निर्माण	०७९/०८०		
१९	सिदेथान देखि सरिपाखा मोटरवाटो निर्माण	०७९/०८०		
२०	शेरेचोक देखि टुसे सम्म मोटरवाटो पीच	०८०/०८१		
२१	सरिपाखा मोटरवाटो स्तरोन्नती तथा नाला निर्माण	०८०/०८१		
२२	रुम्जा मोटरवाटो स्तरोन्नति तथा मोटरवाटो निर्माण	०८०/०८१		
२३	करुवा भराभरी जोड्ने सेती नदीमा मोटरेवल पुल निर्माण	०८०/०८१		
२४	जिमेरवारी, पोचे, सेतोभिर झो. पु. निर्माण	०८०/०८१		
२५	मौलाकोट मिर्सा जाने वाटा एवं चौतारा निर्माण	०८०/०८१		
२६	मूलवाटो वाट सामुदायिक लज हुदै, धिप्राङ वस्ती हुदै ल्यावरुक सम्म मोटरवाटो निर्माण	०८०/०८१		
२७	टुसे देखि कोटडाँडा सम्म मोटरवाटो निर्माण	०८०/०८१		
खानेपानी				
१.	रुम्जा खानेपानी मर्मत तथा मैच्कुडाडमा धारा निर्माण	०७६/०७७		
२.	हुक्का टोटे खानेपानी योजना	०७६/०७७		
३	धिप्राङ देखि सादलसम्मको खानेपानी योजना	०७६/०७७		
४	मिर्सा खानेपानी मुहान मर्मत, पाइप लाइ विस्तार	०७६/०७७		
५	सविक ज्ञ देखि ५ बस्तिमा बृहत खानेपानी योजना	०७६/०७७		
शिक्षा				
१.	शारदा मा.वि.मा शिक्षक अनुदान	०७६/०७७		
२.	अन्नपूर्ण आ.बि.मा शिक्षक अनुदान	०७६/०७७		
३.	हिमालय आ.वि.मा किविखेती संरक्षण	०७६/०७७		
४	हिमाली डाँफे आ.वि.मा शिक्ष्क अनुदान	०७६/०७७		
५	शारदा मा.वि. नयाँ भवनको दायाँ वायाँ र पछाडीको भाग प्लाष्टर र शौचालय माथि थप शौचालय निर्माण	०७८/०७९		
६	हिमालय आ.वि.मा कम्प्यूटर तथा मल्टिमिडीया सामग्री खरिद	०७८/०७९		
७	अन्नपूर्ण आ.वि.मा विज्ञान प्रयोगशाला निर्माण	०७८/०७९		
८	हिमाली डाँफे आ.वि.मा खानेपानी धारा र शौचालय निर्माण	०७८/०७९		
९	हिमालय डाँफे आ.वि.मा शैक्षिक तथा खेलकुद सामग्री खरिद्	०७८/०७९		
१०	विपन्न परिवारका बालबालिकालाई शैक्षिक सामग्री तथा ड्रेस वितरण	०७९/०८०		
११	हिमाली डाँफे आ.वि. मा सुचना प्रविधि व्यवस्थापन	०७९/०८०		
१२	अन्नपूर्ण आ.वि.मा ४ कोठे पक्की भवन निर्माण	०७८/०७९		

स्वास्थ्य				
१.	स्वास्थ्य चौकी भवन कम्पाउन्ड गर्ने	०७६/०७७		
२.	स्वास्थ्य प्रबर्द्धन कार्यक्रम	०७७/०७८		४९६
३.	स्वास्थ्य चौकीको नयाँ भवनमा रङ्ग रोगन तथा वायेरिङ्ग, फर्निचर खरिद र शौचालय निर्माण	०७८/०७९		
पर्यटन				
१.	करुवा, पीपर,पर्यटकिय पैदल मार्ग अर्न्तगत सानो खोवाङमा पर्यटन क्याम्प व्यवस्थापन	०७७/०७८		६५
२.	घट्टेखोला छहराकुना भ्यू टावर निर्माण	०८०/०८१		
३.	कोट डाँडा भ्यू टावर निर्माण	०८०/०८१		
वातावरण/विपद् व्यवस्थापन				
१.	जलवायू परिवर्तन सम्वन्धि तालिम	०७६/०७७		
२.	धिप्राङ दृखि सादल बस्तीसम्मका बिपन्न परिवारका लागि शौचालय मर्मत तथा निर्माण योजना	०७६/०७७		
३.	अल्छीचोक चौबाटोमा भल नियन्त्रण	०७६/०७७		
४	बिपन्न वर्गका नागरिकहरुका लागि शौचालय निर्माण	०७६/०७७		
५	जलवायू परिवर्तन सम्वन्धि तालिम	०७७/०७८		४९६
६	साविक माछापुछ्रे १ देखि ५ सम्म खैरे टुसे वस्तीको फोहोरमैला व्यवस्थापन	०७८/०७९		२६३
७	सुधारिएको चुलो वितरण कार्यक्रम	०७८/०७९		४९६
८	विपद् व्यवस्थापनमा अनुशिक्षण	०८०/०८१		
९	वातावरण संरक्षण सम्वन्धि तालिम र वनस्पति विरुवा वितरण अनुदान	०८०/०८१		
भवन				
१.	गुराँसे भूमे आमा समुह भवन कम्पाउन्ड	०७६/०७७		
२.	वडा कार्यालय भवनको माथिल्लो तला, झ्यालढोका तथा सभाहल व्यवस्थापन तथा कम्पाउन्डीङ गर्ने	०७६/०७७		
३.	परियार सेवा समाजको अधुरो भवन निर्माण गर्ने	०७६/०७७		
धार्मिक				
१.	पुन मगरको भाषा, संस्कृति रसंस्कार जगेर्ना तालिम	०७६/०७७		
२.	पुन समाज र देवीप्रसाद मैत्रेय बुद्ध शान्ति गुम्वाको लागि आवश्यक फर्निचर खरिद	०७६/०७७		
३.	गुराँसे भूमे आमा समुहको म्यूजियम सामान खरिद	०७६/०७७		
युवा तथा खेलकुद				
१.	गुराँसे भूमे यूवाब्लवको स्टेज मर्मत			
२.	मुनलाइट यूवा ब्लव मिर्सामा खेलमैदान तथा तार जालीसहित कम्पाउन्ड निर्माण			
३.	लागुपदार्थ दुर्व्यसनी बिरुद्ध किशोर किशोरहिरुका लागिअभिमुखीकरण कार्यक्रम बस्तीस्तरमा २ चरण	०७६/०७७		
४	लागुपदार्थ दुर्व्यसनी बिरुद्ध किशोर किशोरहिरुका लागिअभिमुखीकरण कार्यक्रम बस्तीस्तरमा २ चरण	०७६/०७७		
५	रुम्जा जुनतारा युवा क्लबको खेलकुद मैदान मर्मत	०७७/०७८		२५
६	पुन समाज खेलकुद मैदान प्याराफीट निर्माण	०७८/०७९		
७	हिमाली डाँफे यूवाक्लव खेल मैदान स्टेज निर्माण	०७८/०७९		
८	हिमचुली यूवाक्लव खेलकुद मैदान निर्माण	०७८/०७९		
९	युवा लक्षित सचेतिकरण तालिम	०७८/०७९		
कृषि र सिंचाई				
१.	धिप्राङ बेसी सिंचाइ कुलो स्तरोन्नती	०७६/०७७		
२.	तरकारी व्यवसायी कृषकहरका लागि बीउ बिजन सहित ३ दिने तालिम	०७६/०७७		
३.	व्यवसायिक पशुपालक कृषकहरुका लागि तालिम	०७६/०७७		
४	चिया, अलैंची र कफीका बेर्ना अनुदान	०७६/०७७		
५	मिर्सा, करुवा, सरीपाखा र रुम्जामा हाते ट्याक्टर अनुदान ४ वटा	०७६/०७७		
६	बाखपालन कार्यक्रम २ दिने तालिम सहित बिपन्न वर्गका १५ जना पहिलाहरुलाई अनुदान दिने	०७६/०७७		
७	दलित महिलाहरुका लागि आलुखेती बीउ अनुदान कार्यक्रम	०७६/०७७		
८	तरकारी संकलन केन्द्र संचालनका लागि आवश्यक सामाग्र खरिद	०७६/०७७		
९	१० जना कृषकका लागि प्लाष्टिक टनेल बितरण	०७६/०७७		
१०	दुधबाट बनेका परिकारहरु बनाउने तालिम जस्तै पनिर, मिठाई आदि	०७६/०७७		
११	मौसमी तथा बेमैसमी तरकारी खेती २ दिने तालिम सहित बीउ बीजन बितरण गर्ने	०७६/०७७		
१२	शारदा मा.वि.भवन पछाडीको करेसावारी मर्मत	०७६/०७७		
१३	भलाउदी करुवा सिंचाइ योजना	०७६/०७७		
१४	कोदीखोला धिप्राङखोला काउरेबेसी सिंचाय कुलो पुर्ननिर्माण	०७६/०७७		

१५	हाते ट्याक्टर अनुदान ५ वटा	०७७/०७८		२७३
१६	चिया, अलैची र कफीको बेर्ना अनुदान	निरन्तर		४९६
१७	सुधारिएको टनेल, बाह्रै महिना तरकारी उत्पादन हुन सक्ने वितरण	०७७/०७८		४९६
१८	फलफूल विरुवा वितरण निरन्तर	०७७/०७८		४९६
१९	आलु खेति व्यवसाय, कृषकलाई विउ अनुदान	०७७/०७८		४९६
२०	बाखा पालन तालिम संचालन	०७७/०७८		४९६
२१	कृषिमा उन्नत जातका विउविजन वितरण	०७७/०७८		४९६
२२	प्लास्टिक टनेल वितरण निरन्तर	०७७/०७८		
२३	धिप्राङवेशि सिंचाई कूलो मर्मत	०७७/०७८		३५
२४	मिर्सा वस्तीमा सामुदायिक कफी उत्पादन कार्यक्रम	०७८/०७९		६४
२५	माछापुछे गापा वडा १ र ३ का कृषक लक्षित विउ भण्डारण तथा चिस्यान केन्द्र स्थापना	०७८/०७९		४९६
२६	धान काट्ने मेशिन अनुदान	०७९/०८०		३१८
२७	कृषकहरुका लागि अध्ययन अवलोकन भ्रमण	०७९/०८०		४९६
२८	रुम्जा र सरिपाखा वस्तीमा जडीवुटी व्यवसाय संचालन	०७९/०८०		४९६
२९	धान झार्ने मेशिन अनुदान	०८०/०८१		३१८
३०	टनेल वितरण	निरन्तर		
३१	कैमेशाखा कुलो निर्माण	०७८/०७९		
३२	कोदीखोला, काउरेवेशि सिंचाई स्तरोन्नती	०७९/०८०		
३३	उईदुवेशि शाखा कुलो निर्माण	०७९/०८०		
३४	कृषकहरुलाई व्यवसायिक तरकारी खेति गर्ने तरिका र रोग किरा व्यवस्थापन तालिम	निरंतर		
३५	पशुपालक कृषकहरुका लागि पशुरोग सम्वन्धि अभिमुखिकरण तालिम	निरंतर		
वडा कार्यालय जनशक्ति तथा दक्षता अभिबृद्धि र संस्थागत				
१.	वडा कार्यालयमा इन्टरनेट जडान	०७६/०७७		
२.	संस्थागत नेतृत्व बिकास तालिम	०७६/०७७		
३.	सहकारी, लेखम व्यवस्थापन सम्वन्धि ७ दिने तालिम	०७६/०७७		
४	जनप्रतिनिधि, सामाजिक संस्थाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुका लागि शुसासन, व्यवस्था प्रवद्धन सम्वन्धि तालिम	०७६/०७७		
५	स्वास्थ्य चौकी, बिद्यालय तथा सम्पूर्ण कार्यालयहरमा बिद्युतिय हाजिरी	०७६/०७७		
६	संस्थागत नेतृत्व विकास तालिम	०७७/०७८		४९६
७	समुह, संस्था, समितिका पदाधिकारी, सदस्यहरुको अवलोकन भ्रमण	निरन्तर		
८	१ नं. वडा कार्यालयमा रहेका सम्पूर्ण संघसंस्थाका पदाधिकारी जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुलाई सुशासन प्रबर्द्धन सम्वन्धि अभिमुखिकरण तालिम	०७७/०७८		
9.	१ नं. वडामा रहेका सम्पूर्ण कार्यालयका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरुका लागि क्षमता विकास	०७८/०७९		
अन्य (अपांङ्ग, दलित, महिला, बालबालिका, पिछडिएको बर्ग उत्थान सम्बन्धी कार्यक्रम आदि)				
१.	बाल संजाल तथा बाक्लवका पदाधिकारीहरुका लागि बाल अधिकार एवं बाल बिकास सम्वन्धि आभिमुदखकरण गोष्ठी वडास्तरमा २५ जनालाई	०७६/०७७		
२.	लैगिंक मुलप्रवाहिकरण तालिम वडास्तरमा ३० जनालाई	०७६/०७७		
३	साबुन बनाउने तालिम	०७६/०७७		
४.	आदिबासी जनजातिहरुका लागि अभिमुखीकरण तालिम	०७६/०७७		
५	खुसी दम्पत्ती कार्यक्रम	०७८/०७९		४९६
६	लैङ्गीक हिंसा विरुद्धको जनचेतना कार्यक्रम	०७८/०७९		
७	सामाजिक समावेशिकरण अभिमुखिकरण तालिम	०७८/०७९		
८	घरेलु हिसा विरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम	०८०/०८१		
९	आमा समुह र महिला संस्थाको पदाधिकारी समुह व्यवस्थापन तालिम	०८०/०८१		

वडास्तरीय आयोजना तथा कार्यक्रम, वडा नं.: २

(पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पांचौ वर्षमा हुने कार्यक्रम प्राथमिकताका आधारमा के, कहां हो किटान गर्ने)

क्र.सं.	विवरण	कुन वर्षमा	अनुमानित दुरी	लाभान्वित घरधुरी
सडक/गोरेटो बाटो, पुलपुलेसा				
१.	घलेखर्क, खैमराङ मोटरवाटो पिच गर्ने	०७६/०७७		
२.	घलेखर्क, खैमराङ, मेप्राङ्ग, च्याङलुङ जोड्ने मोटरवेबल पुल निर्माण गर्ने	०७७/०७८		
३.	घडेरी, कसेरी, गैराखोर, बाझोखेत, देउराली, माछापुछ्रे रिङरोड स्तरोन्नती गर्ने	०७८/०७९		
नाला तथा ढल				
१.	भुर्जुङ्ग खोलाको बजार क्षेत्रमा ढल निकास गर्ने	०७६/०७७		
२.	विभिन्न वस्ती जोड्ने सडक वाटाहरुमा ढल निकासको लागि आवश्यक हिम पाईपको व्यवस्थापन गर्ने	०७७/०७८		
शिक्षा				
१.	फीडर स्कूलहरुलाई शिक्षामा गुणस्तर बढाउने	०७६/०७७		
२.	विद्यालयहरुमा शुद्ध खानेपानी व्सवस्था गर्ने	०७७/०७८		
३.	सम्पूर्ण विद्यालयहरुमा ईन्टरनेटको व्यवस्था गर्ने	०७८/०७९		
४	विद्यालयहरुमा वालमैत्री तथा किशोरी मैत्री शौचालयको व्यवस्थापन गर्ने	०७९/०८०		
स्वास्थ्य				
१.	सार्दीखोला हेल्थपोष्टमा ल्याव स्थापना गर्ने	०७६/०७७		
२.	स्वास्थ्य सम्वन्धि जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने	०७७/०७८		
पर्यटन				
१.	ट्रेकिङ रुटहरुमा साईनवोर्ड राख्ने	०७६/०७७		
२.	प्याराग्लाईडीङ उडानको व्यवस्थापन गर्ने	०७७/०७८		
३.	तारा हिलटप व्यवस्थापन गर्ने	०७८/०७९		
४	एग्रो टुरिजम पवर्द्धनका लागि कार्यक्रमहरु आयोजना गर्ने	०७९/०८०		
वातावरण/विपद् व्यवस्थापन				
१.	फोहोरमेलाको डम्पीङ साईटको आधुनिक रुपमा व्यवस्थापन गर्ने	०७६/०७७		
२.	सेति नदिको किनारामा तटवन्धन गर्ने	०७७/०७८		
३.	सेति नदि सार्दीखोला, भुर्जुङखोलाको किनारामा वृक्षा रोपण गर्ने	०७८/०७९		
४	फोहोर वोक्ने आधुनिक गाडी खरिद् गर्ने	०७९/०८०		
कृषि र सिंचाइ				
१.	एक घर एक गाई पालन कार्यक्रम संचालन गर्ने	०७६/०७७		
२.	चिस्यान केन्द्र स्थापना गर्ने	०७७/०७८		
३.	चिज फयाक्ट्री स्थापना गर्ने	०७८/०७९		
४	कृषि सँग सम्वन्धित खेति सम्वन्धि तालिम प्रदान गर्ने	०७९/०८०		
वडा कार्यालय जनशक्ति तथा दक्षता अभिबृद्धि र संस्थागत				
१.	सामान्य सेवा प्रवाह तथा कार्यालय संचालन, पंजीकरण, कर्मचारी र जनप्रतिनिधिलाई अभिमुखिकरण तालिम/खेलकुद ८०००००	०७६/०७७		
२.	सामान्य सेवाह तथा कार्यालय संचालन पंजिकरण/खेलकुद १००००००	०७७/०७८		
३.	सामान्य सेवा प्रवाह तथा कार्यालय संचालन, पंजीकरण, कर्मचारी र जनप्रतिनिधिलाई अभिमुखिकरण तालिम/खेलकुद १८०००००	०७८/०७९		
४	सामान्य सेवाह तथा कार्यालय संचालन पंजिकरण/खेलकुद २००००००	०७९/०८०		
अन्य(अपांङ्ग, दलित, महिला, बालबालिका, पिछडिएको बर्ग उत्थान सम्बन्धी कार्यक्रम आदि)				
१.	अपाङ्गहरुका लागि शिपमूलक तालिमको आयोजना	०७६/०७७		

माछापुच्छ्रे गाउँपालिका वडा नं.३,

घाचोक, कास्की

आ.व.२०७६/०७७ देखि आ.व.२०८०/०८१ सम्मको पंच वर्षीय योजना :-

कृषि तथा सिंचाई :

क्र.स.	योजना	तह	वर्ष	दुरी	घर सं
१	खरिबोट कुलो	वडा	१	१किमि	६०
२	सिरान्खेत कुलो	„	३	१किमि	१३०
३	खोलापारी कुलो	„	२	५०० मी	१००
४	शीत भण्डार	प्रदेश	२	१	६२७
५	कोदी खोला धिप्रांग भलाबोट खरीबोट सिंचाई	„	१	४ कि.मी	३००
६	धनगौंडा तक्याम सिंचाई	वडा	१	७०० मी.	१००
७	डाँडो सिंचाई	„	१	६००मि	९०
८	खरबारी तक्याम कुलो	„	३	२किमी	२५०
९	माछापुच्छ्रे,खोरपाटन टारी,खरबारी कुलो	गा.पा.	२	३किमि	३००
१०	मूल बेंसी सिंचाई तक्याम खरबारी विस्तार	„ „	३	२किमी	३००
११	ढुंगिम कुलो स्तरोन्नति	वडा	२	५किमि	२५०
१२	स्याम्खा स्वारो कुलो डी.पी.आर.	गापा	२	२किमी	२५०
१३	बस्ती बस्तीमा कृषि कुलो निर्माण	गा.पा	४	८वटा	६२७
१४	कृषि यन्त्र उपकरण वितरण	वडा	५	५०	५०
१५	पिपलबोट सहकारी चिलिंग भ्याट	„	१	१	१००
१६	खर्कातर खरीबोट सिंचाई	वडा	३	१किमि	५५
१७	दुग्ध प्रशोधन केन्द्र स्थापना	प्रदेश	१	१	४५०
१८	कृषि फर्म र कृषक अनुदान	वडा	१	५०	५०
१९	तरकारी,बदाम,चिया,कफी,अदुवा अलैंची पकेट सहयोग	प्रदेश	४	६	२००
२०	तरकारी संकलन केन्द्र	वडा	२	१	४५०
२१	सामुदायिक बिउ बैंक सहयोग	गा.पा.	२	१	१२७
२२	कृषि हाट बजारको व्यवस्था	„ „	३		
२३	सामुहिक खेति प्रोत्साहन	वडा	५		
२४	नयाँ दुग्ध संकलन केन्द्र स.	„	१	१	२५०
२५	सुपथ कृषि सामग्री पसल	गापा	५		
२६	मुख्य मन्त्री वातावरण मैत्री नमूना कृषि गाउँ विस्तार	प्रदेश	१		
२७	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम	संघ	निरन्तर		
२८	अनुदानमा कृषि यन्त्र वितरण	प्रदेश	"		
२९	भकारो सुधार कार्यक्रम	वडा	४	५०	५०
३०	ओढारे तल्लो खेत सिंचाई कुलो	वडा	२	१किमि	५०
३१	मध्ये लस्ती सिचाइ	प्रदेश	२		
३२	भलावोट खरिवोट सिचाइ	प्रदेश			

नाला तथा ढल :

क्र.सं	योजना	तह	वर्ष	दुरी	घर सं
१	हिमाली चोक पांगदुंग पक्कि नाला निर्माण	गा.पा.	२		
२	भलाबोट खरिबोट हुँदै लास्तिसंम ढल निकाश	„	३		
३	लम्सालथर ढल निर्माण	„	४		
खानेपानी :					

१	वडाभरी नयाँ पाइप विस्तार	गापा			
२	घर्परीमा टंकी निर्माण	"	२		
३	खोरपाटन टंकी निर्माण	"	३		
सूचना तथा संचार :-					
१	ल्यान्डलाईन टेलिफोन सेवा	संघ	२		
२	टोल-टोलमा इन्टरनेट सुविधा	प्रदेश	२		
३	टोल-टोलमा सूचना पाटि	वडा	२		
• **वन जंगल :-**					
१	जडिबुटी पहिचान तथा संकलन	वडा	३		

विद्युत सेवा :-

क्र.सं.	योजना	तह	वर्ष	दुरी	घ.धु.सं
१	स्टिल पोल प्रतिस्थापन	संघ	२		
२	कालो इन्सुलेटर तार „	"	२		
३	४ फेज लाईन व्यवस्था	प्रदेश	२		
४	धार्मिक क्षेत्रमा विद्युतिकरण	"	३		
५	विद्युत ट्रान्सफर्मर उचित स्थानमा स्थानान्तरण	गापा	२		
यातायात :-					
१	सवारी भाडादर नियमन र चक्रिय प्रणालीमा सार्वजनिक यातायात संचालन	गापा	२		
२	ट्राफिक साइन पोस्ट	वडा	३		
३	होर्डीग बोर्ड निर्माण र डिस्प्ले	"	३		
४	प्रतिक्षालय निर्माण	"	२	६	
५	सवारी पार्किंग स्थल व्यबस्था	गापा	४		
• **सुरक्षा :-**					
१	प्रहरी चौकी भवन निर्माण	संघ	२	१	६२७
२	महिला प्रहरीको दरबन्दी व्यवस्था	"	३		
३	प्रहरी गस्ती संचालन	वडा	१	नियमित	

स्वास्थ्य :-

क्र.स	योजना	तह	वर्ष	दुरी	घर धुरी
१	स्वास्थ्य चौकी उपकरण खरिद	वडा	२		६२७
२	एकीकृत पोषण तालिम	"	३		
३	विपन्न स्वास्थ्य विमा	गापा	१	निरन्तर	
४	घुम्ती स्वास्थ्य शिविर	वडा	१-५	"	
५	एम्बुलेन्स सेवा संचालन	गापा	२		
६	स्वास्थ्य चौकीमा ल्याब टेक्निसियन दरबन्दी	प्रदेश	३		
७	स्वास्थ्य चौकीमा डाक्टरको दरबन्दी	संघ	४		
८	२५ शैय्याको अस्पताल निर्माण	"	१		
शिक्षा :-					
१	शुक्ला गण्डकी मा.वि. मा प्राविधिक शिक्षा कोटा व्यवस्था	संघ	१		
२	विद्यालय पूर्वाधार विकास ४ वटै सामुदायिक विद्यालय	गापा.	२		
३	विद्यालय मर्ज र गुणस्तरीय शिक्षा कार्यक्रम	"	२		
४	सामुदायिक विद्यालय शैक्षिक अनुदान	वडा	१		
५	जनजागरण न.सा.वि. मा पुस्ताकलय व्यवस्था	प्रदेश	२		
६	उत्पीडित बस्तीमा निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम	वडा	१	निरन्तर	

भवन :-

क्र.सं.	योजना	तह	वर्ष	दुरी	घर धुरी
१	भलाबोट सामुदायिक भवन	वडा	२		
२	गैरचौरमा सामुदायिक भवन	„	२		
३	ढोकाको मुख पाटनमा बहुउद्देस्यीय भवन निर्माण	प्रदेश	२		
४	रेडक्रस भवनमा फर्निचर	वडा	३		
५	पुन समाज सामुदायिक भवन	वडा	१		
६	जनजागरण नागरिक सचेतना भवन	वडा	१		
७	सच्याई भवन सहयोग	वडा	१		
८	स्याल्पे भूमे परिसरमा सामुदायिक गृह निर्माण	प्रदेश	२		
९	जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा भवन	„	३		
१०	जनजागरण न.सा.वि १२ कोठे भवन	संघ	२		
११	पिपलबोट सहकारीको दुग्ध चिस्यान भवन निर्माण	गापा	२		
• **बस्ति तथा बजार :-**					
१	चक्लाबन्दी कार्यक्रम सहयोग	प्रदेश	१		

धार्मिक :

क्र.सं	योजना	तह	वर्ष	दुरी	घर धुरी
१	भलाबोट राम मन्दिर संरक्षण	वडा	३	१	१५०
२	वराह कुण्डको स्तरोन्नति	प्रदेश	२	१	२००
३	शिवालय मन्दिर निर्माण सहयोग	गापा	५	१	२००
४	नारेश्वर चौतारी मर्मत	वडा	४	१	१००
५	नौमती बाजा संरक्षण र पोशाक	गापा	१		
६	मौलिक भेष भुषा,कला संस्कृति संरक्षण	„	३		
७	गौरीशंकर मन्दिरमा ट्रस निर्माण	वडा	१	१	३००
८	ढोलढुंगा राम मन्दिरमा तारबार	वडा	५		
९	सेती नदीको रातोपानिमा शान्तिघाट	गापा	२	१	४५०
१०	दवाडीको बगरमा शान्तिघाट	„	३	१	२५०
११	चिहानघाटको जग्गा व्यवस्थापन	„	१	१	५०
१२	मठ मन्दिर मर्मत सम्भार	वडा	४	१५	६२७
• **उद्योग तथा खनिज :**					
१	एक घर एक व्यवसाय सहयोग	गापा	५	६५०	६५०
२	आधुनिक आरन सहयोग	वडा	१	३	६२७
• **युवा तथा खेलकुद :-**					
१	युवाहरुलाई सिप तथा रोजगारमूलक तालिम	गापा	निरन्तर		
२	खेलकुद शिक्षालय स्थापना	संघ	२		
३	खेल मैदान निर्माण	प्रदेस	२	१	५००
४	खेलकुद कार्यक्रम आयोजना	गापा	निरन्त		
• **सडक,गोरेटो बाटो,पुल,पुलेसा :**					
क्र.सं	योजनाको नाम	तह	वर्ष	दुरी	घर धुरी संख्या
१	भलाबोट ,डेरी चोक,खरिबोट सडक	वडा	२	५०० मी.	५०
२	भलाबोट शुक्ला मा.वि.ग्राभेल	वडा	३	२५०मि	५०
३	रातोपानी – भलाबोट सडक स्तरोन्नति	गापा	१	३किमि	१५००
४	घरपरी गैरचौर बाटो मर्मत	वडा	१	१किमि	१५०
५	पँधेरो भुजेलथर बाटो	वडा	३		
६	टुटुंगा – स्वास्थ्य चौकी बाटो	„	२		

७	साविक ३,४,५ को सडक स्तरोन्नति	गापा.	२	२किमी	२००
८	लाहाचोक र घाचोक जोड्ने लस्ती खोला झो.पु.निर्माण	प्रदेश	१	१५०मि	१५५०
९	खोलापारी जाने लस्तीखोला झो.पु.मर्मत	वडा	२		
१०	थाउसेलोट –लस्तिखोला खोलापारी बाटो बिस्तार तथा ग्राभेल	वडा	१	५००मि	२५०
११	बेंसिचोक-भाटको स्वांरो बाटो मर्मत तथा बिस्तार	वडा	१	२किमी	२००
१२	नारेश्वर –डीलिन्चौर बाटो सम्पन्न गर्ने	वडा	४		
१३	पांग्दुंग –मुलाको गहिरो अचार्जे बाटो मर्मत	वडा	१		
१४	डाँडो-पांग्दुंग हिमालिचोक सडक स्तरोन्नति	गा.पा	१	३किमि	
१५	खरबारी –बगर सिंढी निर्माण	वडा	१	५०मि	५०
१६	धनगौंडो – भुजेलथर सिंढी	„	४		
१७	ट्रान्सफरमर – डुंडाको मुख –डहर मुनि समको बाटो निर्माण	„	२		
१८	दौंतरीपाटन – पांगदुंग जोड्ने मोटर बाटो	„	२	१०० मी	१००
१९	दौंतरीपाटन देखि खोरपाटन हुँदै टुसे जोड्ने बाटो ग्राभेल तथा नाला निर्माण	गापा	३		
२०	साविक वडा नं.६,८र ७ जोड्ने डुं डाको मुख बाटो	वडा	४		
२१	कोट कालिका गाँडपानि भित्र बाटो स्तरोन्नति	„	५		
२२	परियारटोल –रानाभाटथर हुँदै क्षेत्रीथर सम्मको सडक बिस्तार	„	१		
२३	दौंतरीपाटन –माझपाटन-बौर सिंढी निर्माण	„	१		
२४	बाँझो टोलको बाटो मर्मत	„	३		
२५	ट्रान्सफरमर,डुंडाको मुख,दहचौर ,बगुवा हुँदै बोक्से जोड्ने ट्र्याक	गापा	१		
२६	हलेचौतारा बतासे हुँदै लामडाँडो सिंढी बाटो निर्माण	वडा	१		
२७	लस्ती,ओढारेचोक,लम्साल,क्षेत्रीथर,हिमालिचोक सडक स्तरोन्नति				
२८	वडाका मूल बाटाहरु कालोपत्रे गर्ने	संघ/प्रदेश	१,२,३		
२९	महभिर ,हाँडी दह सिंढी र रेलिंग निर्माण	गापा	२		
३०	हलेचौतारी –अँधेरी खोलो बाटो बिस्तार	वडा	५		
३१	लस्तिखोला –कालढुंगा पैदल मार्ग	गापा	३		
३२	साविक ६ र ८ को डीलको बाटो ग्राभेल र बिस्तार	वडा	४		
३३	सिर्जना भवन,पाटन,बराबोट चोक,मगरचोक सडक कालोपत्रे	प्रदेस	३		
३४	डुंडाको मुखको एक्युडक्ट पुनर्निर्माण	गापा	२		
३५	मैदाने चौतारी कोटथर ढोलढुंगा बाटो स्तरोन्नति	वडा	३		
३६	वडाका सम्पूर्ण भित्री बाटाहरु कालोपत्रे सम्पन्न गर्ने	साझेदारी	५		
३७	जनै मन्तर्नी –चनौटे नयाँ ट्र्याक	वडा	२		

वडा कार्यालय जनशक्ति तथा दक्षता अभिवृद्धि र संस्थागत :

क्र.सं.	योजना	तह	वर्ष	दुरी	लाभान्वित घर धुरी
१	वडा कार्यालयमा वाइफाई जडान	गापा	१	१	६२७
२	सूचना बोर्डको व्यवस्था	वडा	२	१०	
३	वडा कार्यालयमा सहायक कर्मचारीको दरबन्दी व्यवस्था	गापा	१	१	
•	अन्य :				
१	अपांग मैत्री वडा घोषणा	वडा	४		
२	युवा सशक्तिकरण कार्यक्रम	गापा	निरन्तर		

३	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	गापा	निरन्तर		
४	उत्पीडित/दलित सशक्तिकरण कार्यक्रम	गापा	निरन्तर		
५	जेष्ठ नागरिक सशक्तिकरण कार्यक्रम	गापा	निरन्तर		
६	जनजाती सशक्तिकरण कार्यक्रम	गापा	निरन्तर		
७	बालबालिका सम्बन्धि कार्यक्रम	गापा	निरन्तर		
• विविध :-					
१	शुक्ला गण्डकी र भूमे बराह तथा सुन्दरबस्ती नमूना टो.वि.स.को सिमा हेरफेर	वडा	१		
२	स्याल्पे वन क्षेत्र र वडा नं.१ को वन क्षेत्रको सिमा पुनरावलोकन				
३	वडा भित्रका मुख्य बस्तीमा सी,सी.टि.भी.जडान गर्ने	गापा	१		
४	पूर्ण सरसफाई युक्त वडा घोषणा	वडा	२		

- **पर्यटन :**

क्र.सं.	योजनाको नाम	तह	वर्ष	दुरी	घर सं.
१	जटायु व्यवस्थापन तथा संरक्षण	संघ	१		१०००
२	केबुलकार सम्भाव्यता अध्ययन	गापा	१	८किमि	६०००
३	भाटको स्वांरो – लल्का पर्यटक पदमार्ग	„	३	५किमि	७००
४	होम स्टे प्रबर्द्धन	„	२	५० घर	५०
५	महभिरमा क्यनोनिंग संचालन	„	४	१किमि	१२५
६	ठाडे गहरोमा भ्यु टावर निर्माण	प्रदेस	२		५००
७	स्याल्पे,चिल्लारे,हिले पर्यटन मार्ग	„	३	३किमि	७००
८	कुलामाथिको भीरमा क्यनोनिंग	गापा	५	१किमि	३२५
९	कोर्जा डाँडोमा प्याराग्लाइडिङ स्पट	गापा	२	१०किमि	६०००
१०	खर्कातरमा लोपोन्मुख,संकटापन्न तथा ९ प्रजातिका दुर्लभ गिध्द अवलोकन भ्यु टावर निर्माण	संघ	२	१	४०००
११	कालढुंगामा भ्यु टावर निर्माण	प्रदेश	३	१	१५००
१२	मुलको गहिरो तातोपानी कुण्ड संरक्षण	गा.पा	२	१	१०००
१३	वडा क्षेत्रका ओढार तथा गुफा संरक्षण,प्रबर्द्धन	वडा	५	२०	६२७
१४	गन्तव्य घाचोक ब्रोसर,प्रचारप्रसार तथा होडिंग बोर्ड डिस्प्ले	वडा	२		८००
१५	लस्ती खोलाको छहरामा क्यनोनिंग संचालन	गापा	१	७	१०००
१६	चिल्लारे डाँडामा प्याराग्लाइडिङ स्पट सम्भाव्यता अध्ययन	„	२	१	१०००

वडास्तरीय आयोजना तथा कार्यक्रम, वडा नं.:४

(पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पांचौ वर्षमा हुने कार्यक्रम प्राथमिकताका आधारमा के, कहां हो किटान गर्ने)

क्र.सं.	विवरण	कुन वर्षमा	अनुमानित दुरी	लाभान्वित घरधुरी
सडक/गोरेटो बाटो, पुलपुलेसा				
१.	मर्दी, सेती दोविल्ला मोटरेवल पुल निर्माण	प्रथम	५० मी.	२२००
२.	मूल गुरु बाटो गाँउपालिका हुदै समिवगर मोटरबाटो कालोपत्रे गर्ने	दोस्रो	३ कि.मि.	१५००
३.	गाँउपालिका जोगी चौर हुदै किले कालोपत्रे गर्ने	दोस्रो	३ कि.मि.	१५००
४	भिरवारी, पहेले हुदै घाचोक जोड्ने सडक निर्मण	प्रथम	२.५ कि.मि.	८००
५	सुदिन आ.वि. देखि जनैमन्तरने हुदै भाटी सम्म सडक निर्माण	तेस्रो	३ कि.मि.	३००
६	भाटथर हुदै अर्मला सम्म जाने मोटरवाटो निर्माण	दोस्रो	४ कि.मि.	९००
७	मर्दी, सेति, दोविल्ला देखि ढावा सम्मको वाटो स्तरोन्नती गर्ने	दोस्रो	१ कि.मि.	३००
८	राइको भाटी देखि जुके खोला सम्म गोरेटो वाटो निर्माण	प्रथम	५०० मि.	१५०
९	वानेटाकुर देखि मरेघाट वाटो निर्माण	चौथो	७०० मि.	५००
१०	ठूलोविडी क्यूरे हुदै भञ्ज्याङ पातीखोला वस्ती मोटरवाटो निर्माण	चौथो	६०० मि.	२००
११	खौले हुदै पौडेल बस्ती जाने वाटो ग्रावेल	प्रथम	७०० मि.	४००
१२	सुदिन आ.वि. देखि थापाको घर हुदै गापा सम्म नाला सहितको वाटो निर्माण	दोस्रो	१.५ कि.मि.	४००
१३	जोगीचौर जुकेखोला हुदै गुफा जोड्ने वाटो निर्माण	तेस्रो	६००.मि.	२००
१४	च्याने पिपल, महेन्द्र मा.वि. पछाडीवाट गैचौर जोड्ने वाटो निर्माण	पाँचौं	३५०.मि.	१५०
१५	धुपीकोडील वाटो मर्मत	तेस्रो	४०० मी.	१००
१६	पेर्सीयखोला गैरा सुसाउने हुदै किले जोड्ने वाटो निर्माण	चौथो	३०० मि.	२५०
१७	पेर्सीयखोला देखि मर्दीवेसी जोड्ने वाटो निर्माण	पाँचौं	३५० मि.	२००
१८	सिडीमुनि जौरे हुदै तल्लो खण्ड सम्म जोड्ने वाटो निर्माण	पाँचौं	२५० मि.	२००
१९	वडा नं. ४ भित्रका सहायक वाटाहरु पक्की नाला सहितको निर्माण	दोस्रो		
२०	सागर पोडेलको घर देखि घारीवाटो हुदै पौडेल वस्ती वाटो निर्माण	तेस्रो	३०० मी.	१५०
२१	जायगौडी, वतासे चौतारा हुदै देउराली सम्म सीडी वाटो रेलिङ सहित निर्माण	दोस्रो	१ कि.मि.	३००
२२	जोगीचौर हुदै भाने सोतो जाने वाटो निर्माण	पाँचौं	५०० मि.	१५०
२३	डुडीको डिलदेखि भिरकटेरा सिढी वाटो मर्मत	दोस्रो	७० मि.	३००
२४	लिगलिगे डिल देखि भिरकटेरा सिढि वाटो मर्मत	पाँचौं	२०० मि.	३००
२५	गैचौर वानेटाकुर सीढी वाटो मर्मत	तेस्रो	४०० मि.	३००
२६	मोडीको चौतारा वाट झर्ने सिढी वाटो मर्मत	पाँचौं	५०० मि.	३००
२७	जोगी चौर देखि पातिखोला झर्ने सिढी वाटो मर्मत	पाँचौं	३०० मि.	२५०
२८	ठूलो पधेरो देखि ठूलोखोला पानी ट्यांकी सम्म वाटो मर्मत	पाँचौं	७०० मि.	४००
२९	लामाको डीलदेखि पुरानो मर्दीपुल सिढी वाटो मर्मत	चौथो	२५० मि.	१००
३०	सानुभिर कटेराको खेतमा जाने भित्री वाटो मर्मत	तेस्रो	५०० मि.	२००
खानेपानी				
१.	ठूलोखोला देखि सुदिन पछाडीको ट्यांकी सम्म पाइप खरिद्	प्रथम	४ कि.मि.	६००
२.	साविक वडा नं. १ देखि ५ सम्मको ५२५ घरधुरीमा वेस सहित धारा टुटीको व्यवस्था गर्ने	प्रथम		५२५
३	उपल्लो साधि खानेपानी मुहान संरक्षण र पाइप फेर्ने	प्रथम	२३०० मि.	६००
४	तल्लो साधिँ खानेपानी मुहान संरक्षण र पाइप फेर्ने	प्रथम	१९०० मि.	६००
५	साधिँ खा.पा.को सहायक स्रोत पिपलवोट विरेको पधेरो, कानाथुंकी, कमेरेपानी मुहान संरक्षण	प्रथम		
६	ढावापुलको पानी संरक्षण गरि मर्दीपुलमा खानेपानीको व्यवस्था	प्रथम	४०० मि.	४०
७	अलैचीवारी, समिवगर, सानोभिरकटेरा खापा योजना	प्रथम	५०० मि.	२०
८	चरेम वस्तीमा खानेपानी पाइप विस्तार	प्रथम	८०० मि.	६०
नाला तथा ढल				
१.	सम्पूर्ण शाखा वाटाहरुमा पक्की नाला निर्माण	सबै वर्ष		७८५
२.	मुल गुरुवाटो हुदै गापा आउने काले खोल्सामा हिम पाइप राख्ने	प्रथम		
३.	साविक वडा नं. ७ को गापावाट तल जाने साउथरको तल्लो वाटोमा हिम पाइप राख्ने	प्रथम		

४	लाहाचोक अर्मला पुरानो रिभान हुदै झर्ने वाटोमा पक्की नाला निर्माण	सवै वर्ष		
५	साविक वडा नं. ७ र ८ को विचमा पर्ने वाटोमा हिम पाइप राख्ने	प्रथम		
६	खौले कुलोको जनै मन्तर्ने मुनी लस्ती सिचाँई तार्ने हिम पाइप राख्ने	प्रथम		
७	गापा जोगीचौर हुदै किले झर्ने वाटोमा आवश्यक ठाँउमा हिमपाइप राख्ने			
८	साविक वडा नं. १ देखि ४ भित्रका वाटोमा आवश्यक अनुसार हिम पाइप राख्ने	सवै वर्ष		
विद्युत सेवा				
१.	अर्मला जाने विद्युत पोल नयाँ लाइन विस्तार	दास्रो		
२.	जुकेखोला पातीखोला वस्तीमा विद्युत लाइन विस्तार	प्रथम		
३.	वडा नं. ४ वस्ती भित्रका वस्तीहरुमा सडक वस्तीहरुको व्यवस्था	सवै वर्ष		
४	हाइ टेन्सन लाइनहरु मोटरवाटो हुदै विस्तार गर्नुपर्ने	प्रथम		
५	वस्ती भएका ठाँउमा इन्सुलेटर तारको व्यवस्था गर्ने	तेस्रो		
६	दुईथान ट्रान्सफर्मर फेर्नुपर्ने	प्रथम		
७	अर्मलामा अर्थिङको व्यवस्था	प्रथम		
८	देउराली मन्दिरमा वस्ती विस्तार	दोस्रो		
९	प्रत्येक हाइटेन्सन लाइनमा सिमेन्ट पोल फेर्नु पर्ने	तेस्रो		
१०	थ्री फेज लाइन विस्तार	चौथो		
११	सौर्य वत्तिको व्यवस्था	पाँचौ		
१२	वन वातावरण तथा जैविक विविधता सम्वन्धि कार्यक्रम संचालन	दोस्रो		
सूचना तथा संचार				
१.	टेलीफोन र ल्याण्डलाइनको बयवस्था	प्रथम		
२.	वाचनालयको स्थापना	दोस्रो		
३.	सार्वजनिक स्थानहरुमा इन्टरनेट, वाइफाइको व्यवस्था	तेस्रो		
४	सि.सि. क्यामेराको व्यवस्था	प्रथम		
५	प्रत्येक बिद्यालयमा इ लाइब्रीको व्यवस्था	दोस्रो		
६	नेपाल टेलिकमको फोर जि सेवा विस्तार	चौथो		
शिक्षा				
१.	सुदिन आ.वि. भवन निर्माण तथा शौचालय निर्माण	प्रथम		
२.	महेन्द्र मा.वि. मर्मत, गेट रंगरोगन प्रविधिक भवन निर्माण	दोस्रो		
३.	जनकल्याण आ.वि. मर्मत	तेस्रो		
४	महेन्द्र मा.वि.को खेल मैदान निर्माण	तेस्रो		
५	प्रत्येक बिद्यालयका लाइब्रेरीमा आवश्यक सामाग्री व्यवस्था	चौथो		
६	प्रत्येक बिद्यालयमा प्रोजेक्टर, कम्प्यूटरको व्यवस्था	प्रथम		
७	प्रत्येक बिद्यालयमा दक्ष कम्प्यूटर शिक्षक तालिमको व्यवस्था	दोस्रो		
८	साइन्स ल्यावमा आवश्यक सामाग्री खरिद	प्रथम		
९	दलित बस्तीमा प्रौढ शिक्षा कार्यक्रम संचालन	सबै बर्ष		
१०	प्रत्येक बिद्यालयमा इ.सि.डि. कक्षामा खाजा व्यवस्थापन	सबै बर्ष		
११	जनजागरण आ.वि.भवन मर्मत संहार	पाँचौ		
स्वास्थ्य				
१.	स्वास्थ्यचौकि निर्माणका लागि जग्गा खोजि गरि भवन निर्माण	दोस्रो		
२.	ल्याव प्रयोगशालाको स्थापना गर्ने	प्रथम		
३.	स्वास्थ्यचौकीमा आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने	प्रथम		
४	वर्षको कम्तिमा २ पटक स्वास्थ्य शिविर संचालन गर्ने	सबै बर्ष		
५	खोप केन्द्र भवन निर्माण गर्ने	तेस्रो		
६	स्वास्थ्य चौकीमा आवस्यक दरवन्दीका साथै दष्चतजष्लन अभलतभच स्थापना गर्ने	प्रथम		
७	फोहोरमैला जलाउने इन्सीनेटरको व्यवस्था	प्रथम		
८	स्टोरकोठा मर्मत गर्ने	तेस्रो		
९	औजार उपकरण तथा ड्रेसिङ ट्रलीको व्यवस्था गर्ने	चौथो		
पर्यटन				
१.	पौडेलथर, चर्याम, अर्मलामा होमस्टे संचालन	दोस्रो		
२.	गापा वरपर लज रेस्टुरेन्ट संचालन तालिम	प्रथम		
३.	मर्दिपुल, गापा, अर्मला, देउराली, आले हुदै खुमै पर्यटन मार्ग संचालनको व्यवस्थ	तेस्रो		
४	पर्यटकका लागि गाइड कुक तालिम संचालन	दास्रो		
५	पातिखोला गुफामा पोखरी निर्माण	तेस्रो		

६	समिवगरमा पार्क तथा पोखरी निर्माण	चौथो		
७	अर्मला र भञ्ज्याङमा भ्यू टावर निर्माण	पाँचौ		
८	अर्मलामा सम्भाव्यता अध्ययन गरि संग्रहालय निर्माण	चौथो		
९	लाहाचोक, रिभान, ल्वाङघलेल हुदै मर्दी हिमाल पदमार्ग विस्तार	तेस्रो		
१०	अर्मलामा प्याराग्लाइडिङ संचालन	दास्रो		
११	पातिखोला गुफाको हृहत्तर विकास	सवै वर्ष		
१२	सेतीमुल झाकीथान गुफाको बृहत्तर विकास निर्माण	दोस्रो		
वातावरण/विपद् व्यवस्थापन				
१.	महेन्द्र मा.वि., चर्याम कियापुत्री भवन, गापा भवन, वडा कार्यालय, वानेटाकुरा मन्दिर, देउराली मन्दिर, मर्दीपुल, समिवटरमा सार्वजनिक शौचालन निर्माण	दोस्रो	८	
२.	ढावाको पधेरा अगाडी पिक्निक पार्क निर्माण	पाचौ		
३.	समीवगर, खहरेमा पार्क निर्माण	पाँचो		
४	टुनेभूनमा पार्क निर्माण	पाँचौ		
५	भञ्ज्याङमा पार्क निर्माण	तेस्रो		
६	वडामा एक दमकलको व्यवस्था	पाँचौ		
७	पानपाते चौतारा, गुरुवाटो, जोगचिौर, वडाकार्यालय, स्वास्थ्यचौकी र समिवगरमा प्रतिक्षालय निर्माण गर्ने	सवै वर्ष		
८	बाँदर नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन	सवै वर्ष		
९	भूस्याहा कुकुर नियन्त्रण			
१०	महेन्द्र मा.वि.मा पोखरी निर्माण			
भवन				
१.	त्रिशक्ति युनाइटेड क्लवको भवन निर्माण	प्रथम		
२.	बाल स्याहार केन्द्र भवन निर्माण	दोस्रो		
३.	साविक वडा नं. ७ मा कियापुत्री भवन निर्माण	चौथो		
४	जोगीचौर वस्तीमा कियापुत्री भवन निर्माण	पाँचौ		
५	योगा तथा ध्यानकेन्द्र भवन निर्माण	दोस्रो		
६	कसरत व्यायाम भवन निर्माण	पाँचौ		
यातायात(नयाँ यातायात रुट सञ्चालन, पार्किङ स्थल, बस पार्क, बस विसौनी, होर्डिङ बोर्ड, प्रतिक्षालय, आदि ....)				
१.	मूल गुरु वाटोमा होडिङवोर्ड र प्रतिक्षालय	दोस्रो		
२.	समिवगर वाटोमा होडिङवोर्ड र प्रतिक्षालय	तेस्रो		
३.	बानेटाकुर वाटोमा होडिङवोर्ड र प्रतिक्षालय	चौथो		
४	जोगीचौर वाटोमा होडिङवोर्ड र प्रतिक्षालय	पाँचौ		
५	वडा कार्यालय भवनमा प्रतिक्षालय	प्रथम		
६	समिवगरमा प्रतिक्षालय	पाँचौ		
७	भुन्याहापाटनमा बसपार्क निर्माण	पाचौ		
८	गापा केन्द्रवाट प्रत्येक वडा कार्यालयहरुमा यातायात संचालन	तेस्रो		

धार्मिक				
१.	कोटमौला मन्दिर निर्माण	प्रथम		
२.	चरेममा झाकीको मन्दिर निर्माण	दोस्रो		
३.	जलकिनिमा गणेश मन्दिर निर्माण	प्रथम		
४	देउराली मन्दिरमा ट्रस तथा पार्क निर्माण	चौथो		
५	पातिखोला गुफा मन्दिर निर्माण	तेस्रो		
६	परियार टोलमा भैरव मन्दिर निर्माण	प्रथम		
७	मेवाखोला र साउथरमा कियापुत्री भवन निर्माण	पाँचौ		
८	सुदिन आ.वि. पछाडी शिव मन्दिर निर्माण	तेस्रो		
९	पातिखोला मेला संरक्षण	सवै वर्ष		
१०	जोगीचौरमा कियापुत्री भवन निर्माण	पाँचौ		
११	साउथरमा कियापुत्री भवन निर्माण	पाँचौ		
सुरक्षा(सुरक्षा चौकीको स्थापना, गस्ती सञ्चालन, सामुदायिक प्रहरी)				
१.	वडा नं ४ लाहाचोकमा सामुदायिक प्रहरी चौकी स्थापना	प्थम		
२.	वडाभरि गस्ती संचालन	सवै वर्ष		
युवा तथा खेलकुद				

१.	महेन्द्र मा.वि. को खेलमैदानमा रंगशाला निर्माण	प्रथम		
२.	पुर्नस्थापना केन्द्र निर्माण	दोस्रो		
३.	दुर्व्यसनि विरुद्ध तालिम	सवै वर्ष		
४	युवा स्वरोजगार तालिम	सवै वर्ष		
५	बैदेशिक रोजगार तालिम	सवै वर्ष		
६	किशोरकिशोरीलाई ए.च. आईभि तथा विभिन्न सरुवा रोग सम्वन्धि तालिम	सवै वर्ष		
७	यूवालाई उद्यमशिल तालिम	सवै वर्ष		
८	विभिन्न खेलकुद सम्वन्धि तालिम	सवै वर्ष		
९				
खनिज तथा उद्योग				
१.	साधिँमा ढुङ्गा खानी संचालन	दोस्रो		
२.	फलियाखर्कमा ढुङ्गा कटिङ उद्योग संचालन	तेस्रो		
३.	बाँस निगालो सम्वन्धि तालिम	सवै वर्ष		
४	फलफूल प्रशोधन केन्द्र निर्माण			
कृषि र सिंचाइ				
१.	हाइटेक तथा मिनि हाइटेक १५/१५० वटा	सवै वर्ष		
२.	फलफूल तथा तरकारी नर्सरी ब्यवस्थापन	तेस्रो		
३.	प्रशोधन मेशिनहरु	सवै बर्ष		
४	मिनि तथा ठूला ट्याक्तर अनुदान	सवै बर्ष		
५	संकलन केन्द्र तथा बजार ब्यवस्थापन	सवै बर्ष		
६	पुष्पखेती प्रर्वद्धन	तेस्रो		
७	दुग्धजन्य पदार्थ उत्पादन तथा प्रशोधन	चौथो		
८	दुध, दहि प्याकेजिङ मेशिन	प्रथम		
९	चिज, घ्यू, पनिर उत्पादन गर्ने मेशिन	प्रथम		
१०	उक्त कार्यका लागि तालिम	दोस्रो		
११	घाँस काट्ने मेशिन अनुदान	तेस्रो		
१२	गाई दुहुने मेशिन	चौथो		
१३	बजार ब्यवस्थापनका लागि सन्जाल, सहकारी समिति गठन सो मार्फत पशुपालन क्षेत्रमा काम गर्ने आवश्यक बजेट			
१४	कृषि उपज संकलन चिस्यान केन्द्र	प्रथम		
१५	बृहत लाहाचोक सिंचाइ योजना	प्रथम		
	बिरुवा कूलो निर्माण गर्ने	तेस्रो		
	सुसाउने देखि उपल्लो वेसी हुँदै कार्कीचौरसम्म कुलो निर्माण गर्ने	दोस्रो		
	साँदी तेस्रो कुलो मर्मत			
	जोगीचौर कुलो सिंचाइ, पैदल मार्ग सहित			

वनजंगल				
१.	अदुवा खेति बिस्तार	सवै बर्ष		
२.	जडिबुटि संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना	चौथो		
३.	टिमुर खेती बिस्तार	सवै बर्ष		
४	कुरिलो खेति बिस्तार	सवै बर्ष		
बस्ती तथा बजार				
१.	मर्दिपुलमा नयाँ बस्ति बिस्तार	प्रथम		
२.	सानो भिरकटेरा/कयरवारीमा चक्दाबन्दि गरी खेती गर्ने कार्यक्रम	दोस्रो		
वडा कार्यालय जनशक्ति तथा दक्षता अभिबृद्धि र संस्थागत				
१.	जनप्रतिनिधि र वडा कर्मचारीहरुलाई आइ. टि. सम्बन्धि तालिम	प्रथम		
२.	आमा समूह, बालक्लवहरुलाइ क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम	प्रथम		
अन्य(अपांङ्ग, दलित, महिला, बालबालिका, पिछडिएको बर्ग उत्थान सम्बन्धी कार्यक्रम आदि)				
१	आय आर्जन बाख्रापालन, कुखुरापालन अनुदान	सवै बर्ष		

वडास्तरीय आयोजना तथा कार्यक्रम, वडा नं.: ५

(पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पांचौ वर्षमा हुने कार्यक्रम प्राथमिकताका आधारमा के, कहां हो किटान गर्ने)

क्र.सं.	विवरण	कुन वर्षमा	अनुमानित दुरी	लाभान्वित घरधुरी
सडक/गोरेटो बाटो, पुलपुलेसा				
१.	रिभान मूल गाँउ ग्रामीण सडकको स्तरोन्नती	निरन्तरता	६ कि.मि.	२५०
२.	हुम्दी डाँडा गाँउ देखि मोहोरा ग्रामिण सडकको स्तरोन्नती	निरन्तरता	७ कि.मि.	३५०
३.	हुम्दी लामापाटा, गौडामुख ग्रामीण सडक स्तरोन्नती	निरन्तरता	५ कि.मि.	२००
४	आनन्द बजारदेखि ढोडकुना हुदै कालिमाटी किने नयाँ वाटो निर्माण	०७६/०७७	१ कि.मि.	१५०
५	धारापानी, काउरे, लामपाटा मोटरवाटो निर्माण तथा सतरोन्नती	०७७/०७८	१ कि.मि.	२००
६	चिसापानीदेखि नयाँपुल मोटरवाटो निर्माण तथा सतरोन्नती	०७६/०७७	५०० मि.	२५०
७	गल्ली देखि गीरीगाँउ खुश्वु मोटरवाटो निर्माण	०७६/०७७	१ कि.मि.	२५०
८	धादीदेखि स्याफे लिखु जाने मोटरबाटो निर्माण	०७६/०७७	१ कि.मि.	८०
९	मोहोरावाट कुइवाङ जोड्ने मोटरवाटो निर्माण	०७७/०७८	१ कि.मि.	८०
१०	माझगाँउ देखि थापागाँउ सम्मको सीढी वाटो निर्माण	०७९/०८०	५०० मि.	४०
११	धारापानी भित्रको सीढी वाटो निर्माण	०७९/०८०	८००मि.	८५
१२	खहरेखोलावाट रिभान गाँउ सम्मको सीढी वाटो निर्माण तथा मर्मत	०७७/०७८	१५०० मि.	२००
१३	हुम्दी तल्लो देउराली हुम्दी डाँडा गाउ सम्मको गोरेटो वाटो निर्माण तथा मर्मत	०७७/०७८	८०० मि.	१५०
१४	हुम्दी तल्लो गाँउवाट उपल्लो ठाडो वाटो देखि गैरीथर सम्मको गोरेटो वाटो निर्माण तथा मर्मत	०७८/०७९	७०० मि.	१५०
१५	भगौ देखि स्याफे मोहोरा सम्मको सिढी वाटो निर्माण	०८०/०८१	८०० मि.	८०
१६	थापा गाँउदेखि लिखु सम्मको सिढी वाटो मर्मत	०७७/०७८	८०० मि.	४०
१७	पैरेवाट बाघको नाक पार्के सम्मको गोरेटो वाटो निर्माण तथा मर्मत	०७७/०७८	५०० मि.	१५०
१८	रोका खोलामा झो.पु निर्माण	०८०/०८१	२० मि.	४०
१९	पुरानो गा.वि.स हुदै झो.पु. कालिमाटी हिले मोटरवाटो निर्माण	०८०/०८१	१५०० मि.	२००
२०	खहरे देखि हाइड्रो पावर सम्मको गोरेटो वाटो निर्माण तथा स्तरोन्नती	०७६/०७७	१५०० मि.	२५०
२१	टाँरी गीरी गाँउ मोटरवाटो मर्मत तथा स्तरोन्नती	०७७/०७८	५०० मि.	१५०
२२	धारापानी काउरे लामपाटा ग्रामीण सडक निर्माण नयाँ ट्याक	०८०/०८१	१५०० मि.	१००
२३	गीरी गाँउ गैरा स्वारा नयाँ ट्याक वाटो निर्माण	०७८/०७९	८०० मि.	१००
खानेपानी				
१.	ईन्टेक टयाकी मर्मतं, धादी खोला	०७६/०७७		
२.	एक घर एक धारा पूर्णता	०७६/०७७		
३	खानीखोला बाँधको नाक खा.पा. योजना	०७७/०७८		
४	धादी खोला खा.पा. योजना सानो कमेरेमा रिकाइनरी टंकी निर्माण	०७८/०७९		
५	हुम्दी लामापाटामा काहुरे आनन्द ठाँटी रिकाइनरी टंकी निर्माण	०७९/०८०		
६	रिभानको खा.पा. मुहान मर्मत	०७९/०८०		
७	दलित शान्ति घाटमा खानेपानीको व्यवस्था	०८०/०८१		
नाला तथा ढल (पक्की नाला निर्माण, मर्मत, कच्ची नाला निर्माण, हिमपाइप राख्ने आदि)				
१.	घोरखाने पाथ्रेमा नाला निर्माण	०७७/०७८		
२.	आनन्द ठाटीमा नाला निर्माण	०७८/०७९		
३.	मूल गाँउ रिभानमा नाला निर्माण	०७६/०७७		
४	हुम्दी डाँडा गाँउमा नाला निर्माण	०७९/०८०		
५	मोहोरा माझ गाँउमा नाला निर्माण	०८०/०८१		
६	सिद्ध खोलामा कर्लभट निर्माण हुम्दी डाँडागाँउदेखि मोहोरा ग्रामीण सडकको	०७६/०७७		
७	रिभान मूल गाउ ग्रामीण सडकको झाकी खोलामा कल्वर्ड निर्माण	०७८/०७९		
विद्युत सेवा				
१.	किले बस्तीमा लाइन विस्तार	०७६/०७७		
२.	गल्ली गोरुखर्कमा लाइन विस्तार	०७७/०७८		
३.	सवै ठाँउमा नाङ्गो तार हटाइ कालो तार विस्तार गर्ने	०७७/०७८		

४	साविक वडा नं. १,२,३, र ४ मा काठको पोल हटाई स्टीलको पोल राख्ने	०७८/०७९		
५	साविक वडा नं. ५, ६, ७ , ८ र ९ मा काठको पोल हटाई स्टीलको पोल राख्ने	०७९/०८०		
सूचना तथा संचार(कहाँ कहाँ टावर निर्माण गर्ने, इन्टरनेट सुविधा, टेलिफोन वितरण, वाचनालय आदि)				
१.	लैण्ड लाइनको फोनको विस्तार	०७६/०७७		
२.	इन्टरनेट जडान वडा कार्यालय र निष्पक्ष मा.वि.	०७६/०७७		
शिक्षा				
१.	निष्पक्ष मा.वि.मा १० कोठे आर. सी.सी. भवन निर्माण एवं कम्पाउण्ड गर्ने	०७६/०७७		
२.	निष्पक्ष मा.वि. र माछापुछे मा.वि.मा भ्रम्म कक्षा शिक्षक अनुदान	०७६/०७७		
३.	सवै मा.वि. तथा प्रा.वि हरुमा बालमैत्री कार्यक्रम	०७७/०७८		
४	निष्पक्ष मा.वि. र माछापुछे मा.वि.मा दीवा खाजा कार्यक्रम	०७६/०७७		
५	सवै मा.वि. तथा प्रा.वि हरुमा खेलकुद मासग्री वितरण	०७७/०७८		
६	मोहोरामा मगर भाषामा कक्षा संचालनक लागि आवश्यक व्यवस्था	०७६/०७७		
७	प्राविधिक शिक्षालयको लागि पूर्वाधार निर्माण गर्ने	०७८/०७९		
स्वास्थ्य				
१.	स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण	०७७/०७८		
२.	खोपको व्यवस्थापन	निरंतरता		
३.	ABRH कार्यक्रम	०७८/०७९		
४	स्वास्थ्य प्रयोगशाला	०७९/०८०		
५	उच्च रक्तचाप, मधुमेह, मृगौला, थाईराइड शिविर संचालन	०८०/०८१		
पर्यटन				
१.	पुरानो रिभान मैते डाँडामा प्याराग्लाईडिङ्ग निर्माण	०७६/०७७		
२.	पातीखोला रिभान गरा, लल्का, ओदाने, खुमई कोर्जा पर्यटन मार्ग संचालन	०७७/०७८		
३.	हुम्दी, डाँडागाँउ, मोहोरा, रोका, चिचिन्ने, खुमई पर्यटन मार्ग निर्माण	०७८/०७९		
४	काउरे, लामपाटा, गौडामुख डाँडा हुदै रिभान, लल्का पर्यटन मार्ग निर्माण	०७९/०८०		
५	निङजा गुफाको अध्ययन अवलोकन र व्यवस्थापन	०८०/०८१		
६	पुरानो रिभानमा पर्यटन भवन निर्माण पर्यटकका लागि	०७६/०७७		
वातावरण/विपद् व्यवस्थापन				
१.	पातीखोला आनन्द वजारमा फोहोर व्यवस्थापन	०७६/०७७		
२.	रिभान र डाँडामा फोहोर व्यवस्थापन	०७७/०७८		
३.	हुम्दी लामपाटा वाधको नाकमा फोहोर व्यवस्थापन	०७८/०७९		
४	हुम्दी डाँडा गाउ र मोहोरामा फोहोर व्यवस्थापन	०७९/०८०		
५	चरेम र सार्की डाँडामा फोहोर व्यवस्थापन	०८०/०८१		
६	आनन्द बजारमा शौचालय निर्माण	०७६/०७७		
७	मोहोरामा शौचालय निर्माण	०७७/०७८		
८	हुम्दी डाँडा गाँउ र पाथ्रेभा शौचालय निर्माण	०७८/०७९		
९	हुम्दी लामपाटामा शौचालय निर्माण	०७९/०८०		
१०	रिभान मुलगाँउ सामुदायिक भवनमा शौचालय निर्माण	०८०/०८१		
११	मर्दीखोला नियन्त्रण तथा तटवन्धन कार्यक्रम	०७६/०७७		
१२	खहरेखोला तथा पातीखोला नियन्त्रण	०७७/०७८		
१३	गोरुखर्क देखि बाघको नाक सम्म बाढी नियन्त्रण	०७७/०७८		
१४	बाघको नाकदेखि चिसापानी पन्चानब्ने सम्म मर्दी नियन्त्रण	०७८/०७९		
१५	जनजाति शान्ति घाट निर्माण	०७६/०७७		
१६	क्रियापुत्री भवन निर्माण लामपाटा	०७७/०७८		
१७	जलवायू परिवर्तन र स्थानिय अनूकुलन कार्ययोजना परिचालन	०८०/०८१		
भवन				
१.	सुनौलो टोल विकास संस्थामा सामुदायिक भवन निर्माण	०७७/०७८		
२.	हुम्दी डाँडागाउ सामुदायिक भवन निर्माण (सिद्ध वराह जनजाति	०७६/०७७		

	समुह)			
३.	गौडाको मुखमा प्रतिक्षालय निर्माण	०७७/०७८		
४	मोहोरा सामुदायिक भवन निर्मण तथा मर्मत	०७८/०७९		
५	बाधको नाकमा सामुदायिक भवन निर्माण	०७९/०८०		
६	आनन्द बजारमा प्रतिक्षालय निर्माण	०८०/०८१		
७	पातीखोला किलेमा प्रतिक्षालय निर्माण	०७६/०७७		
८	१००० जना क्षमताको सामुदायिक भवन निर्माण	०७७/०७८		
९	महिला सामुदायिक भवन निर्माण	०७६ देखि ०८१ सम्म		
यातायात(नयाँ यातायात रुट सञ्चालन, पार्किङ स्थल, बस पार्क, बस विसौनी, होर्डिङ बोर्ड, प्रतिक्षालय, आदि ....)				
१.	नारायण डाँडामा प्रतिक्षालय			
२.	आनन्द ठारी आसपास वडाकार्यालयमा प्रतिक्षालय निर्माण			
३.	पातीखोलामा प्रतिक्षालय			
धार्मिक				
१.	निस्पक्ष मा.वि.को शिव मन्दिरको व्यवस्थापन तथा निर्माण	०७६/०७७		५३०
२.	सार्की डाँडाको झाक्रीथानको मन्दिर निर्मण	०७७/०७८		२०
३.	सिद्धवराह मन्दिर मर्मत तथा वाटो निर्माण	०७७/०७८		४०
४	मौला मन्दिर मर्मत तथा निर्मण	०७६/०७७		५३०
५	मोहोरा देवि मन्दिर निर्माण	०७८/०७९		४०
६	हुम्दी डाँडा गाँउ वगरको तारेपरा देवि मन्दिर निर्माण	०७६/०७७		१५०
७	झाक्रीस्थान निमुजामा मन्दिर निर्माण, मोहोरा	०८०/०८१		४०
८	चर्यामको भयर मन्दिर निर्माण	०७८/०७९		२०
९	तमु ल्होसार संस्कृतिको जगेर्ना	०७६/०७७		२२०
१०	मोहोरामा स्थानिय कला संस्कृति तथा कौडा नाचको संरक्षण	०७६/०७७		६०
सुरक्षा(सुरक्षा चौकीको स्थापना, गस्ती सञ्चालन, सामुदायिक प्रहरी)				
१.	धिताल भिडावारीमा स्थायी प्रहरी चौकी निर्माण			
युवा तथा खेलकुद				
१.	निष्पक्ष मा.वि.मा खेलमैदान निर्माण	०७७/०७८		
२.	वडा स्तरिय भलिवल प्रतियोगिता	०७८/०७९		
३.	क्लव तथा विद्यालयहरुलाई खेलकुद सामग्री वितरण	०७६/०७७		
खनिज तथा उद्योग				
१.	अल्लो खेति उत्पादन गरि घरेलु उद्योग तथा भाग्रा निर्माण गर्ने			
२.	निगालो तथा बाँसवाट हुने मोडा बुनाई तालिम			
३.	निगालो वाट उत्पादन हुने कुर्ची टेबल तालिम			
४	निगालो बाट हुने माद्रो, नाम्लो, नाङ्लो, भकारी आदि बुनाई तालिम			
५	मैनबत्ति तथा अगरबत्ति बनाउने तालिम			
६	साबुन बनाउने तालिम			
कृषि र सिंचाई				
१.	पातीखोला, किले, खहरे, कालिमाटी सिंचाँई कुलो निर्माण	०७७/०७८		
२.	ढुम्रेखोला चरेम सिंचाँई कुलो निर्माण तथा विस्तार	०७६/०७७		
३.	चिसापानी देखि डाँडाखेत सम्म सिंचाँई कुलो निर्माण	०७७/०७८		
४	घोरखाने सिंचाँई कुलो निर्माण	०७६/०७७		
५	गोरुखर्क काइडोपावर पार्थे सम्म सिंचाँई कुलो निर्माण	०७७/०७८		
६	कौकी, स्याँफे, भर्गु, मोहोरा सिंचाँई कुलो निर्माण	०७७/०७८		
७	कल्छा, कराङ्गे सिंचाँई कुलो निर्माण	०७६/०७७		
८	कौकी खोला देखि लिखु सम्म सिंचाँई कुलो निर्माण	०७८/०७९		
९	ठूलाखेत सिंचाँई कुलो निर्माण	०७८/०७९		
१०	आनन्द बजार सिंचाँई कुलो निर्माण	०७८/०७९		
११	लौसीवोट सिंचाँई कुलो निर्माण	०७७/०७८		
१२	खहरे, ढोङ्गु, पन्चानब्बे सिंचाँई कुलो निर्माण	०७९/०८०		
१३	किले कालिमाटी सिंचाँई कुलो निर्माण	०८०/०८१		

१४	किसानहरलाई कृषि औजार वितरण गर्ने	०७६/०७७		
१५	गाँउखेत सिंचाँई कुलो निर्माण	०७८/०७९		
१६	गैरीखेत, रिभान, कल्छे सिंचाँई कुलो निर्माण	०८०/०८१		
१७	उन्नत जातको विउविजन वितरण			
१८	फलफुलका विरुवा र डाले घाँसका विरुवा वितरण			
१९	पशुपालन कृषि तालिम	०७६/०७७		
२०	५० वटा भकारो सुधार कार्यक्रम	०७७/०७८		
२१	वेमौसमी तरकारी उत्पादन	०७६/०७७		
२२	पशु खोरेत सम्वन्धि जनचेतना	०७७/०७८		
२३	चिसापानीमा माछापालन			
२४	करिघोरम ४००० कागती खेति गर्ने			
२५	उन्नत गाई भसी पालन कार्यक्रम अनुदान	०७६/०७७		
२६	sex सिपेन्टमा अनुदानको कार्यक्रम	०७८/०७९		
२७	सहकारी मार्फत चिस्यान केन्द्रको स्थापना	०७७/०७८		
२८	वयर जातको बाखाको वोका वितरण गर्ने	०७६/०७७		
२९	पशु विमा कार्यक्रम संचालन गर्ने			
वनजंगल				
१.	जडीवुटी प्रशोधन कन्द्र स्थापना			
२.	मर्दी खोलाको किनार तथा खहरे खोलाको किनारमा बृक्षा रोपण			
३.	बनडढेलो सम्वन्धि जनचेतना कार्यक्रम			
बस्ती तथा बजार(एकिकृत बस्ती निर्माण, चक्लाबन्दी, पुर्वाधार विकास सम्बन्धी कार्यक्रम, बजार केन्द्र स्थापना आदि)				
१.	आनन्द घाटीको फाँटमा एकिकृत बस्ती विकास			
वडा कार्यालय जनशक्ति तथा दक्षता अभिबृद्धि र संस्थागत				
१.	कर्मचारीको क्षमता विकास सम्वन्धि तालिम			
अन्य(अपांङ्ग, दलित, महिला, बालबालिका, पिछडिएको बर्ग उत्थान सम्बन्धी कार्यक्रम आदि)				
१.	शसक्तिकरण सम्वन्धि तालिम			
२.	आयआर्जन सम्वन्धि तालिम तथा कार्यक्रम			
३.	आदिवासी, अपाङ्ग, दलित, जेष्ठ नागरिकहरुलाई भ्रमण			
४	कर्मचारी, प्रतिनिधि, टोलविकास संस्थाका पदाधिरीहरुलाई अवलोकन भ्रमण			
५	स्वास्थ्य शिविर संचालन			
६	महिला नेतृत्व विकास तालिम			

वडास्तरीय आयोजना तथा कार्यक्रम, वडा नं.: ६

(पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पांचौ वर्षमा हुने कार्यक्रम प्राथमिकताका आधारमा के, कहां हो किटान गर्ने)

क्र.सं.	विवरण	कुन वर्षमा	अनुमानित दुरी	लाभान्वित घरधुरी
सडक/गोरेटो बाटो, पुलपुलेसा				
१.	मेलबोट, धिताल, धम्पुस मोटरबाटो कालो पत्रे गर्ने	५ बर्षभित्र		
२.	धम्पुस, धिताल, गैरागाउँ हुँदै गापासम्म जोड्ने	५ बर्षभित्र		
३.	भिडावारी, डाँडागाउँ, नुवागाउँ पोखरीडाँडा मोटरबाटो	३ बर्षभित्र		
४	खहरे, देउराली, .. ओखारी जोड्ने मोटरबाटो	३ बर्षभित्र		
५	भलाम डाँडागाउ उदिनढुङ्गा देखि पखेराको डील सम्मको मोटरवाटो कालोपत्रे गर्ने	२ वर्ष भित्र		
६	अस्ताम उदिनढुङ्गा देखि नुवागाँउ, गैरागाँउ, हटौले, भुषुने जोड्ने मध्यममार्गी मोटरवाटो ग्राबेल तथा कालोपत्रे गर्ने	५ वर्ष		
७	फेदी हेम्जाकोट, डुडेखोला मोटरवाटो कालोपत्रे गर्ने	५ वर्ष भित्र		
खानेपानी(मुल, टंकी, धारा, पाइप,कुवा संरक्षण, मर्मत (टंकी, पाइप, धारा), खानेपानी विस्तार, नयाँ योजना, कुन ठाउँको मूल कहाँ कहाँ हुँदै लाने र लाभान्वित घरधुरी)				
१.	धिताल, धम्पुस बृहत खानेपानी एक घर एक धारा योजना संचालन गर्ने	५ बर्षभित्र		
२.	कमेरी कूवाको मूललाई ट्यांकी निर्माण गरि एक घर एक धारा कार्यक्रम संचालन गर्ने	१ बर्षभित्र		
३	लौसीखोला खानेपानी ट्यांकी निर्माण गरि पाइप लाइन बिस्तार गर्ने	२ बर्षभित्र		
४	कागगाडे वाट, डाँडागाँउ, भडावारी सम्म खानेपानीको ट्यांकी निर्माण गरि घर घरमा पानी पुर्याउने			
५	ढुङ्गागाँडे खोलावाट अस्ताम सम्म लिफ्टिङ्ग गरि खानेपानी वितरण गर्ने			
६	साँधिखोला खानेपानी उपल्लो टाडीघर ओखारी सम्म ट्यांकी मर्मत गरि पाइप लाइन विस्तार गर्ने			
७	साँधिखोला खानेपानी मुहान तल्लो जयखाल्टे, भुसुने सम्म ट्यांकी मर्मत गरि पाइप लाइन विस्तार गर्ने			
८	सुसाउने खानेपानी मुहान ट्यांकी मर्मत गरि वेशिटोल साथै हडौले दुवै वस्तीमा खानेपानी लाइन विस्तार गर्ने			
९	चाम्लेथाङ खानेपानी मुहान ट्यांकी मर्मत गरि ओखरी सम्म पाइप लाइन विस्तार गर्ने			
१०	तिम्लेखोला खानेपानी मुहान सम्म ट्यांकी मर्मत गरि धनगौडा दलित वस्तिमा खानेपानी पाइप लाइन विस्तार गर्ने			
११	साँधिखोला खानेपानी मुहान, धिताल, चिन्नेस्वारा सम्मको लागि सम्म ट्यांकी मर्मत गरि पाइप लाइन विस्तार गर्ने			
१२	कटुजेको मुहान मर्मत गरि ट्यांकी सम्म पानी पुर्याउने			
नाला तथा ढल				
१.	माथि उल्लिखित सडक/मोटर बाटोहरुमा आवश्यकता हेरि ठाउँठाउँमा पक्कीनाला,कलभर्ट,हिम पाइप राख्ने	३ बर्षभित्र		
विद्युत सेवा				
१.	गापाको वडा नं. ६ को सम्पूर्ण वस्तीहरुमा नाङ्गो तार हटाई कालो तार विस्तार गर्ने	१ वर्ष		
२.	काठको पोल हटाई फलामको पोल विस्तार गर्ने			

३.	चट्याङको भयवाट मुक्त गर्न अर्थिङ्गको व्यवस्था गर्ने			
४	नयाँ बस्तीमा बिद्युत लाइन बिस्तार गर्ने			
सूचना तथा संचार(कहाँ कहाँ टावर निर्माण गर्ने, इन्टरनेट सुविधा, टेलिफोन वितरण, वाचनालय आदि)				
१.	गापाको वडा नं. ६ को वडा कार्यालयमा ईनटरनेटको सुविधा विस्तार गर्ने			
२.	वडाका सबै वस्तिमा टेलिफोन लाइन विस्तार गर्ने			
३.	वडा कार्यालय नजिक सूचना केन्द्र स्थापना गरि इन्टरनेटको सुविधा उपलब्ध गराउने			
शिक्षा				
१.	विद्यालयमा खेलकुद मैदान निर्माण गर्ने	५ वर्ष		
२.	भुमेश्वर मा.वि. लाई उच्च मा.वि. मा विस्तार गर्ने	३ वर्ष		
३.	बराह मा.वि.मा प्राविधिक शिक्षा स्नातक तह सम्म बनाउने	२ वर्ष		
४	सम्पूर्ण विद्यालयहरुमा बालमैत्री कक्षा तथा शौचालय व्यवस्थापन गर्ने	२ वर्ष		
५	सम्पूर्ण विद्यालयहरुमा कमयूटर कक्षा तथा जिज्ञान ल्यावको व्यवस्थापन गर्ने	२ वर्ष		
स्वास्थ्य				
१.	भेडावारी प्रा. स्वा. के. मा ५० शैयाको हस्पिटलमा स्तरोन्नती गर्ने			
२.	हडौलेमा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ केन्द्र निर्माण गर्ने			
३.	धितालमा रहेको सामुदायिक स्वास्थ्य केन्द्रमा दरवन्दि थप गर्ने			
४	पोषण तथा जिवनशैलि सुधार सम्वन्धि कार्यक्रम/शिविर संचालन गर्ने			
५	भिडावारी प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा एम्बुलेन्स र खोपकेन्द्रको स्थापना गर्ने			
६	समयसमयमा स्वास्थ्य सम्बन्धि शिविर संचालन गर्ने			
पर्यटन				
१.	मेलवोट, तिब्रिकोट, अस्ताम, मणीको डाँडा, हेम्जाकोट, भुमेस्थान, हडौले हुदै मर्दी हिमाल जाने फुट ट्र्याक निर्माण गर्ने	५ वर्ष भित्र		
२.	भुमेको थानमा भ्यूटावर निर्माण गर्ने			
३.	मणीको. डाँडामा नौमती बाजा पार्क, संस्कृति संरक्षण गुरुयोजना लागु गर्ने	४ बर्ष		
४	मेलबोट देखि जयकोटसम्म २५ घरमा होमस्टे स्थापना गर्ने			
५	भिडावारी देखि नुवागाउँ हुंदै मणीको डाँडासम्म सिंढीबाटो निर्माण गर्ने			
६	ठेलनचौरदेखि ढाडेस्वाँरा फेदीसम्म सिंढिबाटो मर्मत गर्ने			
७	राममन्दिर देखि देउराली डाँडासम्म फुट ट्र्याक बनाउने			
वातावरण/विपद् व्यवस्थापन				
१.	प्रत्येक बस्तीमा फोहोरमैला बिर्सजनको लागि आवश्यक सामाग्री उपलब्ध गराउने			
२.	ठाउँठाउँमा आवश्यकता हेरी सार्वजनिक शौचालयको निर्माण गर्ने			
३.	इदीखोला नदी नियन्त्रणकौ लागि तारजाली तथा तटबन्धको व्यवस्था गर्ने			
४	बिपद् व्यवस्थापन गर्नकालागि तालिम संचालन गरि आवश्यक सामाग्री जुटाउने			
५	भिडावारीमा वातावरणमैत्री पार्क निर्माण गर्ने			
६	मर्दिखोला नियन्त्रण गर्न तटबन्धन गर्ने			

भवन				
१.	वडा कार्यालयमा २ कोठा र सभाहल निर्माण गर्नुपर्ने	२ बर्षमा		
२.	जेष्ठ नागरिक भवन निर्माण गर्ने	५ बर्षमा		
३.	आमा समुह भवन निर्माण तथा मरमत गर्ने			
४	इन्टरनेट सहितको वाचनालय निर्माण गर्ने			
यातायात(नयाँ यातायात रुट सञ्चालन, पार्किङ स्थल, बस पार्क, बस विसौनी, होर्डिङ बोर्ड, प्रतिक्षालय, आदि ....)				
१.	उदिन ढुंगामा पर्यटक सम्बन्धी होडिङबोर्ड र पैतिक्षलय निर्माण गर्ने	१ बर्षमा		
२.	डडालीस्थान, पोखरीडाँडा, राम्चे चौतारा आसपासमा प्रतिक्षलय निर्माण			
३.	टेडेको गरा नजिक बसपार्क निर्माण			
धार्मिक				
१.	वडाका सम्पूर्ण मठ मन्दिर निर्माण तथा मर्मत संभार गर्ने	२ बर्षमा		
२.	चिहानडाँडामा मान्छे पोल्नको लागि फलामको चुलो निर्माण गर्ने	१ बर्षमा		
सुरक्षा(सुरक्षा चौकीको स्थापना, गस्ती सञ्चालन, सामुदायिक प्रहरी)				
१.	बेलाबेलामा गस्तीसंचालन गर्ने			
युवा तथा खेलकुद				
१.	अस्तामको ठूलीपात्थरमा खेलमैदान निर्माण गर्ने			
२.	मणकिो डाँडा वडा कार्यालय पछाडी खेल मैदान निर्माण गर्ने			
३.	दुर्व्यसनी बिरुद्ध सचेतना कार्यक्रम तथा यूवाहरुलाईप्राबिधिक तालिम संचालन गर्ने			
खनिज तथा उद्योग				
१.	धिताल, भिडावारी, अस्तामम्मा कृषि सामाग्री संकलन केन्द्र निर्माण गर्ने			
२.	धिताल, भिडावारी, अस्तामम्मा दुग्ध संकलन केन्द्र निर्माण गर्ने			
कृषि र सिंचाइ				
१.	भइमल, खोरामुख, जटेही सिंचाई कुलो निर्माण			
२.	तोरीखोला कोरौदी सिंचाइ कुलो निर्माण			
३.	जाल पधेंरो, मौवाड, पात्लेखेत गोकर्णेश्वर मन्दिर बेसी सिंचाई कुलो निर्माण			
४	बुधुनेखोला कागठाडे, झिझरी सिंचाई कुलो निर्माण			
५	अलैंचीबारी पारीपाखा, पोखरे डाँडागाउँ जोड्ने सिंचाइ कुलो निर्माण			
६	मलाको खोला देखि अस्तायटारीसम्म सिंचाई कुलो निमाण			
७	तिनहागे मुहानदेखि भेडाकोस्वाँरा माझको स्वाँरा हांगेकाफल हुँदैगतेस्वाँरा जोड्ने सिंचाइ कुलो निर्माण			
८	लोखोला, वस्ताल, इदिगैरा सिंचाय कुलो निर्माण			
९	सांदीखोला ओखारी सिंचाइ कसलो निर्माण			
१०	तिनखोले कान्ले सिंचाइ कुलो निर्माण गर्ने			
११	पातालखोला देखि रद्रे, पात्लेखेत सिंचाइ कुलो निर्माण			
१२	सुसाउनृखोला देखि बिमिराबोटसम्म सिंचाइ कुलो निर्माण			
१३	**एक घर दुई गाई** अवधारणा ब्यावसायिक रुपमा संचालन गर्ने			
१४	कृषि ब्यवसायलाई आधुनिकीकरण गर्नका लागि बिभिन्न प्रबिधिहरुको जस्तै हाते ट्याक्टर उपलब्ध गराउने			
१५	किवी, कफी, अलैची, चिया फलफूलका बिरुवाके खेतीगरि पकेटएरिया अवलम्बन गर्ने			
१६	**एक घर एक टनेल** अवधारण शुरु गर्ने			

१७	कृषि सामाग्री तथा कृषि तालिमको कार्यक्रम संचालन गर्ने			
१८	उन्नत जातका पशुपन्छी तथा बीउबिजन अनुदान कार्यक्रम संचालन गर्ने			
वनजंगल				
१.	औषधीजन्य बोटबिरुवाको पहिचान गरि खेतीगर्ने वातावरणको व्यवस्था गर्ने			
बस्ती तथा बजार				
१.	उत्पादित बस्तु तथा सेवालाई उचित बजारको व्यवस्था गर्ने			
वडा कार्यालय जनशक्ति तथा दक्षता अभिबृद्धि र संस्थागत				
१.	वडामा गठन भएका क्लवहरलाई सक्रिय रुपमा परिचालन गर्ने कार्यक्रम संचालन गर्ने			
२.	इन्टरनेटको सुबिधा सहजरुपमा उपलब्ध गराउने			
अन्य(अपांङ्ग, दलित, महिला, बालबालिका, पिछडिएको बर्ग उत्थान सम्बन्धी कार्यक्रम आदि)				
१.	अपांङ्गलाई ब्यावसायिक बनाउन अपांङ्गमैत्री तालिम कार्यक्रम संचालन गर्ने			
२.	सामुदायिक भवन अपांङ्गमैत्री बनाउने			
३.	दलित, महिला, बालबालिकाका लागि आवश्यकता अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्ने			

वडास्तरीय आयोजना तथा कार्यक्रम, वडा नं.: ७

(पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पांचौ वर्षमा हुने कार्यक्रम प्राथमिकताका आधारमा के, कहां हो किटान गर्ने)

क्र.सं.	विवरण	कुन वर्षमा	अनुमानित दुरी	लाभान्वित घरधुरी
सडक/गोरेटो बाटो, पुलपुलेसा				
१.	नयाँगाउँवाट इदिखोला सम्म मोटरबाटो निर्माण गर्ने	५ वर्ष भित्र	५ कि.मि.	
२.	मूलपानी ढाँडा अन्नपूर्ण गापा जोड्ने मोटरबाटो कालोपत्रे गर्ने	५ वर्ष भित्र	३ कि.मी.	
३.	अन्नपूर्ण र माछापुच्छ्रेगाउंपालिका ७ जोड्ने ढाँड खोलामा मोटरेवल पुल निर्माण	५ वर्ष भित्र	६० मी.	
४.	देउराली सुहुँरे मोटरवाटो स्तरोन्नती	३ वर्ष भित्र	२ कि.मी.	
५	ढाँडखोला देखि देउराली सम्म पर्यटनमार्ग निर्माण	२ वर्ष भित्र	३ कि.मी.	
६	खुर्पेखोला देखि भिवाङ सम्मको मोटरवाटो स्तरोन्नती	२ वर्ष भित्र	२ कि.मि.	
७	घट्टेखोला, पीपलडाली, देउराली हुदै खानीगाँउ ल्वाङको सीमाना सम्मको मोटरवाटो कालोपत्रे गर्ने ।	३ वर्ष भित्र	१७ कि.मि.	
८	नयाँगाँउ धारापानी वाट देउराली सम्म गारेरेटो वाटो स्तरोन्नती	२ वर्ष	२ कि.मी.	
९	देउाराली देखि नयाँ चौतारी सम्म मोटरवाटो स्तरोन्नती	२ वर्ष	१.५ कि.मि.	
१०	नयाँ चौतारी हुदै नयाँ वस्ती सम्म मोटरवाटो निर्माण	२ वर्ष	१.५ कि.मि.	
११	घट्टेखोलावाट भार्ने जाने पर्यटन मार्ग स्तरोन्नती	२ वर्ष	२.५ कि.मि.	
१२	घट्टेखोलावाट भग्रे फेदी हुदै देउराली सम्मको पर्यटन मार्ग स्तरोन्नती	३ वर्ष	३.५ कि.मि.	
१३	जामुने, भार्ने,पोखरी, कोटागाँउ, वडाकार्यालय, इकोपार्क, नयाँ चौतारी हुदै पोथना जाने पर्यटक मार्ग निर्माण	५ वर्ष	७ कि.मि.	
१४	न्हेगोवाट इकोपार्क हुदै कराँसे सम्म पैदालमार्ग निर्माण	२ वर्ष	१ कि.मि.	
१५	पारिलावाट नयाँगाँउ जोड्ने मोटरवाटो निर्माण	२ वर्ष	१.५ कि.मि	
१६	पारिलावाट देउराली सम्म गोरेटो वाटो स्तरोन्नती	३ वर्ष	२०० मि.	
१७	नयाँ चौतारी देखि कराँसे सम्म मोटरवाटो निर्माण	२ वर्ष	८०० मि.	
१८	आलडाँडा, मुलावारी, कुमिचे, नयाँखोर हुदै पारिला सम्म मोटरवाटो निर्माण	२ वर्ष	२ कि.मि.	
१९	पिपलडाली देखि इहेप्ला सम्म मोटरवाटो स्तरवृद्धि	२ वर्ष	५०० मिं	
२०	पिपलडाली देखि भार्ने कुलपानी सम्मको मोटरवाटो स्तरवृद्धि	२ वर्ष	१ कि.मि.	
२१	खर्पेखोलावाट नम्क्यू, छ्यूदुखोला हुदै मजुवा सम्मको मोटरवाटो स्तरोन्नती	३ वर्ष	२ कि.मि.	
खानेपानी				
१.	घासे मराङवाट इदिखोला सम्म खानेपानीको पाइपलाइन तथा २० घन मी. को ट्यांकी निर्माण	२ वर्ष	१.५ कि.मि.	८७
२.	५,७,९ घरधुरीमा एक घर एक धारा जडान गर्ने	२ वर्ष		५७९
नाला तथा ढल				
१.	पँधेरापाखा देखि ढाडखोला सम्म ढल निर्माण	३ वर्ष		
विद्युत सेवा				
१.	काठको निर्णपोललाई विस्थापित गरि फलामे स्टील पोल राख्ने १५० थान	१ वर्ष		५७९
२.	देउराली वाट घिच्चुक १० थान, थाङ्चे सम्म ५ थान र लेकुनामा ५ थान पोल सहित नयाँ लाइन विस्तार	१ वर्ष		५०
सूचना तथा संचार				
१.	घर घरमा ल्याण्डलाइन जडान र इन्टरनेटको विस्तार गर्ने	३ वर्ष		५७९

शिक्षा(विद्यालय भवन निर्माण, मर्मत, स्तरोन्नति, प्राविधिक विषय, खेलकुद मैदान, पाठ्य सामाग्री, वाल विकास केन्द्र, प्रौढ शिक्षा कार्यक्रम आदि ...)				
१.	देउराली आ.वी.को छाना मर्मत तथा फनिर्चर निर्माण	१ वर्ष		५७९
२.	पुथ्वीनारायण मा.वी. मा ११, १२ कक्षा संचालन गर्ने	१ वर्ष		५७९
३.	सबै विद्यालयहरुमा खेल मैदान निर्माण र बालविकास केन्द्रको व्यवस्थापन गर्ने	१ वर्ष		५७९

४	पृथ्वीनारायण मा.वि.मा पर्यटन विकास सम्वन्धि प्राविधिक शिक्षा लागू तथा खेल मैदान निर्माण गर्ने ।	१ वर्ष		५७९
स्वास्थ्य				
१.	धम्पुसका माथिल्लो वस्तीका लागि सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ निर्माण तथा संचालन गर्ने	१ वर्ष		५७९
२.	स्वास्थ्य चौकीमा सामग्री सहित प्रयोगशाला संचालन	१ वर्ष		५७९
३.	हरेक टोद टोलमा फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि डस्टविन वितरण र इन्सीनेटर निर्माण	१ वर्ष		५७९
पर्यटन				
१.	चोक चोकमा नक्सा सहितको पर्यटन सुचना पार्टी होडिङवोर्ड स्थापना गर्ने	१ वर्ष		५७९
२.	सृजनाटोलमा होमस्टे संचालन तथा व्यवस्थापन	१ वर्ष		७१
३.	डा. हर्क, चन्द्र, मिड्मा, लालिगुराँस इको पार्कमा गुरुयोजना अनुसार निरन्तरता दिने	२ वर्ष		५७९
४	कोटको फेरोको पार्क निर्माण गर्ने	३ वर्ष		५७९
वातावरण/विपद् व्यवस्थापन				
१.	ढाँडखोला पहिरो नियन्त्रण गर्ने	३ वर्ष		७०
२.	पेर्सीङ, पहिरो नियन्त्रणका लागि ग्याविन जाली भर्ने	२ वर्ष		८५
३.	विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धि जनचेतना कार्यक्रम सहित प्रशिक्षण प्रदान	१वर्ष		५७९
भवन				
१.	१००० जना क्षमताको सभाहल निर्माण गर्ने	२ वर्ष		५७९
२.	खानी गाँउटोलमा समाजघर निर्माण	१ वर्ष		९२
यातायात(नयाँ यातायात रुट सञ्चालन, पार्किङ स्थल, बस पार्क, बस विसौनी, होर्डिङ बोर्ड, प्रतिक्षालय, आदि ....)				
१.	मदुचे चोकमा यात्रु प्रतिक्षालय निर्माण	१ वर्ष		५७९
धार्मिक				
१.	ईदीखोलाको मन्दिर मर्मत गर्ने	१ वर्ष		७२
२.	सृजनाटोलमा शिव मन्दिर तथा क्रियापुत्री भवन निर्माण	१ वर्ष		६५
३.	शान्तिटोलमा क्रियापुत्री संरक्षण भवन निर्माण	१ वर्ष		६२
४	विभिन्न जातिय संस्कृति अनुसार वाद्यवादन सामग्री खरिद	१ वर्ष		५७९
५	पोखरीटोलमा क्रियापुत्री भवन निर्माण	१ वर्ष		७९
६	हिमशिखरटोलमा क्रियापुत्री संरक्षण भवन निर्माण	१ वर्ष		४७
७	जातिय संस्कृति अनुसारका विभिन्न धार्मिक स्थल तथा संरचनाको संरक्षण तथा निर्माण	१ वर्ष		५७९
सुरक्षा(सुरक्षा चौकीको स्थापना, गस्ती सञ्चालन, सामुदायिक प्रहरी)				
१.	धम्पुस प्रहरी चौकीमा पर्खाल गेट निर्माण र सेवाग्राही प्रतिक्षालय वा गोलघर निर्माण	२ वर्ष		५७९
युवा तथा खेलकुद				
१.	सृजनाटोल मा खेल मैदान निर्माण र शान्तिटोलको खेलमैदान स्तरोन्नती	२ वर्ष		२७९
२.	मिलन सामुदायिक भवनमा पर्खाल तथा खेल मैदान निर्माण	२ वर्ष		१७६
३.	वडास्तरमा दुर्व्यसन विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने	१ वर्ष		५७९
४	सुन्दरी डाँडाम रंगशाला निर्माण गर्ने	३ वर्ष		५७९
५	प्रगतिटोलमा खेल मैदान निर्माण	२ वर्ष		६०
खनिज तथा उद्योग				
१.	सुइटर बुनाइका लागि उद्योग स्थापना र मेशिन खरिद	२ वर्ष		५७९
२.	खानी गाँउमा रहेको फलाम तथा तामा खानी उत्खनन्	४ वर्ष		५७९
३.	गलैचा बुनाइ तालिम संचालन	१ वर्ष		७०
कृषि र सिंचाइ				
१.	भुनखोला सिंचाई कूलो मर्मत	२ वर्ष	१ कि.मि	८२
२.	शान्टिोलको व्याडखोला सिंचाइ कूलो मर्मत	२ वर्ष	५०० मी.	४८
३.	११ वटै टोलमा हाते ट्याक्टर वितरण	२ वर्ष		५७९
४	मूल पानी क्षेत्रमा कृषि उपज संकलन केन्द्र निर्माण	१ वर्ष		५७९
५	शान्ति टोलमा सामुहिक खेतिका लागि केराका वोट वितरण	२ वर्ष	१५० रो.	७०

वनजंगल				
१.	सृजनाटोलको चम्पे वनमा तारवार निर्माण	१ वर्ष	३ कि.मि.	४७
२.	कोटगाँउको लालिगुराँस जंगललाई व्यवस्थित गर्ने			
बस्ती तथा बजार				
१.	धम्पुसको तल्लो क्षेत्रमा चक्ला वन्दी गरि सामुहिक खेतिप्रणाली कार्यान्वयन गर्ने	२ वर्ष		
वडा कार्यालय जनशक्ति तथा दक्षता अभिबृद्धि र संस्थागत				
१.	वडा कार्यालयका कर्मचारीलाई आधारभूत कम्युटर तालिम प्रदान	१ वर्ष	६ महिने	
२.	वडा कार्यालयमा सोलार बत्तीको व्यवस्था र विद्युतिय सेवालाई व्यवस्थापन गर्ने	१ वर्ष		
३.	सुशासन सम्वन्धि सचेतना कार्यक्रम संचालन	१ वर्ष		
अन्य(अपांङ्ग, दलित, महिला, बालबालिका, पिछडिएको बर्ग उत्थान सम्बन्धी कार्यक्रम आदि)				
१.	अपाङता परिचय पत्र प्रदान गर्न वडा कार्यालयमा ३ दिने घुम्ती शिविर संचालन गर्ने	१ वर्ष		
२.	वडा कार्यालयलाइ अपाङमैत्री संरचना बनाउने	१ वर्ष		
३.	दलित आर्यघाटमा मलामी प्रतिक्षालयहरु निर्माण गर्ने	१ वर्ष		
	वालवालिकाहरुका लागि प्रतिष्प्रर्धात्मक प्रतियोगितात्मक कायक्रमहरु संचालन गर्ने	१ वर्ष		

वडास्तरीय आयोजना तथा कार्यक्रम, वडा नं.:८.

(पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पांचौ वर्षमा हुने कार्यक्रम प्राथमिकताका आधारमा के, कहां हो किटान गर्ने)

क्र.सं.	विवरण	कुन वर्षमा	अनुमानित दुरी	लाभान्वित घरधुरी
सडक/गोरेटो बाटो, पुलपुलेसा				
१.	खोरामुख, ठुटुङे ल्वाङ, मोटरवाटो	०७६/०७७	५ कि.मि.	२५०
२.	खोरामुख ईदिखोला मोटरवाटो	०७६/०७७	५ कि.मि.	८५
३.	भाङखोला, ल्वाङ, सिाउ मोटरबाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७	५ कि.मि.	१५०
४	लुम्रे, कोलेली, नेर्कु मोटरवाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७	५ कि.मि.	१२०
५	ठाँटी, ओल्चे मोटरवाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७	५ कि.मि.	३०
६	लेम्रे, तारुवा मोटरवाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७	५ कि.मि.	३०
७	ठाटी फलामखानी मोटरवाटो निर्माण	०७६/०७७	५ कि.मि.	२०
८	कालिमाटी भूटावर सम्मको मोटरवाटो निर्माण	०७६/०७७	५ कि.मि.	३५
९	घलेल, केशवाङ, मर्दिवाङ मोटरवाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७	५ कि.मि.	२५
१०	ल्वाङ कोलेली मोटरवाटो निर्माण	०७६/०७७	५ कि.मि.	४०
११	बैशिखेत, ठुटुङे, नयाँ चौतारी गोरेटो वाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७	१ कि.मि.	१२०
१२	ईदिखोला गोरेटो वाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७		
१३	सीउ गोरेटो वाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७		
१४	किप्रीचे गोरेटो वाटो स्तरोन्नती	०७६/०७७		
१५	ल्वाङ चियावारी गोरेटो वाटो निर्माण	०७६/०७७		
१६	साँखु गोरेटो वाटो निर्माण	०७६/०७७		
१७	ठाटी तारुवा गोरेटो वाटो निर्माण	०७६/०७७		
१८	ठूलो बगर तिल्ची गोरेटो वाटो निर्माण	०७६/०७७		
१९	घलेल केशवाङ गोरेटो वाटो निर्माण	०७६/०७७		
२०	माझी खोल्सा गोरेटो वाटो निर्माण	०७६/०७७		
२१	लुम्रे पुछार, सेउली भाटी गोरेटो वाटो निर्माण	०७६/०७७		
२२	माछापुछे गा.पा. ८ र ५ जोड्ने मोटरवेवल पुल निर्माण	०७६/०७७		
२३	कोलेली देखि घलेल जोड्ने झो.पु निर्माण	०७६/०७७		
२४				
खानेपानी				
१.	घलेल खानेपानी आयोजना	०७६/०७७		
२.	ल्वाङ खानेपानी आयोजना	०७६/०७७		
३	केशवाङ खानेपानी आयोजना	०७६/०७७		
४	लुम्रे खानेपानी आयोजना	०७६/०७७		
५	ढिक्का खानेपानी आयोजना	०७६/०७७		
६	कोलेली खानेपानी आयोजना	०७६/०७७		
७	वयलडाँडा खानेपानी आयोजना	०७६/०७७		
नाला तथा ढल (पक्की नाला निर्माण, मर्मत, कच्ची नाला निर्माण, हिमपाइप राख्ने आदि)				
१.	खोरामुख, पुरानो बजार नाला निर्माण तथा ढल निकास	०७६/०७७	२०० मी.	१००
२.	ल्वाङ ढल निकास	०७६/०७७	२०० मी.	१००
विद्युत सेवा				
१.	माछापुछे गापा वडा नं. ८ भित्र रहेका जिर्ण सवै विद्युतिय पोलहरु फेर्ने	०७६/०७७		
सूचना तथा संचार(कहाँ कहाँ टावर निर्माण गर्ने, इन्टरनेट सुविधा, टेलिफोन वितरण, वाचनालय आदि)				
१.	पर्यटकिय गाँउ ल्वाङमा फ्री वाइफाइ को व्यवस्था			
२.	नेपाल टेलिकम तथा ऐनसेलको टावर निर्माण			
क्र.सं.	विवरण	कुन वर्षमा	अनुमानित दुरी	लाभान्वित घरधुरी
शिक्षा				

१.	शहिद श्री हरिप्रसाद आ.बि. नयाँ पक्की भवन निर्माण तथा शिक्षक दरवन्दि	आवधिक		
२.	तारे बराह आ.बि.को नयाँ भवन निर्माण	आवधिक		
३.	अन्नपूर्ण आ.बि.को नयाँ भवन, खेलमैदान निर्माण	आवधिक		
४	बम बहादुर घलेल आ.बि.को नयाँ भवन निर्माण	आवधिक		
५	वडा भित्रका बिद्यालयमा शिक्षक व्यवस्थापन अनुदान	०७६/०७७		
६	बाराहि आ.बि.को कम्पाउन्ड निर्माण	आवधिक		
स्वास्थ्य				
१.	माछापुच्छ्रे गापा ८ स्तरिय स्वास्थ्य चौकी निर्माण/जनशक्ति व्यवस्थापन	०७६/०७७		
२.	ल्वाङ स्वास्थ्य इकाई निर्माण तथा संचालन	०७६/०७७		
३.	माछापुच्छ्रे गापा ८ मा एम्बुलेन्स सेवा संचालनमा ल्याउने कार्य अगाडी सार्ने	आवधिक		
४	प्रसुति केन्द्र व्यवस्थापन	आवधिक		
५	नयाँपुल, घलेल,खोरामुख पाखामा खोपकेन्द्र निर्माण	आवधिक		
६	मुख स्वास्थ्य कार्यक्रम	०७६/०७७		
पर्यटन				
१.	खोरामुख, ल्वाङ, कोकार पर्यटकिय पदमार्ग	आवधिक		
२.	ल्वाङ,कोलेली, घलेल, कोकारपर्यटकिय पदमार्ग	आवधिक		
३.	घलेल ढुडखर्क पर्यटकिय पदमार्ग	आवधिक		
४	कोलेली समल्खु सोती पर्यटकिय पदमार्ग	आवधिक		
५	कालीमाटी भ्यूटावर निर्माण	आवधिक		
६	ल्वाङ चियावारी व्यवस्थापन	आवधिक		
७	कोलेली नेर्कुमा प्याराग्लाडिङको व्यवस्थापन	आवधिक		
वातावरण/विपद् व्यवस्थापन				
१.	इदिंखोला नियन्त्रया कार्यक्रम तथा बृक्षारोपण	०७६/०७७		
२.	मर्दिखोला नियन्त्रण कार्यत्रलम तथा बृक्षारोपण	०७६/०७७		
३.	पौखोला नियन्त्रण कार्यक्रम	०७६/०७७		
४	वडास्तरीय बिपद् व्यवस्थापन तालिम	०७६/०७७		
५	मर्दिखोला किनारमा पार्क निर्माण	आवधिक		
भवन				
१.	घलेल सामुदायिक बहुउदेश्यिय भवन निर्माण	०७६/०७७		
२.	खोख सामुदायिक भवन निर्माण स्तरोन्नतिरा	आवधिक		
३.	खोरामुख पाखा सामुदायिक भवन निर्माण	आवधिक		
४	लुम्रे सामुदायिक भवन निर्माण स्तरोन्नति	आवधिक		
५	केशबाङ सामुदायिक भवन शौचालय निर्माण तथा रंगरोगन	०७६/०७७		
६	हिमालयन आमा समुह भवन निर्माण	०७६/०७७		
यातायात				
१.	माछापुच्छ्रे गापाको ८ कार्यालय देखि माछापुच्छ्रे गापा हुँदै पोखरासम्म रुट संचालन	०७६/०७७		
२.	लुम्र पार्किङस्थल निर्माण	आवधिक		
३.	ल्वाङ पार्किङस्थल निर्माण	आवधिक		
धार्मिक				
१.	तारे बराह मन्दिर पुर्ननिर्माण	०७६/०७७		
२.	कालीमाटी शिव र कृष्ण मन्दिर निर्माण	आवधिक		
३.	कुदुधुम बराह धार्मिक क्षेत्र व्यवस्थापन	आवधिक		
४	तारेबराह थान तथा महापुरु गुफा संरक्षण, प्रवर्द्धन	आवधिक		
५	लुम्रे शिव मन्दिर निर्माण	आवधिक		
६	खोरामुख देवी मन्दिर पुर्ननिर्माण	आवधिक		
७	शिवालय मन्दिर स्तरनोन्नति	आवधिक		
सुरक्षा(सुरक्षा चौकीको स्थापना, गस्ती सञ्चालन, सामुदायिक प्रहरी)				
१.	प्रहरी चौकी स्थापना माछापुच्छ्रे गापा ८ ठाँटी	आवधिक		
युवा तथा खेलकुद				
१.	शहिद गोविन्द गौतम स्मृति खेल मैदान निर्माण	०७६/०७७		

२.	घलेल खेल मैदान प्याराफिट निर्माण	०७६/०७७		
३.	खोरामुख खेल मैदान निर्माण	आवधिक		
४	हरिप्रसाद स्मृति खेल मैदान स्तरोन्नति	आवधिक		
५	नयाँपुल खेल मैदान निर्माण	आवधिक		
खनिज तथा उद्योग				
१.	वडास्तरिय चिस्यान केन्द्र निर्माण	आवधिक		
२.	घरेलु तथा साना उद्योग सम्बन्धि वडास्तरीय तालिम	०७६/०७७		
३.	अलैंचि प्रशोधन केन्द्र निर्माण	आवधिक		
४	मर्दिदोलामा रहेको ढुंगा, गिटि,वालुवा उत्खनन तथा निकासी	०७६/०७७		
५	माछापुच्छ्रे गापा ८ अन्तरगत रहेका ढुंगा खानीको पहिचान तथा संचालन	०७६/०७७		
कृषि र सिंचाइ				
१.	जग्गा चक्लाबन्दि तथा सामुहिक खेती प्रणाली	०७६/०७७		
२.	वयलडाँडा सिंचाइ आयोजना	आवधिक		
३.	लाङदी भैमल सिंचार्य आयोजना	०७६/०७७		
४	तारुवा सिंचाई आयोजना	०७६/०७७		
५	तिल्ची सिंचाइ आयोजना	०७६/०७७		
६	इस्रेङगो खोला सिंचाइ आयोजना	०७६/०७७		
७	कालीछहरा कोलेली सिंचाइ आयोजना	आवधिक		
८	इदिखोला बेंसिखेत सिंचाइ आयोजना	आवधिक		
९	ठुलोखोला सर्केखेत सिंचाइ आयोजना	०७६/०७७		
१०	चिसे खाल्टो सिट्टाहारी खेत सिंचाइ आयोजना	०७६/०७७		
११	कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धि तालिम	०७६/०७७		
१२	बाखापालन सहयोग कार्यक्रम, ल्वाङ	०७६/०७७		
१३	माछापुच्छ्रे गापा ८ अन्तरगत रहेका टोल बस्तीमा एक घर एक टनेल कार्यक्रम	०७६/०७७		
वनजंगल				
१.	जडिबुटि खेती सम्भाव्यता अध्ययन, बन पैदावार अनुसन्धान	आवधिक		
बस्ती तथा बजार				
१.	एकिकृत बस्ती निर्माण	आवधिक		
२.	खोरामुख, नयाँपुल, ठाटी र लुम्रेमा सोलार बत्तिको व्यवस्था गर्ने	आवधिक		
वडा कार्यालय जनशक्ति तथा दक्षता अभिबृद्धि र संस्थागत				
१.	वडा कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीलाई क्षमता बिकास तालिम तथा कम्प्यूटर तालिम	०७६/०७७		
२.	वडा कार्यालयमा पार्किङ निर्माण, फर्निचर खरिद, रंगरोगन, खानेपानी तथा कार्यालय ब्यवस्थापन	०७६/०७७		
३.	वडा कार्यालयमा इन्टरनेट जडान	०७६/०७७		
अन्य				
१.	वडा भरि माटो परिक्षण	०७६/०७७		
२.	अपांग, दलित, महिला,बालबालिका, पिछडिएका वर्गलाईतालिम तथा अनुदान कार्यक्रम	०७६/०७७		
३.	लामो समय देखि सरकारी जग्गामा बस्दै आएका तर कहिँ कतै पनि जग्गा धनि प्रमाण पूर्जा नभएकाको लागी जग्गा धनि दर्ता प्रमाण पूर्जा वितरणको लागी आवश्यक प्रक्रिया अगाडी बढाउने	०७६/०७७		
४	माछापुच्छ्रे गापा ८ अन्तरगत सार्वजनिक जमिनमा बनेका होटल तथा लज ब्यवस्थापन	०७६/०७७		
५	माछापुच्छ्रे गापा ८ र ६मो सिमानामा वडा प्रवेशद्धार निर्माण	०७६/०७७		

वडास्तरीय आयोजना तथा कार्यक्रम, वडा नं.: ९

(पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पांचौ वर्षमा हुने कार्यक्रम प्राथमिकताका आधारमा के, कहां हो किटान गर्ने)

क्र.सं.	विवरण	कुन वर्षमा	अनुमानित दुरी	लाभान्वि तघरधुरी
सडक/गोरेटो बाटो, पुलपुलेसा				
१.	मर्दिपुल समिबगर रिभान सैतिखोला मोटरबाटो कालोपत्रे गर्ने	०७६/७७		७००
२.	लुम्रे घलेल कालिमाटी मोटरबाटो कालोपत्रे गर्ने	०७७/७८		६००
३.	मर्दीवाङ मोटरेवल पुल निर्माण	०७६/७७		७५०
४.	घलेल कालिमाटी सिधिङ पर्यटन पदमार्ग	०७७/७८		१२००
खानेपानी				
१.	सैतिखोला खानेपानी निर्माण	०७६/७७		२००
२.	खागुखोला खानेपानी मर्मत	०७६/७७		१५०
नाला तथा ढल				
१.	सैतीखोला इमु तक्री चयम मोटर बाटो नाला निर्माण	०७७/७८		४००
२.	मर्दीवाङ केशवाङ घलेलमोटर बाटो नाला निर्माण	०७६/७७		३५०
विद्युत सेवा				
१.	घलेल देखि सिधिङ भित्रका काडका पोल फेरिइन्सुलेसन तार राख्ने	०७६/७७		३६०
२.	सिधिङको ट्रान्सफरमर फेर्ने	०७६/७७		३६०
सूचना तथा संचा				
१.	मर्दी हिमाल पर्यटन क्षेत्रको हाइकयाम्पमा टेलिफोन टावर राख्ने	०७६/७७		
२.	सिँदिको डाँडामा टेलिफोन टावर राख्ने (एन.टि.सि.)	०७६/७७		
३.	गौरीशंकर मा.वि.,सरस्वती आधारभूत विद्यालयमा इन्टरनेट जडान	०७६/७७		
४.	स्वास्थ्यचौकीमा इन्टरनेट जडान	०७६/७७		
५	वडा कार्यालयमा इन्टरनेट जडान	०७६/७७		
शिक्षा				
१.	गौरीशंकर मनिलाल मा.वि. भवन निर्माण	०७६/७७		३००
२.	सिधिङमा बाल विकास केन्द्र स्थापना	०७६/७७		३५
३.	वडास्तरिय खेलकुद मैदान निर्माण	०७७/७८		३७०
४	सिधिङमा खेलकुद मैदान निर्माण	०७६/७७		३७०
५	प्रौढ शिक्षा कार्यक्रम संचालन	०७६/७७		१४०
स्वास्थ्य				
१.	ल्वाङ घलेल स्वास्थ्य चौकी निर्माण	०७६/७७		
२.	घलेल खोप केन्द्र संचालन	०७६/७७		
३.	इमु खोप केन्द्र संचालन	०७६/७७		
पर्यटन				
१.	कुइवाङ सामुदायिक होमस्टे स्थापना	०७६/७७		
२.	सेतीखोला देखि मिर्का सम्म पर्यटन पदमार्गको संभाव्यता अध्ययन	०७६/७७		
३.	मर्दी हिमाल पर्यटन पदमार्ग व्यवस्थापन	०७६/७७		
४	भिम्जुङ पोखरी व्यवस्थापन	०७७/७८		
वातावरण/विपद् व्यवस्थापन				
१.	जनचेतनामुलक कार्यक्रम	०७६/७७		
२.	सिधिङ र पुन्धुमा भूक्षय नियन्त्रण कार्यक्रम	०७७/७८		
३.	सैतीखोलामा पुर्नस्थापना केन्द्र	०७८/७९		
भवन				
१.	सैतीखोलामा वडा भवन निर्माण	०७६/७७		
२.	गौरीशंकर मनिलाल मा.वि. भवन निर्माण, सैतीखोला	०७६/७७		
३.	सिधिङ बाल स्याहार केन्द्र निर्माण	०७६/७७		
	सिधिङ सामुदायिक भवन निर्माण	०७६/७७		
	पुन्धु सामुदायिक भवन निर्माण	०७७/७८		
यातायात(नयाँ यातायात रुट सञ्चालन, पार्किङ स्थल, बस पार्क, बस विसौनी, होर्डिङ बोर्ड, प्रतिक्षालय, आदि ....)				

१.	सिधिङ बसपार्क निर्माण	०७७/७८		
२.	अन्य ठाउँमा बस बिसौनी निर्माण	०७७/७८		
धार्मिक				
१.	तमो गुम्वा निर्माण	०७७/७८		१५०
२.	घलेलमा शिव र बुद्धको बिशाल मूर्ति निर्माण	०७७/७८		३००
३.	सिधिङमा क्रियापुत्री भवन निर्माण	०७७/७८		३००
४	मर्दीवाङ मेला संरक्षण कार्यक्रम	०७६/७७		७००
युवा तथा खेलकुद				
१.	सैतीखोलामा वडास्तरीय खेल मैदान निर्माण	०७७/७८		
२.	सिधिङ खेलकुद मेदान निर्माण	०७७/७८		
खनिज तथा उद्योग				
१.	घरेलु उद्योगको तालिम प्रवर्धन कार्यक्रम	०७७/७८		
२.	बाँस, निगालो, काष्ठसँग सम्बन्धित उद्योग स्थापना	०७७/७८		
कृषि र सिंचाइ				
१.	सिधिङ कृषि उपज संकलन केन्द स्थापना	०७७/७८		
२.	घलेल कृषि उपज संकलन केन्द स्थापना	०७७/७८		
३.	व्यावसायिक कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन	०७७/७८		
वनजंगल				
१.	जडिबुटि खेती सम्भावना अध्ययन कार्यक्रम संचालन	०७६/७७		
२.	काष्ठजन्य, गैर काष्ठजन्य वन पैदावरको अनुसन्धान, विकास र प्रयोग सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन	०७६/७७		
बस्ती तथा बजार				
१.	चित्रेस्वाँरा एकिकृत बस्ती निर्माण	०७६/७७		
२.	घिप्लि, सामरुङ, राम्चे ,किभि एकिकृत बस्ती निर्माण	०७७/७८		
वडा कार्यालय जनशक्ति तथा दक्षता अभिबृद्धि र संस्थागत				
१.	क्लव आमा समुह परिचालन गर्ने कार्यक्रम	०७६/७७		
अन्य(अपांङ्ग, दलित, महिला, बालबालिका, पिछडिएको बर्ग उत्थान सम्बन्धी कार्यक्रम आदि)				
१.				
२.				
३.				
*				